Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

C. WEISMANN

HAANDBOG i JAGT

HAANDBOG I JAGT

AF

C. WEISMANN
SKOVRIDER

H. HIRSCHSPRUNGS FORLAG · KØBENHAVN
MCMXXXIX

Omslag af
ARNE UNGERMANN
Copyright by
H. HIRSCHSPRUNGS FORLAG

Nordlunde København

INDHOLDSFORTEGNELSE

I DEL. JAGTEN

Jagt, Jagtret, Jægeren 11
Jagt 11
Jagtretten 12
Jægeren 21

Jagtredskaber 32
Buen 32
Armbrøst 34
Ildvaaben 34
Bøssens Dele og Funktion 36
Patroner 39
Krudtet 40
Hagl 40
Rifler 44
Sigtemidler 47
Pistoler 49
Blanke Vaaben 49
Hirschfænger 49
Sakse 50
Fælder — Garn 51
Snarer 53
Gift 53
Lapper 55
Jagttaske — Hundepisk 55
Kald 56
Jagthorn 57
Jagtdragt 57
Hunden 57
Jagtredskabernes Renholdelse .. 60

Skydning 62
Anskydning 65

Jagtmaader 73
Storjagter 73
Falkejagt 73
Parforcejagt 77
Pürschjagt 77
Snigjagt 79
Anstandsjagt 80
Klapjagt 80
Drivjagt 85
Jagt med Hunde 85
Støverjagt 86
Myndejagt 87
Indstillet Jagt 87
Strandjagt 87
Fælde- og Saksefangst 88
Udgravning og Udrygning 88

Det skudte Vildts Behandling .. 89
Opbrækning 89
Jægerretten 90
Gevir-Opsats 90
Opbevaring — Salg 91
Forlægning 92

Jægersammenslutninger 94
Dansk Jagtforening 94
Landsjagtforeningen 101
Lokale Jagtforeninger 102
Jagtfondet 104
Reservater 106
Nationalparker 107
Remiseplantning 107

Jagtarealet 109
Klimaet 110
Plantelivet 115
Jordbunden 116
Moser — Heder 117
Skov 119
Ernæringsforhold 120
Jagtsignaler 124

Vildtets Mængde 127
Opdræt af Vildt 132
Forplantningen 134
Skadelighed og Nytte 135
Vildt- og Udbyttestatistik 139
Jagtens Økonomi 141

Vildtarterne 143
Vildtets Haar- og Fjerklædning . 143
Standvildt og Trækfugle 145

Haarvildtet 150

Forsvundne Vildtarter 150
Ulven 151
Vildsvinet 152

Hjortene 154
Kronhjorten 154
Daadyret 163
Raadyret 169
Sikadyret 179

Gnaverne 179
Haren 180
Kaninen 191
Egernet 192
Musefamilien 194

Insektæderne 195
Pindsvinet 195

Rovdyrene 195
Ræven 196
Husmaaren 205
Skovmaaren 207
Ilderen 208
Væsel eller Hermelin 210
Bruden 212
Fritten 212
Odderen 212
Grævlingen 215
Sæler 221
Hvaler 221

Fuglevildtet 222

Hønsefugle 223
Agerhønen 223
Vagtelen 242
Fasanen 243
Urfuglen 251
Tjuren 257
Rakelhanen 258
Grousen 259

Svømmefugle 261
Gravanden 262
Graaanden 262
Krikanden 270
Atlinganden 270
Spidsanden 271
Skeanden 271
Pibeanden 271
Knaranden 271
Dykænder 271
Skalleslugerne 272
Gæssene 272
Graagaasen 272
Sædgaasen 274
Rajgæssene 276
Knortegaasen 276
Svaner 277
Maager 277
Skarven 280
Lappedykkere 281
Alkefamilien 281

Vadefugle 282

Stornæbbede Vadefugle 282
Fiskehejren 282
Rørdrummen 283
Hvid Stork 283
Sort Stork 284

Kortnæbbede Vadefugle 284
Brokfugl 284
Pommeransfuglen 285
Strandbrokfuglen og Viben 285
Strandskaden 285
Trapperne 285
Vandhønsene 286
Grønbenet Rørhøne 286
Blishønen 286
Tranerne 286

Tyndnæbbede Vadefugle eller Snepper 287
Skovsneppen 287
Tredækkeren 294
Dobbeltbekkasin 294
Enkelt Bekkasin 295
Rylerne 296
Klirerne 297
Brushanen 297
Sorthalet Kobbersneppe 298
Rødbrun Kobbersneppe 298
Klyden 298
Stor Regnspove 298
Lille Regnspove 299

Skrigefugle 300
Ringduen 300
Hulduen 301
Turtelduen 302

Sangfugle 302
Drosselfuglene 302
Tornskaden 304
Lærken 304
Ravnefuglene 305
Ravnen 305
Kragen 306
Sortkragen 309
Raagen 309
Alliken 310
Husskaden 310
Skovskaden 311

Rovfugle 313

Dagrovfugle 314
Kongeørn 314
Havørn 314
Fiskeørn 315
Glenten 315
Duehøgen 316
Spurvehøgen 317
Musvaagen 318
Laadenbenet Musvaage 319
Hvepsevaage 319
Kærhøgene 320
Rørhøgen 320
Hedehøgen 321
Blaa Kærhøg 321
Jagtfalken 321
Vandrefalken 322
Lærkefalken 322
Dværgfalken 322
Taarnfalken 323
Aftenfalken 323

Natrovfugle 324
Den store Hornugle 324
Minervas Ugle 324
Uglen 325
Lille Hornugle 325
Sumphornugle 325
Slørugle 326
Efterskrift 327

I. DEL:
JAGTEN

JAGT, JAGTRET, JÆGEREN

Jagt.

Spørges der, hvad Jagt efter dansk Opfattelse egentlig er, kan der ikke gives et kort og klart Svar herpaa. Jagtloven af 28. April 1931 definerer hverken Begreberne Jagt, Jagtret eller Jæger. Saaledes som Jagten blev drevet af vore Forfædres Fædre var Spørgsmaalet lettere at besvare. De efterstræbte, nedlagde og tilegnede sig Vildtet som det Naturgode, det dengang var, ligesom nu Fiskene i Havet, for at udnytte Kødet og Skindet, og gennem Aartusinder har de tilegnet sig Vildtet uden alt for mange Hensyn til en menneskelig Fremgangsmaade, til Aarstid, Vildtets Alder eller Køn, maaske følgende den ogsaa i vore Dage ikke helt ukendte Teori, at jo mere der skydes, desto mere bliver der. Men saadan er Jagt ikke mere. — Da som nu var Jagt kun Efterstræbelse af Pattedyr og Fugle. Rimeligvis har vore Forfædre ikke regnet det for Jagt, hvis de skød en Gedde eller en Hugorm med Buen, lige saa lidt som Nutiden kalder det Jagt, selv om Drabet sker med Bøssen. Der er imidlertid sket mange Forandringer, som gør det vanskeligt at definere Begrebet dansk Jagt, rent bortset fra, at Jagten i vore Dage nok saa meget gælder kunstigt fremavlet Vildt som et Naturgode. Efter Jagtlovens § 24 er »Al Jagt forbudt fra Solens Nedgang til dens Opgang, undtagen paa Svømmefugle paa Træk, som maa skydes 1½ Time før Solens Opgang og 1½ Time efter dens Nedgang« — der menes hermed fra 1½ Time før til 1½ Time efter, at Solen er paa Himlen —, men i Henhold til Landbrugsministeriets Skrivelse 12. Januar 1923 er det tilladt at udsætte lovlige Fangstindretninger og Fælder samt udlægge Gift om Natten, idet saadant ikke betragtes som Jagt, skønt der kræves løst Jagttegn, skønt det jo ogsaa gaar ud paa at efterstræbe, dræbe og tilegne sig visse Dyr og skønt ulovlig Opstilling af lovlige Fangstredskaber eller Udlægning af Gift paa anden Mands Jagtgrund straffes som ulovlig Jagt. Hertil kommer, at Jagtlovens § 14 bestemmer, at »Ingen maa her i Landet udøve Jagt uden at have erhvervet Jagt-

tegn,« men efter samme Paragraf skal der ikke løses Jagttegn til at fange, skyde eller dræbe de i Lovens § 6, 1. Stk., anførte Dyr i visse Maaneder, medens der uden for denne Tid kræves Jagttegn dertil. Det vil forstaas, at Begrebet dansk Jagt vanskeligt lader sig definere. I nogle andre Lande, f. Eks. Tyskland er de vildtlevende Pattedyr og Fugle delt i de jagtbare, Vildtet, for hvilke de klare og koncise Bestemmelser findes i Jagtlovene, og de ikke jagtbare, som er optaget i Faunabeskyttelseslovene. Kun Efterstræbelse af Vildt er Jagt, og hvad der er tilladt er tilladt, og hvad der er forbudt er forbudt. Vor Jagtlov er imidlertid baade Jagt- og Faunalov og omfatter da ogsaa paa et Par Undtagelser nær alle vore vildtlevende Pattedyr og Fugle. Endog Rotter og Mus er nævnt i den.

Jagtret.

Jagtretsforholdets Udvikling gennem Tiderne har i korte Træk været saaledes. Fra at være fuldstændig fri blev Jagtretten tidligt knyttet til Grundbesiddelsen, men lige til Enevælden blev der ikke holdt strengt over denne Grundbesiddernes Ret undtagen for Hjortevildt og Harer. Ved Enevælden tilfaldt Jagtretten overalt i Landet Kongen, som imidlertid straks overlod den til Adelen paa dennes Ejendomme, men ingen andre havde Ret til at jage. Vildtbestanden var aftaget stærkt under Svenskekrigene, og fra tidligere Tid var der Erfaring for, at den kun kunde bringes paa Fode igen, naar Jagten var samlet paa store Arealer. Den betød dengang mere end nu. I Indledningen til Jagtforordningen af 1681 siges, at Jagten er en af de største Herligheder ved Jordegods, d. v. s. at Jagten var en af de stærkest flydende uvisse Indtægtskilder. Endnu langt senere, da Vildtbestanden var blevet stor, diskuteredes, om Jagten eller Korndyrkningen gav størst Indtægt. Paa Krongodset blev der efterhaanden meget Vildt, men paa Adelens Jagtarealer blev det holdt temmelig stærkt nede, og især paa Fællig, hvor flere havde Jagtret, gjaldt det om at komme først til Mølle. Gennem Tiderne blev der vel nok givet nogle Lempelser for de ikke jagtberettigede, men i Hovedsagen vedblev Jagten her i Landet at tilhøre Kongen eller Adelen til 1840.

Ved Jagtforordningen af 1840 ændredes dette Forhold, idet Jagtretten da blev knyttet til Grundbesiddelsen, og ogsaa ikke-adelige Grundejere fik Ret til at udøve den paa deres Grund, saa en Mængde Ejere af mindre og smaa Ejendomme nu kunde udøve Jagt. De nye Bestemmelser betragtedes af Datiden som revolutionerende, idet man

vidste, at en god Vildtbestand ikke kunde findes paa Smaaarealer, hvor der jævnligt blev jaget. Hjortevildtet var fra Slutningen af det 18. Aarhundrede eller lidt senere skudt stærkt ned næsten overalt, og det regnedes da heller ikke for det skadeligste, selv om det nok kunde gøre en Del Fortræd paa Raps- og Bælgsædsmarkerne. Rovdyrene og Rovfuglene gjorde Bonden langt mere Skade. Jagtudøvelsen gav Anledning til megen Ufred paa Markerne, og Jagtbetjentene viste ofte stor Hensynsløshed, naar de, som Regel til Hest, jagede paa Fællig. Deres Mynder bed Faar, og trods alle Forbud nedtrampedes Sæden, navnlig af de Skytter, hvis Husbond kun havde mindre Del i Fælliget og derfor var mindre interesseret i Bøndernes Avl.

Skønt mange af de nye Jagtejere ikke benyttede sig af deres Ret til at jage, blev Vildtet dog skudt ret kraftigt ned efter 1840, men Vildtskaden blev ved at staa som et frygteligt Skræmmebillede for Befolkningen. Noget reelt Grundlag for den Stemning, der var oparbejdet mod Vildt og Jagt, fandtes i Virkeligheden ikke. Omkring 1850 var der kun meget lidt Kronvildt, paa Øerne vist ikke over en Snes Stykker ialt, medens enkelte Egne i Jylland endnu husede en tynd Bestand, men ikke desto mindre omtaltes dette Vildt i Rigsdagen som gørende megen Fortræd. Nogle Aar efter at Jagtforordningen af 1840 var givet, udtalte de jydske Stænder, at Spørgsmaalet om Vildtskadeerstatning var uden Interesse, da Vildtmængden nu ikke var stor, efter at saa mange Smaaejere havde faaet Jagtret, og under Forhandlingerne i Rigsdagen om Loven af 1851 hævdede en jydsk Rigsdagsmand, at den skadeligste af alle vore Vildarter var Spurven, medens en Sjællænder mente, at intet Vildt gjorde saa megen Fortræd som Vildgæssene. Ikke desto mindre ønskede man dog fra flere Sider i Rigsdagen Jagtretten overdraget til Brugeren, da Jordens Produkter tilhørte ham, og han derfor maatte være beføjet til at værne om dem ved at skyde Vildtet. Naturligvis kunde der vedtages Bestemmelser om Vildtskadeerstatning, men skulde en saadan Erstatning ordnes ad Rettens Vej, vilde det koste mere Tidsspilde og Bryderi end hele Erstatningen var værd. Ogsaa denne Udtalelse tyder paa, at Skaden ikke har været stor.

Medens Jagtforordningernes og Jagtlovenes Bestemmelser om Jagtretten blev saa nogenlunde overholdt, er der alle Dage taget noget lettere paa Bestemmelserne om Jagtudøvelsesretten, og navnlig Fredningsbestemmelserne blev der ikke taget meget Hensyn til. Først i de senere Decennier er der sket væsentlige Forandringer heri, navnlig for det spiselige Vildts Vedkommende.

Jagtloven af 30. Juni 1922 var stærkt paakrævet, fordi der i Krigsaarene var blevet en Mængde nye Jagtudøvere og fordi Lens- og Fæsteafløsningslovene havde gjort Forholdene for Vildtet mindre gode. Loven bestemte, at ingen maatte udøve Jagt uden at have løst Jagttegn, at al Jagt var forbudt fra en Time efter Solnedgang til en Time før Solopgang, og at Jagt fra Baad eller Pram ved Stranden ikke maatte finde Sted med mindre Jagtudøveren befandt sig mindst 50 m fra anden Mands Jagtgrund. Skønt disse Bestemmelser kun var til Gavn for Vildtet, vakte de dog megen Misfornøjelse i visse Jagtudøverkredse, maaske ogsaa fordi de mentes at være fremkaldt af Dansk Jagtforening, som ikke engang omfattede 5 pCt. af Landets Jagtudøvere. Misstemningen gav sig Udslag i Forelæggelse af Lovforslag i Rigsdagen med kraftige Ændringer af Lovens Bestemmelser. Det saa truende nok ud, men saa kom Naturen til Hjælp. Paa Grund af uheldige Vejrforhold i Vildtets Yngletid var Tilgangen kun ringe i Aarene 1918-28. Jægerne klagede højlydt over Tilbagegangen, Dagspressen beskæftigede sig ivrigt med Spørgsmaalet, og snart blev det en almindelig udbredt Tro i Befolkningen, at vor vilde Fauna stod paa Tilintetgørelsens Rand, og følgelig blev man lydhør overfor de Røster, der arbejdede paa at bevare og ophjælpe den, saa den tidligere kraftige Uvilje mod de forskellige Forslag til dens Ophjælpning forsvandt. Perioder med vanskelige Formeringsforhold var dog ikke ukendt fra tidligere Tider, Perioder, hvor Bestanden blev sat langt stærkere ned end i Aarene 1918-28, men hvor den forbavsende hurtigt rettede sig igen, naar der atter kom gunstige Aar. Uden de antydede vanskelige Formeringsforhold, navnlig for Agerhønen i store Dele af Landet, i de Aar, da der forhandledes om en ny Jagtlov, havde det næppe været muligt at rejse en almindelig Stemning for Vildtet, og det var kun gennem denne Stemning, det lykkedes at faa vedtaget de mange gode Bestemmelser i Jagtloven af 28. April 1931.

Skønt der arbejdedes med Loven i 7 Aar, saa der var god Tid til at gøre den klar, gør den dog et afjasket Indtryk. Sproget er ikke godt — man læse blot 1. Stk. af § 6, — og den er daarligt redigeret, ofte vanskelig at forstaa. Efter Ordlyden i § 9, Stk. 2, er f. Eks. al Jagt i Planteskoler forbudt, baade i anden Mands og den jagtberettigedes egen, og mange andre Eksempler kan let nævnes. Disse Mangler, der jo kan rettes ved en Revision, er imidlertid uvæsentlige i Forhold til de mange gode Bestemmelser, Loven indeholder.

Loven maa naturligvis kendes nøje af enhver Jagtudøver. Den kan faas i enhver Boghandel, og her skal kun omtales nogle af dens

Bestemmelser vedrørende Jagtretten. Hvorledes Loven har virket og vil virke i Fremtiden vides der kun meget lidt om. Den Forøgelse af Vildtbestanden, navnlig Agerhønsebestanden, som har fundet Sted i de senere Aar, kan skyldes andre Aarsager, vel først og fremmest de naturhistoriske Forhold, men ogsaa den før Lovens Fremkomst vakte Interesse for de fritlevende Skabninger, der staar i saa stærk Modsætning til den voldsomme Stemning mod Vildtet omkring 1850. Om den nuværende Stemning vil holde sig, kan kun Tiden vise.

Den nugældende Jagtlov af 28. April 1931 begynder med Ordene »Jagtretten tilkommer Grundejeren« uden nærmere Angivelse af, hvad der skal forstaas ved Jagtret. Egentlig omfatter Ordet Jagtret to forskellige Begreber, nemlig Ejendomsretten til Jagten, til Vildtet, paa Grunden og Retten til at udøve Jagt paa den. Ejendomsretten til Jagten kan ikke lejes ud, men det kan Jagtudøvelsesretten. Skønt der nok i Jagtloven skelnes mellem de to Betydninger, bruges Ordet Jagtret dog om begge uden nærmere Forklaring. I Almindelighed opfattes Jagtret, d. v. s. Ejendomsretten til Jagten, som Retten til indenfor Lovens Rammer at behandle de vildtlevende Pattedyr og Fugle paa Jagtdistriktet efter Jagtejerens Forgodtbefindende, efterstræbe dem eller lade dem efterstræbe, fange eller nedlægge og tilegne sig dem i Jagttiden uden nogen Indskrænkning eller omvendt fuldstændig frede dem, om han ønsker det. Skønt Vildtet dog er en Del af vor Nationalformue, kan Jagtejeren altsaa fuldstændig udrydde det paa sin Grund eller holde saa stor en Bestand, at den er skadelig for Samfundets Økonomi. Jagtretten omfatter kun Pattedyr og Fugle, men til Gengæld alle Arter. Vor øvrige Fauna er ubeskyttet.

I Jagtloven er der imidlertid givet en Række indskrænkende Bestemmelser for baade Jagtret og Jagtudøvelsesret.

Jagtretten er uden Hensyn til Arealets Størrelse uløseligt *knyttet til Ejendomsretten over Grunden,* naar den først er blevet forenet dermed, og maa ikke skilles fra den, medens Jagtudøvelsesretten kan overdrages til andre paa nærmere Betingelser og er fri for enhver med dansk Indfødsret paa Havet, Fjorde og Vige. Paa denne Frijagt kan altsaa Udlændinge ikke jage. I de fleste europæiske Lande er Jagtretten ogsaa knyttet til Grundbesiddelsen, men Jagtejerens Jagtudøvelsesret er ofte betinget af, at Ejendommen har en vis Størrelse, i Tyskland saaledes mindst 75 ha, i Rumænien 100, i Jugoslavien 200 ha. Paa alle mindre Ejendomme skal Jagten udlejes, som Regel sognevis, men Jagtlejen tilfalder Grundejerne, hver efter sin Part. I Jugoslavien, hvor Jagtudøvelsesretten ikke maa udlejes i Distrikter

under 2000 ha, og hvor Lejemaalet gælder for 12 Aar ad Gangen, maa der det sidste Lejeaar slet ikke jages paa en Trediedel af Arealet, for at Vildtet ikke skal blive skudt for stærkt ned. Samme Jagtudøvelsesret som Grundejeren har her i Landet ogsaa Benificiarier, f. Eks. Præster paa Præstegaardsjorden, skønt Præsten jo hverken ejer Grunden eller Jagtretten. Paa ikke udskiftede Købstadsjorder tilhører Jagtretten Kommunen, og i Søer, Aaer, Bække m. v. tilkommer Udøvelsesretten de tilstødende Grundejere, hver ud for sin Grund, til Midstrøms, med mindre der haves særlig Adkomst til den af andre. Jagtlovens § 1 siger: »Ved Midtstrøms forstaaes Midten af det paagældende Vand«. Hvor Midten er, kan være vanskeligt at afgøre. Man tænke sig blot en kvadratisk Sø med forskellige Ejere paa hver af Kvadratets Sider. Derimod giver *Jagt*loven ikke Bestemmelser om Jagtretten paa offentlige Veje, Jernbanelinier, Kirkegaarde o. lign. I mange Købstæders Politivedtægt er det forbudt Grundejerne at jage med Skydevaaben i Haverne etc. af Hensyn til den dermed forbundne Fare.

Det er ikke alle Grundejere, der har Jagtretten paa deres Ejendom, men ejes Retten af anden Mand, kan Grundejeren forlange den afløst, forlange den overdraget til sig mod en aarlig Pengeafgift eller en Sum en Gang for alle. Paa ikke udskiftede Jorder kan en saadan Afløsning dog først finde Sted efter at Fællesjorden er udskiftet. Naar Jagtretten er forenet med Ejendomsretten over Grunden, kan den som sagt ikke senere skilles derfra, men det er tilladt Jagtejeren at overdrage Udøvelsesretten til andre, enten for hans Besiddelsestid eller for indtil 10 Aar ad Gangen. Jagtretten kan altsaa ikke sælges fra Grunden. Grunden kan formentlig heller ikke sælges med det Forbehold, at Jagtretten, som følger med, ikke maa udøves.

Ved Overdragelse af Brugsretten paa en Ejendom til anden Mand følger Jagtudøvelsesretten med Brugsretten, med mindre Grundejeren udtrykkelig forbeholder sig Jagten.

Paa Havet, Fjorde og Vige, hvor Grunden jo ikke tilhører Enkeltmand eller henligger i Fællesskab, er Jagtudøvelsesretten paa dansk Søterritorium som sagt fri for enhver, som har dansk Indfødsret og har løst Jagttegn til 2 Kr., men Fredningsbestemmelserne skal overholdes. Paa Havet udenfor Søterritoriet er Jagten fri for enhver uden at der kræves Jagttegn eller skal tages Hensyn til Fredningsbestemmelserne. Jagt langs Stranden ved anden Mands Jagtgrund maa dog ikke ske ved Vadning, men kun saa langt en Baad eller en Pram

kan flyde, og der maa ikke skydes ind paa Land. Bestemmelsen giver Anledning til en Del ulovlig Jagt, bl. a. ved at Baaden skjules i Rørholme og det afventes, at der skal komme Vildt paa Land langs Strandkanten. Rørene tilhører imidlertid den tilgrænsende Lodsejer, og han kan muligvis forlange Erstatning for eventuel Skade paa dem. Ogsaa Jagt paa Isen langs Stranden anses for lovlig. Tidligere maatte som sagt kun Fugle, ikke Pattedyr, frit jages paa Havet m. v.

Jagtloven fastsætter en Række I n d s k r æ n k n i n g e r i den frie Udnyttelse af Jagten baade paa eget, lejet og fri dansk Jagtgrund. For i det hele at maatte udøve Jagt, kræves der i Almindelighed løst Jagttegn, men der er dog en Undtagelse fra denne Bestemmelse, idet Jagtlovens § 6 i et meget indviklet Sprog tillader enhver Ejer eller Bruger, selv om han ikke er jagtberettiget, indenfor Ejendommens eller Brugets Grænser under Iagttagelse af de i Lovens Kapitel V anførte Bestemmelser (Forbud mod Natjagt, Anvendelse af kunstigt Lys, Brug af Sakse, Gift o. s. v.) enten selv eller ved en Person, som hører til hans Husstand og ikke tidligere har været straffet for Jagtovertrædelser, at fange, skyde eller paa anden Maade dræbe Graaspurve, Krager, Raager, Skader, Due- og Spurvehøge i Tiden fra 1. Marts til 17. September. Den ikke jagtberettigede Ejer eller Bruger har herefter Ret til at færdes med Bøsse og Hund paa Jagtgrunden i den anførte Tid, og skønt Udøvelsen af denne Ret anses som Jagt, kræves der dog ikke Jagttegn til den. Tages Bestemmelsen efter dens Ordlyd i Loven, er det kun tilladt den jagtberettigede Grundejer personlig eller ved en enkelt til hans Husstand hørende Person at skyde de nævnte Fugle i den anførte Tid, saa f. Eks. hans Skytte med egen Husstand ikke maa skyde Krager i Sommerhalvaaret. Det har dog ikke været Meningen at give et saadant Forbud.

Endvidere er det enhver Ejer eller Bruger tilladt selv eller ved en til hans Husstand hørende Person at fange og dræbe Ildere, Maare og Ræve i sin Gaard, Gaards- og Møddingsplads og dermed i Forbindelse staaende indhegnede Have og Lystanlæg. Ogsaa denne Ret kan udøves uden Jagttegn — altsaa ogsaa af Børn — og desuden uden Hensyn til Bestemmelserne i Kap. V, altsaa ved Natjagt, Udlægning af Gift o. s. v., men den omfatter kun Ildere, Maare og Ræve, ikke f. Eks. Grævlinger eller Væsler. Endelig er det den fiskeriberettigede tilladt at fange og dræbe Oddere og Hejrer i og ved ferske Vande, i hvilke Fiskeri drives, uden Hensyn til Indskrænkningerne i Kap. V og uden Jagttegn. Efter Lovens § 31 maa Oddersakse kun ud-

sættes »af den eller de tilstødende Grundejere, hvem Retten til at drive Fiskeri alene tilkommer«. Lejeren af Fiskeriet maa altsaa ikke anvende Oddersakse.

Endelig er det tilladt Ejeren af Grunden, men ikke Jagtlejeren, at borttage eller lade borttage Maageæg til den 25. Maj, samt Æg af Ænder, til hvilke der er indrettet fredede Rugepladser, uden at der hertil kræves Jagttegn. Loven siger ikke, hvad »fredede Rugepladser for Ænder« er.

En anden mere indgribende Indskrænkning af den frie Jagtudøvelsesret er *Forbudet mod Natjagt,* mod Jagt fra Solens Nedgang til dens Opgang, undtagen paa Svømmefugle paa Træk, der maa skydes (fra) 1½ Time før Solopgang (til) 1½ Time efter Solnedgang. Forbudet er givet for at skærme Vildtet, navnlig Hjortevildt og Harer, og er af stor Betydning, men det gælder egentlig kun for Jagt med Skydevaaben. Derimod er der intet Forbud mod at færdes med Skydevaaben eller at skyde om Natten, blot det ikke er efter Vildt.

Ogsaa *Fredningsbestemmelserne* indskrænker den frie Jagtudøvelsesret.

Ingen maa her i Landet udøve Jagt uden at have erhvervet Jagttegn.

Jagttegn blev vistnok først indført i Frankrig, da Jagtiveren efter Revolutionen greb saa stærkt om sig, at Vildtet omtrent blev udryddet. I vore Dage er det indført i de fleste europæiske Lande. Her i Landet blev det foreslaaet allerede for 70 Aar siden, men først i Jagtloven af 1922 blev det obligatorisk. Prisen er ret forskellig i de forskellige Lande, men maa siges at være meget billig hos os. Der udstedes Jagttegn til 2, 5, 10, og 20 Kr. De til 2 Kr. giver Adgang til Jagt paa Havet, Fjorde etc., hvor Jagten er fri, til at jage paa egen Grund og for Medlemmer af Sognejagtforeninger til at deltage indtil tre Gange aarlig i Foreningens Fællesjagter. Tegnene til 5 og 10 Kr. giver, foruden de ovennævnte Rettigheder, Ret til at jage paa et af Jagttegnsløseren lejet Terræn af henholdsvis ikke over 20 og ikke over 100 ha. Jagtlovens § 14, 2 og 3, siger ganske vist, at 5 og 10 Kr. Tegn giver Adgang »til at jage paa lejet Jagtareal paa ikke over 20« og »ikke over 100 ha«, men formentlig skal Jagtlejerens Gæster dog have 20 Kr. Jagttegn for at jage paa saadant lejet Areal. Jagttegnet til 20 Kr. giver Ret til at jage som Gæst, som Lejer af Arealer over 100 ha o. s. v. Prisen er den samme for Udlændinge, medens saadanne i de fleste andre Lande maa betale betydeligt mere. Jagttegnet, der gælder for et Aar fra 1. April til 31. Marts, løses paa Politikontoret i Jagtudøverens Politikreds.

I 1922-23 blev der løst ca. 64.000 Jagttegn, men i de daarlige Jagtaar til 1929 gik Antallet af løste Tegn stærkt ned — 1929 løstes godt 53.000. Derefter steg det og er nu oppe paa ca. 80.000, d. v. s. der løses et Jagttegn for omtrent hver 50 ha af vort Jagtareal. Samtidig er Gennemsnitsprisen steget noget ved at der løses flere af de dyrere Jagttegn, rimeligvis som Følge af de gode Betingelser for Vildttilgangen i de senere Aar. Jagttegnet skal medføres under Jagten og paa Forlangende forevises for Politi og Sognefoged. Provenuet for Jagttegnene indgaar i Jagtfondet.

Jagttegnet er vor eneste direkte Skat paa Jagten. Hidtil er der ikke ved Ejendomsskyldsvurderingerne taget Hensyn til de Indtægter, der fremkommer gennem Udlejning af Jagtudøvelsesretten.

Den jagtberettigede er pligtig til paa Forlangende at skaffe Jordbrugeren *Fred for Hjortevildt,* der gør Skade paa Jordbruget, dog kun i den Tid, paagældende Art maa jages. Opfyldes Forpligtelsen ikke og er Skaden nogenlunde omfattende, kan Kommunalbestyrelsen tillade Jordbrugeren at udøve Jagt efter Hjortevildt i et Aar, dog kun i Tiden fra 1½ Time før og til 1½ Time efter at Solen er paa Himlen. Til denne Brugerens Jagt kræves Jagttegn. Loven siger ikke, om Brugeren kan overdrage Retten til andre eller hvem det skudte Vildt tilhører.

Den jagtberettigede maa ikke drive Jagt paa *anden Mands Sædmarker* fra 1. Maj til Kornet er mejet og opbundet, undtagen efter det Hjortevildt, Brugeren ønsker fjernet. Indskrænkningen gælder kun Sædmarker, ikke Roemarker, Enge o. lign., men naturligvis vil ingen gennemtrampe Engen før Græsset er slaaet. Endvidere er det forbudt at jage eller søge efter Vildt »i anden Mands Gaard, Gaardsplads, Have og dermed i Forbindelse staaende indhegnede Lystskov eller i indhegnet Planteskole.« Forbudet gælder trods Ordlyden formentlig kun i anden Mands Planteskole, ikke i Planteskoler i Almindelighed. Det er dog ikke Brugeren tilladt at jage de nævnte Steder. Vildtet, som opholder sig der, er den jagtberettigedes, og i Virkeligheden hviler Jagten saadanne Steder, undtagen for de i § 6 nævnte Fugle og Dyr. — Den jagtberettigede er pligtig at godtgøre den Skade, der foraarsages ved Jagtens Udøvelse. Denne saakaldte Jagtskade betyder ikke meget i vore Dage, men i gammel Tid, da Jagten for en stor Del foregik til Hest, var den ret betydelig. Der blev baade redet og gaaet gennem Kornet, Jagtdugene blev kørt over Markerne i »den rette fede Tid«, d. v. s. i August, o. s. v. Jagtskaden, der er noget andet end Vildtskade, erstattedes ofte, men rigtignok langtfra altid, af Jagtherren. I vore Dag indskrænker den sig mest til, at

nogle Faar jages løse, men det hænder ogsaa, at et og andet Husdyr falder for uforsigtige Jagtudøveres Skud. Den Ansvarsforsikring, som følger med Jagttegnene og betales af Jagtfondet, dækker saadan Skade, hvis den er hændelig, med indtil 60.000 Kr. for Skade paa Person, dog ikke over 17.000 Kr. til enkelt Person ved Død og ikke over 20.000 Kr. ved fuldstændig Invaliditet. Ved Skade paa Ting indtil 5000 Kr. Jagttegnsløseren udreder selv 15 Kr. af Erstatningen. Ulykkestilfældene paa Person synes at være stigende.

Det er *forbudt* at fange Søfugle i Net, at anvende Bøsser af større Kaliber end 12 samt Haglautomatgeværer til Jagt, at jage andet end Sæler fra Motorbaad eller andet maskindrevet Fartøj ved Kysterne i Tiden fra 31. Maj til 1. Oktober, i Øresund hele Aaret, at fange Ænder i Fuglekøjer, at bruge kunstigt Lys til Jagt, at jage med Mynder eller Hunde af Mynderacen, at anvende Snarer, Doner og Limpinde og at udsætte Gift uden Landbrugsministeriets Tilladelse, dog med Undtagelse af Fosformos for Krager, samt Gift for Rotter og Mus, naar denne sidste anbringes saaledes, at større Dyr ikke kan faa Adgang til den. For Udlægning af Fosformos for Krager er der ikke givet tilsvarende Forsigtighedsbestemmelser. Sakse maa ikke anvendes udenfor Gaard, Gaardsplads og dermed i Forbindelse staaende indhegnet Have og Lystanlæg, dog er det i Søer, Aaer, Bække og lignende Vande tilladt den tilstødende Grundejer, hvem Retten til Fiskeri alene tilkommer, at udsætte Oddersakse. Endvidere er det udenfor Gaard, Gaardsplads og dermed i Forbindelse staaende indhegnet Have og Lystanlæg, Dyrehave samt indhegnet Planteskole forbudt at indrette Faldgruber eller opstille Fælder eller Fangstindretninger af anden Art paa eller tæt ved Jorden, dog maa der indrettes Fanghuller og sættes Fælder for Rotter, Mus og Væsler, naar Fangstredskaberne er saaledes indrettet, at der ikke kan tages større Dyr i dem. Til Fangst af Rotter og Mus kræves ikke Jagttegn, men derimod skal der løses Jagttegn til Fangst af Væsler. Det er forbudt at anvende Salongeværer til Jagt paa Fasaner, Harer og Haarvildt større end Harer. Større Fugle maa skydes med Salongeværer. Loven siger ikke, hvad der skal forstaas ved Salongeværer. Tidligere defineredes de som smaakalibrede, glatløbede eller riflede Bøsser med kun Tændsats i Patronen, altsaa uden Krudtladning, nærmest beregnet til Skydning af Rotter og Smaafugle eller til indendørs Skiveskydning, men som Følge af Jagtlovens Forbud regnes nu ogsaa Raagerifler og i det hele alle Rifler, i hvilke der anvendes Patroner med Randtænding, til Salongeværer, selv om der er Krudtladning i Patronen. Den tyske Rigsjagtlov forbyder til Jagt paa klovbærende

Vildt at anvende Randtændingspatroner eller Kuglepatroner, hvis Hylster er under 40 mm lange.

Saaledes er omtrent Jagtretsforholdet her i Landet for Tiden. Indskrænkende Bestemmelser er naturligvis nødvendige overalt, hvor Vildtbestanden ønskes opretholdt, og ikke mindst i et Land, der huser saa mange Jagtudøvere som vort. Yderligere Indskrænkninger vilde være ønskelige paa flere Omraader, saaledes Forbud mod at skyde Krondyr, Daadyr og Sæler med Hagl, mod at skyde de gamle eller Moderen bort fra Unger, som ikke selv kan skaffe sig Føden, mod Støverjagt paa Arealer under en vis, betydelig Størrelse, mod Udbetaling af Skydepenge for Rovvildt, mod Udstedelse af Jagttegn til Personer med saadanne legemlige eller aandelige Mangler, der gør det ønskeligt, at de ikke driver Jagt, til Personer, som gentagne Gange har vist grovere Uforsigtighed med Bøssen, selv om der ingen Ulykke er sket, til Personer, der er under Polititilsyn eller er straffet for en vanærende Handling, selv om de senere har faaet Æresoprejsning, fuldstændig Forbud mod Udlægning af Sakse og Gift og ikke mindst Indførelse af en Jagtprøve som Betingelse for at faa udstedt det første Jagttegn. I alt Fald en Del af disse Indskrænkninger kan indføres ad frivillig Vej gennem en kraftig Kontrol mellem Jægerne indbyrdes.

Jægeren.

I Jagtlitteraturen er jævnligt hævdet, at Jagtlidenskaben er et Urinstinkt hos Mennesket. Det er ganske forkert. Vore ældste Forfædre manglede jo alle Betingelserne for at kunne være Jægere, Tænderne, Kløerne og Rovvildtets vældige Kræfter. De levede sikkert af Frugter, Rødder, Larver, Snegle og saadan noget, men naturligvis kravlede de ogsaa op i en Fuglerede og tog Æg og Unger. Først da de fandt paa at lave sig Vaaben, kunde de dræbe Dyrene. I Oldtiden og Middelalderen og endnu senere har der været Hundreder af Aar, hvor kun en ringe Del af Befolkningen gav sig af med Jagt og hvor der oven i Købet hos Almuen udviklede sig en kraftig Modvilje mod at spise Vildt. Endnu for 50 Aar siden var der her i Landet kun ca 20.000 Mennesker, hos hvem »Urinstinktet« havde givet sig Udslag, mod nu 80.000. Det jagtlige Urinstinkt er naturligvis blot den menneskelige Egenskab gerne, og helst paa nemmeste Maade at ville tilegne sig noget, som først er ens Ejendom, naar man har taget det. Der er intet Jagturinstinkt, blot et almindeligt Tilegnelsesinstinkt.

I de gamle tyske Lærebøger er opstillet over en Snes mere eller mindre ædle Egenskaber, som Jægeren, og ikke mindst den professionelle, skal være i Besiddelse af. Han skal være redelig, men ogsaa listig, ufortrøden, men ogsaa forslagen, resolut, hurtig, dristig, opmærksom o. s. v., men det forlanges ikke, at han skal være sanddru, og det er der øjensynlig bidt Mærke i. Jægerlatin kan være morsom, Jægerskrøner er utiltalende og Jægerløgne utilladelige, men værst er dog den Mellemting mellem Sandhed og Usandhed, som bygges op paa en enkelt Oplevelse og uden videre gøres til en almengyldig Lov. Af saadanne jagtlige Love har vi mange.

I vore Dage kaldes enhver, der gaar paa Jagt, for Jæger uden mindste Hensyn til, om han er Dilettant eller helbefaren paa Jagtens Omraade. Ligesom Pallas Athene sprang fuldt udrustet ud af Zeus' Hoved, saaledes menes ogsaa Jægeren at kunne springe fuldt færdig ud fra Vaabenhandlerens Butik. Det er imidlertid en stor Fejltagelse. Der stilles store, meget store K r a v t i l h a m, hvis han vil være allround paa Jagtens Omraade. Jægeren bliver aldrig færdig med at lære, selv paa de ret elementære Omraader.

Først og fremmest maa han vise den yderste Forsigtighed med Bøssen, baade over for andre Personer og sig selv. Han skal være saa nøje indgaaet med den, at al Uforsigtighed undgaas ganske automatisk, han skal vide, paa hvor lang Afstand Haglene kan være farlige, han skal kende Rikochetfaren, og han skal have en saadan Selvbeherskelse, at han aldrig afgiver et Skud, som blot kan tænkes at være farligt for andre. Mange af de Ulykkestilfælde, der nu — i Modsætning til tidligere — saa jævnligt sker paa Jagten og regnes for hændelig Skade, skyldes Mangel paa Selvbeherskelse og Viden.

Naturligvis skal han uden et Øjebliks Vaklen kunne kende de forskellige Vildtarter fra hinanden, i alt Fald, naar de er indenfor Skudvidde. Gennem udstoppede Eksemplarer og Billeder kan han indprente sig deres Udseende, men det er ikke nok at kunne bestemme Fuglen, han har i Haanden, thi ude i Terrænet har han den ikke i Haanden, naar den flyver op, og det drejer sig oftest kun om Brøkdele af Sekunder til at træffe Afgørelsen: skyde eller ikke skyde, fredet eller ikke fredet. Hvor mange af vore 80.000 Jagtudøvere kender mon i Flugten den fredede Dværgfalk fra Spurvehøgens Han, for ikke at tale om en Fugl som den totalfredede Stenvender. Og Jægeren skal nøje overholde alle Jagtlovens Fredningsbestemmelser, ogsaa for Rovvildtets Vedkommende. Det er jo Jægerne selv, der har fastlagt dem. Enhver tolereret Overtrædelse af Jagtlovens Bestemmelser svækker Respekten for den. Derfor tillader Jægeren ikke

den ulovlige Udlægning af Gift for Skader, som nu anbefales ganske officielt, ikke fordi Drabet af nogle Skader gaar ham nær til Hjerte, men fordi Loven skal holdes, selv om det skal koste ham nogle Fasankyllinger.

Jægeren behandler Vildtet menneskeligt, skyder ikke paa usikre Skud eller paa for lang Afstand — med Hagl ikke over 45 m — dræber det saa hurtigt og smertefrit som muligt, skyder ikke Moderdyret fra Yngelen og eftersøger anskudt Vildt, til han finder det. Ogsaa de naturhistoriske Forhold maa han kende noget til, thi af dem afhænger Vildtets Trivsel. Mange af Jagtens Stier er endnu ubetraadte eller svagt befærdede, og Erfaringer fra Opdrætningsanstalter eller fra Husdyrene kan ikke uden videre overføres paa fritlevende Dyr. Uden en vis Viden kan der bildes Jægeren meget ind. Da der paa et Distrikt i 1927 og 1928 var fanget ca. 250 Væsler, blev der i 1929 en betydelig større Vildttilgang paa Distriktet end i noget af de nærmest forudgaaende Aar. Hermed betragtedes Væslens Skadelighed som bevist, og den fik paa Grundlag heraf en Særstilling sammen med Rotter og Mus i Jagtloven. Det blev ganske overset, at 1929 havde en betydelig større Tilgang af Vildt over hele Landet end de nærmeste forudgaaende Aar, f. Eks. for Agerhøns 60 mod 3 i 1928, for Fasaner 65 mod 29. Denne landsomfattende Tilgang kan dog ikke skyldes Fangst af nogle Hundrede Væsler paa et enkelt, mindre Distrikt. I 1931 var Vildttilgangen ringe, ogsaa paa det Distrikt, hvor Væslerne var fanget, og med selvsamme Ret kunde det da være hævdet, at Tilbagegangen skyldtes den stærke Efterstræbelse af Væslerne efter at Dansk Jagtforenings Jagtlovsudvalg havde offentliggjort Tilfældet med de 250 i sin Betænkning til Rigsdagen. En ikke helt ringe Del af vore jagtlige Regler er grundet paa tilsvarende Iagttagelser uden nærmere Hensyn til Biomstændighederne. Jægeren maa have saadan Viden, at han kan retlede slige Vildfarelser.

I Kataloget til den internationale Jagtudstilling i Berlin 1937 siges: »Jäger kann nur sein, wer das edle Waidwerk erlernt hat und die sittliche und körperliche Eigenschaften dazu besitzt«. Helst skal Uddannelsen begynde i Drengeaarene, og den, der er opfødt paa Landet og har levet sit Liv der, altsaa mellem Vildt og fritlevende Skabninger, har ganske anderledes Betingelser for at blive og være allround Jæger end Bymanden, der kun kommer blandt Vildtet af og til, naar han kan frigøre sig for Forretningerne. Iagttagelse er en Kunst, som i Forbindelse med Viden gennem Øvelse kan udvikles stærkt, naar Materialet er ved Haanden. Derfor maa Drengen have kyndig Vejledning af baade teoretisk og praktisk Na-

tur, og først naar Grundlaget er lagt, maa han begynde at skyde paa levende Skabninger. — Efter den tyske Rigsjagtlov kan Udstedelse af Jagttegn nægtes til Mennesker med aandelige eller legemlige Mangler, til hvilke sidste endog Korpulence er regnet, fordi den gør Jægeren ubehændig.

Efter den nugældende danske Lovgivning kan enhver Person, hvem de borgerlige Rettigheder ikke er fradømt*, som er over 16 Aar og som har Raad til at anskaffe sig en Bøsse, et Jagtterræn og et Jagttegn, uhindret drive Jagt i de lovbestemte Tider uden mindste Hensyn til, at Jagtens Genstand jo er levende Skabninger, følsomme for Smerte og Skræk. Der kræves hverken Kendskab til de forskellige Vildtarter eller deres Levevis, til Bøssens Behandling, skønt den i den uøvedes Haand er et farligt Vaaben, til blot Antydning af Skydefærdighed eller noget som helst andet. Hvad Faren for Mennesker og Husdyr angaar, nøjes man med Bevidstheden om, at der sammen med Jagttegnet er tegnet en Ansvarsforsikring og betragter iøvrigt Evnen til at drive Jagt som noget medfødt og — i visse Kredse — Jagten som en Menneskerettighed.

I enkelte Lande faar den unge Jæger en vis Undervisning. I Bulgarien, hvor Vildtet er Statens Ejendom, skal saaledes de vordende Jægere fra 12 til 18 Aar være Medlem af en offentlig Forening, der sørger for deres jagtlige Uddannelse gennem Undervisning og praktiske Øvelser. Med det 18. Aar kan de træde ind i Statens Jægerforening og faa det første Jagttegn.

I Tyskland maa den vordende Jæger bestaa en *Jægerprøve,* før han kan faa udstedt sit første Aarsjagttegn. Prøven, der ledes af et Udvalg paa mindst tre Medlemmer, af hvilke mindst en skal være tysk Statsforstembedsmand, har til Formaal at fastslaa, om Ansøgeren har den nødvendige Øvelse i Haandtering af Jagtvaaben — ogsaa blanke — om han kender de Forsigtighedsregler, der maa iagttages under Jagten, behersker de vigtigste Jagtregler og kan bestemme de vigtigste tyske Vildtarter, saavel Nytte- som Rovvildt, og de Dyrearter, der falder ind under Naturfredningen. Prøven foregaar baade i Stuen og i Terrænet og er delt i 6 Fag med hver sin Karakter, nemlig 1. Haandtering af Jagtvaaben, ogsaa paa Jagten. 2. Grundreglerne for Vildtpleje og Naturfredning. 3. Kendetegnene paa de vigtigste tyske fritlevende Pattedyr og Fugle. 4. Jagtlovgivningens Grundtræk. 5. Kendskab til Jagthundene og deres Føring. 6. Det skudte Vildts Behandling og Udnyttelse. Prøven er ikke bestaaet, saafremt de 6 Karakterers samlede Sum (fra meget godt = 1 til utilfredsstil-

* Se Tilføjelse Side 327.

lende = 5) overstiger 20 eller hvis der er givet Karakteren utilfredsstillende i blot et af Fagene. Prøven kan tages om een Gang, og bestaar Ansøgeren til Jagttegnet da ikke, kan han ikke faa Aarsjagttegn i Tyskland. Hidtil er mange faldet igennem ved Prøven. Hvis den tyske Jæger ikke overholder de almindelige jægermæssige Regler, kan han idømmes Bøder ved en Jægerret, der ogsaa kan inddrage Jagttegnet for en Tid eller for stedse. »De tyske Jægere holder sig selv rene for Personer, der staar uforstaaende overfor Jagtlovens Grundtanker og de jægermæssige Grundregler.«

Her i Landet har Landsjagtforeningen af 1923 indført en *frivillig Jagtprøve,* ikke en Jægerprøve, omfattende: 1. Jagtlovgivningen, navnlig Jagtlovens §§ 5, 14, 16 og 24. 2. Jagtorganisationsforholdet, d. v. s. Jagtraadet, de to store Jagtforeninger og Konsulentvæsenet. 3. Kendskab til Vildtarterne. 4. Kendskab til de almindelige Vildtsygdomme. 5. Kendskab til de almindelige Jagtmaader paa Land og Strand, til de almindelige Jagthunderacers Udseende og jagtlige Egenskaber, til Baad- og Pramtyper. 6. Jagtvaabnenes forsvarlige Anvendelse under alle Forhold, deres Renholdelse og Adskillelse. 7. Afstandsbedømmelse. 8. Skydefærdighed. Prøven er som sagt frivillig og afholdes een Gang om Aaret.

En Jægerprøve, noget mere dybtgaaende end Landsjagtforeningens, vilde være særdeles ønskelig, saa Udstedelse af Jagttegn til alle Jagtudøvere var betinget af, at en saadan Prøve var bestaaet. Derigennem vilde Jagtudøvernes Antal faa en meget ønskelig Nedsættelse. Men der maa knyttes saadanne Bestemmelser til Jagtprøven, at den, der har bestaaet den, ikke straks kan gaa ud i Terrænet og overtræde de Regler, han lige har vist Kendskab til. Dette kan ske gennem en, Landets samtlige Jægere omfattende Organisation, hvis Organ giver Oplysning om de nødvendige jægermæssige Regler, og hvis Medlemmer er pligtige til at anmelde Overtrædelser af disse Regler.

Jægerne er enten S p o r t s j æ g e r e, der jager for Fornøjelsen, eller p r o f e s s i o n e l l e J æ g e r e (Jagtbetjente), der har Jagten som Erhverv. De sidste har som Regel faaet en vis jagtlig Uddannelse som Elever paa et Jagtdistrikt og er ansat paa større Jagtdistrikter.

Jagtbetjentene var i tidligere Tider især beskæftiget med at skaffe Vildt til Herskabets Bord, men i vore Dage er deres Arbejde navnlig at føre Tilsyn med Vildtet, efterstræbe Krybskytter og Rovvildt, opdrætte Fasaner, ofte tillige tamt Fjerkræ, føre Klapperne og i det hele assistere ved Jagten. Ofte er de tillige Chauffører eller Tjenere. Paa større Jagtdistrikter holdes undertiden en Overjæger,

medens Jagtens Administration andre Steder ligesom i Statsskovene er knyttet til Skovbrugets.

De allerfleste Jagtbetjente er raske Folk, dygtige til det begrænsede Arbejde, der er overladt dem, men Flertallet har kun almindelig Almueskoleuddannelse, saa de har vanskeligt ved at uddybe Faget. Vi mangler i høj Grad en jagtlig Undervisning, som kan supplere Jagtbetjentenes og navnlig Jagtkonsulenternes praktiske Uddannelse.

Medens Flertallet af de professionelle Jægere dog har faaet en vis praktisk Undervisning, er det kun et Mindretal af *Sportsjægerne,* der har nogen som helst jagtlig Uddannelse. Og anderledes kan det heller ikke være, saa længe den eneste Betingelse for at drive Jagt blot er Køb af et Jagttegn. Ganske vist er der i de senere Aar arbejdet stærkt fra Jagtorganisationernes Side paa at udbrede den saakaldte Jagtkultur eller som den burde hedde *Jægerkultur,* hvis første og store Bud er at behandle alt Vildt fra Kronhjorten til den usle Krage som de levende Væsner, de er, og dræbe dem saa hurtigt og smertefrit som muligt. Skydning kan give en hurtig og smertefri Død, men Anskydninger kan være meget pinefulde, og Fangst i Sakse, Fælder og med Gift giver Anledning til meget Dyrplageri. Det gør ikke Sagen bedre, at disse sidste Metoder for en væsentlig Del er overladt Jagtbetjentene, hvem Hadet til alt Rovvildt er indpodet fra Lærestederne. Endnu er vor Jægerkultur kun i sin Vorden, og det er vanskeligt i Korthed at definere den. Kultur er jo i Virkeligheden Viden, saa god som den nu kan faas paa det paagældende Omraade, men ogsaa Ro, Beherskelse og Forstaaelse. Overfor de sikre Udtalelser, som ofte høres om jagtlige Spørgsmaal, maa ikke glemmes, at jo mindre en Mand ved paa et bestemt Omraade, desto sikrere er han paa, at netop hans Viden er den eneste rigtige, jo mere han ved, desto flere Tvivl har han. Og et er udenfor al Diskussion, nemlig at den, der skal udbrede Jægerkultur, selv maa være kultiveret Jæger.

Men hvorledes skal Jagtudøverne komme i Besiddelse af Jægerkultur. Undervisning i Jagt har vi ikke, vor J a g t l i t t e r a t u r er ikke særlig fyldig, og de belærende Bøger behandler mere Jagtkultur — Opdræt af Vildt, Vildtpleje o. s. v. — end Jægerkultur. Der findes ikke et eneste klassisk belærende Værk i vor Jagtlitteratur. Vort ældste og vel ogsaa omfangsrigeste Arbejde er *Johan Täntzer: »Der Dianen hohe und niedere Jagdgeheimnüsz«* fra 1682, et tre Binds paa Tysk skrevet Værk uden større Værdi. Forfatteren var Tysker, men havde opholdt sig her i Landet en Del Aar for at efterstræbe Ulvene, der endnu fandtes i Jylland og havde taget Overhaand. Naar Bogen

er kommet i flere Udgaver, skyldes det vistnok mindre dens Indhold end dens Kobberstik — der dog er mere ejendommelige end naturtro — i Forbindelse med, at der ikke fandtes nogen anden dansk Jagtlitteratur. Først 1801 kom det næste større Arbejde, *J. Werfel: »Jagtbog eller Anvisning for Jagtelskere«*, et Uddrag af et større tysk Arbejde.

Medens Skovbrugslitteraturen blomstrede ret frodigt, baade i Oversættelser og mere originale Arbejder, fra Slutningen af det 18. Aarhundrede, fremkom der kun lidt om Jagt, og det staar utvivlsomt i Forbindelse med, at den ret tidligt indførte teoretiske forstlige Undervisning ikke ogsaa omfattede Jagt. Det kongelige Forst- og Jagtvæsen oprettedes af Frederik den Anden for Jagtens Skyld og har altid været administreret under et, bortset fra en kortere Periode omkring 1780. 1784 blev det foreslaaet at oprette en teoretisk Undervisning i Skovbrug og Jagt. Skovbruget greb Tanken med Iver, men Jagtadministrationen fandt saadant Oplysningsarbejde ganske unyttigt. Man kunde godt selv. Da Jagten nogle Aar senere atter blev lagt ind under Skovvæsenet, blev der ganske vist givet de Skovbrugsstuderende nogen Undervisning i Jagt, væsentligst i Jagtlovgivning, Jagtzoologi og Jagtudøvelse, men Undervisningen var ikke dybtgaaende. Fra 1870 henlagdes Eksaminationen i Jagt til den forstlige Adgangsprøve, og en Snes Aar senere ophørte den helt for først i de senere Aar atter at blive optaget ved Skovfogedprøven. Undervisningen i Jagt har ikke givet sig Udslag i noget virkelig værdifuldt skriftligt Arbejde, bortset fra *Fallesens* og *Bergsøes Bøger om Forst- og Jagtlovgivningen.*

1833-36 udkom *St. St. Blichers: Diana*, et Tidsskrivt for Jagtelskere, 1889, *H. E. F. Justesen: Haandbog for Jægere*, 1885, 1890, 1892 *Viggo Møllers* Bøger: *Fjervildtjagten, Haarvildtjagten, Jagthusholdningen* og *Danske Vildtarter*, velskrevne og ret selvstændige Arbejder, der dog var ensidigt paavirkede af de engelske og tyske Teorier om den rationelle Vildtplejes Betydning. Disse Teorier, der ser saa bestikkende ud, men som man dog i den nyere Tid for en stor Del er gaaet bort fra i Tyskland, var nye i Danmark, saa man stod uden Erfaringer for de Ulemper, de maatte medføre. Imidlertid blev Viggo Møllers Bøger Rettesnoren for Jagtens Behandling i Danmark og er det endnu, skønt der kan rejses vægtige Indvendinger mod adskillige af hans Teorier, især naar de føres længere ud end han nogen Sinde havde tænkt sig. Naar han skriver, at ingen Art af vor Fauna maa udryddes, saa mente han det. Viggo Møllers Bøger benyttes fremdeles meget som Lærebøger i Jagt.

Vore Jagtblade har naturligvis bragt mange jagtlige Anvisninger, snart ganske korte, snart hele Afhandlinger, men særlig vejledende er disse Anvisninger ikke, fordi de med lige stor Sikkerhed fremsætter absolut forkerte og helt rigtige, meget tvivlsomme og mere utvivlsomme Anskuelser imellem hinanden. Skønt det fremhæves, at Jægeren er Vildtets Forsyn, altsaa har guddommelige Egenskaber, hvortil jo ogsaa Ufejlbarheden hører, indeholder de dog mange Fejl, som glider ufordøjet ned hos mange ikke helt befarne Jægere, men opdages de, svækker de Tilliden til baade det gale og det rigtige. Nogle af Overdrivelserne faldet let i Øje, f. Eks. naar det siges, at vi bør sætte vor Harebestand op, saa der kan skydes 220 aarlig pr. 1000 Tdr. Land. Det vil for hele Landet svare til 1½ Million eller mere end halvt saa mange som der skydes i det vildtrige Tyskland, der dog er en halv Snes Gange saa stort som Danmark, og hvor man i de senere Aar har skudt Harerne ned, fordi Bestanden var for stor.

Paa det jagtnovellistiske Omraade staar vi højt med *Boganis: Jagtbreve,* der ogsaa indeholder en Del belærende Stof. I de senere Aar er der kommet en hel Del Jagtlitteratur af baade novellistisk og belærende Indhold. Blandt de sidste maa fremhæves *»Haandbog for Jægere«,* medens Flertallet iøvrigt nærmest indeholder Beskrivelser af Vildtet og Jagtudøvelse, men trods denne Rigdom er Lærebogen i Jagt ikke skrevet endnu, og kan egentlig heller ikke skrives, fordi vor Viden paa en Mængde jagtlige Omraader endnu er meget mangelfuld. Jagtens Naturlove kan ikke opbygges paa Erfaringer fra Fasan- og Hønsegaarde, paa Tankeeksperimenter eller Enkeltiagttagelser uden videre Hensyn til Sidevirkninger, Vekselvirkninger og Nabovirkninger. Vi mangler objektive Undersøgelser med Hensyntagen til Biomstændighederne. Vor Jagtlitteratur er for en stor Del skrevet af Praktikere, som mangler den teoretiske Ballast, det nødvendige Kendskab til Naturvidenskaben, de mere elementære Dele af Kemi, Fysik, Zoologi, Botanik og Mineralogi med alle deres mange Underafdelinger. I de fleste Jægerkredse afvises Kravet om Kendskab til Naturvidenskab med, at det kun er Teori. Et Tankeeksperiment kan være Teori, men er det først undersøgt, kan det blive Videnskab, saa vist som Viden er undersøgt Teori. Meget af vor jagtlige Praksis er grundet paa ikke nærmere undersøgte Tankeeksperimenter og Teorier, og end ikke Naturvidenskabens Viden er overført paa Vildt og Jagt.

D e n brave, k u l t i v e r e d e Jæger har alle Dage søgt at skille sig ud fra den mindre kultiverede. Han saa med Foragt paa Rov-

jægeren, der uden Hensyn til Køn, Udvikling eller fremtidig Bestand skød løs paa alt, som kunde omsættes i klingende Mønt, men som forøvrigt ofte sad inde med en vis jagtlig Viden. Efter den rationelle Vildtplejes Indførelse regner den brave Jæger mærkeligt nok ikke hensynsløs Jagt paa Rovvildt for Rovjagt. Han saa med dyb Foragt paa Aadseljægeren, der skyder paa for lang Afstand, ind i Flokken og kort sagt anskyder meget, som ikke kommer til Nytte. Søndagsjægerne betragtede han nærmest med et Smil. Det var fint udhalede Folk med en i alt Fald først paa Dagen mægtig Jagtiver, men uden Kendskab til Vildt og Jagt. De brugte mange Patroner, som de dog ikke gjorde Vildtet megen Fortræd med. Søndagsjægeren kendes ikke mere. Han er nu skjult i Jagtudøvernes vældige Skare, men uddød er han ikke, tvertimod huserer han i Nutiden i langt større Tal end for 30-40 Aar siden.

Mange af vore Jagtudøvere er Skydere, ikke Jægere. Det er ikke Jagten, men Skydningen, Skydefærdigheden, der er deres Hovedinteresse.

Saaledes som Jagten har udviklet sig her i Landet spiller Erhvervsjagten kun en ganske underordnet Rolle. Efter at Fangst af Søfugle i Net er forbudt og de mange lokale Jagtforeninger oprettet, har vi ikke andre egentlige Erhvervsjægere end Krybskytterne og saa Jagtbetjentene, der jo ogsaa har Jagten, d. v. s. lovlig Jagt, som Levebrød. Hvis den Mængde Vildt, der skydes her i Landet fordeles jævnt paa alle Jagttegnsløserne, bliver der næppe mere end 2 Harer, 2 Agerhøns og en Brøkdel af en Fasan til hver, og det kan de dog ikke leve af. Jagt paa Havet giver ogsaa gennemgaaende en ringe Dagløn. Efter en Udtalelse af Jagtraadets nu afdøde Formand (i Dansk Jagttidende, 42. Aargang, S. 236) faar Fiskerne næppe mere end en And for hver 10 Skud, endda der dengang blev brugt de storkalibrede, mere udbyttegivende Bøsser, som nu er forbudt. Patroner er dyre, Dykænder billige.

Enhver Sportsgren har sine særlige Betegnelser for saa at sige alt, hvad der vedrører den paagældende Idræt, et Sportssprog, som ofte er uforstaaeligt for ikke Sportsmænd. Tidligere havde ogsaa Jægerne deres særlige Jagtsprog, men de mange Dilettanter paa Jagtens Omraade havde vanskeligt ved at tilegne sig det, saa det er nu ved at forsvinde her i Landet. Det gav dog et vist Sammenhold, et vist Frimureri mellem Jægerne og bidrog til at højne Standen. I Tyskland holdes der meget stærkt paa Jagtsproget.

Jagtens Administration.

Jagten her i Landet sorterer under Landbrugsministeriet, der bl. a. administrerer Jagtfondet ved Hjælp af et raadgivende Udvalg paa tre Medlemmer, det saakaldte *Jagtraad*. De tre Medlemmer udnævnes af Landbrugsministeren, Formanden direkte, de to andre efter Indstilling af Dansk Jagtforening og Landsjagtforeningen af 1923, som hver indstiller tre. Det forudsættes, at Ministeren tager en Mand fra hver Forening, men det er ikke egentlig paabudt. — Jagtraadet har udført et stort og i organisatorisk Henseende udmærket Arbejde for Jagten. — I Statsskovene bestyres Jagten som sagt af Skovriderne, hvilket ogsaa er Tilfældet paa mange Privatgodser, medens den paa andre bestyres af Ejeren med Hjælp af Jagtbetjente (Overjæger, Skytter). I de lokale Jagtforeninger er Administrationen overladt Foreningens Bestyrelse. Paa mindre Arealer træffer Ejeren eller Lejeren sine ofte ganske tilfældige Bestemmelser. — Nogen særlig Jagtøvrighed har vi ikke her i Landet, saaledes som i forskellige andre Lande, f. Eks. i Tyskland, hvor der er en Rigsjægermester, Provinsjægermestre, Gaujægermestre og Kredsjægermestre, som har det offentlige Tilsyn med Jagten og Vildtet.

Jægerovertro.

Jægernes Færden i Naturen til alle Aarets og Døgnets Tider gav dem mange Oplevelser, som de ikke kunde forklare og som derfor fremkaldte Overtro. Underlige Lyde hørte de, mærkelige Skikkelser viste sig for dem i de halvmørke Nætter, Fantasien kom i Sving og de følte sig i Fare. Det egentlige Grundlag for Overtroen var vel nok den ældgamle Forvisning om, at hvert Træ og hver Plante var beboet af et menneskelignende Væsen, at Skoven og Vildtet havde sine mystiske Beskyttere, som kunde gøre Gengæld, hvis nogen forbrød sig mod det, de skulde værne.

Jægeren kan opleve meget, og for den, der ikke er skovvant eller naturvant, kan navnlig Lyde, han ikke kender og ikke kan forklare sig, fremkalde Uhyggestemning, og Uhyggefølelsen kan blive til Skræk, naar Fantasien træder hjælpende til. For den, der er vant til at færdes ude, er Lydene hjemlige og kendte, og Jægerens Ord for Kækhed og Dristighed har vel netop sit Grundlag heri.

Endnu i vore Dage er der en Del jagtlig Overtro, selv om der vel ikke mere troes paa Betydningen af Maanens Stilling eller paa, at en Hare i en Fart kan skabe sig om til en Heks eller omvendt. Og det forlanges vel heller ikke mere, at den yngste Jæger i Selskabet skal kysse den gamle Kælling, der krydser Jagtselskabets Vej og som

med nogen Vemod gør opmærksom paa, at »havde det været for 50 Aar siden, havde du ikke sat saadan en Mule op, naar du skulde kysse mig«. Men mangen Jæger gaar ikke ud med et lige Antal Patroner i Tasken eller vender tilbage efter noget, han har glemt. Maaske kaldes det ikke Overtro, men Jagtmystik. Saa længe der er Skov og Natur, vil der ogsaa være Skov- og Naturmystik, og selv den helbefarne vil af og til møde noget ukendt, som han ikke kan forklare.

Jagt-Mytologi.

Jagtens Gudinde var hos Romerne Diana, svarende til Artemis hos Grækerne, Datter af Zeus og Leto og Tvillingsøster til Apollon. Skønt Diana var ugift og Kyskhedens Gudinde, betegner Jægerne sig jævnligt begejstret som Dianas Sønner og overser Fornærmelsen baade mod den kyske Gudinde og dem selv. Jægernes Skytspatron er Hubertus, der i sine unge Dage levede et temmelig vildt Jægerliv, men blev omvendt, da han en Dag stødte paa en Kapitalhjort med et stort straalende Kors mellem Gevirstængerne. Han kastede sig nu med stor Iver over Religionen, som han hidtil havde forsømt slemt, og blev 700-728 Biskop i Liège. Hundrede Aar senere blev hans Ben overført til et Kloster i Ardennerne, som derefter kaldtes Hubertusklosteret. Munkene her levede bl. a. af at opdrætte Hunde, navnlig Parforcejagtshunde, og som de Forretningsmænd de var, skrev de Legenden om Hubertus som Reklame for Hundene. Legenden er dog betydelig ældre end Hubertus. Forøvrigt helbredte Munkene ogsaa Folk, som var blevet bidt af gale Hunde, ved at udbrænde Saarene og bedække dem med Guldstrimler fra Hubertus' Grav. Hubertus fejres endnu, navnlig hvor der drives Parforcejagt, med store Jagter paa Hubertusdag, som er den 3. November. Med denne *Hubertusjagt* sluttede Aarets Parforcejagt.

JAGTREDSKABER

I alle Skolebøger lærer vi, at vore ældste Forfædre især levede af Jagt og Fiskeri. Adam og Eva færdedes dog nogenlunde fredeligt mellem de mange Dyr i Edens Have og Mennesket savner jo ogsaa alle naturlige Midler til at dræbe større Dyr, og det er ikke født Svømmer. Først da det fandt paa at lave sig Redskaber til at dræbe og fange med, blev det Jæger og Fisker. Nu skal der vel ikke meget Opfindersnilde til at kaste en Stok eller en Sten efter en anden Skabning, det kan selv Aberne finde paa, men der skal Øvelse til at ramme, og store Dyr dræbes ikke ad den Vej. Der kræves heller ikke Geni til at finde paa at bruge en Stok eller Kølle til at slaa med. Maaske har en opdaget, at en Sten i den hule Haand gav Slaget mere Kraft, og at det virkede endnu bedre, hvis han valgte en spids Sten med Spidsen ragende udenfor Haanden, og saa er Springet ikke langt til at sætte Stenen paa et Skaft — Stenhammeren — og vælge en med Æg — Stenøksen. Ogsaa Spydet har vel været blandt de første Vaaben, først blot den tilspidsede Stang, saa Spidsen gjort haardere ved Forkulning, ved at indsætte en Benspids eller Flintespids. Men Udviklingen af alt dette fra en mere end taaget Fortid hører hjemme i Formodningernes Verden. Vi ved blot, at der tidligt i den ældre Stenalder havde udviklet sig en vis Jagtteknik med Vaaben, som gjorde det muligt at dræbe selv de største Dyr, men derfor har Urbefolkningen næppe opgivet at æde Planteføde, Rødder, Larver, Snegle og andre Lækrerier. Og Vaabnene forbedredes. Revolutionerende har vel nok Opfindelsen af B u e n i Slutningen af den ældre eller Begyndelsen af den nyere Stenalder været, først et noget primitivt, men senere et næsten fuldkomment Skydevaaben, som kun havde den Fejl, at Træfsikkerheden til bevægeligt Maal paa nogen Afstand eller i Blæst ikke var stor. Det var maaske dog af mindre Betydning. Gamle Dages Jægere var uhyre drevne i at snige sig til Vildtet, og de kendte dets Sædvaner ganske anderledes nøje end

Nutidens. Og paa kort Afstand er der ikke noget i Vejen med Træfsikkerheden. Naar Indianerne jagede Bisonoksen, blev Pilene afskudt paa kun faa Meters Afstand. Fra Jagt med Bue i Afrika berettes, at Antiloperne kan naa at springe til Side for Pilen, naar der skydes paa større Afstand.

Buen fandtes hos alle ældre Kulturfolk og ogsaa hos næsten alle Naturfolk, Australiens Urindvaanere maaske undtaget. I sin simpleste Form er den en sejg Træstok med en Streng hæftet mellem Stokkens Ender, men efterhaanden forbedredes Konstruktionen, saa Pilen kunde sendes meget langt, 5-600 m og endnu længere. Rekorden for et Pileskud skal iøvrigt være 941 m. Pilene var meget forskellige, ogsaa efter den Vildtart, der skulde jages, i den ældste Tid forsynet med Spids af Flint, senere med Metalspids, i de tropiske Lande ofte forgiftet, enten med Plantegift — kendt er den sydamerikanske Curaregift, som faas af forskellige Strychnosarter — eller med Slangegift. Muligvis har ogsaa vore europæiske Forfædre brugt forgiftede Pile.

Helt af Brug som Jagtvaaben blandt Kulturfolkene er Buen ikke gaaet. Saaledes er der ogsaa i vore Dage skudt Egern med stumpe Pile for ikke at faa Hul paa Skindet. Og i de senere Aar er den kommet paa Mode, navnlig blandt Jægere, som sætter Jagten højere end Skydningen. Træfsikkerheden er som sagt ikke saa stor som med Bøssen, men ogsaa dette Usikkerhedsmoment kan have sin Tillokkelse. Vil Bueskytten være sikker paa sit Skud, maa han nøjes med at skyde paa forholdsvis korte Afstande, langt kortere end Riffelskuddets, saa han maa snige sig tæt ind paa Vildtet, hvilket gør Buejagten særlig tiltalende for mange Jægere. Europæerne kan hurtigt træne sig op til at blive lige saa sikre Bueskytter som Naturfolkene, men de har hverken disses indgaaende Kendskab til Vildtet og dets Vaner eller deres Evne til at liste sig ubemærket ind paa det. Buen er mere Sportsvaaben end Bøssen, og Jagten med den kræver større Dygtighed og Styrke hos Jægeren, samtidig med at den stiller Vildt og Jæger mere lige. Lad være, at Jagt med Bue og Pil er jagtlig Degeneration, vel sagtens fremkaldt af for meget Vildt, det er en ikke utiltalende Degeneration. Anskydninger med Pil kan være slemme, navnlig hvis Pilen bliver siddende i Saaret, f. Eks. i en Kølle, og Buen kan naturligvis kun bruges til større Vildt og paa frit Terræn. Sneppe- eller Bekkasinjagt med Bue vil ikke give meget paa Tasken. Derimod er der skudt en Del Fasaner i Flugten med Pil, ved sagtens fordi Fasanen ikke har Forstand nok til at slaa til Side for Pilen.

En Forbedring af Buen var Armbrøsten, der bestod af en kort stiv Bue, fæstet til et Skæfte, i hvilket der var en Rille til Pilen og et Aftræk til at frigøre Strengen, hvorfor den ogsaa kaldtes Laasbue. Den var især et Krigsvaaben, der dog ogsaa brugtes noget til Jagt, og holdt sig til ind i det 16. Aarhundrede, da den afløstes af Ildvaaben. Endnu efter Ildvaabnenes Indførelse brugtes den en Del til Selvskud.

Ildvaaben. Det ældste Ildvaaben er *Luntebøssen,* som i sin simpleste Form kun bestod af et i den ene Ende lukket Jernrør, i hvilket Krudtet antændtes med en brændende Lunte. Senere blev Lunten anbragt paa en Hane, og man fandt paa at give Bøssen et Aftræk. Luntebøssen afløstes i sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede af *Flintelaasbøssen,* i hvilken Skuddet affyredes ved, at en paa Hanen anbragt Flintesten slog ned paa Staal, hvorved der fremkaldtes Gnister, som antændte Krudtet paa Panden og derigennem det i Løbet. Flintestenen blev ofte blot hugget til — i Flintestensbruddene regnedes med, at en Mand daglig kunde gøre 1000 Sten færdige til at sætte paa Bøssen — men skulde Stenen være fuldkommen, d. v. s. glat og jævn, baade paa Ryggen og begge Sider, tynd og skarp paa den forreste Kant, som skulde slaa ned paa Staalet, maatte den slibes til. Under alle Omstændigheder maatte den passe saa nogenlunde til Hanen, men de gamle Jægere forstod særdeles godt at passe den til. Naar den Del, der skulde bort, blev gjort vaad, og der huggedes forsigtigt med den Hammer, som de altid medførte i Tasken, sprang kun den vædede Del af. En Flintesten holdt ikke til stort mere end en halv Snes Skud, og ofte sprang den langt hurtigere i Stykker, saa der maatte altid føres Reservesten med paa Jagten. Ogsaa til Staalet stilledes der Krav; var det for blødt, gav det røde Gnister, som ikke antændte Krudtet, og var det for haardt, blev Gnisterne for smaa til Antænding. Flintelaasbøsserne skød udmærket paa indtil 50 Skridts Afstand, men i Regnvejr blev Krudtet paa Panden let vaadt og i stærk Vind blæste det bort fra den, saa ca. hvert femte Skud klikkede. Fra Flintebøssernes Tid stammer det gamle Ord, at en vaad Jæger og en tør Fisker ikke faar meget med hjem. Ogsaa Navnet Flint for en Haglbøsse skyldes Flintelaasen.

1818 opfandtes *Fænghætten,* der bestaar af en lille Metalkapsel, i hvis Bund der er anbragt lidt Knaldkvægsølv, som faas ved Opløsning af Kvægsølv i Salpetersyre under Tilsætning af Alkohol. Det eksploderer voldsomt ved Slag eller Ophedning. Fænghætten var revolutionerende for Skydevaabnenes Udvikling, idet den medførte *Perkussionsbøssens* Indførelse. Knaldhætten blev anbragt paa Pisto-

nen, et lille Rør udvendig paa Bøssen ved Hanen. Røret førte ned til Krudtladningen, og naar Krudtet blev hældt ned i Bøssen, løb noget af det op i Pistonen og fyldte dens Hulhed. Var den forstoppet, klikkede Skuddet, og det maatte efterses, om der var Krudt i Pistonen, før Hætten blev sat paa. Hanen slog ned paa Hætten, som eksploderede og antændte Krudtet.

Perkussionsbøssen var ligesom Flintelaasbøssen og Luntebøssen Forladere, d. v. s. Bøsser som ladedes fra Mundingen. Krudtet blev som Regel maalt af i Krudtmaalet, der oftest var anbragt paa Krudthornet, i hvilket man havde Krudtet under Jagten. Krudthornet var undertiden af Metal, hyppigere dog af gennemskinneligt Horn, — deraf Navnet — saa Beholdningens Størrelse let kunde kontrolleres. Naar Krudtet var hældt ned i Krudtkammeret — Bøsseløbets nederste Del — blev Forladningen ved Hjælp af Ladestokken, en Stok, oftest af Træ, der var anbragt i et Par Bøjler under Bøsseløbet, stødt ned ovenpaa Krudtet. Forladningen var i Almindelighed Papir, som dog var brandfarligt, da der jævnligt gik Ild i det ved Skuddets Affyring. I gamle Dage var der en Del Overtro med Hensyn til det bedste Materiale til Forladning, men alle var enige om, at intet var bedre end Filten fra en gammel, fedtet Jagthat, vel at mærke Jagthat. Det var i alt Fald ikke brandfarligt. Haglene blev ikke maalt af. De hældtes fra Haglpungen ud i den hule Haand og Mængden toges paa Skøn. Ogsaa for dem blev der sat Forladning. Naar saa endelig Knaldhætten var sat paa, var Bøssen atter færdig til Skud. Det hændte, at Bøssen klikkede, d. v. s. at Fænghætten eksploderede uden at Skuddet gik af, men det var langt sjældnere ved Perkussionsbøsserne end ved Flintelaasbøsserne. Det skyldtes som Regel, at Pistonrøret var forstoppet, saa det maatte renses ud med en lille Naal, der var anbragt paa Krudtmaalet. Eller Bøssen kunde brænde for, d. v. s. Skuddet kom først lidt efter, at Knaldhætten var gaaet af. Forsagede Skuddet helt, kunde det trækkes ud med et som en dobbelt Proptrækker formet lille Apparat, en Kradser, der var anbragt paa Enden af Ladestokken.

1836 opfandt Franskmanden Lefaucheux et Bagladegevær med Stifttænding, den saakaldte Lefaucheuxbøsse eller Pinfirebøsse. Fænghætten var anbragt inde i Patronen under en lille Stift, som ragede op over Løbet. Naar Hanen slog ned paa Stiften, antændtes Hætten og dermed Krudtet. Bagladebøsserne blev dog først almindeligt anvendt fra 1850-60. Senere fandt man paa at anbringe Fænghætten midt i Patronens Bundstykke og meget andet, saa de gammeldags Muskedonnere nu er helt forsvundet.

Her skal ikke gaas nærmere ind paa de mange Geværkonstruktioner eller Enkeltheder ved dem, men blot kort nævnes nogle mere almindelige Forhold.

Bøssens Dele og Funktion. *Bøsseløbet* var tidligere paa alle bedre Bøsser damasceret Staal, der er en fin traadet Blanding af sammensvejset, mere eller mindre kulstofrigt Staal og Jern. Damascenerstaalet egner sig imidlertid ikke for røgsvagt Krudt, og der bruges nu rene Staalløb af lidt forskellig Kvalitet. Staalet i Haglløbets Vægge har noget forskellig Tykkelse. I Patronkammeret er Vægtykkelsen ca. 4 mm, paa Overgangen til Løbets cylindriske Del ca. 2,5 mm og derefter aftagende til ikke under 0,6 mm paa Løbets Midte. Ved Mundingen er den 1,0 til 1,2 mm. Patronkammeret er i Almindelighed beregnet til Paphylstre af 65 mm Længde, men der findes ogsaa Bøsser, beregnet til 70 mm lange Hylstre. Disse længere Patroner maa ikke anvendes i Bøsser med 65 mm langt Patronkammer, da de her let vil fremkalde Løbsprængning.

Løbet kan være cylinderboret, d. v. s. have samme indvendige Diameter gennem hele Længden, eller trangboret, d. v. s. Diameteren er formindsket lidt paa de sidste 2-3 cm ved Mundingen. Trangboringen bevirker, at Haglskuddet holder sig mere samlet, idet Haglene, naar de passerer Trangboringen, presses ind mod Midten. Der kan derfor skydes paa lidt længere Afstand med trangborede Bøsser, skønt Haglenes fulde Rækkevidde ikke er længere end ved cylinderborede Løb. Rent cylindriske Løb bruges ikke mere. Alle moderne Bøsser er mere eller mindre stærkt trangborede, oftest noget mindre i højre, noget mere i venstre Løb. Haglløbets Længde ligger som Regel mellem 65 og 75 cm. Kortløbede Bøsser er lidt lettere og mere haandterlige end langløbede, men de sidste giver sikrere Sigte. En Linie gennem Løbets Midte kaldes Sjælen.

I dobbeltløbede Bøsser er Løbene samlet paa lidt forskellig Maade, ogsaa efter som de ligger ved Siden af hinanden eller det ene over det andet som i de saakaldte Bockbøsser eller Over-and-under-guns. Skinnen er den Staalbjælke, der ligger over Løbenes Sammenføjning og selv er en Del af Sammenføjningen, naar Løbene er anbragt ved Siden af hinanden. Undertiden er Skinnen udhulet foroven, men det er bedre, at den er flad. Den er mørktfarvet og riflet, for at Sollyset ikke skal genere under Sigtningen, og højere ved Patronkammeret end ved Mundingen for at give Skuddet nogen Elevation.

Skæftet er den bagved Løbet liggende Del af Bøssen og bestaar af Kolben og Kolbehalsen. Det kan være noget forskelligt bygget,

mere eller mindre krumt, med eller uden Kindpude, kortere eller længere, alt efter som Jægeren er mere eller mindre korthalset, langarmet, korpulent o. s. v., og det kan være indrettet til Venstresigte, d. v. s. til Sigte med venstre Øje med Anslag paa højre Skulder. Ved for langt Skæfte er Anslaget lidt besværligt, ved for kort noget usikkert og med for kort Skæfte skydes ofte for lavt. Kolbehalsen skal passe til Haanden og maa hellere være lidt for tynd end for svær. Ofte ender den, navnlig paa tyske Bøsser, i et Pistolgreb. Et saadant falder ofte godt i Haanden og giver Kolbehalsen, Skæftets svageste Del, større Styrke. Forskæftet ligger foran Patronkammeret under og udad Løbet og forhindrer, at Løb og Skæfte skilles, naar Bøssen aabnes. Det er nu altid af Træ, som er lettere og varmere at holde paa end Jern.

Laasen kaldes den Del af Bøssen, som omfatter Affyringsmekanismen, Slagfjederen, Aftrækkerne, Sikringen o. s. v. Den ligger paa Siden af Bøssen foran Baskylen, der er det massive Staalstykke, som skal tage mod Tilbagestødet, Rekylen, naar Skuddet affyres. — Aftrækkerne maa ikke sidde for tæt paa Aftrækkerbøjlen eller for tæt ved hinanden, da man saa slaar Pegefingeren, idet Skuddet afgives. Afstanden fra forreste Aftrækker til Bøjlen maa være ca. 3 cm, mellem Aftrækkerne ca. $2^1/_2$ cm. De maa gerne have en lille Bøjning til højre, da Pegefingeren jo delvis virker paa dem ved et Sidetryk. Aftrækket maa ikke staa for haardt, da Bøssen saa bringes ud af Sigtet — som Regel skydes der da for lavt — men heller ikke for let, da Skuddet saa kan gaa af, før det ønskes. Trykket paa Aftrækkeren maa ligge omkring 1,8-2,0 kg. Trykkets Styrke kan let maales ved at binde en Snor med en vis Vægt til Aftrækkeren og forøge Vægten til den trækkes af. Som Regel er der to Aftrækkere paa en Dublet, men der findes ogsaa Konstruktioner med kun en Aftrækker til begge Løb, den saakaldte single trick. Der kan ikke skydes hurtigere med saadanne Bøsser end med dem, der har to Aftrækkere.

Bøssen kan være *Hanebøsse* med udvendige Haner eller *Hammerless* med Haner, som sidder inde i Laasen og spændes, naar Bøssen aabnes efter at være afskudt. Ved en lille Rigel, den saakaldte *Sikring,* der sidder ovenpaa eller sjældnere paa Siden af Kolbehalsen, hindres Hanerne i at træde i Funktion. Paa de fleste Bøsser indstiller Sikringen sig automatisk ved Bøssens Aabning, men paa nogle Konstruktioner maa Jægeren skubbe den tilbage, og paa alle maa den skydes frem, før Bøssen kan affyres.

Paa en Del moderne og dyrere Bøsser er anbragt en *Ejektor,* et lille Apparat, som ved Bøssens Aabning udkaster det afskudte Pa-

tronhylster, saa Ladningen kan foregaa hurtigere. Udkastningen foraarsager lidt Støj, som kan virke generende, og kun hvor Vildtet vrimler frem, som paa Fasanjagterne, er Ejektoren til større Nytte.

Magasin- eller Repetérbøsser er enkeltløbede og har et Magasin under Patronkammeret til som oftest 5 Patroner. Gennem en særlig Mekanisme kan den afskudte Patron ved et simpelt Greb af Skytten kastes ud af Patronkammeret og en ny føres ind, samtidig med at Slagfjederen spændes. Mekanismen er ikke automatisk, men med lidt Øvelse kan den betjenes meget hurtigt. Repetérbøsser til Hagl har ikke fundet megen Anvendelse i Europa, hvorimod Repetérrifler bruges en Del til Jagt.

Rekylbøssen eller *Automatbøssen* er et Magasingevær, ved hvilket Rekylen (det Tilbagestød, der fremkommer ved Skudets Affyring og som Jægeren tager imod paa Skulderen) automatisk foranlediger de afskudte Patronhylster udkastet og en ny Patron indført i Patronkammeret fra Magasinet. Samtidig spændes Slagfjederen, saa Jægeren kun skal trykke paa Aftrækkeren for at afgive Skud paa Skud til Magasinet er tømt. De findes baade til Kugle og Hagl, men her i Landet er Anvendelse af Rekylbøsser, eller som Jagtloven siger, Automatbøsser, til Ladning med Hagl forbudt til Jagt. Rekylrifler bruges ikke meget til Jagt med Undtagelse af smaakalibrede Rifler til Raager etc.

Ved Bøssens *Kaliber* forstaas Løbets indvendige Diameter udenfor Trangboringen. For Rifler angives Kaliberen i Millimeter indenfor Riffelfelterne eller for engelske og amerikanske Rifler i Tusindedele engelske Tommer, men for Haglbøsser bruges fremdeles den gamle engelske Maalestok, nemlig det Antal Rundkugler, der, svarende til Bøssens Kaliber, kan støbes af et engelsk Pund Bly, saaledes 16 Kugler af et Pund til Kal. 16, 12 til Kal. 12 o. s. v. — Mest anvendt i Haglbøsser er Kalibrene 12, 16 og 20, men der haves ogsaa større Kalibre (10, 8, 4), som dog ikke maa bruges til Jagt her i Landet, og mindre (24, 28, 32). Løbets Diameter er for Kal. 4, 12, 16, 20 og 32 henholdsvis ca. 26.7, 18.5, 16.8, 15.6 og 13.4 mm.

Hvilken Kaliber, man vil vælge, er noget af en Smagssag. De smaa er lidt lettere end de store — Vægten af en Bøsse Kal. 20, 16 og 12 er henholdsvis omtrent 2.5, 3.0 og 3.2 kg — men en let Bøsse slaaes ved Rekylen lidt mere ud af Sigtelinien end en tungere, hvilket kan have Betydning ved Afgivelsen af det andet Skud. En Patron til Kal. 12 indeholder ca. 135 Hagl Nr. 3 ($3^1/_2$ mm), en til Kal. 20 ca. 90, altsaa omtrent en Trediedel færre. Det maa derfor forudsættes, at den større Kaliber giver bedre Dækning, flere Hagl i Maalet, end den lille, og

kun den virkelig dygtige Skytte kan staa sig ved at bruge de smaa Kalibre, som oven i Købet siges at give en forholdsvis stærk Rekyle. Patronerne til de smaa Kalibre er de billigste. Mest anvendt er vel her i Landet Kal. 12, men ogsaa Kal. 16 bruges meget. Kal. 12 skyder ikke længere end Kal. 20. Omvendt er den gamle Tro, at de smaa Kalibre skød skarpere end de store, ikke rigtig.

Patroner. *Haglpatronen* bestaar af et Hylster, som Regel af Pap, sjældnere af Messing, med et Messingbundstykke, i hvis Midte Fænghætten sidder. Hylstret maa være glat, overstrøget med Lim og satineret og passe nøje til Patronkammeret, saa det ikke sprænges, naar Skuddet affyres. Det er fæstet til et Pap- eller Metalbaand, der naar op i Højde med Krudtladningen og tjener til at gøre Patronen stiv og forhindre, at Krudtet trykkes for fast sammen af Fedtproppen, hvilket ikke er heldigt ved røgsvagt Krudt. Hylstret er uden at være lukket i Almindelighed 65 mm langt, men der haves ogsaa, navnlig til Sportsskydning, som foran sagt 70 mm lange Hylstre. Der maa advares stærkt — det gentages — mod at anvende 70 mm Patroner i Bøsser, udboret til 65 mm. Omvendt skal der heller ikke bruges 65 mm Patroner i Bøsser, bestemt til 70 mm Hylstre.

Fænghætten maa passe nøje til den Slags Krudt, der bruges. Til Sortkrudt kan anvendes de sædvanlige Hætter, men røgsvagt Krudt kræver en kraftigere, mere eksplosiv Tænding, noget forskellig for de forskellige Sorter. Det er en kendt Sag, at man kan kaste en Patron med røgsvagt Krudt paa Ild, uden at den eksploderer før Hætten gaar af. Der kan derfor ikke anvendes enhver Slags Hylster, hvis man selv lader Patroner med røgsvagt Krudt, hvilket forøvrigt bestemt maa fraraades.

Efter at Krudtet er bragt ned i Hylstret, sættes først en tynd Papskive og dernæst en tykkere Fedtprop over det og endelig ofte endnu en Papskive over Fedtproppen. Denne sidste skal forhindre, at Krudtgassen trænger ind mellem Haglene. Haglene fyldes i, og ovenpaa dem sættes atter en Papskive med Haglenes Nr. eller Diameter i Millimeter paatrykt. Endelig lukkes Patronen ved at dens øverste 4-5 mm høje Del ved Hjælp af et Lukkeapparat foldes ned over Papskiven for Haglene, saa denne sidder fast. — Saa længe der kun anvendtes Sortkrudt, ladede Jægerne oftest selv deres Patroner, men nu fremstilles de fabriksmæssigt, navnlig fordi en blot ringe Overladning med røgsvagt Krudt ikke alene giver et daarligt, stærkt spredende Skud, men ogsaa kan virke uheldigt paa Bøssens Lukkemekanisme eller endog fremkalde Sprængning eller i alt Fald Udbuling af Løbet. Krudtet maa vejes nøjagtigt af.

Før man fandt paa Trangboringen søgte man paa forskellig Maade at gøre Skuddet mere samlet. Løbet blev bygget konisk med jævnt aftagende Diameter fra Bunden til Mundingen, men det hjalp ikke meget. Saa fandt man paa at sætte en kalotformet Papskive, en *Culot,* over Haglene, og da det ikke gjorde Dækningen bedre, anbragtes der ogsaa en under Haglene. Heller ikke med *Koncentrators* naaede man bedre Resultater. Det var kortere eller længere Hylstre af Pap eller af ganske fin Metaltraad, aabne fortil men lukkede i Bunden, altsaa en forstørret Culot, i hvilke Haglene helt eller delvis indesluttedes. Resultatet var dog ikke godt, eller rettere sagt, de gjorde ingen kendelig Nytte.

Det gennem Aarhundreder anvendte S o r t k r u d t er en mekanisk Blanding af Salpeter (salpetersurt Kali), Svovl og Trækul. Ved Antændelse eksploderer Sortkrudtet under stærk Luftudvikling (Kulsyre, Kvælstof o. a.), hvis Rumfang svarer til omtrent 280 Gange den antændte Krudtmængdes Rumfang, og som Følge heraf drives Projektilet eller Haglene med stærk Fart ud af Bøsseløbet. Skønt Sortkrudt kun har et lavt Gastryk, sammenlignet med røgsvagt, giver det dog Haglene god Gennemtrængningsevne. Knaldet er kraftigt, men den største Ulempe er den stærke Røgudvikling og Rekyle. Nu er Sortkrudtet næsten helt afløst af røgsvagt Krudt eller Nitrocellulosekrudt til Jagtbrug. Jo hurtigere Krudtet forbrænder, des stærkere bliver Gastrykket, og naar der fremstilles forskellige Sorter røgsvagt Krudt, er det netop fordi Forbrændingshastigheden ønskes forskellig. Er den for langsom, forbrænder Krudtet ufuldstændigt og Gastrykket bliver for ringe, er den for hurtig, bliver Trykket for voldsomt og kan sprænge Bøssen. Derfor er røgsvagt Krudt til Haglbøsser, Rifler eller Pistoler forskelligt sammensat. Det fremstilles enten som gelatineret Kornkrudt eller Bladkrudt, og til Fremstillingen bruges Bomuldskrudt eller som det ogsaa kaldes Skydebomuld, Nitrocellulose eller Pyroxylin, som faas ved Behandling af Bomuld med Svovl- og Salpetersyre.

H a g l er en gammel Benævnelse paa de smaa Blykugler, som en Italiener omkring 1580 fandt paa at bruge i Haglbøsser. I gamle Dage lavedes Haglene paa forskellig Maade, f. Eks. ved at Jægeren skar Blyet i smaa Stykker og formede dem ved at lægge Smaastykkerne paa et haardt, grydeformet Underlag og lade en rund Sten eller bedre en Jernkugle rulle hen over dem Gang paa Gang, til de var blevet saa nogenlunde runde. Mange foretrak at skyde med de uformede Blystykker, det saakaldte hakkede Bly, medens andre selv støbte deres Hagl i en Haglform, en 30-40 cm lang saksdannet Form, som

kunde være indrettet til Hagl af forskellig Størrelse eller til en bestemt Størrelse. Da man alligevel mest skød med blandede Hagl, var den første almindeligst anvendt. Nu fremstilles Haglene fabriksmæssigt ved at hælde det smeltede Bly paa en vandret, hurtigt roterende Skive med en gennemhullet Væg. Paa Grund af Centrifugalkraften slynges Blyet ud gennem Hullerne og styrter derefter gennem Luften fra et ca. 40 m højt Taarn ned i Vand, der er dækket med et Olielag. Blyet er da størknet, før det naar Vandet. Haglene bliver imidlertid ikke alle helt runde og efter at være tørrede bringes de derfor ud paa et Skraaplan, hvorfra de ikke misdannede triller ned. Hagl af rent Bly er bløde og tilbøjelige til at sætte Bly i Bøsseløbet; desuden deformeres de ved Udpresningen gennem Bøsseløbet. I vore Dage bruges derfor haarde Hagl, dannet af en Legering af Bly med 1-2 pCt. Antimon.

Gode Hagl skal være af ensartet Størrelse og runde, men selv i de bedste findes altid nogle, som ikke er helt runde, men mere eller mindre ovale. Tidligere blev Haglenes Størrelse angivet ved de Vildtarter, de især skulde bruges til, Ulvehagl, Svaneknopper, Rævehagl, Hønsehagl o. s. v. Senere blev Størrelsen angivet ved bestemte Numre fra 0 eller de endnu større 1 A, 1 AA, til 12. Her i Landet er mest brugt de tyske Numre, der angiver Hagl med lidt større Diameter end de engelske Numre, saaledes at tysk Nr. 4, 6, 8 svarer omtrent til engelsk Nr. 3, 5 og 7 o. s. v. I Sverige fik de største Hagl de højeste Numre, saa Nr. 0 er de mindste. For at faa større Ensartethed, er man i de senere Aar gaaet over til at angive Størrelsen i Fjerdedele Millimeter af Diameteren. 2, $3^1/_4$ eller 4 mm svarer til de gamle Nr. 9, 4 og 1 efter tysk Sortering. Som Regel staar baade Haglnummeret og Størrelsen i Millimeter paa Patronens Papskive, men er der kun anført Millimetertallet, kan Nummeret fra Nr. 0 let findes ved at omregne dette Tal til Fjerdedele Millimeter og trække det fra 17. Saaledes svarer 2, $3^1/_4$ eller $3^3/_4$ mm til de tyske Numre 9, 4 og 2. — Hagl fremstilles nu i Størrelser fra $1^1/_4$ til 6 mm. Hagl under 2 mm kaldes Dunst.

De smaa Hagl dækker bedre, saa Vildtet rammes af flere, men deres Slagkraft, Gennemtrængningsevne, er mindre og de rækker ikke saa langt som de større. Med Nutidens fintborede Bøsser er dog de mange Haglstørrelser ganske overflødige. Det vilde være tilstrækkeligt at have 4-5 Størrelser fra $2^1/_4$ til $3^1/_2$ mm, de første til Bekkasiner, de sidste til Vinterræv og Raavildt. Det er bedre at bruge lidt større end mindre Hagl. Med Hagl Nr. 4 skyder den dygtige Skytte med en god Bøsse baade en Ræv og en Sneppe paa 40 m Afstand,

medens Sikkerheden overfor Ræven paa samme Afstand ikke er stor med Nr. 8. Tendensen gaar dog i Retning af at bruge mindre Hagl, men rigtignok ogsaa i Retning af at skifte Hagl til snart hver Vildtart. —

De meget store Hagl, Rendekugler eller Svaneknopper med 5 til 6 mm Diameter, brugtes tidligere til stort eller meget haardskudt Vildt, men anvendes nu sjældent, især efter at det er forbudt at bruge større Kalibre end 12 til Jagt. Et Skud Rendekugler sidder altid, selv paa kort Afstand, meget spredt og uregelmæssigt i Skiven, og paa Grund af den stærke Spredning er det en Tilfældighed, om et eller flere af de store Hagl rammer Dyrets vitale Dele. Derfor er det i Tyskland forbudt at bruge Rendekugler eller i det hele taget Hagl til Jagt paa Hjortevildt, Vildsvin og Sæler. Her i Landet er det tilladt at anvende alle Slags Hagl til alt Vildt.

Før en Haglbøsse bringes i Handelen, bliver den *indskudt* med en Krudtladning, der er betydelig større end den, der almindeligt bruges i Patronen, eller med Krudt, som giver 30-50 pCt. højere Tryk end det, der anvendes i selv de kraftigste Handelspatroner. Der kan være Fabrikationsfejl, Støbefejl i Bøssens Materiale, og selv om saadanne Fejl nok kan findes paa anden Maade, er en Indskydning med stærk Krudtladning dog en nødvendig Forsigtighedsregel. Paa Løbets Underside ved Patronkammeret anbringes Stempler som Bevis for, at den er prøvet. Bøsser, som er prøvet med røgsvagt Krudt, faar et Stempel med et N og derunder oftest Ordet Nitro. Det er meget farligt at anvende røgsvagt Krudt i Bøsser, som ikke er bygget dertil. — Ikke alle Bøsser skyder lige godt med en bestemt Ladning, og de skal derfor indskydes for at finde den bedste Ladning, d. v. s. den, som giver bedst Dækning og Gennemslag. En saadan Indskydning kan ikke foretages af Jægeren selv. Her i Landet kan den faaes foretaget paa Hærens Krudtværk i Frederiksværk, og der kan da herfra leveres den Patron, som passer bedst for Bøssen. Desuden maa Jagtudøveren indskyde sig med den Bøsse, han har købt. Bøsserne er jo noget forskelligt byggede og skæftede, og der skal ofte lang Tids Øvelse med at kaste Bøssen til Kinden og ogsaa med at afgive Skud med den, før den »falder« rigtigt. Til denne Indskydning maa ikke bruges levende Maal, end ikke Krager, fordi Skydningen er usikker og ogsaa fordi det er af Betydning at se, hvorledes Haglene sidder i Skiven.

Haglsværmen forbliver ikke samlet i en Klump, naar den forlader Bøsseløbet, men spreder sig temmelig stærkt baade i Længde, Højde og Bredde. Allerede paa 35 m Afstand er Længdespredningen for 2½

mm Hagl 8-10 m, større for det cylindriske end for det trangborede Løb. Hovedmængden af Haglene vil være mellem 1 og 3 m bagved dem, der først rammer Skiven, og derefter følger tyndere og tyndere Resten paa de næste 4-6 m. Side- og Højdespredningen maales paa en i 100 Felter inddelt Skive med 75 cm Diameter. Haglene skal være jævnt fordelt paa Skiven, men den dygtige Skytte forlanger dem siddende tæt omkring Skivens Midtpunkt, mindre tæt mod Periferien og kun ganske enkelte udenfor 75 cm Cirklen, medens den mindre dygtige gerne ser dem sidde med større Afstand over hele Skiven, ogsaa udenfor Cirklen, blot de er jævnt fordelt. Til Gengæld maa han saa ikke skyde paa slet saa lang Afstand, ikke over 40 m, hvis Vildtet med Sikkerhed skal træffes af tilstrækkelig mange Hagl, medens den dygtige Skytte kan skyde paa lidt længere Afstand, dog ingen Sinde over 60 m, med sin stærkt samlende Bøsse.

Naturligvis skal Haglene ogsaa have god *Gennemtrængningsevne,* d. v. s. en vis Hastighed. Dækning og Hastighed staar i et vist indbyrdes Forhold. Høj Gennemtrængningsevne giver mindre god Dækning og omvendt. Er Gennemslaget ikke tilfredsstillende, kan det gøres kraftigere ved at forøge Krudtladningen, men det gaar ud over Dækningen. Det højeste paa begge Omraader kan ikke naaes samtidig, saa man i Stedet for det bedste maa nøjes med det gode.

Sprængning af Bøsseløbet kan navnlig skyldes Støbefejl eller anden forringet Styrke af Løbet, Tilstopninger i Løbet, Overladning eller Anvendelse af røgsvagt Krudt i Bøsser, der ikke er bygget dertil. Ved bedre eller om man hellere vil dyrere Bøsser er alt dog saa nøje undersøgt og Bøssen saa solidt bygget, at f. Eks. en ikke særlig solid Tilstopning fejes ud med Skuddet, medens i ældre Bøsser en blot løs Tilstopning med Sne kunde fremkalde Løbsprængning. Sprængningen kan ske hvor som helst paa Løbet fra Patronkammeret til Mundingen. Anvendelse af for stærk Ladning, af Krudt, som ikke passer til Bøssen, eller af for kraftige Fænghætter bevirker oftest Sprængning ved Patronkammeret eller i Løbets nederste Del, hvilket let kan komme til at gaa ud over Jægerens Haand, medens Sprængningen ved Forstopning falder længere ude mod Mundingen. I de meget stærke, moderne Bøsser sprænges Løbet sjældent, men der kan slaas Buler i det, set indvendig fra, eller Lukkemekanismen kan overanstrenges, saa Bøssen kommer til at sløre, men anvendes den rigtige Ladning og behandles Bøssen omhyggeligt, er Sprængning af Løbet i bedre Bøsser uhyre sjældne.

Skudholdet er den Afstand indenfor hvilken et Haglskud virker sikkert dræbende. Afstanden er noget forskellig, ved almindelige

Bøsser ikke over 45 m, ved meget fine og dyre Bøsser, hvis Løb indvendig er tilslebet særlig fint, indtil 60 m, for trangborede Løb, der jo holder Haglene mere samlede, lidt større end for cylinderborede, hvor Skudvidden ligger nærmere 35 end 40 m, og endelig forskellig efter Haglenes Størrelse og Vildtets Modstandskraft. Haglenes *Rækkevidde* gaar imidlertid langt ud over Skudholdet og langt ud over, hvad der almindeligt antages. Enhver Jagtudøver maa nøje vide, paa hvor lang Afstand Haglene kan være farlige for Mennesker og Husdyr. Store Hagl rækker længere end smaa. Som almindelig Rettesnor kan der gaaes ud fra, at Haglenes Diameter i Millimeter multipliceret med 100 giver den Afstand i Meter, paa hvilken Haglene kan være farlige. Paa Klapjagt, hvor der jo mest skydes med Hagl Nr. 3 eller 4 ($3^1/_2$-$3^1/_4$ mm) kan det altsaa være risikabelt at skyde ind i Saaten, naar Klapperne er naaet ind paa ca. 350 m Afstand. Naturligvis afhænger Rækkevidden af Elevationen.

Der kan ogsaa paa anden Maade ske Ulykker. Det hænder, at enkelte Hagl, de saakaldte *Sprænghagl,* kan slaa temmelig langt, flere Meter ud til Siden for Skuddets Retning, og Hagl eller Projektiler kan slaa helt ud fra den oprindelige Retning ved at *rikochettere,* d. v. s. springe til Siden, naar de rammer en fast, haard Genstand, som de ikke kan trænge ind i, frossen Jord, Sten, Is eller endog Vand, naar der skydes mod det i en spids Vinkel. Rikochethaglene har vel nok tabt noget af deres oprindelige Kraft, men kan dog være farlige, meget farlige. Jægeren maa derfor vise største Forsigtighed og være klar over denne Fare. Mange af de saakaldte hændelige Ulykker skyldes Mangel paa Viden og Agtpaagivenhed ved Skud, hvor Haglene rammer Genstande, de kan slaa op fra.

R i f l e r er Bøsser, bestemt til Skydning med fast Projektil (Kugle) og med Riffelgange i Løbet. De har været kendt og benyttet til Jagt fra meget gammel Tid, men er forbedret mægtigt gennem Tiderne. I de gammeldags Rifler brugtes kun en meget lille Krudtladning og Kuglen var en Rundkugle af Bly, som Jægeren selv støbte under mange Ceremonier og med megen Hemmelighedsfuldhed, helst af Kirkebly. Som Regel kunde der ikke skydes sikkert med de gamle Rifler paa over 100 Skridts Afstand, og man skød nødig paa længere Hold end ca. 80 Skridt. Kuglens Hastighed var ringe og Kuglebanen var meget krum. Gennem nogle Forbedringer naaede man saa til Ekspresriflen med betydelig større Krudtladning, stærkere snoede Riffelgange, større Hastighed og en mere flad Kuglebane, for nu at standse ved de moderne Rifler til røgsvagt Krudt med smaa Kalibre og meget raserende Bane.

Riflens Løb er som Regel kortere end Haglbøssens, sædvanlig mellem 62 og 68 cm. Et langt Løb gør Sigtningen lettere, et kort faar ikke altid Krudtgassen helt udnyttet. Indvendig i Løbet findes de saakaldte *Riffelgange,* vindelformede, svagt fremstaaende Felter, hvis Formaal er at give Projektilet en omdrejende Bevægelse om dets Akse. Riffelgangenes Antal, Bredde, Fremspring og Omdrejning er afhængig af Projektil og det anvendte Krudt. Til Projektiler med haard Kappe bruges mest 4 brede Felter med ringe Fremspring (0,10-0,15 mm) og en Omdrejning i Løbet for omtrent hver 25 cm af dettes Længde, til Projektiler med blød Kappe af Kobber eller til rene Blyprojektiler ligger Riffelgangenes Antal mellem 5 og 9, de er smalle, men stærkt fremstaaende (0,25 mm), lidt afrundede og med en Omdrejning i Løbet for omtrent hver 40 cm. Der kan ikke bruges Projektiler af rent Bly til almindelig røgsvagt Riffelkrudt, da de paa Grund af dette Krudts voldsomme Eksplosion ikke kan følge Riffelgangene.

Riffelpatronens Hylster er af Messing, enten med en Fænghætte i Midten eller med Randtænding, der har Tændsatsen anbragt i Patronens Bund og mest bruges til smaa Kalibre. Der lægges ikke Forladning for Krudtet, hverken Papskiver eller Propper, idet Projektilet svarer saa nøje til Løbets Kaliber, at Krudtgassen ikke kan vige uden om det. Projektilet rager altid ud over Hylstret og er presset saa stærkt ned i det, at det sidder fast.

Riffelkrudt, saavel Sortkrudt som røgsvagt, er ikke saa eksplosivt d. v. s. ikke saa hurtigt forbrændende som Krudt til Haglbøsser og maa ikke være det, fordi det massive Projektil udøver større Modstand i Løbet end de forskydelige Hagl. Anvendelse af røgsvagt Haglkrudt i Riffelpatroner vil — det gentages — let medføre Løbets Sprængning eller Sløring af Lukkemekanismen.

Riflens *Projektil* var i gamle Dage kugleformet og kaldes endnu Kugle, skønt det nu er cylinderformet. Der tales endog om Spidskugler. Det vældige Gastryk, som det røgsvage Krudt frembringer, gør det nødvendigt at anvende Projektiler med en Kappe af Nikkel eller Kobber udenom Blyet, som Regel dog saaledes, at Blyet træder frem i Projektilets øverste Spids. Et Projektil af rent Bly i den røgsvage Kuglepatron følger som sagt ikke Riffelgangene og faar altsaa ikke Rotationsbevægelsen, Træfsikkerheden bliver mindre og der fremkommer ofte Tværslagere, d. v. s. Projektilet rammer ikke med Spidsen, men med Siden. Der fremstilles dog ogsaa røgsvagt Krudt, som kan anvendes til rene Blyprojektiler, men det giver ikke Projektilet den vældige Hastighed og den flade Bane som Krudt til Nikkel-

projektiler. Paa disse sidste kan den Del af Projektilet, som ikke er omgivet af Kappen, være større eller mindre. I Anslaget breder Blyspidsen sig ud i Paddehatform og fremkalder et Saar, der er betydelig større end Kaliberen. Jo større Blyspidsen og Projektilets Hastighed er, desto større bliver Saaret og den dødelige Virkning. Hastigheden er jo størst paa korte Afstande, og paa kort Hold slaar Projektilet ofte ikke igennem Dyret, fordi Blyets Ekspansion er for voldsom. Ogsaa til Ekspresriflerne med Sortkrudt brugtes saadanne Dum-Dum-kugler. De gjordes ekspanderende enten ved at gøre dem flade i Spidsen, ved at bore et Hul eller skære et Kors i dem.

Der fremstilles ogsaa Riffelprojektiler med Sprængladning, som eksploderer i Anslaget, men saadanne Eksplosionskugler anvendes ikke til vore Vildtarter, paa hvilke Ekspansionsprojektilet virker kraftigt nok.

Til tidligere Tiders Rundkugler brugtes store Kalibre, 15 mm og mere, men med Indførelsen af Ekspresriflerne gik man ned til 11 mm, som vel nok var den mest anvendte til Jagtbrug. Moderne Riflers Kaliber ligger i Almindelighed mellem 6 og 9 mm. Naar Projektilet er forsynet med Blyspids, virker de smaa Projektiler, udskudt med røgsvagt Krudt, der giver dem en Hastighed paa 6-800 Meter i Sekundet, lige saa dræbende som tidligere Tiders store.

Naar Skuddet affyres, følger Projektilet i Løbet en lige Linie gennem Løbets Midtakse, *Sjælen,* men saa snart det har passeret Mundingen, paavirkes det af Tyngdekraften og synker efter Hastigheden mere eller mindre stærkt mod Jorden. *Kuglebanen* er derfor altid buet, mere eller mindre efter Projektilets Hastighed, Vægt og Form. Hastigheden, som Projektilet faar ved Krudtets Forbrænding, ved Gasudviklingen i Løbet, angives i Metersekunder, m/s, der betegner det Antal Meter, Projektilet bevæger sig frem i et Sekund, og ligger ved moderne Rifler ikke under 600 m. Den maales 25 m fra Mundingen, aftager med Afstanden og er paa f. Eks. 100 m Afstand ca. 10 pCt. mindre. Jo mindre Projektilets Diameter er i Forhold til Vægten, desto lettere overvinder det Luftmodstanden og desto fladere bliver Kuglebanen. Netop derfor er man gaaet over fra Kugleformen til den cylindriske.

Teorierne om Projektilets Bevægelse, der omhandles i *Ballistiken,* er af mindre praktisk Interesse for Jægeren, men han skal dog vide, at Kuglebanen hæver sig over den lige Linie mellem Øjet og Maalet, at overhængende Grene etc. kan opfange Projektilet og forandre dets Retning. Paa en Afstand af ca. 300 m hæves Projektilet ca. 1 m over den rette Linie, naar Begyndelseshastigheden er ca. 400 m/s, sva-

rende til et med Sortkrudt udskudt Blyprojektil fra en Ekspresriffel, men ved en Begyndelseshastighed paa 600 m/s kun omtrent til det halve og derunder.

Sigtemidlerne er *Visir* og *Korn* eller *Sigtekikkerten*. Som Følge af Projektilets krumme Bane maa Sigtelinien ligge lavere end Løbets forlængede Midtakse eller med andre Ord, Løbet skal pege over Maalet. Dette opnaaes netop ved Sigte gennem Visir og Korn. Visiret er mørktfarvet og har rund, tre- eller firkantet Kærv. Det sættes fra Siden ind paa Løbet og dets rigtige Stilling er markeret ved en lille Ridse i Løbet og Visirets Fod, saa større Forskydninger straks kan ses. Kornet maa ikke være saa stort, at det udfylder Kærven helt; der skal være Lys mellem det og Kærvens Sider. Kornet er som Regel af Jern med en lille Sølvskive paa Spidsen. Sigtelinien skal ligge nøjagtigt over Løbets Sjæl eller parallelt med den. Dette er af største Betydning for Skydningen. Rammer Projektilet til højre, maa Kornet skubbes lidt til venstre eller Visiret til højre. Naturligvis skal Riflen ligge lige i Anslaget. Ligger den f. Eks. skævt til venstre, træffer Projektilet lavt til venstre for Sigtelinien. Ogsaa Belysningen spiller en stor Rolle for Sigtet. I daarligt Lys tages for groft Korn, saa der skydes over. Efter Afstanden til Vildtet skydes med groft, strøget eller fint Korn, d. v. s. paa lange Afstande skal Kornet naa noget over Visirbjælken, paa almindeligt Hold i Højde med den og paa kort lidt under den. Standvisiret er det Visir, Riflen er indskudt med, som Regel paa 120-150 m Afstand, og paa denne Afstand skal der tages strøget Korn. Ofte er der paa Visiret èn Klap, som kan slaaes op til Skud paa længere Hold. Da der til Vildt nødigt skydes paa større Afstand end højest 200 m, kan man, naar man kender Riflen og formaar at bedømme Afstanden, godt nøjes med at tage forskelligt Korn, thi indenfor de sædvanlige Skudafstande falder Projektilet ikke meget. Men naturligvis kan f. Eks. et anskudt Dyr give Anledning til lange Skud. Ved stejle Skud maa der sigtes lidt anderledes end ved mere horizontale. Dette kan lettest forklares ved at tænke sig et Skud lodret nedad. Ved et saadant virker Tyngdekraften jo i Projektilets Retning, og det vil derfor ramme over Sigtepunktet, saa der maa sigtes lavt, under Maalet. Hertil kommer, at Kornet belyses anderledes end ved horizontale Skud og dette virker i Almindelighed stærkere ved Skud opad, saa der ved saadanne som Regel maa sigtes højt.

Sigtekikkerten gør Riffelskydning i daarlig Belysning sikrere og er navnlig til Nytte for den langsynede Jæger, der har ondt ved at faa Kærv og Korn til at falde sammen. Tidligere brugte langsynede

Jægere langløbede Rifler. Fordelene ved Sigtekikkerten er, at ved den skal kun to Punkter bringes til at falde sammen, Spidsen af Bjælken i Kikkerten og Maalet, mod ellers tre, Visir, Korn og Maal. Desuden forstørrer den Maalet, »trækker det til«. Forstørrelsen kan være forskellig, lige op til det 10-dobbelte, men jo stærkere Forstørrelse, des mindre bliver Synsfeltet i Kikkerten. Ved tredobbelt Forstørrelse er Synsfeltet paa 200 m Afstand 15-16 m i Diameter, ved tidobbelt kun 3-4. Synsfeltets Størrelse er af Betydning for at faa Vildtet i Kikkerten, og navnlig maa det ikke være for lille, hvis der skydes til Vildt i Bevægelse. Sigtemidlet i Kikkerten er bedst en afbrudt vandret og en lodret, lidt tilspidset Bjælke, Sigtebjælken, af fin Metaltraad. Afbrydelsen i Tværbjælken kan bruges som Afstandsmaaler, idet den paa 100 m Afstand udfyldes helt af et Raadyr fra Bryst til Spejl, naar det staar med Siden helt til, men kun halvt — fra Afbrydelsen til den lodrette Bjælke — paa 200 m Afstand. Ved Hjælp af en Finskrue kan Sigtebjælkens Spids stilles højere eller lavere efter den Normalafstand, man ønsker at skyde paa. Tværbjælken tjener navnlig til at vise, om Bøssen holdes skævt eller ej. — Kikkerten maa være monteret solidt paa Bøssen, saa den altid sidder i samme Stilling, selv om der skydes eller den paa anden Maade udsættes for Rystelser, men ogsaa saadan, at der kan skydes under den med Visir og Korn. Paa nogle Sigtekikkerter er der anbragt en Gummiblænder fra Okularet til Skyttens Øje, dels for at give den rette Øjeafstand og dels for at udelukke Sidelys, der under visse Forhold, f. Eks. hvis Jægeren har den klare Aftensol lige i Ryggen, kan gøre Kikkerten ganske uanvendelig. Han ser da kun sit eget Spejlbillede i det ikke blændede Okular. Kikkerten kan ogsaa anvendes ved Skud til Vildt i Spring, naar Forstørrelsen ikke er for stor. De fleste Jægere foretrækker 3-4 Gange Forstørrelse. — Sigtekikkerten tager lidt af det sportsmæssige fra Jagten, gør Skydningen for sikker, saa der vises Ligegyldighed med Sigtet. — Endnu skal blot nævnes, at er Sigtekikkerten indstillet til Pletskud paa 150 m, da vil Projektilet i moderne Rifler med raserende Kuglebane paa 80 m Afstand ramme ca. 6 cm for højt, paa 200 m ca. 15 cm for lavt.

Da Riffelskydning jo er Præcisionsskydning — det virkelige Maal, Dyrets Hjerte, er jo ikke stort — maa Aftrækket være let for ikke at slaa Bøssen ud af Sigtet, og der er derfor paa Riflen anbragt den saakaldte Snelle, en Fjeder i Laasen, som, naar den ved et Tryk paa en særlig Aftrækker spændes, eller som det i Jagtsproget hedder stikkes, giver et meget let Aftræk. Paa nogle Konstruktioner stikkes Snellen ved et Skub fremad paa Aftrækkeren.

Der findes mangfoldige Konstruktioner af Rifler, og desuden er Riflen jævnligt kombineret med Haglbøssen som Büchsflint, der har et Riffel- og et Haglløb, som Drilling, der har to Haglløb ved Siden af hinanden og et Riffelløb underneden, eller som Drillingriflen, der har to Riffelløb ved Siden af hinanden og et Haglløb underneden.

Der kan ogsaa bruges massive Projektiler i Haglløb, f. Eks. de saakaldte Brennekekugler. De har god Træfsikkerhed indenfor en Afstand af 60 m eller saa og kan anvendes baade i cylinder- og trangborede Løb.

De moderne nikkelkappede Projektiler, udskudt med røgsvagt Krudt, har en Rækkevidde paa ca. 4000 m, de rene Blyprojektiler med Sortkrudt ca. 2500 m, naar der gives Kuglebanen højeste Elevation. Paa Jagt skydes der jo imidlertid kun paa forholdsvis kort Afstand, højest paa 200 m, og paa nogenlunde horizontalt Terræn tager Projektilet da, paa Grund af den flade Kuglebane, Jorden 4-600 m fra Bøssemundingen. Selv indenfor denne Afstand kan Terrænet langtfra altid overses, og Jægeren maa ikke fortrøste sig til, at Projektilet nok bliver opfanget af et Træ i Skoven. Skydes der op over en Bakke eller paa en Fugl, der sidder i et Træ, kan Kuglen gaa meget langt. Jægeren maa aldrig glemme, at Riffelskydning kan være en farlig Sport.

P i s t o l e r anvendes ikke til Jagt hos os. I Udlandet fanges Vildtet ofte af med et Pistolskud.

Af b l a n k e V a a b e n bruger vi kun F a n g s t k n i v e n, en Kniv med mindst 12 cm langt Blad, der ikke maa være for bredt og skal sidde fast paa Skaftet eller ved en Mekanisme kan hindres i at klappe sammen under Brugen, hvis den er indrettet til at lukke. Den bruges baade til Affangning, Opbrækning og Strejfning. Gamle Jægere gik ofte med Fangstkniven stukket ned i en Skede i Støvleskaftet.

Hirschfængeren er en Jagtkniv med 30-40 cm lang Klinge, der er tveægget paa den nederste Fjerdedel eller Trediedel og ender med en noget afrundet Spids. Haandgrebet er oftest af Hjortetak med Perlerne noget afslebet, saa de ikke trykker i Haanden. Mellem Haandgreb og Klinge er der en Parérplade. Hirschfængeren bruges ved Hjorte- og Vildsvinejagt og hørte tidligere med til Jagtpersonalets Uniform. Nu bæres den kun af vore overordnede Forstembedsmænd i Uniform.

Foruden Bøssen har Jægerne fra meget gammel Tid benyttet forskellige Redskaber for at komme i Besiddelse af Vildtet. I tidligere Tider kaldtes disse forskellige Redskaber, Jagtduge, Net, Garn o. m. a.

for Jagttøjet. 1732 blev Værdien af det kongelige Jagtvæsens Jagttøj opgivet til 40.000 Rdl., og 1733 opførtes et nyt Tøjhus til det, 280 Alen langt, 20 Alen bredt og 7 Alen højt fra Jord til Tagskæg.

Sakse til Fangst af Rovvildt er egentlig kun store Rottesakse, altsaa Trædesakse, hvis Bøjler udløses ved et Tryk, som Regel fremkaldt af Dyrets Fod paa Trædebrædtet eller som det jævnligt kaldes Tallerkenen efter det tyske Navn, Teller. Bøjlerne kan være firkantede eller formede som Halvcirkler, glatte eller forsynede med Tænder. Som Regel slaar de op om Dyrets Ben og dræber det sjældent, saa Fangst i Trædesaks er et modbydeligt Dyrplageri. Mere menneskelig er Fangst i den store og meget kraftige Svanehalssaks, der udløses ved Træk i Lokkemaden og som Regel dræber Dyret øjeblikkelig. Jagtloven forbyder Anvendelse af Sakse udenfor Gaard, Gaardsplads og dermed i Forbindelse staaende indhegnet Have og Lystanlæg. De maa altsaa ikke i Modsætning til Fælder anvendes i Dyrehaver. Det er dog som foran omtalt tilladt at udsætte Oddersakse i Søer, Aaer, Bække og andre lignende Vande. — Ogsaa Rovfugle fanges i Sakse, de saakaldte Pælesakse, der i Reglen er anbragt paa en Pæl. Det gaar mest ud over Ugler.

Da det var tilladt at udlægge Sakse, søgte Fangerne at lokke Rovvildtet til dem ved at slæbe Indvoldene af en Hare eller lignende rundt i Terrænet for tilsidst at anbringe det paa Saksen. En død Kat var ikke ringe som Slæb, men bedre var den, hvis den var stegt med Indvoldene i, og allerbedst var et Par sammenbundne Spegesild, saafremt da ikke et Par ferske Sild, stegt i usaltet Smør, overgik dem. Hensaltet Kattekød var ogsaa godt. — De smaa Stykker Lokkemad, der kastedes i Nærheden af Saksen, Kødstumper, Sildehoveder etc. kaldtes *Brokker,* og det samme Navn gav man ogsaa ofte selve Lokkemaden.

Endnu bedre end at bruge Slæb var at overstryge Lokkemaden og Saksen med *Vitring.* Et mæt Rovdyr tager ikke Lokkemaden med mindre der er noget særligt lækkert ved den, og var der Vitring paa Saksen, kunde Ræven ikke lugte, at den havde været i Menneskehaand. Er Fangeren rigtig forsigtig, overstryger han ogsaa Hænder og Støvlesaaler med Vitring. Der findes et Utal af Opskrifter, og hver Saksejæger mente, at hans var den bedste og opbevarede Opskriften som sit Livs store Hemmelighed, der kun gik i Arv fra Fader til ældste Søn. Uden at røbe Hemmeligheder kan anføres et Par Opskrifter. Man kunde lade Smaafisk eller Oldenborrer staa i en tilproppet Flaske til de var maskraadne og fik da en glimrende Vitring, men der var ogsaa mange andre, mindre simple Opskrifter, f. Eks.

50 g Svine- eller Gaasefedt smeltes i en ikke tidligere brugt Lerpotte — absolut en Lerpotte, og den skal være ny — og tilsættes 2 g Baldrianrod, 4 Gran Bævergeil, 0,3 Gran Kamfer og ½ Gran Moskus. Et Gran er ca. 50 Milligram. Det hele røres godt om og sies ned i en Glaskrukke, som tilbindes med en Svineblære. Denne Vitring er fortrinlig til alt Rovvildt, men er det anvendte Fedt saltet, duer den ikke til noget.

Fangst i Fælder har været drevet i Aartusinder, oven i Købet drevet med stor Iver, hvad de talrige Konstruktioner viser, men den anses ikke for rigtig jægermæssig eller i alt Fald ikke for sportsmæssig i vore Dage og er i Hovedsagen overladt Jagtbetjente og Erhvervsjægere.

Fælderne kan deles i *Knippelfælder,* som dræber Dyret ved at en tung, om nødvendigt belastet, Træstamme falder ned over det, og i *Kassefælder,* hvor Dyret fanges levende. Princippet er ens ved de to Former med deres mange forskellige Konstruktioner: en Stillepind udløses og Fælden slaar sammen, naar Lokkemaden berøres eller Dyret træder paa en bestemt lille Plade inde i Fælden. Af de mange Former af Knippelfælder bruges her i Landet kun Knippelfælden til Maar. Den er anbragt paa Pæle i et Par Meters Højde over Jorden og saaledes indrettet, at et tungt Tag falder ned over Maaren, naar Maddingen berøres. Kassefælderne kan have en eller to Lemme, idet den ene kan være erstattet af Traadvæv. I de toklappede saakaldte Gennemgangsfælder kan Dyret gaa ind fra begge Sider, og naar det tager Maddingen eller træder paa Trædebrædtet, falder Lemmene ned. Tidligere var det almindeligt at anbringe Gennemgangsfælder i Hegnet omkring Fasanerier, men nu maa Fælder ikke opstilles paa Jorden udenfor Gaard, Gaardsplads og dermed i Forbindelse staaende indhegnet Have og Lystanlæg, Dyrehave og indhegnet Planteskole. Kun Væselfælder er lovlige i frit Terræn.

Landbrugsministeren kan tillade Fangst af levende Vildt til Udsætning andet Sted. Det tages i Garn (Harer) eller fodres ind i Fælder, hvis Falddør lukkes. Fangst af Fasaner paa eget Terræn til Indsætning i Fasanerier foregaar vistnok som Regel uden ministeriel Tilladelse.

Garn benyttedes tidligere meget til Fangst af snart sagt alt Vildt. De var af finere eller grovere Materiale og med større eller mindre Masker efter den Vildtart, der skulde fanges. Vildtet blev jaget ind mod Garnet og forviklede sig i det, saa det kunde dræbes, mest med blanke Vaaben. De stærkeste, groveste Garn var Hjortegarnet og Vildsvinegarnet, der knyttedes af fingertykt Reb med 35-40 cm Ma-

sker. Ulvegarnet var af noget finere Materiale og havde kun 10-15 cm Masker, da de fangede Ulve ofte bed nogleTraade over. Fangst af Storvildt ophørte forholdsvis tidligt, medens man meget længere vedblev at fange mindre Vildt, bl. a. fordi det var billigere end Skydning med Bøsse, og endnu tages der Harer og Agerhøns levende i Garn til Udsætning. I Udlandet fanges endvidere Kaniner i Garn, som opstilles i Hullernes Udgang før Fritten sættes ned i Gangene. Ogsaa Grævlingen fanges i Garn, som om Natten stilles i Indgangsrøret. Naar Grævlingen kommer tilbage efter sin natlige Udflugt, skræmmes den med Hund eller paa anden Maade, saa den i Fart søger ind i Røret og dermed i Garnet, hvis Aabning snører sig sammen ved Stødet.

Haren klappes ind mod Nettet, som opstilles paa passende Steder, og naar den da i Spring løber mod Garnet, filtrer den sig ind i det, saa Jægeren, der ligger skjult i Nærheden af det, kan springe til og tage den.

Af Agerhønsegarn anvendtes forskellige Former, Stikgarnet, Drivgarnet, Klokkegarn, Tiras, Snegarn o. s. v. De mange forskellige Former skal ikke beskrives her, men som Eksempel skal blot tages Drivgarnet, som bestaar af tre Dele, Vingerne, Himlen og Rusen. Naar Hunden havde fundet Flokken, kaldtes den af, og Garnet stilledes op et Stykke fra Hønsene med de 10-15 m lange Vinger spredt ud i en ikke for spids Vinkel fra Himlen, som er en med Net overdækket Fortsættelse af Vingerne foran Rusen. Denne sidste skulde helst staa i en Plovfure eller lignende. Jægeren skjulte sig bag det saakaldte Skilt, et stort indrammet Stykke Lærred, paa hvilket der var malet en græssende Ko, og søgte nu at drive Hønsene ind i Rusen ved ganske langsomt at nærme sig Stedet, hvor de formodedes at ligge. De begyndte snart at løbe, og det gjaldt nu om at dirigere dem ind i Rusen, hvilket var et Taalmodighedsarbejde. Blev de urolige og begyndte at strække Hals, maatte Jægeren staa stille, til de atter var faldet til Ro, og det kunde var halve Timer. Fløj de op, var hele Arbejdet jo omsonst. Naar de var kommet ind i Rusen, lukkede Jægeren skjult bag Skærmen denne, tog Hønsene ud og anbragte dem i den saakaldte Lygte, en meterhøj Sæk med Træbund og Stivere op ad Siderne. For den dygtige Fanger mislykkedes Fangsten sjældent.

Snepper fangedes i 6-7 m høje Stødgarn, løst ophængte Garn, som de indvikledes i ved at flyve mod dem, og forøvrigt ogsaa i andre Garn. Bekkasiner blev taget i et 10-12 m langt Garn, som paa lette Stænger blev baaret mellem to Jagtbetjente saaledes, at Garnet slæbte efter dem. Fløj Bekkasinen op bagved Jægerne, hildedes den

straks i Garnet, og stod den op foran dem, kastede de med en samtidig lynsnar Bevægelse Garnet fremad og henover den. Saa mærkeligt det lyder, var Udbyttet i Almindelighed godt. Lærker blev taget i stort Tal i forskellige Lærkegarn og ogsaa ved Hjælp af Lærkespejlet, Rovfugle i Stødgarn. De til Jagt brugte Net kaldtes Garn, de til Fiskeri Net.

S n a r e r af Metaltraad eller Hestehaar anvendtes en Del af vore Forfædre, men blev senere kun brugt af Krybskytter og Erhvervsjægere undtagen som Doner. Endnu tages Raadyr, Harer og Ræve i Snarer af Krybskytter. Snaren anbragtes paa Vekslerne, hvor Passagen var snæver, f. Eks. hvor Vekslen gik over et levende Hegn, under et Lægtehegn etc. Til Fangst af Agerhøns stilledes Snarer af Hestehaar i Agerfurer etc., men mest anvendt var Snarer i de saakaldte Doner til Fangst af Kramsfugle.

Donen dannedes i Reglen som en ligebenet Trekant af en meterlang frisk og sej Pilegren, idet der blev givet Grenen et Knæk for hver 25 cm, saa den kunde bøjes i Trekantfacon med den tykkeste Del som Grundlinie og Toppen snoet om Grundlinien. I hver af Trekantens Sider anbragtes en Hestehaarssnare, og som Lokkemad brugtes en Klase Rønnebær. Donerne blev ophængt med en halv Snes Meters Mellemrum, helst mod Skovens Udkant og i Ungskov. Der fangedes mest Solsorter og Vindrosler samt en Del Sangdrosler, sjældnere Sjæggere.

Al Snaresætning, ogsaa Donefangst, er nu forbudt. Skønt Snaresætning er et modbydeligt Dyrplageri, er Straffen dog blandt de milde i Jagtloven.

Smaafugle som Lærker og Spurve spistes gerne i gamle Dage og fangedes bl. a. med F u g l e l i m, en stærkt klæbende Substans, Viscin, som findes i Bær, Stængler og Blade af Mistelten (Viscum album). Mistelten er sjælden her i Landet, men længere mod Syd snylter den almindeligt paa forskellige Træarter, baade Løv- og Naaletræer, og bruges meget som Vildtfoder. Fuglelimen smurte man paa de saakaldte Limpinde, og naar en Fugl satte sig paa en saadan, blev den hængende fast. Brug af Limpinde er nu forbudt.

G i f t har fra meget gammel Tid været brugt til at dræbe Rovdyr baade hos Naturfolkene og mere civiliserede Racer. I alt Fald i det 16. Aarhundrede er der anvendt Gift til Ulve her i Europa. Med den rationelle Vildtplejes Indførelse fandt ogsaa Giftlægning for Rovdyr Indpas her i Landet. Medens de tidligere Jagtlove intet indeholder om Giftlægning, forbydes den i Jagtloven af 1894, dog kun saaledes, at bestemte Personer kunde faa Ministeriets Tilladelse til at lægge

Gift for Rovdyr — ikke for Fugle. I Loven af 1922 blev der givet fri Adgang til at udlægge Fosformos for Krager, — ikke for Kragefugle i Almindelighed, af hvilke flere Arter er helt eller delvis fredede —, medens der iøvrigt fremdeles skulde haves Ministeriets Tilladelse til Giftlægning, og denne Bestemmelse er ogsaa overført i vor nugældende Jagtlov. Fra gammel Tid brugtes de saakaldte Rævekager som Gift for Rovdyr. Rævekager er Frøene af et ostindisk Træ, Strychnos Nux vomica. De indeholder to stærke Giftstoffer, Stryknin og Brucin. Nu bruges Stryknin, der udlægges i skudte Smaafugle og lignende. Saadan Lokkemad kaldes Giftbrokker. Efter at Giftlægning gennem en Del Aar havde været meget almindeligt brugt, baade med og uden Ministeriets Tilladelse, er der i de senere Aar ikke givet Tilladelse til Udlægning af Stryknin. Derimod er Udlægning af Fosformos for Krager blevet meget almindelig næsten overalt i Landet. Medens Jagtloven forlanger, at den Gift, det er tilladt at udsætte for Rotter og Mus, skal anbringes saaledes, at større Dyr ikke kan faa Adgang til den, er der ikke stillet nogensomhelst Betingelse for Udlægning af Fosformos, og der er da ogsaa dræbt en hel Del Husdyr og andre Fugle end netop Krager af den udsatte Fosformos. Selv i det jagtivrige Tyskland er der givet ret strenge Forsigtighedsbestemmelser om Udlægning af Fosformos. Fosforgiften virker ikke som Strykninen næsten øjeblikkelig. Først efter nogle Timers Forløb døer Kragen under stærke Smerter. Hunde, som har faaet Stryknin, viser voldsom Ængstelse og døer under stærke Krampeanfald. Bevidstheden er ganske klar, endog skærpet, men Døden indtræder hurtigt. Ved Fosforforgiftning faar de Blodopkastninger og viser stærk Uro under Hylen og Tuden. Derefter følger Bloddiarré, Svaghed, Krampeanfald og Død. Da der hengaar nogle Timer fra Opkastningerne begynder til Døden indtræffer, er der god Tid til at hente Dyrlægen, som dog sjældent kan udrette noget. — Giftlægning er naturligvis ikke Jagt, men det er Jægerne, der udlægger Giften, og naar man overvejer den Sum af Smerte og Lidelse, som Fosformosen fremkalder, inden Døden endelig indtræffer, er det fuldt berettiget at kalde den umenneskelig.

Tidligere blev der taget mange Ræve med Stryknin paa vore Godser, navnlig paa saadanne, hvor Fasanen blev dyrket. Berettigelsen hertil fandt man i Rævens formodede umaadelige Skadelighed for det spiselige Vildt. Pudsigt nok findes der i Jagtbladene fra den Tid ofte harmfnysende Artikler, fordi Ministeriet ogsaa gav Tilladelse til Giftlægning udenfor Godserne. Ansøgernes Hensigt var ganske vist kun at faa fat i Bælgene, men havde Ræven virkelig været saa skade-

lig, som det blev paastaaet, maatte den dog først og fremmest efterstræbes paa Terræner, hvor der var lidt Vildt.

Fosformos udlægges nu mest i Æg, der anbringes i kunstige Reder, 2-5 i hver. De bør anbringes saaledes, at kun Fugle kan komme til dem, helst i Træer, hvor Reden kan omgives med Traadvæv, saa Maaren ikke kan tage dem. Det er den lovlydige Jægers Pligt saa vidt det staar i hans Magt at forhindre, at andre Skabninger end Kragen tager Giften. Ulovlig Udlægning af Gift straffes med en temmelig høj Minimumsbøde.

Af egentlige Redskaber brugte vore Forfædre adskillige, som nu ikke anvendes, saaledes Grævlingespydet, hvormed Grævlingen blev dræbt, naar Hundene havde stillet den. Endnu bruges Grævlingetangen, en Jerntang, der sættes om Halsen paa den udgravede Grævling for at trække den ud af Røret, og Grævlingegaflen, der i sin simpleste Form blot er en tveget Gren, hvormed den udgravede Ræv eller Grævling trykkes til Jorden. Fasanspydet er et med Modhager forsynet Spyd, hvormed Krybskytter om Natten stikker Fasaner, der er gaaet i Træ.

L a p p e r, som kun anvendes meget lidt her i Landet, benyttes til at skræmme Vildtet fra at gaa ud af Saaten og er ikke saa lidt i Brug i Tyskland. Der anvendes dels Tøjlapper, 1/2 m brede og 1 m lange, lystfarvede Tøjstykker, anbragt paa en stærk Snor med ca. 1 1/2 m Afstand, eller Fjerlapper, lavet af større Fugles Svingfjer, Rovfugle, Gæs, Kalkuner etc. Navnlig ved Støverjagt kan Vildtet ofte holdes fra at gaa over Grænsen ved Hjælp af Lapper.

Vore Forfædre havde en ret betydelig Udrustning, naar de skulde paa Jagt. Paa venstre Skulder bar de Bøssen — ingen Jæger gik med den i Rem paa højre — over højre Skulder var Jagttaskens Bærerem anbragt, Hundepisken hang over venstre Skulder, med det lange Skaft halvt omme paa Ryggen, Jagthornet ogsaa over venstre Skulder, saa Hornet hang ned paa højre Hofte, medens Hundefløjten og andre Smaating var anbragt i Jagtfrakkens Knaphuller.

J a g t t a s k e n, der jo nu er afløst af Patrontasker med Slynger, Galger, til at hænge det skudte Vildt i, var meget rummelig, ofte af Grævlingeskind og med et meget rigt Indhold, Krudthorn, nogle Haglpunge med forskellige Haglstørrelser, Papir til Forladning, Krudtmaal, hvis det ikke var anbragt paa Krudthornet, Knaldhætter eller Flintesten, hvis der i Dagens Løb skulde blive Brug for mere end en halv Snes Skud, saa Stenen blev slidt op, en Hammer for at kunne rette Fejl paa Stenen, en Jernrensenaal for det Tilfælde, at Fænghullet skulde blive stærkt forstoppet, nogle Svingfjer af Agerhøns eller

Snepper til dets lettere Rensning, en lille Kniv, som der saa tidt var Brug for — Fangstkniven sad i Støvleskaftet — Hjortetælle, hvis man skulde blive hudløs i Skridtet, noget der dog egentlig trods Hjorteskindsbukserne kun hændte Søndagsjægere, og forskelligt andet. Uden paa Tasken var anbragt et smukt knyttet Net af betydelige Dimensioner til at bære det skudte Vildt i; det skulde i alt Fald kunne rumme en Ræv. Tasken var tung, og det kan ikke undre, at Bæreremmen var bred.

Ingen skudt Fugl maatte lægges i Tasken, før Fjerene var glattet og dens Hoved anbragt under venstre Vinge.

Nutidens *Patrontasker* er vandtætte, men det kan dog hænde, at der samler sig Regnvand i deres Bund. Nogle Jægere foretrækker derfor at have Patronerne i et Patronbælte, spændt om Livet under Frakken. Krudtet giver størst Ydelse, naar det har en vis Temperatur og virker navnlig mindre godt, hvis det er stærkt afkølet. Naar Patronerne sidder i Patronbælte, holdes de opvarmede fra Legemet.

Med Nutidens gode Patronhylstre er Patronudtrækkeren overflødig. Naar Bøssen aabnes, trækkes Patronerne automatisk et lille Stykke ud af Patronkammeret, saa de kan gribes med Fingrene, men mindre gode Hylstre kan sidde saa fast, at de maa tages med en Patronudtrækker, et lille ring- eller tangformet Apparat, der griber om Randen i Patronens Bundstykke.

H u n d e p i s k e n var tidligere kortskaftet med en meget lang Snært. Jægeren var ofte til Hest og maatte kunne straffe Hundene fra Hesteryggen. Skaftet var som Regel overflettet med Læderstrimler, og i dets nederste Ende sad en Blyklump, saa det kunde benyttes til at slaa ikke helt ihjelskudt Vildt eller det, Mynderne tog, for Panden. — Nutidens Hundepiske er korte og af sammenflettede Læderstrimler uden Blyklump.

K a l d. Den moderne Jagtudøver medfører ofte forskellige *Kald* og *Vildtlokkere*. Kaldene er Apparater, paa hvilke en Vildtarts Stemmer eller Lyde kan efterlignes, saa den eller dens Efterstræbere lokkes hen til Jægeren. Mest anvendt er Spovekald, Duekald, Kragekald og, dog sjældent, Agerhønsekald. Ved Hareklage og Musepibe lokkes Ræven til, og Raabukken kommer paa Blad, naar der i Brunsttiden anvendes en Bladpibe, som efterligner den brunstige Raas Kald. — Lokkefugle bruges navnlig til Jagt paa Strandfugle, idet der paa passende Steder opstilles Fuglefigurer af Træ eller Kork, udstoppede Fugle eller skudte, som ved Hjælp af Pinde gives en naturlig Stilling. Disse Lokkefugle faar andre, som flyver forbi, til at slaa sig ned paa Stedet og giver let Jagtudøveren en fyldt Taske med ringe Ulejlighed.

I Krig og Kærlighed er alt tilladt. Men skal da Jagt betragtes som Krig. Kærlighed er det i alt Fald ikke.

Jagthornet er af Kobber eller Messing og kan være formet som en Trompet eller som et Posthorn. Mundstykket, den øverste Del af Hornet, er løst og maa derfor være kædet til det. Paa Jagthornet blæses de tretonede Jagtsignaler, navnlig ved Klapjagter. I Almindelighed blæses kun et Signal, »Jagt begynd«, som Ordre til Klapperne om at gaa frem, naar Skytterne er stillet paa Post. Fra Klapperkæden svares med samme Signal, og efter de strenge Jagtregler maa ingen Skytte skyde, før disse Signaler er blæst. — »Jagt forbi« blæses langtfra altid efter Dagens sidste Saat, og det er heller ikke almindeligt at blæse et Signal for hver skudt Vildtart, »Rævens Død«, »Harens Død« o. s. v., skønt Tanken dermed: en Æresbevisning til Vildtet, som har maattet lade Livet til Jægernes Fornøjelse, egentlig er køn. — Signalet om at løse flere Hunde brugtes tidligere, hvor der jagedes med Meuter af Støvere. — Noderne til Jagtsignalerne findes bag i Bogen.

Jagtsignalerne er kønne, og bliver de godt blæst i bløde Toner, lyder de festligt og oplivende gennem Skoven. De blæses kun af Jagtlederen og hans Hjælpere, naturligvis ikke af Gæsterne, som ikke medfører Horn.

Valdhornet er et stort, med Klapper forsynet Horn, som bruges ved Parforcejagt, hvor der blæses mangetonede Signaler.

Jægerens Dragt maa være varm, praktisk og i Farve falde sammen med Omgivelserne. Jagtdragten er derfor tætsluttende uden at være ubekvem, Frakken kort, Benklæderne snævre Ridebukser, saa de ikke hænger fast i hver Gren, Farven diskret mørkegraa eller grøngraa, Stoffet uldent — en Gren skraber ikke lydløst hen over en Lærredsfrakke — og alt, hvad der kan flagre maa undgaaes. Vildtets Sanser er skarpe. En Rulle Kronvildt kom ganske roligt og ubekymret trækkende op mod Posten, men da Jægeren tog Handsken af højre Haand for at skyde, saa Dyrene øjeblikkelig den hvide Haand og gik i Panik. — Til Skydning af halvtamt Vildt, f. Eks. Klapjagt paa Fasaner, kan der mødes i enhver Paaklædning, men jægermæssigt er det ikke, og den, der gerne vil have Skud til en Ræv eller Hjort, gør bedst i at lade de spraglede Fasanbukser og den lyse Regnfrakke blive hjemme.

Hunden. Om Jægerens Hjælper, Hunden, dens Racer, Dressur, Anvendelse o. s. v. henvises til den righoldige Litteratur. Her skal blot nævnes, at gamle Dages Jægere jagede med mere alsidige Hunde end Nutidens. Den saakaldte Skydehund var en saadan alsidig lang-

haaret Hund, der kunde bruges til Hønsejagt, som Støver, Schweisshund, Vandhund, Apportør, til Rovvildt o. s. v. Racen er nu forsvundet, hvis det i det hele var en særlig Race. Hundens Arbejde er nu stærkt specialiseret, saa stærkt, at engelske Jægere ikke tillader Hønsehunden at apportere, men medfører en særlig Race, Retrieveren, til Apportering.

Hunden har egentlig aldrig haft det godt her i Landet, og det skyldes navnlig Hensynet til Jagten. 1499 fandt Biskop Birger paa, at Hunde, der var saa store, at de kunde skade Dyr, Hind, Raa eller Hare, skulde lemmes paa det ene Forben, d. v. s. have det hugget af ved Knæet, en Fremgangsmaade, som senere blev optaget med Begejstring i Udlandet, hvor man tidligere havde nøjedes med at hænge en Træklods om Hundens Hals, saa den ikke kunde løbe. Senere blev det endnu værre. Jagtbetjentene fik Ordre til at skyde Hundene, hvor de traf dem, baade i Mark eller Skov og paa Byernes Gader, og endnu senere fik de ogsaa Ret til at skyde dem i Gaardene. Saa snart der faldt et Skud i en Landsby, vidste Bønderne, at nu gjaldt det Hundene, og de kaldte dem da til sig og skjulte dem under Tønder og Kar, i Bagerovnen og i Sengen, men Skytterne saa godt efter, og fandt de en Hund, blev den jaget ud i Gaarden og skudt. Bøndernes Forbitrelse var ikke mindre, fordi de maatte betale Skytten en Mark for Skuddet. Endnu i Jagtloven af 1840 er det tilladt at skyde løse Hunde og Katte, som »antræffes omvankende i Nogens Jagtdistrikt«, dog med nogen Indskrænkning for Jagthunde.

Efter den nugældende Jagtlov har den jagtberettigede Ret til fra sin Jagtgrund at fjerne omstrejfende Hunde paa hvilken Maade han bedst ved og kan, naar han forgæves har søgt at optage dem. Bestemmelsen er dog ikke saa rigoristisk som den lyder. Er den jagtberettigede ikke Bruger af Grunden, kan han kun udøve Retten med Brugerens Samtykke. Endvidere skal Hunden være omstrejfende, og herved forstaaes ikke, at den strejfer udenfor sin Herres Grund. Er den i Følge med sin Herre, betragtes den ikke som omstrejfende, selv om den afsøger Arealet paa begge Sider af en offentlig Vej i en halv Kilometers Bredde. Navnlig overfor Støvere er Bestemmelsen ganske illusorisk, idet Domstolene — efter ledende Jægeres Anvisning — hævder, at det er Støverens Pligt at forfølge Vildtet til det falder, uden Hensyn til, hvis Grund den jager over. Er Vildtet rejst paa dens Herres Terræn, kan den gaa over alle Kirkesogne med det, tage andet Vildt op, forjage Kronvildtet fra en Skov ved at støve rundt i Skoven i mange Timer, og lave anden Ufred. Man ser ganske bort

fra, at det er Jægerens Pligt enten at holde Hunden paa eget Terræn eller lade være at drive Støverjagt. Hvis man gaar ud fra dette Synspunkt, maa Støverens privilegerede Stilling blive noget anderledes.

Den nye *Hundelov* af 18. Maj 1937 har givet noget skarpere Bestemmelser om Hundeholdet. Der skal i hver Kommune føres en Fortegnelse over alle Kommunens Hunde, og enhver Ejer eller Besidder af en Hund skal anmelde den til Registret inden den er 4 Maaneder gammel eller inden 14 Dage efter, at han har erholdt den eller er tilflyttet. I København, Frederiksberg og Købstæderne betales en aarlig Afgift af 10 Kr. for en Hund paa indtil 42 cm Højde, 20 Kr. for en større. Kommunalbestyrelsen kan i København og Frederiksberg forhøje Afgiften til det dobbelte, i Købstæderne med 50 pCt. Holdes der i samme Husstand mere end en afgiftspligtig Hund, svares der dobbelt Afgift af dem alle.

Paa Landet maa der uden Afgift holdes een Hund i hver Husstand, men holdes der to, svares der Afgift af dem begge, 3 Kr. for Hunde under, 5 Kr. for Hunde over 42 cm, dog saaledes, at der svares dobbelt Afgift af den ene. Er den ene over 42 cm, svares den dobbelte Afgift af denne. Holdes der flere end to Hunde, svares der 10 Kr. af hver ud over en uden Hensyn til Størrelsen. Sognefogeden fører Tilsynet med Hundene.

I Byerne skal Hundene enten føres i Baand eller være i Følge med Personer, der har fuldt Herredømme over dem.

Udenfor København, Frederiksberg, Gentofte og Købstæder med over 15.000 Indbyggere skal alle større Hunde føres i Baand eller holdes forsvarligt bundne eller indelukkede i den Tid, da det udendørs Arbejde efter Egnens Skik og Brug er indstillet, fra dets Ophør om Aftenen til dets Genoptagelse om Morgenen. Bestemmelsen gælder dog ikke Hunde, der benyttes af Politiet, Hæren, Skov- og Jagtbetjente, Vagtselskaber etc. eller Jagthunde, der af en Person, der har fuldt Herredømme over dem, anvendes til Jagt i lovlig Jagttid. Udenfor Byer eller bymæssigt bebyggede Omraader paahviler det Besidderen af en Hund i Tiden 15. Marts til 15. September at drage Omsorg for, at den ikke strejfer om.

En Hund, der strejfer om paa anden Mands Grund, kan nedskydes, saafremt Hundens Besidder forud er advaret. Er Besidderen ukendt, er Nedskydningen tilladt, saafremt det kan godtgøres, at Hunden tidligere i Løbet af det sidste Aar er truffet omstrejfende paa anden Mands Grund. Hundene skal holdes ansvarsforsikrede. — Overtrædelser af Hundeloven straffes med Bøder.

Hundeloven giver altsaa heller ikke nogen Definition paa Begrebet omstrejfende. — For Jagtudøveren er det kun de jagende Hunde, der har Interesse. De maa altsaa nu nedskydes, naar Hundens Besidder er forud advaret eller saafremt han er ukendt, hvis det kan godtgøres, at Hunden tidligere i Løbet af det sidste Aar er truffet omstrejfende paa anden Mands Grund. Bestemmelserne gælder naturligvis ogsaa andre end jagende Hunde, f. Eks. Hanhunde, som samler sig om et Sted, hvor der er en løbsk Tæve.

Der maa vises Varsomhed med Nedskydning af Hunde og kun, hvis der ikke ad anden Vej kan skaffes Fred for dem, maa der gribes til Bøssen.

Det er en Selvfølge, at Jægeren holder sine Jagtredskaber rene. I gamle Dage rensede han nok Laasetøjet og Bøssens udvendige Dele, men Løbet blev ikke renset indvendig. Det besørgede Forladningen paa de gamle Forladebøsser, og desuden mente man, at Bøssen skød bedst, naar den ikke var ren i Løbet. Helt uberettiget var denne Mening vel ikke. Gamle Dages mindre gode Krudt forbrændte langsomt, og jo mere Gravrust, der var i Løbet, desto større Modstand mødte Ladningen og desto mere Tid blev der til Krudtets fuldstændige Forbrænding. Vore jagtlige Forfædre holdt paa, at der var »bedre Brand« i gamle Bøsser, fyldt med Gravrust, d. v. s. at de skød bedre end nye. I vore Dage holder Jægeren sin Bøsse i Orden, renser Laasen omhyggeligt for størknet Olie og Løbet indvendig med Blaar, anbragt paa Pumpestokken. Det røgsvage Krudts Forbrænding er saa hurtig, at Modstand i Løbet er uheldig. Indtil for faa Aar siden dannede der sig let ved Anvendelse af røgsvagt Krudt Gravrust inde i Løbet, saafremt det ikke blev visket omhyggeligt igennem efter Brugen. Rustdannelsen hidrørte forøvrigt mindre fra Krudtet end fra de anvendte Fænghætter, og efter at der er fundet paa ikke rustdannende Fænghætter, bliver der sjældent Rust i Løbet, især hvis det bestaar af det særlige, saakaldte rustfri Staal. Efter at Løbet er renset, indsmøres det i Olie, som dog kun maa indgnides i et ganske fint Lag. Før Bøssen igen tages i Brug, maa Olien helst fjernes ved at trække Løbet igennem med tørt Blaar eller maaske endnu bedre ved at skyde et Skud gennem Løbet. Det hævdes, at det første Skud gennem en stærk olieindsmurt Bøsse kun rækker kort og ikke har tilstrækkelig Gennemslagskraft, fordi Forladningen møder saa ringe Modstand, at Krudtet ikke naar at forgasse helt. I vore Dage bruges ofte Benzin til Rensning af baade Løb og Laase. Den angriber ikke Staalet og fjerner Smuds og størknet Olie.

Naturligvis er der reklameret stærkt for forskellige Slags Olie,

Ballistol, Basol og hvad de nu hedder, hver særlig beskyttende mod Rust. Godt er det saakaldte Klovfedt, der udvindes af Drøvtyggernes Klovdele og er syrefrit. Det kunstigt fremstillede er ikke altid helt fri for Syre.

For at beskytte Bøssens udvendige Dele mod Rust er de brunerede, d. v. s. overtrukket med et dækkende Lag af forskellige Salver, f. Eks. Antimonsmør (Antimontriklorid) eller Jernklorid.

SKYDNING

Den vordende Jæger maa ikke straks begynde at skyde paa levende Skabninger, og han maa i det hele ikke begynde at skyde, før han han lært at behandle Bøssen. Det er ikke nok, at han ved, Bøssen skal lægges til Skulderen. Gennem mangfoldige Øvelser skal han bringe det til, at den straks ligger rigtigt mod Skulderen og Kinden, han skal vænne sig til Aftrækket ved Hjælp af Klikpatroner, d. v. s. Patroner uden Ladning og med en fjedrende Plade paa Fænghættens Plads, han maa lære at staa i den rette, svagt foroverbøjede Stilling med Benene lidt adskilt og venstre Fod sat lidt frem, at skifte Patroner hurtigt og sikkert, at lukke Bøssen rigtigt ved hurtigt, men dog varsomt at løfte Løbet og ikke smække baade Kolbe og Løb opad, spænde og afsikre Bøssen, at bedømme Afstande, og fremfor alt maa det indprentes ham fra første Færd, at Bøssen er et farligt Redskab, som der let kan anrettes Ulykker med, saa selv den vildeste Jagtlidenskab ikke forleder ham til at afgive et uforsigtigt Skud eller den mest udprægede Dovenskab faar ham til at sætte en ladt Bøsse fra sig.

De første Skud maa han helst afgive med Anlæg. Derefter kommer Skydning til bevægelige døde Maal, Træskiver, der trilles over Jorden i forskellig Afstand og med forskellig Fart eller kastes op i Luften. Derefter kan han deltage i Skydeøvelser paa Lerduer, den saakaldte Flugtskydning, skønt dette Ord egentlig betyder Skydning til flyvende Vildt. De saakaldte Lerduer er smaa tallerkenformede Skiver, tidligere af Ler, nu oftest af Asfalt, som kastes op i Luften af en Kastemaskine og sprænges, naar de rammes af Haglene. »Duerne« kan kastes paa forskellig Maade, til Sideskud, Bagskud, Spidsskud, højt eller lavt, enkeltvis eller flere ad Gangen o. s. v. Lerdueskydning giver naturligvis en vis Øvelse, og da den som Regel foregaar i Selskab, lærer den den uerfarne Skytte Forsigtighed med Bøssen, hvilket er af største Betydning i vore Dage, da saa mange, som hver-

ken har Øvelse i eller Begreb om at omgaaes en Bøsse, er blevet Jagtudøvere. Vises der Uforsigtighed, skal de øvrige Deltagere nok vide at paatale det. Den dygtige Lerdueskytte har langtfra altid Held med sig, naar han skal skyde til Vildt. Lerduen giver ham ikke Jagtfeber, den har den største Fart i Begyndelsen, medens den rejsende Fugls Fart er stigende, saa længe den er indenfor Skudvidde, og Farten er saa nogenlunde ens for alle »Duerne«. Endelig forleder Lerdueskydningen mange til at betragte Jagten som Skydesport. Om Lerduen bliver anskudt er jo ligegyldigt, men det samme gælder ikke for Vildtet. — Flugtskydning drives nu med stor Iver indenfor vore Jagtforeninger, og den har som sagt sin opdragende og belærende Betydning for de mange uøvede Jægersmænd, men den lærer dem ikke Jagt, kun Skydning.

De fleste begyndende Jægere bliver grebet af *Jagtfeber,* naar de skal skyde til Vildt, og ogsaa den ældre helbefarne Jæger faar jævnligt Anfald af den. Den fremkaldes af Spændingen og viser sig ved Kortaandethed, Rysten paa Hænderne, undertiden over hele Kroppen og Mangel paa Besindighed og Omtanke, saa Skuddet afgives uden Sigte og ofte uforsigtigt. Jagtfeberen svarer ganske til den Sindsbevægelse, der griber Mennesket, naar han staar uvis overfor et varmt Ønskes Opfyldelse eller Ikke-Opfyldelse. Mærker Jægeren Jagtfeberen, maa han søge at beherske sig, tænke paa, hvor ligegyldigt det i Virkeligheden er, om den Hare bliver skudt eller ej, og i alt Fald med Riflen maa han ikke skyde, før han er faldet til Ro. Som Regel forsvinder Jagtfeberen med Øvelsen, med Gentagelsen, men hos mange ivrige Jægere holder den sig Livet igennem overfor sjældent forekommende Vildt.

Stillestaaende Vildt *sigtes* der lige paa, men er det i Bevægelse, maa der i Almindelighed sigtes foran det. Det varer jo nogle Øjeblikke fra Skuddet affyres til Haglene naaer hen til Vildtet, og er dette i Bevægelse, har det forandret Plads inden Haglene naaer det. Er Vildtet i samme Højde som Bøssen og kommer det lige paa eller gaar lige bort fra Skytten, skal der holdes lige paa det. I alle andre Tilfælde skal der sigtes foran det, hvor meget afhænger af Afstanden til det og dets Fart. Ved Sideskud til en Hare i Spring, 6-8 m/s Fart, holdes paa 25 m Afstand en halv, paa 45 m en hel Harelængde foran. Paa en Fasan holdes ved Sideskud paa 25 m Afstand ca. 40 cm, paa 40 m det dobbelte, men paa 60 m 150 cm foran. Paa Haren, som kommer spidst ind mod Skytten, sigtes ved Foden af Forløbene, men gaar den spidst bort, saa der haves Bagskud, mellem Ørene. Paa Fasanjagt bruger nogle Skytter at sigte lige paa Fuglen, naar det

er Spidsskud forind, og i Affyringsøjeblikket give Bøssen et lille Ryk bagover, medens andre lægger Tommelfingeren over Løbet og sigter lige paa Fuglen. Fasanen kommer med omtrent samme Fart og er derfor ikke vanskelig at skyde, naar Afstanden bedømmes nogenlunde rigtig og det ikke netop er Stormvejr. Sneppen derimod kommer paa Drev snart langsomt og dovent, snart med rasende Fart, og den stiller derfor større Krav til Jægerens hurtige Omtanke. Det samme gælder Ænder, navnlig Krikænder, paa Træk. De fleste Fejlskud skyldes, at der ikke er holdt langt nok foran.

Ved halvt Spidsskud maa der sigtes mere eller mindre foran eftersom Skudvinklen, d. v. s. Vinklen mellem Vildtets og Skuddets Bevægelsesretning, er mere eller mindre spids. Rene Spidsskud med Hagl maa kun anvendes til Harer og Fuglevildt, ikke til større Haarvildt med mindre Afstanden er meget kort. Til større Dyr er Sideskud altid at foretrække, hvad enten der skydes med Kugle eller Hagl.

Skuddet kan afgives paa forskellig Maade, enten saaledes at Vildtet følges et lille Stykke med Sigtet, eller ved at dette straks rettes hen foran det eller ved rene *Kasteskud,* hurtige Skud, som afgives uden egentlig eller i alt Fald uden bevidst Sigte. Hvis Bøssen falder godt, er Kasteskud ingenlunde usikre for den øvede Jæger.

Sigtefejl med Haglbøssen skyldes næsten altid, at Bøssen ikke falder rigtigt, f. Eks. fordi Jægeren er for tykt paaklædt, saa Kolben ikke faar det sædvanlige Leje mod Skulderen. Fejl i Sigtet kan dog ogsaa skyldes Nervøsitet hos Jægeren, f. Eks. hvis han ikke har forstaaet at vælge sin Bøsse rigtigt, saa den slaar ham paa Pegefingeren eller paa Kinden ved Skuddets Afgivelse. Fejlen er Jægerens, ikke Bøssens; en anden Jæger med en mindre tyk Finger kan skyde Skud paa Skud med den uden at blive slaaet. Saadan Nervøsitet bevirker let, at der rykkes i Skuddet, at Jægeren umiddelbart før Skuddets Afgivelse, altsaa i selve Aftrækket, gør en Bevægelse, saa Bøssen rykkes ud af Sigtet. Nervøsiteten maa overvindes, enten den er Skudnervøsitet eller Jagtfeber, i første Tilfælde ved at skifte Bøsse. Ogsaa øvede Jægere kan komme til at rykke i Skuddet, hvis Aftrækket staar for haardt.

Jægeren kan med de sædvanlige dobbeltløbede Bøsser dublere Vildt, d. v. s. skyde to Stykker lige efter hinanden uden at tage Bøssen fra Kinden. Tages den ned, om ogsaa kun for et Øjeblik, mellem Skuddene er det ingen Dublé.

Der maa aldrig skydes paa for lang Afstand, i Almindelighed ikke

over 45 m til frisk Vildt — noget andet er det med et anskudt Stykke — og heller ikke paa for nært Hold, da Vildtet saa skamskydes, skydes sønder og sammen, saa Kødet ikke kan bruges. Den rigtig øvede Jæger kan maaske paa 10-12 m Afstand skyde Hovedet af Haren eller sigte lidt til Siden for Fuglen, saa den ikke rammes af Kærneskuddet, men det er altid misligt at skyde paa mindre Afstand end 15-20 m.

Fremfor alt maa Jægeren af al sin Evne søge at undgaa *Anskydning*, d. v. s. ramme Vildtet uden at dræbe det. Vildt, der skydes med Kugle, falder i Almindelighed ikke paa Stedet, selv om Saaret er hurtigt dræbende, og er derfor kun anskudt, hvis Kuglen sidder saaledes, at den ikke dræber det hurtigt. Anskydningen kan være let baade med Kugle og Hagl, eller den kan være stærk, saa Dyret snart sætter eller kaster sig og forender, men selv mere let anskudt Vildt bliver ofte sygt, mindre agtpaagivende, og derfor et lettere Bytte for Rovvildtet. Kuglen eller Haglenes Indtrængning er ikke meget smertefuld, med mindre større Knogler eller ganske bestemte Steder rammes — Maveskud kan være overordentlig smertefulde — men Smerterne kommer bagefter, og ogsaa af den Grund maa anskudt Vildt eftersøges og dræbes hurtigst muligt. Er Anskydningen nogenlunde stærk, sætter eller kaster Dyret sig snart, og det venter sig nu forfulgt paa Foden og har al sin Opmærksomhed henvendt paa den Side, det kom fra. Jægeren har derfor mere Udsigt til igen at komme det paa Skudhold, hvis han nærmer sig det fra den modsatte Side, altsaa omgaar det Sted, hvor han mener, det trykker sig. Naar Vildtet rammes af Skuddet, gør det af Smerte eller ved det Slag eller Stik, Skuddet fremkalder, en Bevægelse, der kaldes *Skudtegn* og er forskellig efter det Sted paa Kroppen, det er ramt, men Bevægelserne er de samme hos de forskellige Individer efter Træffestedet og kan oplyse Jægeren om, hvor Dyret er ramt. Skudtegnene skal senere omtales lidt. Ved visse Saar, f. Eks. Skud i Maven, trykker Dyret snart, men jages det hurtigt op igen, flygter det ofte meget langt, maaske ind paa anden Mands Jagtgrund, og er vanskeligt at finde. Det er derfor nødvendigt at lade det sidde nogen Tid i Ro, for Hjortevildt flere Timer. Maveskuddet, det saakaldte Weidwundsskud, er som Regel dødeligt, men der kan godt gaa et Døgn, før Dyret døer. Efter Jagtloven er det paabudt Jagtudøveren at anmelde for den tilgrænsende Jagtejer eller Jordbruger, saafremt et anskudt Stykke Vildt er gaaet ind paa dennes Grund. Anskydninger kan ikke undgaaes og er langt hyppigere end det almindeligt antages, men Jagt-

udøveren maa gøre sit yderste for at undgaa dem, navnlig ikke skyde ind i Flokken eller paa for lang Afstand, og han maa ikke glemme, at Smerterne er lige saa store for en Krage som for en Fasan.

Ved Skydning med de mere gammeldags Rifler hørtes *Kugleslaget*, den Lyd, der fremkommer, naar Kuglen rammer en mere eller mindre fast Genstand eller passerer tæt forbi den. Projektiler, som kun har ringe Hastighed, saadan som de gammeldags Rundkugler, gav tydeligt Kugleslag, og rigtig drevne Kugleskytter mente endog paa Kugleslagets Lyd at kunne høre, om Dyret var ramt paa Bladet, i Maven, paa Køllen o. s. v., og det var derfor meget vigtigt at lytte efter Kugleslaget. Imidlertid kan der høres ganske tydeligt Kugleslag, selv om Maalet ikke er ramt, blot Projektilet passerer tæt forbi det, saa det kan i Virkeligheden slet intet oplyse om Træffestedet. — Ved Skydning med moderne Rifler og Projektiler med stor Hastighed, falder Kugleslaget sammen med Knaldet og kan kun høres, naar Maalet er mindst 150 m borte og der skydes mod Vinden.

De forskellige Vildtarter er mere eller mindre skudstærke, d. v. s. kræver stærkere eller mindre stærke Saar for at falde. I Almindelighed kan siges, at ungt Vildt ikke er saa skudstærkt som det fuldt udvoksede, Haarvildt i Sommerdragt mindre end i Vinterdragt — derfor bruges ofte mindre Hagl først paa Sæsonen — Agerhønen og Fasanen kræver et kraftigere Skud end Sneppen og Bekkasinen, Svømmefuglenes tætte Fjerklædning danner et Panser mod Haglene, Raadyr og Hare falder for lettere Saar end Ræven, for ikke at tale om Grævlingen, hvis tykke Fedtlag om Efteraaret optager Haglene. Et Stykke Vildt dræbes selvsagt sikrere af 10 store Hagl, som trænger dybt ind i det, end af 25 mindre, som bliver siddende i de yderste Kødlag eller i Huden, saa der maa hellere bruges lidt for store end for smaa Hagl.

Paa de moderne Jagter, hvor der kommer en Mængde Vildt for, afgives der mange tvivlsomme Skud og der anskydes meget. Med jævnt dygtige Skytter leveres der paa Klapjagt efter Harer og Fasaner gennemgaaende kun et Stykke Vildt for hvert fjerde-femte Skud, men den nogenlunde dygtige Skyttes Skud er altid nær ved Vildtet, saa meget bliver ramt uden at faa Kærneskuddet. Skytten har ikke Tid til at se efter, om det Stykke, han har skudt paa, er ramt eller ej. Han maa skynde sig at lade for at kunne tage mod det næste. Det anskudte Dyr lider altid nogen, ofte voldsom Smerte, og det er Jægerens Pligt som Menneske hurtigst muligt at eftersøge det og faa det dræbt, før han søger efter andet.

Af *Skudtegnene* kan Jægeren som Regel slutte sig til, om Dyret

er dødeligt ramt eller ej. Hvis det af et Kugleskud rammes i Hjernen, hvis begge Overarmsknogler er knust eller Ryghvirvlen gennemskudt, falder det i Knaldet og bliver liggende. Det samme sker forøvrigt ogsaa jævnligt, hvis der skydes spidst forfra eller bagfra, og Hjerte eller Lunge rammes. Er en af Rygradens Torntappe, Rosenstokken eller den nederste Del af en af Takkerne ramt, falder Dyret ogsaa i Knaldet, men kommer hurtigt paa Løbene igen, og kan Jægeren ikke straks give det en anden Kugle, faar han det ikke, og det tager ikke større Skade. Gaar Dyret i Skuddet fremad i et mere eller mindre højt Spring, er det ramt paa Bladet (Hjertet) eller Leveren er gennemskudt. I første Tilfælde stormer det af Sted, støder mod Træer og Buske og falder indenfor et Hundrede Meters Afstand. Ved Leverskud slaar det tillige ud med Bagløbene, men under Flugten er der intet særligt at se paa det. Slaar det ud med Bagløbene og gaar bort med krummet Ryg, er det skudt i Maven, skudt weidwund. Er kun Mavesækken gennemskudt, tegner det undertiden slet ikke, men er Nyrerne ramt, synker det sammen i Skuddet bagtil. Maveskud er saa at sige altid dødelige og smertefulde, men det varer ofte længe inden Dyret forender. For Kødsaar og Strejfskud tegner det ofte slet ikke eller kun med et lille Ryk.

Anskudte Dyr plejer at gaa bort fra Rullen, dog bliver en anskudt Kalv jævnlig hos Moderen til den styrter. For Fejlskud tegner Vildtet ikke, bliver endog ofte staaende nogle Øjeblikke før det springer.

Naar Jægeren har gjort sine Iagttagelser i Skuddet og Dyret er gaaet bort, undersøges Anskudsstedet, hvis man da ikke har set Dyret brække sammen. Ligger der ikke Haar, er det et Fejlskud, men har Kuglen ramt, vil der altid findes Haar, enten en hel Tot, og i saa Fald er det et Strejfskud, eller gennemskudte Haar, ofte i betydelig Mængde, de saakaldte Snithaar. Efter Farve og Haarlængde kan det ofte bestemmes, hvor Dyret er ramt. Bensplinter viser Skud i et Løb, en Hudlap med paasiddende Haar tyder paa Strejfskud.

Schweiss findes sjældent paa Anskudsstedet og i saa Fald kun som fine Stænk, men for en god Kugle er der Schweiss allerede 6-8 m borte og rigeligere, jo længere Dyret har sprunget. Skud gennem Lungerne giver lyserød, noget skummende og smaablæret Schweiss, gennem Hjertet mørkerød, gennem Leveren mere brunlig, fra Mavesaar ofte blandet med Maveindholdet. Fra Kødsaar er Schweissen lidt mørkere end fra Lungeskud, men aldrig smaablæret. Er en Arterie gennemskudt, er den lysere og ligger sprøjtet ud til Siden, men er det en Vene, der er ramt, er Farven mørkere og ligger draabevis ved Sporet. Iøvrigt kan der være en Mængde Variationer i Schweiss-

ens Udseende, bl. a. fordi forskellige Organer kan være ramt samtidig af Kuglen. Schweissen maa undersøges snart efter Skuddet, thi efter kort Tids Forløb udviskes Farveforskellighederne.

Vigtigst er det at faa afgjort, om Dyret har Bladskud, Weidwundsskud eller blot Kødsaar. Bladskud, som rammer Hjerte eller Lunge, er saa at sige altid hurtigt dræbende, men Dyret gaar i Almindelighed indtil 100 m før det falder. Der kendes iøvrigt Eksempler paa, at Saar baade gennem Lunge og i Hjertet er helbredet. Ved det høje Bladskud, som rammer mellem Hvirvelsøjlen og Skulderbladet, falder Dyret i Knaldet, hvis Rygsøjlen er berørt, men det kommer hurtigt paa Løbene og forender ikke for Saaret, der hurtigt læges. Skuddet kaldes Hulskud af det tyske Hohlschuss (hohl = hul), skønt der ikke findes noget Hulrum det paagældende Sted. Skud gennem Leveren er altid dødeligt, men Dyret gaar ofte temmelig langt, før det falder, og det kan vare et Par Timer, før det forender.

Det Skud, Jægeren frygter mest, er Weidwundsskuddet. Værst er Skud gennem Mavesækken, thi et saaledes anskudt Dyr trykker i Reglen ikke straks og kan gaa meget langt. Saaret er dødeligt, men det varer henimod et Døgn før Døden indtræffer. Skud gennem Tarmene er ogsaa dødeligt; Dyret sætter sig snart og forender efter 10-12 Timers Forløb, undertiden hurtigere, men rejses det kort efter Anskydningen, kan det gaa meget langt og sætter sig først umiddelbart før det forender. Er Indvoldene traadt ud af Saaret, sætter det sig overhovedet ikke. Et Dyr, ramt i Nyrerne, sætter sig snart og forender efter 4-6 Timers Forløb under voldsomme Smerter. Kødsaar er ikke dødelige med mindre en Hovedblodaare er skudt over, saa det forbløder.

Eftersøgningen af anskudt Vildt kan være meget vanskelig. Hvor der er meget Storvildt, navnlig Kronvildt, holdes særlige *Schweisshunde,* som er afrettet til at følge Foden af det anskudte Dyr uden at interessere sig for Færten af frisk Vildt, som maatte have krydset Schweissfoden. Hunden fører Jægeren til det Sted, hvor Dyret har sat sig, og hvis det rejser, forfølger den det og stiller det, saa der kan gives det Fangstskud. Ogsaa en almindelig Hønsehund kan læres til at gaa paa Schweiss. Er Dyret ramt paa Bladet, følger Jægeren selv Schweissfoden uden Hjælp af Hund. Dyr med et overskudt Løb har Jægeren ikke megen Udsigt til at faa uden Hundens Hjælp, hvis han er alene. Er der flere, maa en følge Schweissfoden, mens de andre staar for. Eftersøgningen maa helst begynde straks. Men et weidwund skudt Dyr skal sidde uforstyrret i mindst 5-6 Timer. Det er

da blevet saa svagt, at det først rejser, naar Jægeren er det paa Skudhold.

Paa Sne er det let at følge en Schweissfod, men paa bar Jord kræves en skarp Iagttagelsesevne, et godt Øje. For den uøvede gaar meget Vildt tabt, og ogsaa derfor er det Jægerens uafviselige Pligt at holde Skuddet tilbage, hvis han ikke er overbevist om at kunne give Dyret en hurtigt dræbende Kugle.

Med Hagl anskydes der meget mere end med Kugle. Det gælder her bevægeligt Maal og der skydes desuden ofte paa Afstande, som kun sætter Hagl i Vildtet uden at dræbe det. Paa den anden Side er Haglskuddet, som rammer rigtigt paa passende Afstand og med nogenlunde rette Haglstørrelse, næsten øjeblikkeligt dræbende.

Den springende Hare, som rammes rigtigt, slaar den bekendte Koldbøtte. Overskydes et Løb, farer den stærkt sammen, men fortsætter derpaa Farten. Hunden maa straks sættes paa den. Er det et Bagløb, der er knækket, tager Hunden den hurtigt, men med et brækket Forløb kan den ikke altid indhentes. Er den maveskudt, gaar den ofte langt og det varer 12-15 Timer før den forender. Hunden maa altid hurtigst muligt sættes paa en anskudt Hare.

Ingen andre af vore Vildtarter kan skydes saa død som Ræven. Svinger den med Lunten i Skuddet, er den som Regel ikke ramt, men holder den Lunten unaturligt højt under Flugten, er den dødelig ramt og forender snart. Klager den i Skuddet, er den ramt paa en af de større Knogler eller skudt weidwund. Efter gammel Jægertro var det kun Hanræven, der klagede, og kun naar den var ramt i Testiklerne. Tæveræven kan imidlertid ogsaa klage. En anskudt Ræv gaar ofte i Grav, men kommer i mange Tilfælde op i Rørets Munding, før den forender. Den har Ord for at være sejlivet, og noget er der om det. Derfor maa Jægeren ikke betænke sig paa at give den et Skud til, hvis den ikke ligger urørlig og han — som paa Klapjagt — ikke straks kan gaa hen til den. Spidsskud til Ræv er altid misligt, med mindre Holdet er meget kort.

En Agerhøne, Fasan eller Sneppe, som kun er ramt af et eller et Par Hagl i Lunge eller Hjerte, flyver et Stykke tilsyneladende uskadt, men stiger saa pludseligt stejlt op i Luften og falder derpaa forendt ned, kvalt af Blodet. Stiger den med hængende Stænger og Halen unaturligt rettet nedad, er den ramt i Bækkenpartiet af et enkelt eller faa Hagl. Den kaster sig hurtigt, men kan rejse igen. Vingeskudte Hønsefugle løber saa at sige i samme Øjeblik, de naar Jorden,

og Hunden maa straks sættes paa dem. Den vingeskudte Sneppe eller Bekkasin søger at komme paa Vingerne igen før den løber.

En vingeskudt And maa saa vidt muligt skydes død med det andet Skud, før den naaer Vandet, da den ellers dykker. Anskudte Kærænder søger altid paa Land, enten helt op eller ind under Brinker etc. De skal altsaa eftersøges her. — Ved Fuglevildt og Harer har Jægeren kun Hunden at stole paa ved Eftersøgningen.

Ved Klapjagter paa Fasaner og Harer, hvor der jo altid anskydes en Del, maa en Jagtbetjent følge efter Jagten et Par Saater tilbage for at opsøge det anskudte. Det er lettere for Hunden at finde Fasanerne, mens de endnu er varme, end senere. Navnlig de nærmeste 3-400 m bag Skyttekæden maa afsøges grundigt, thi her ligger det meste.

I visse Jægerkredse anses det for tilladeligt at skyde paa Rovvildt, Krager etc. paa alt for lang Afstand. Man ved godt, at det ikke kan skydes ned, men maaske kan det faa et Par Hagl, saa det senere kreperer. At dette er ganske ujægermæssigt behøver ingen Forklaring.

Under Eftersøgningen kan det være nødvendigt at *fange* et anskudt Stykke Vildt *af*, d. v. s. dræbe det enten ved Hjælp af Bøssen, ved et Fangstskud, eller paa anden Maade. Det store Hjortevildt og da navnlig Hjortene fanges af ved et Stød i Hjertet med Hirschfængeren. Dette er ikke helt ufarligt for Jægeren. Hjorten kan slaa voldsomt med Geviret eller Løbene, og Jægeren gaar derfor til den fra den Side, dens Ryg vender imod, og saa langt fra Geviret som muligt. Han maa være parat til at springe til Side, hvis Hjorten vælter sig ind paa ham. Hirschfængeren sættes ind dybt paa Bladet og stødes med et hurtigt, lidt fremad rettet Stød ind i Hjertet. Hinder og Raavildt fanges af ved et Stik i Nakkehulen med Fangstkniven, hvorved Halshvirvlerne adskilles og Døden indtræder momentant. Stedet, hvor Kniven skal sættes ind, ligger midt i Nakken i en Linie mellem Gehørernes Underkant. Man kan ogsaa bøje Dyrets Hoved tæt ind mod Halsen ved at fatte om Snuden og stikke Kniven midt i Nakken i lige Retning mellem Øjnene.

Haren fanges af med et kraftigt Slag i Nakken med Haandkanten, idet den holdes op i Bagløbene. Herved knækkes Halshvirvlen. Ræven dræbes ved et Slag i Hovedet med Jagtstolen eller bedre med Hundepiskens Blyklump. Eller den tages i Bagløbene og dens Hoved slaaes ved et Sving over Skulderen mod en Sten eller et Træstød, hvorved Halshvirvlen knækkes. Undertiden, men heldigvis kun me-

get sjældent, fanges den af ved at stikke Hirschfængeren ind gennem Anus og op i Hjertet.

Fuglevildt, som ikke er for stort, kvæles ved Sammentrykning af Lungerne, efter at det er bedøvet ved at slaa Hovedet mod Bøssekolben eller Støvlehælen, eller det affjeres ved at stikke en Svingfjer ind gennem Hjernen. Ænder er vanskelige at kvæle. Gamle Jægere bed dem ihjel, idet de ved et Bid knuste Hjernen, men det bruges dog næppe mere. Bedre er at dreje Halsen om paa dem ved at fatte med den ene Haand om Hovedet, med den anden lidt nede paa Halsen og saa knække Halsen ved en hurtig Vridning med hver Haand til sin Side. Det samme kan opnaaes ved at tage Hovedet mellem Pege- og Langfingeren, svinge Fuglen hurtigt rundt og give et kraftigt Ryk opad, naar den er i dybeste Nedsving. Urfugle og andre større Fugle paa lignende Maade, Gæs og Svaner bedst med Jagtkniven. Vildtet skal fanges af saa hurtigt og smertefrit som muligt. Det lider nok ved at blive ramt af Skuddet, apporteret af Hunden og taget i Haanden af Jægeren.

Fangstskuddet bruges egentlig kun til Hjortevildt, idet Halshvirvlen paa kort Hold knuses med en Kugle. Blandt ældre Jægere betragtedes Fangstskuddet som ujægermæssigt. De vilde bruge Kniven. Fangstskuddet er imidlertid mere dyrevenligt end Kniven, idet Vildtet jo ikke berøres. Hvis en Skytte f. Eks. paa Klapjagt staar med tom Bøsse efter at have skudt et Stykke Vildt, saa det kun kan kravle bort, eller vingeskudt en Fasan, og Naboskytten skyder det ihjel, er det kun et Fangstskud, og Vildtet er den første Skyttes. Overfor Fugle og andet Vildt, som skydes med Hagl, gælder iøvrigt den almindelige Regel, at det er nedlagt af den, der skød sidste Skud paa det, medens Vildt, der skydes med Kugle, er nedlagt af den, der har givet det den første Kugle uden Hensyn til, hvor denne første Kugle sidder. Reglerne er grundet paa, at det altid er usikkert at faa det med Hagl anskudte Stykke, medens der med temmelig stor Sikkerhed kan regnes med, at et Dyr, der er ramt af en Kugle, ved Schweisshundens Hjælp kan findes og skydes ihjel.

Navnlig med Riflen maa der kun skydes saa længe det er skydelyst, d. v. s. saa længe Kærv og Korn eller Kikkertens Sigte tydeligt kan ses. I Dæmring er Skuddet usikkert. Noget længere kan der skydes med Hagl om Aftenen, men kan Vildtet ikke ses tydeligt, er det stridende mod al Jægerære at skyde paa det. Det gav daarlig Stemning, naar man i Halvmørke troede at have skudt en Ræv og det saa var Jagtkammeratens Hund, der laa derhenne.

Endnu skal blot nævnes, at de *Skydepenge*, der ofte gives Jagt-

betjentene for nedlagt Rovvildt, kan friste til ujægermæssig Behandling af Vildtet. Bedre er det at betale dem Skydepenge for det spiselige Vildt, hvorved opnaaes det samme, thi er Rovvildtet udryddet, skal der jo efter Teorierne blive en Vrimmel af spiseligt Vildt.

Skydepræmier er de Penge, der af det offentlige betales for Nedlæggelse af visse Dyr, saaledes Jagtfondets Betaling for Nedlæggelse af Ræve og Egern.

JAGTMAADER

Flere af gamle Dages Jagtmaader er nu forladt i alt Fald her i Landet. Dette gælder saaledes Storjagterne, Falkejagten og Parforcejagt.

Ved Storjagterne blev Vildtet af Klappere i Tusindvis gennem flere Dages, undertiden Ugers Afdrivning af vældige Arealer samlet paa et bestemt lille Areal, hvor Jægerne saa kom til Stede og dræbte det, efter at det lille Areal var omhyggeligt indhegnet med Net og Jagtduge. Udbyttet ved disse Jagter, der altid fandt Sted i Fejsttiden, var ofte meget stort, saaledes ved Christian den Fjerdes Jagter paa den store Skanderborg Vildtbane i 1593 ikke mindre end over 1600 store udsøgte Kronhjorte foruden andet Vildt. Storjagterne var en Indhøstning af Vildtet, som blev taget saa godt med, at saadanne Jagter kun kunde holdes paa samme Areal med 5-6 Aars Mellemrum, skønt man søgte at holde Hinder, Kalve og Smaahjorte borte fra Skydestedet eller som den kaldtes Pandepladsen.

Falkejagten, der er Jagt med Falke og ikke paa Falke (sammenlign Hønsejagt) stammer fra Asiens store Stepper, hvor den oprindelig blev drevet som Køkkenjagt, men snart gik over til ogsaa at være Sportsjagt. Den kom vistnok først til Europa i Begyndelsen af det 4. Aarhundrede, men den bredte sig hurtigt som Sportsjagt og blev drevet med en Iver og Begejstring, som Nutiden har vanskeligt ved at forstaa. Det hørte i Middelalderen med til almindelig god Opdragelse at kende alt om Falke, om Indfangningen af de vilde Falke, om deres Afrettelse, de forskellige Arters Karakter og særlige Egenskaber, om Jagtens Udøvelse og om de jagede Fugles Levevis og Optræden under Jagten. Børnene fik Undervisning i Falkejagt, der var oprettet Undervisningsanstalter for Betjentene, Konger og Kejsere skrev Bøger om den, dygtige Falkonerbetjente betaltes med Eventyrgager, højtstaaende Damer havde deres eget Falkoneri med kvindelige Overfalkonermestre, afrettede Falke var dyre og Falke-

holdet kostbart. En persisk Fyrste, som paa Grund af Pengemangel havde indskrænket sit Falkehold til 1000, holdt en Mand til hver Falk.

En af Grundene til at Falkejagten kom i saa stor Yndest var vel nok, at Damerne kunde deltage i den. Paa Jagten blev hver Dame ledsaget af en opvartende Kavaller, der bar Falken paa Haanden, rakte hende den, naar den skulde kastes for at tage en Fugl, drog Omsorg for hende under Forfølgelsen, der ofte bragte Parret hen til øde Steder, langt borte fra det øvrige Selskab, og tog det slaaede Bytte fra Falken.

Efter at have været Allemandssport, der blev drevet med samme Iver af Bonden med en Spurvehøg som af Herremanden med de kostbare nordiske eller asiatiske Falke, gik Falkejagten over til at blive de højeste Stænders Sport, indtil Interessen for den fra Midten af det 18. Aarhundrede ret pludseligt svækkedes stærkt, saa den ved Slutningen af det 18. Aarhundrede var omtrent helt ophørt i Europa. Man havde nu mere forfinede Fornøjelser. I Asien har den stadig været drevet og drives fremdeles med den gamle Lidenskab.

Her i Landet har Jagt med Falke aldrig været højt i Kurs, skønt de danske Konger, der havde Eneret til at fange Falke paa Island, gennem mere end Hundrede Aar, lod tage Falke dér for at forære dem til fyrstelige Personer over hele Europa. Det Falkoneri, som Christian den Femte indrettede udenfor Nørrebro i København, var mere bestemt til Opholdssted for de islandske Falke, indtil de kunde leveres til de forskellige Hoffer, end til Sportsjagt, selv om der nok hvert Aar blev afrettet nogle Falke. 1806 var der kun 4 Falke i Falkoneriet, 1807 døde de tre og ogsaa i 1810, da det blev nedlagt, var der kun en tilbage.

Falkenes Afrettelse eller Eksercits, som det kaldtes, var et langvarigt Taalmodighedsarbejde. De enkelte Individers Dygtighed som Fangere er vidt forskellig, og da de ikke formerer sig i Fangenskab, kunde der ikke ved Udvalg skaffes Racer med særlig gode Egenskaber, de er lidet intelligente, uimodtagelige for Kærtegn og Straf og ikke som Hesten eller Hunden interesserede i Øvelserne, det er praktisk talt umuligt at lære dem noget, de ikke udfører i Naturtilstand, som f. Eks. at bringe det slaaede Bytte hen til Jægeren, og naar de kunde oplæres til kun at slaa bestemte Fuglearter, er det ogsaa blot efter deres Natur, idet mange vilde Falke kun tager bestemte Arter. Det paastaaes endog, at nogle Individer i vild Tilstand kun tager Fasanhaner, aldrig Høner, og omvendt. Kun et eneste kan bevæge en Falk til at udføre noget, nemlig Udsigten til at faa noget

at æde. En Falk, som ikke er sulten, kan hverken afrettes eller bruges til Jagt.

I Europa anvendtes egentlig kun 6 Falke- og 2 Høgearter, nemlig Jagtfalken, Vandrefalken, Sakerfalken, Lannerfalken, Lærkefalken og Dværgfalken, samt Due- og Spurvehøgen. I Falkonersproget og den store Litteratur om Falkejagt — Japan har saaledes ca. 600 Bøger herom, den ældste fra Begyndelsen af det 9. Aarhundrede — anføres ganske vist en Mængde Navne, som giver Indtryk af, at der er brugt mange flere Arter, men de særlige Navne er kun Betegnelser for Falkenes Alder, Køn o. s. v. Forøvrigt er de mange Navne vanskelige at udrede, da de ofte er Fremmedord, forskelligt radbrækkede paa de forskellige Sprog.

Mest skattet som Jagtobjekt var Glenten, Hejren og Musvaagen. Havde en Falk været oppe efter blot en enkelt af de rigtige Sportsfugle, var den udmattet og kunde ikke bruges mere den Dag. I Skov kan Falkene — i Modsætning til Høgene — ikke fange, og i den lange Fældningsperiode, der hos de tamme Falke varer fra omtrent April til November, kan de ikke bruges, medens deres vilde Kammerater jo ikke alene skal leve, men ogsaa fange til Ungerne i Fældningstiden, der forøvrigt hos dem begynder senere, i Juni og derefter. De vilde Lærke- og Dværgfalke slaar Lærker til alle Aarets Tider, men den tamme Lærkefalk kan som Regel slet ikke tage Lærker og den tamme Dværgfalk kun i Lærkernes Fældningstid, August-September. En tam Vandrefalk kan ikke tage Viber, skønt de dog ikke trykker for den, men klarer sig ved deres Flyvekunst. Som Aarsag til de tamme Falkes mindre gode Egenskaber som Fangere angives Mangel paa Motion. Det er vel ogsaa et Tegn paa Svækkelse, at de ikke formerer sig i Fangenskab. Vildt i Fangenskab kan jo ikke faa den alsidige Næring som deres vilde Slægtninge.

I de senere Aartier er Falkejagten taget op med megen Iver i Mellemeuropa og England, saa megen, at der er givet Særbestemmelser for den i den tyske Rigsjagtlov. Der jages med de samme Arter som i gamle Dage, dog mest med Vandrefalke og Duehøge, mindst med Jagtfalken, der ikke bliver gammel i Fangenskab. Dressur og Behandling er omtrent som for tusinde Aar siden. Jagten maa helst foregaa i klart Vejr med lidt Vind. I Vindstille maa Falkene stadig bruge Vingerne, og det trætter dem hurtigt, og i Storm, Regn eller stærk Kulde jager de heller ikke godt.

Mindst anset er i vore Dage Jagten paa Fasan, fordi dens Flugt lige efter den noget tunge Opflyvning ikke er hurtig og først bliver

det, efter at den har fløjet et Stykke. Høgen indhenter den næsten straks, efter at den er lettet, saa Jagten er forbi, næsten før den er begyndt. Noget mere spændende er Jagten paa Agerhøns, der, i alt Fald efter at Fældningen omkring November er overstaaet, straks fra Opflyvningen har saa hurtig Flugt, at hverken en Høg og endnu mindre en Falk, som kastes fra Haanden, kan indhente dem, før de har fundet Dækning. Derimod indhenter Falken, som holdes svævende over Marken, dem let. Jagten paa Maager og Krager nærmer sig noget den i gamle Dage saa højt ansete Højflugtsjagt, men Maagen forsvarer sig med Næbbet og Kragen med baade Næb og Kløer, og en Falk, som er blevet »bidt« af en Maage eller Krage, nægter ofte senere at slaa paa saa farlige Modstandere. Raagen gør ikke Falken Fortræd og foretrækkes derfor til Sportsjagt. Mest interessant skal Jagten paa Husskaden være. Den er ganske vist ikke nogen særlig hurtig Flyver, men ubehændig er den langtfra, og hvad den mangler i Hurtighed, har den i Snedighed, Klogskab og Evne til at finde Dækning i snart sagt enhver Græstot.

Falkejagt stiller temmelig store Krav til Jægerens Fysik. Han faar ofte lange Løbeture efter den jagende Fugl, og har den taget et Bytte, maa han over Stok og Sten styrte hen til den og tage det fra den ved at række den en Stump Kød med den ene Haand, medens han trækker det ofte endnu levende Bytte til sig med den anden.

Jagt med Falke har lært Jægerne meget om disse Rovfugle. Baade Falkene og Høgene tager især de svage eller syge Individer blandt Vildtet, ofte den sidste i Flokken. Det falder dem vanskeligt at tage kærnesundt, stærkt Vildt. Beviser herfor er leveret i Mængde under de senere Aartiers Falkejagt, og det har bevirket, at de tyske Jægere endelig har faaet Øjnene op for Rovvildtets Betydning i Naturen, saa det nu har faaet en ikke ringe Beskyttelse i Tyskland.

Falkejagt er Dyrekamp og navnlig utiltalende fordi den fremkaldes bevidst af Jægeren og fordi det er ulige Kamp mellem den veludrustede Rovfugl og dens dødsangste Bytte. Er Agerhønen eller Fasanen kommet i Dækning for den vilde Rovfugl, er den frelst, men er det den tamme, der er ude, bliver den jaget op Gang paa Gang af Jægeren, til den er taget. Den vilde Rovfugl slaar ikke saa ofte fejl som den tamme, og Fejlstød efterlader ofte fæle, jævnligt dødelige Saar.

I Danmark er Betingelserne for Falkejagt ikke gode. Bebyggelsen er spredt over Landsbyernes Marker, saa Vildtet hurtigt kan finde Dækning i Haver o. lign., hvor Falken ikke kan tage det og Jægeren

ikke maa komme. Desuden vil en Rovfugl, som flyver omkring Gaarde og Huse, snart blive skudt.

Falkejagt er ikke omtalt i Jagtloven. Da den var genopstaaet over en stor Del af Europa før Lovens Vedtagelse og altsaa kunde ventes indført her, har det antagelig ikke været Hensigten at forbyde den.

Den udenlandske Litteratur om Falkejagt er som sagt uhyre omfattende, men paa Dansk har vi kun en lidt tør Afhandling af P. V. Jacobsen og en mere livlig af Professor Reinhardt, begge skrevet i 1840'erne, længe efter at Falkejagten var ophørt og begge uden nogen særlig dansk Kolorit.

Parforcejagt er ogsaa en gammel, tidligere meget yndet Jagtform, navnlig paa Kronhjorte, vistnok aldrig paa Hinder, men ogsaa paa Vildsvin, Ulve etc. Vildtet blev forfulgt af et større, sammenjaget Antal Hunde, Meuten, til det styrtede eller standsede af Udmattelse, saa Jægerne, der var til Hest, kunde naa op til det og dræbe det med Hirschfængeren. Her i Landet blev den indført 1670 og gennem 100 Aar var den den største Jagtfornøjelse ved Hoffet, med veluddannede Betjente og fortrinlige Hunde og Heste, der var berømte over hele Europa. Forskellige Steder i Udlandet holdes den fremdeles højt i Ære. Mest kendt er vel nok de engelske Parforcejagter paa Ræv, som drives med stor Iver og ikke mindre Bekostning.

Blandt de moderne Jagtmaader er Pürschjagten vel den, der nærmer sig mest til det egentlige Jagtbegreb og afviger mest fra Skydning. Den hører ligesom Anstandsjagten til de stille Jagtformer, ved hvilke Vildtet kun foruroliges lidt, og udføres ved at Jægeren lister, kører eller rider sig ind paa Skudhold. Det ældgamle Navn er Birs- eller Bersjagt. Efter de jægermæssige Regler pürscher Jægeren kun Hjortevildt og Vildsvin. Lister han sig til andet Vildt, sker det ved Snigjagt.

Ved Pürschjagt skydes kun med Kugle. Vildtet opsøges mest Aften og Morgen, naar det er traadt ud for at æse eller søger ind til Dagsædet. De fleste foretrækker at jage om Aftenen. Vildtet træder ganske vist ofte hurtigt ud og kan snart komme saa langt ud paa f. Eks. en større Skoveng, at det ikke kan naaes med Riflen fra nogen Dækning — der skydes ikke gerne paa større Afstand end 150 m — men Skuffelserne hører med til Pürschjagtens Charme, og saa har man jo Bukken til en anden Dag. Pürschjagt foregaar jo her i Landet altid i eller ved Skov, og det er herligt at færdes ude i den lune Sommeraften, se Solnedgangens mange Farver og mærke Dagens svindende og Nattens begyndende Liv, høre Natravnens snurrende

Spinden og klaskende Vingeslag i Tusmørket, Døgnets herligste Tid i Skoven, se Raalammene stange Buh, møde Grævlingen med dens Unger, der saa artigt og forretningsmæssigt trisser rundt efter noget, der kan ædes, eller Jægeren kan være heldig og faa Øje paa en Skovmaar med dens 3-4 Unger, som voltigerer, snart oppe i et Træ og snart nede paa Jorden, saa i graciøs Leg og saa i voldsomt, men hurtigt glemt Slagsmaal om en eller anden Skarnbasse, mens Moderen ligger henstrakt paa en Gren, tilsyneladende halvsovende, men i Virkeligheden med alle Sanser vaagne.

Pürschjagt om Morgenen har ogsaa sin Charme. Vildtet trækker nok tidligt ind fra Ædepladserne, men det opholder sig gerne nogen Tid i den mere aabne Skov før det søger til Dagsædet, og det er da mere opmærksomt end om Aftenen, saa Morgenpürsch er vanskeligere og stiller større Krav til Jægeren end Aftenjagten.

Pürschjagt er ubetinget den Jagtform, der kræver mest af sin Udøver. Han maa kende Terrænet, Vildtets Vaner og Omgivelserne i al Almindelighed, og maa uafladelig have alle sine Sanser spændt til højeste Ydeevne. Naturligvis maa hans Paaklædning falde sammen med Omgivelserne — en hvid Manchet har reddet mangen Buks Liv — og saa maa han bevæge sig saa lydløst som muligt og ikke gøre hurtige Bevægelser. Den øvede Mand kan næsten uden en Lyd liste sig gennem Skovbundens tørre Løv og Kviste, og har han drevet en Del Pürschjagt, gaar den stilfærdige Færden ham i Blodet, ogsaa naar han ikke er paa Jagt, saa han faar Lejlighed til at se mere til Vildtet og dets Færden end andre.

Naturligvis pürsches der kun mod Vinden eller med Sidevind og helst i nogenlunde stille Vejr. Blæst kan ganske vist dæmpe Lydene, men Vildtet er mere uroligt i Blæsevejr, og Vinden svøber i Skoven, saa selv den helbefarne Jæger ikke kan forudsige dens Gang, skønt den jo ogsaa følger bestemte Love.

En af Glæderne ved Pürschjagten er selv at finde Hjorten eller Bukken. Hvor der holdes Skytte, forlanges det ofte, at han skal føre Jagtudøveren lige hen til det Sted, hvor Bukken staar eller Hønseflokken ligger, men Jægeren vil ikke nøjes med at skyde, han vil selv opdage den abnorme Buk eller finde Hønsene, skal han end gaa langt, før det sker.

Pürschjagten kan lettes ved Anlæg af Pürschstier i Udkanten af Bevoksningerne. I Jagttiden holdes de rene for Løv og Kviste, saa Jægeren kan færdes lydløst ad dem, men de tager noget af det tiltrækkende ved Jagten bort. Formaalet er jo ikke saa meget at skyde Vildtet som at overliste det paa lige Fod. Endnu mere kan Jagten

lettes ved at køre til Vildtet, der i Reglen ikke er ængsteligt for et Køretøj, eller Jægeren kan ride til det. Paa begge Maader kommer han længere omkring, end hvis han er til Fods. Er han kommet et Dyr paa Skud, springer han af Vognen ved et Træ og lader den køre videre. Dyrene har da Opmærksomheden henvendt paa den og ser ikke Jægeren, som i Kikkerten kan udvælge sig det Dyr, han vil skyde. Er der ikke et Dyr i Rullen, der passer ham, vender Vognen om og kommer tilbage, saa han kan springe paa den uden at forstyrre Vildtet. Pürsch fra Vogn kan blive nødvendig, hvis der ligger skrattende Sne, og der skal skaffes et Dyr til Køkkenet. Men ogsaa i de stille Sommeraftener er det tiltalende at køre rundt i Skoven med et bestemt Formaal, og Vognen har den Fordel, at det skudte Dyr straks kan lægges op i den.

Ved Pürschjagt kan Jægeren udsøge de Dyr, der bør skydes bort, og da der i Almindelighed er god Tid, behøver han kun at afgive sikre Skud. Dyret faar Kuglen uden at ane, at der er Fare, og Jægeren lærer mere om sit Vildt end ved nogen anden Jagtform.

Det er ikke lige let at pürsche sig til alle Vildtarter. Kronhjorten er vel nok lettest at have med at gøre. Før Fejsttiden er den saa optaget af at æde, at den ikke tænker paa meget andet, men den skydes jo ikke før Geviret er fejet. Fejsthjorten er vanskeligere. Den er vel nok noget lad og doven, men den trækker sent ud og tidligt ind og lever temmelig skjult; langt lettere er det at pürsche den brølende Hjort paa Brunstpladsen, trods de mange Hinder, fordi Jægeren ved, hvor den er. Raabukken kan give Jægeren nok at gøre, men Daavildtet er vel nok det vanskeligste at pürsche. Det er lettere at pürsche til et enkelt Dyr end til en Rulle og der maa navnlig holdes godt Øje med de Dyr, der staar eller sidder uden at æse. De har Sanserne ganske anderledes med sig end de æsende.

Efter den nugældende Jagtlov maa der kun pürsches, mens Solen er paa Himlen. Denne Bestemmelse har taget noget af Tillokkelserne fra Aftenpürschen. Jagten i den Timestid, Tusmørket varer, var vidunderlig.

Ved S n i g j a g t, der er Pürschjagt paa mindre Vildt, bruges baade Riflen og Haglbøssen. Jagtens Genstand kan være en Ræv — til den maa der i Reglen bruges Kugle — men mest er det Fugle af snart sagt alle Slags, Ænder, Gæs, Spover, Duer, Krager, Rovfugle o. s. v. Snigjagten, der kan foregaa baade i Skov og Mark, er en ypperlig Øvelse for den vordende Jæger, og ikke mindst har den kloge og forsigtige Krage lært mangen Begynder Jagtens Finesser og udviklet hans Skydefærdighed, ogsaa fordi Kragen maa skydes

til alle Aarets Tider. Det er langt vanskeligere at snige sig til Kragen eller Skovduen og skyde den, naar den flyver ud — kun den første Begynder eller Køkkenjægeren skyder den paa Grenen med Hagl — end at skyde Agerhøns og Fasaner, der staar op for Hunden.

Jagtudøveren staar paa Anstand, hvis han stiller sig paa Steder, hvor han venter, at Vildtet paa dets daglige Færden skal komme forbi ham uden at være jaget eller paa anden Maade foruroliget. Man staar paa Anstand efter Hjortevildt ved Moser, Enge eller Marker, hvor det plejer at træde ud for at æse, efter Harer ved Skovkanterne, efter Ræv og Grævling ved Graven om Aftenen (Natjagt er forbudt), efter Odderen ved et Vandløb o. s. v. Egentlig er det ogsaa Anstandsjagt at stille sig hen for at skyde trækkende Ænder eller Snepper, men Jagtudøveren siges da ikke at staa paa Anstand, men paa Træk. — Anstandsjagt er unægtelig Bagholdsjagt, men den giver Anledning til at iagttage Vildtet under uforstyrrede Forhold og den foruroliger det ikke. Saa længe der maatte skydes om Natten, blev der anskudt meget paa Anstand. I Tyskland og andre Steder, hvor Anstandsjagt drives almindeligt, navnlig paa Krondyr, Raadyr og Vildsvin, anbringer Jægeren sig ofte i et saakaldt Højsæde, et i et Træ eller paa Pæle anbragt Sæde, 6-10 m over Jorden. Herfra har han bedre Oversigt over Terrænet, Vildtet faar ikke saa let Vind af ham og om Sommeren er Myggene ikke saa plagsomme her som ved Jorden.

Lokkejagt, ved hvilken Jagtudøveren søger at lokke Vildtet inden for Skudvidde ved Hjælp af Lokkefugle, Kald o. s. v., er ogsaa Anstandsjagt. Indtil de senere Aar blev denne Jagtform ikke anset for jægermæssig, undtagen naar det gjaldt at blade en Raabuk, men nu anvendes den meget.

Tidligere blev der skudt en Del Ræve paa Aadsel, d. v. s. paa Anstand i maaneklare Nætter ved et udlagt Aadsel. Det er nu forbudt som Natjagt.

Ved Klapjagt drives Vildtet frem til Skytterne af Klappere. Det kan være Skov- eller Markklapjagt, Skov- eller Marksaater. Tidligere blev der navnlig holdt Klapjagt paa Harer, Ræve og Raadyr, men i vore Dage gælder Klapjagterne, navnlig paa Øerne, næsten udelukkende Fasaner og Harer.

En Klapjagt maa være ordnet lang Tid forud, og Vejret paa Dagen maa derfor tages, som det falder. Bedst er naturligvis godt Vejr, allerbedst klart Frostvejr. I Regn gaar Vildtet ikke godt frem for Klapperne, Harerne er tilbøjelige til at trykke og gaa gennem Klapperkæden og Fasanerne flyver tungt, men værre er det dog, at Klap-

perne gaar uden om alt, hvad der er tæt, fordi dér er mest vaadt. Noget kan der bødes herpaa ved at holde Olietøj, baade Sydvest, Trøje og Bukser til dem som Overtrækstøj. Vejret kan ikke forandres, og det samme gælder om Vinden, som, navnlig naar det gælder Ræv, absolut maa blæse fra Klapperne mod Skytterne. Derfor maa Planen for Jagten gøres saa elastisk, at Saaterne kan drives forskelligt eftersom Vinden er. Dette gælder ogsaa i nogen Grad Klapjagt paa Fasaner, der i stærk Blæst helst flyver med Vinden. Saaterne, de enkelte Afdelinger, som afjages paa en Gang, maa være af forskellig Størrelse efter Vildtarten. Til Ræv maa de ikke være for smaa, til Harer og Fasaner kan de være mindre og til Kaniner skal de være smaa. De maa lægges i en saaden Følgeorden, at Jagten kan gaa hurtigt, at der ikke spildes Tid ved at Klappere og Skytter skal gøre Omveje. Planen for Jagten maa gennemgaaes meget nøje med Jagtbetjentene og Klapperførerne, saa der ikke skal ske Fejl eller Forsinkelser, navnlig hvis Saaterne maa tages anderledes end først bestemt. Det er heldigt at have et Kort over Terrænet. Undertiden afsættes Skytternes Poster i Skoven før Jagten, men det kan give Vanskeligheder, hvis det bliver nødvendigt at lægge Saaterne om. Ligeledes trækker Gæsterne undertiden Numre og rykker frem fra Fløjposterne ind mod Midten og fra Midten ud mod Fløjen. Man søger derigennem at give alle Deltagerne i Jagten lige gode Chancer, men det er rigtignok langtfra i alle Saater, at Midtposterne er de bedste. Vinden svøber i Skoven, den blæser hen over Tykningerne og suger Luften i dem med til Vejrs, saa der fra Veje og Aabninger strømmer Luft ind under Tykningen modsat Vindretningen, altsaa mod Vildtet, og under saadanne Forhold bliver Fløjposterne ofte de bedste. Det kan være fristende at stille Skytterne af ved Tykningernes Kant, men det er ofte heldigere at stille dem et Stykke inde i Højskoven. Der er i det hele taget meget for Jagtlederen at iagttage, og naar nogles Jagter altid gaar godt, skyldes det ikke, at de har en heldig Haand, men derimod, at de har Viden om og nøje Kendskab til Terrænet og Forholdene. Stilles Skytterne paa en Vej mellem to Tykninger, skal de staa paa den Side af Vejen, som vender ind imod Saaten, hvis Jagten gælder løbende Vildt. Er Tykningen tæt, maa de staa med Ryggen til Saaten, og staar de paa en smal Vej, lader man dem kun skyde til én Side og da altid til venstre, hvis de staar med Ansigtet mod Saaten, til højre, hvis de staar vendt fra Saaten. Det falder nemlig lettere at følge Vildtet med Bøssen fra højre mod venstre end omvendt. Gælder Jagten især Fasaner, stilles Skytterne paa den fra Saaten vendende Side af Vejen.

Skytterne stilles saa skjult som muligt, op ad større Træer o. lign., navnlig i aabne Saater. Naar en Skytte er *sat paa Post,* maa han nøje mærke sig, hvor Naboskytterne staar og, hvis Skyttelinien ikke er aldeles lige, se efter hvor den bugter. Endvidere maa han tage de nærmeste Omgivelser nøje i Øjesyn for at se, hvor Skuddene bedst kan anbringes, fjerne Løv og Kviste fra den lille Plads, han staar paa, maaske skære nogle Grene paa de nærmeste Træer bort, fordi de kan genere Skydningen, og bestemme hvor Grænsen mellem hans og Naboens Skudfelt bør ligge. Vildt, der kommer hinsides den Græstot eller det Træstød, er Naboens, men kommer det paa denne Side maa jeg skyde. Det er meget ujægermæssigt at skyde ind paa Naboens Post, med mindre denne i Øjeblikket staar med afskudt Bøsse. Naar Skytten er sat paa Post, maa han staa urørlig stille. Faar han Øje paa et Stykke Vildt, rører han ikke Bøssen, før han vil skyde. Mangen Ræv og Buk er slaaet af udenfor Skudvidde, fordi Skytten gjorde en ufrivillig Bevægelse, da han saa den. Det er en Selvfølge, at han ikke maa skyde i Skyttelinien, men han maa heller ikke sigte efter Vildt, idet det løber over den. Bøssen skal tages ned, mens Vildtet passerer Linien. En Undtagelse danner højtflyvende Fasaner. Har han skudt et Stykke Vildt, maa han ikke løbe hen for at hente det, thi derved kan han skræmme Vildt bort eller forhindre Naboen i at skyde eller selv faa Hagl. Er et Stykke Vildt ikke skudt død, fanger han det af med et Skud. Først naar Saaten er forbi, maa han efter at have afladet Bøssen gaa hen til det skudte Vildt, og han maa sørge for, at alt, hvad han har skudt, bliver samlet op af Klapperne. Naar Klapperkæden er naaet ind paa omkring 300 m Afstand fra Skyttelinien, maa der vises største Forsigtighed med at skyde ind i Saaten, navnlig til ikke særlig højt flyvende Fasaner, og er Klapperne inde paa et Par Hundrede Meters Afstand, maa der ikke skydes imod dem. Hellere lade en Hare løbe eller en Fasan flyve end risikere at ramme en Klapper. Undertiden gives der ved et Hornsignal Forbud mod at skyde mod Klapperkæden. Efter at Vildtet er samlet op, meddeler Skytten Jagtfiskalen eller den, der fører Bog over det skudte Vildt, hvad han har skudt og tillige, om han har anskudt noget, for at det kan eftersøges. Først saa er han igen en fri Mand uden Pligter.

Hvor Jagten især gælder Fasaner og Harer, behøver Skytterne ikke at være særlig stilfærdige eller rolige paa Posterne. Fasaner som er kommet paa Vingerne, fortsætter deres Flugt hen over den knaldende og snakkende, støjende og ganske frit staaende Skyttekæde. Det benægtes undertiden, dog sjældnere og sjældnere, at Fasanen er en dum Fugl. Hvis den ikke er det, maa den ikke sætte

megen Pris paa Livet. — Klapjagt i Skov maa helst først holdes, naar Løvet er faldet. Saa længe Græsset og Urterne giver godt Skjul, er Vildtet mere tilbøjeligt til at trykke for Klapperne.

Marksaater gælder især Harer. Det kan ofte være vanskeligt at skaffe Skytterne Dækning i en Marksaat, men de, der kan staa skjult, har rigtignok ofte de største Chancer.

I gamle Dage var man tilbøjelig til at bruge store Hagl paa Klapjagt, Nr. 1 (4 mm) eller endnu større. I vore Dage bruges der ofte vel smaa. Med de moderne Bøsser kan der særdeles godt anvendes Nr. 3 og 4 ($3^1/_2$ og $3^1/_4$ mm), som man sikkert kan skyde alt, hvad der kommer for, med, baade en Sneppe og en Ræv. En fuldpelset Ræv kan gaa langt med et Skud Nr. 5 eller 6 (3 og $2^3/_4$ mm), hvis der ikke er skudt indenfor kort Afstand.

Naar Skytterne er samlet for at gaa ud til første Saat, giver Jagtherren *Parolen,* d. v. s. opgiver hvilke Vildtarter der maa skydes, og naar han sætter Skytterne af, gør han opmærksom paa, hvis der er en Veksel paa Posten og viser udtrykkeligt, hvis der er en Bugt eller et Knæk paa Skyttelinien. Derimod er det Skytternes egen Sag at gøre Naboerne opmærksomme paa, hvor de staar. Ellers giver Jagtherren ikke Anvisninger. Det er en Haan mod Skytterne, hvis der uddeles trykte Sedler med Angivelse af de vigtigste Forsigtighedsregler, men i vore Dage, da saa mange deltager i Jagt uden at have videre Kendskab dertil, kan det undertiden være nødvendigt, og Sedlerne maa da tages med Overlegenhed fra de helbefarnes Side. I gamle Dage deltes Skytterne undertiden i Herrerne, der fik de bedste Poster og paa enhver Maade favoriseredes, og de andre, som egentlig kun fik Lov at lade Naadens Sol skinne paa sig. I vore Dage gør Jagtherren ingen Forskel paa Skytterne. De er alle hans Gæster og maa behandles ens. Der kan dog gøres Undtagelser fra Reglen, f. Eks. overfor Udlændinge, som kan favoriseres uden at det vækker Anstød, og de unge maa jævnligt med godt Humør overlade de bedste Poster til de ældre i Bevidstheden om, at det vil bedre sig med Aarene. Til særlig fornemme Gæster bygges undertiden Skærme af Grene og Kviste, naar der mangler naturlig Dækning, men er der en saadan, vil Jægeren foretrække den fremfor Skærmen.

Jagten afsluttes med *Paraden,* ved hvilken Vildtet lægges ud til Beskuelse, hver Art for sig, Rævene først, gerne ordnet efter Farve, saa Raadyrene med Bukkene efter Opsatsstørrelse paa højre Fløj, Raaerne og Lammene, hver for sig ned mod venstre, derefter Harerne, Fasanerne og det øvrige Vildt, Duer, Snepper o. s. v. Vildtet lægges i smukke Rækker og hvert tiende Stykke trækkes lidt frem, saa

Tallet er let at overse. Der kan være saa stor Afstand mellem de forskellige Arter, at der er Plads til at gaa imellem dem, men at træde ind i en Vildtart er formasteligt og at skræve over Paraden en Dødssynd.

Efter Jagten maa der foretages en omhyggelig Eftersøgning af det afjagede Areal for at finde anskudt Vildt, saaledes som foran omtalt.

Ved Jagtmiddagen udbringes alle brave Jægeres Skaal eller *Jagtskaalen* af en dertil af Jagtherren udpeget Deltager i Jagten. Det sker under en vis Ceremoni. Idet Forskærergaflen sættes i Stegen, rejser den udpegede sig og siger kun de fire Ord: »Alle brave Jægeres Skaal«. Alle rejser sig, tager deres Glas, lægger venstre Haands tre mellemste Fingre paa Bordet, hilser paa Bordfællen til højre og til venstre, tømmer Glasset og sætter sig igen. Lidt senere gaar Jagtherren med Glasset i Haanden hen til den, der skal udbringe Skaalen næste Aar og drikker med ham med sin Arm under hans, ligesom naar man drikker dus. Dermed er den paagældende indbudt til næste Aars Jagt, og kun Død eller til Nød Sygdom kan undskylde, hvis han ikke kommer.

Antallet af *Klappere* maa variere efter Bevoksningen og den Vildart, der skal jages. Tykninger kræver flere Klappere end Stang- eller Højskov, Hare og Ræv færre end Fasaner og Kaniner. Til disse to Vildtarter kan Klapperne ikke gaa for tæt. Bedst egnede er Drenge, men der maa være en voksen Klapperfører for hver 10-12 Knægte. I Almindelighed stilles Klapperkæden som en ret Linie, men i store Saater med faa Skytter kan Fløjene rykke hurtigt frem, samtidig med at de bevæger sig ind mod Saatens Midte. Drengene slaar med Kæppe paa Stammerne, men maa ikke gøre for megen Støj med Raaben og Skrigen. Gælder Jagten Fasaner, standser Klapperkæden nogle Øjeblikke, hvis der staar mange, en Buket, op samtidig, saa Skytterne kan faa Tid til at lade igen, og mod Saatens Slutning gaar Kæden langsommere frem. I det hele maa Kæden kun gaa frem i rolig Skridtgang. Fasanen løber villigt frem for Klapperne, men trykker under visse Omstændigheder stærkt lige foran Skytterne. Da en lille Skov, omgivet af et flettet Risgærde paa et levende Hegn, blev klappet igennem, kom der nok en hel Del Fasaner op, men de myldrede frem, da Klapperførerne lod Drengene springe op paa Diget og ryste Risgærdet.

I tæt Tjørnekrat eller ikke udhuggede Naaletræbevoksninger kan det være heldigt med faa Meters Afstand at hugge Gange til Klapperne eller fjerne de nederste Grene paa Stammerne, saa Klapperne kan finde igennem i nogenlunde tæt og ubrudt Linie.

Klapperførerne faar undertiden Lov at skyde i Saaterne. Det er en Uskik, som afleder Opmærksomheden fra deres Hovedarbejde, at føre Klapperne.

I gamle Dage havde Fæstebønderne Pligt til uden Betaling at præstere Klappere til baade Ulve- og Rævejagterne. Egentlig var det en Del af Hoveriarbejdet, men ogsaa hoverifri Gaarde skulde afgive Klappere. Der var ofte nogen Misstemning blandt Bønderne i Anledning af denne Klapperpligt og navnlig af Jagtbetjentenes Behandling af Klapperne med Hug og Slag. Ved Lov 4. Juli 1850 blev der givet Adgang til Afløsning af Hoveriet og dermed ogsaa af Klapperpligten. Skønt Afløsningssummen for Klapperpligten kun var ringe, benyttede Bønderne ikke Afløsningsretten stærkt, og der gik mere end 50 Aar, før Pligten var helt afløst.

D r i v j a g t er Klapjagt med ganske faa Klappere og Skytter. Kronvildt er lettere at drive frem med faa, helst kun 3-4 Klappere, der gaar med stor Afstand og gennemkrydser Saaten uden videre Støj, end med mange, der gaar paa Linie. Da Kronvildtet altid gaar mod Vinden, maa Saaterne tages mod den, men Vildtet følger næsten altid Vekslerne og er derfor ikke vanskeligt at bringe for Skud. Kun Vekslerne besættes med Skytter, og da der skydes med Kugle, maa Skytterne nøje instrueres om, i hvilke Retninger de ikke maa skyde. Mest brugt er vel nok Drivjagt til Fasaner. Nogle faa Klappere og nogle af Skytterne med deres Hønsehunde eller Spaniels gaar igennem, medens andre staar for.

J a g t m e d H u n d e er enten *Søgejagt* med Hønsehunden eller *Hidsning*.

Hønsehunden anvendes jo især til Jagt paa trykkende Fugle, navnlig Agerhøns, Snepper, Bekkasiner og Urfugle, men ogsaa til at drive Ænder op af Sivene og anden Jagt. Den er let modtagelig for Dressur. Ved Jagt med Hønsehund er Hunden det egentlige og væsentlige. Det siges nok almindeligt, at Jægeren fører Hunden, men i Virkeligheden er det ofte omvendt, den veldresserede, trænede og erfarne Hund fører Jægeren. Dens Dressur og Føring skal ikke omtales nærmere her, og Jagten med den vil blive lidt nærmere omtalt under Agerhønen, Urfuglen og Sneppen.

Det, der gør Hønsejagt med Hund saa tiltrækkende for de fleste Jægere, er Iagttagelse af Hunden under dens Arbejde paa at finde Hønsene og dens Optræden, naar den har fundet dem. Hertil kommer saa Glæden ved at færdes ude i de klare og friske Efteraarsdage, men en stor Rolle spiller ogsaa Bevidstheden om, at der rimeligvis vil blive Lejlighed til at skyde paa andet end Høns, som jo er lette

at faa ned. I Mergelgraven ligger maaske nogle vimse Krikænder, i den lille Klat Skov er der Duer og i Mosehullerne Dobbeltbekkasiner. Hvor ofte ser man ikke Jægeren lade Høns være Høns og stile hen mod Mergelgraven eller Mosehullet.

Spaniels staar ikke for Vildtet, men de søger meget kort og jager det, de træffer, paa Vingerne.

Af Hidsejagt skal Jagt med Gravhund omtales under Ræven.

Støverjagt blev i tidligere Tid drevet med store Kobler Hunde, men i vore Dage nøjes man med en enkelt eller nogle faa, helst kortbenede, langsomt jagende Hunde, som ikke foruroliger Vildtet saa meget som de langbenede, hurtigere, der med deres stærkere Fart kommer et langt større Areal over og derved skaber mere Uro, samtidig med, at de udmatter det forfulgte Dyr, undertiden næsten til Døde, saa Jagten nærmer sig Dyrplageri.

Støverne bruges kun til Jagt paa Haarvildt, mest Hare og Ræv, undertiden ogsaa Raavildt, og det er Hundens Opgave at finde Vildtet og derpaa forfølge det under kraftig Halsen, indtil det kommer Jægeren paa Skud, medens Jægeren maa søge at finde de Steder, Veje, Brandlinier etc., hvor Vildtet veksler over.

Støverjagt maa helst begynde om Morgenen, mens Vildtets Fod endnu er frisk, saa Hunden har lettere ved at finde og rejse det, men iøvrigt kan Hundens Arbejde i denne Henseende understøttes ved, at Hundens Fører eller en Klapper gaar med den i Saaten og hjælper til med at rejse. I Plantager er det ofte tilstrækkeligt, at Hund og Jæger færdes ad Veje og Brandlinier, da Vildtet hyppigt gaar i Sæde fra dem. Er Hunden begyndt at halse paa et Stykke Vildt, skal den fortsætte med det samme Stykke og maa ikke af friske Spor lade sig forlede til at gaa efter andet. Forfølgelsen kan vare Timer og kan gaa over store Arealer, men det forfulgte Dyr vender næsten altid før eller senere tilbage til det Sted, hvor det er rejst. Bedst lykkes Støverjagt, naar der er lidt, ikke for meget Vind og Jordbunden ikke er tør. Frostvejr er ikke heldigt.

Støverjagten giver ikke mange Skud, men det er Jagt, og den stiller store Krav til Jægeren, som maa kende Terrænet og Vildtets Vaner og Veksler meget nøje for at faa Skud. Han følger med Drevet og vælger sig de Poster, hvor Udsigten til Skud er bedst, men Hovedsagen er, at han hele Tiden gennem Øret er i Forbindelse med Hunden, hvis Halsen siger ham, hvor Jagten gaar hen.

Støverjagt kræver et stort Areal, for at Jagten ikke skal gaa ind over anden Mands Jagtgrund, og drives nu næsten udelukkende i Jylland, navnlig i de store Plantager, hvis Tæthed og ringe Vildt-

mængde er en Hindring for Afholdelse af Klapjagt. Det er ikke egentlig Selskabsjagt, men der kan dog godt være flere Deltagere, især hvis de er sammenarbejdede. Naturligvis virker Jagten foruroligende paa andet Vildt end det jagede Stykke — Jægerne faar ofte en Ræv eller Hare, som skynder sig bort fra Larmen uden at være jaget — men Uroen er dog ikke saa stor som ved Klapjagt, blot der ikke jages for ofte samme Sted.

Myndejagt maa nu ikke mere drives her i Landet. Mynden er en langbenet, hurtig Hund, som kun jager efter Øjet, ikke efter Næsen og tidligere brugtes meget til at tage Harer og undertiden ogsaa Ræve. Kom Haren i Dækning af Krat eller høj Vegetation, saa Mynden ikke kunde se den, var den frelst, men en Hare paa fri Mark var fortabt, hvis den rejste indenfor en Afstand af 40-50 m fra Hunden. Naar den var ved at blive indhentet, søgte den at redde sig ved at standse ganske pludseligt, saa Mynden sprang over den — mangen Mynde har brækket Halsen ved Forsøget paa i Farten at gribe den standsede Hare — ved at springe højt op i Luften, saa Mynden løb under den, eller den søgte at vinde lidt Tid ved et langt Spring ud til Siden. Der brugtes derfor oftest to eller tre Mynder. Sprang den første over Haren, kunde den næste gribe den, men særlig dygtige Hunde var dog Solofangere, d. v. s. fangede alene. Jægeren var til Hest og fulgte Hundene i Galop for hurtigt at kunne tage Haren fra dem, før de aad den. I de første Minutter efter en Hidsning laa Hundene gispende ved Siden af Haren ude af Stand til at falde paa den. — Myndejagt var meget ødelæggende for Harebestanden, og ved Jagtforordningen af 1840 blev den indskrænket til Jagtdistrikter paa over 200 Tdr. Hartkorn, og ved Jagtloven 1894 helt forbudt.

Indstillet Jagt er Jagt, hvor Arealet, der skal afjages, omstilles med Lapper eller i gamle Dage, da Bønderne gjorde gratis Klappertjeneste, med Klappere, hvorpaa Vildtet hidsedes med Støvere eller blev drevet frem af nogle faa Klappere. Metoden bruges nu ikke mere her i Landet.

Strandjagt er Jagten paa Havet, Fjorde etc. indenfor dansk Søterritorium, hvor Jagten er fri for alle danske Borgere, naar de har løst Jagttegn. Den drives mest i smaa lave Baade, i hvilke Jagtudøveren sidder lavt, skjult af en Dynge Tang el. lign. og lader sig drive med Strømmen ind paa Ænder og Gæs, eller han benytter et Par korte Aarer. Jagten stiller ikke ringe Krav til Udøverens Haardførhed, men der skydes meget ofte ind i Flokken, og hermed forsvinder det sportsmæssige ved denne Jagtform. Hertil kommer, at der

drives megen ulovlig Jagt fra Jagtprammene, der kan gaa ind paa meget lavt Vand. — Ogsaa fra Motorbaad drives en Del Strandjagt. Det foran nævnte Forbud mod at jage fra Motorbaad i Juni-September gælder kun paa Stranden, ikke i Søer o. lgn.

Fangst i Sakse og Fælder er ikke Sportsjagt og betragtes i det hele ikke som Jagt (se foran). Fangst i Sakse er et modbydeligt Dyrplageri, der jo beklageligvis ikke er helt forbudt, men Fangst i Fælder er heller ikke dyrevenlig. Det er her Drabet af det levende fangede Dyr, der er det svage Punkt. Dyrene kan ikke saa godt dræbes ved Skud, som vilde beskadige Fælden og give Hul i Skindet, saa der maa bruges andre, langtfra altid lempelige Maader.

Udgravning og Udrygning af Ræv og Grævling nævnes senere under Omtalen af disse Dyr.

DET SKUDTE VILDTS BEHANDLING

Jægeren maa ikke alene saa vidt muligt undgaa at skamskyde Vildtet eller sætte Kuglen i Stegen, men han maa ogsaa give det et smukt Udseende og bevare Kødet eller Bælgen mod at tage Skade. Derfor maa de forskellige Vildtarter behandles paa forskellig Maade.

Opbrækning. Hjortevildt (og Vildsvin) skal brækkes op, d. v. s. Indvoldene skal tages ud saa hurtigt som muligt, efter at Dyret er skudt. Hvorledes et Dyr brækkes op kan nok beskrives, men først ved selv at gøre det under Vejledning, kan det læres.

Dyret lægges paa Ryggen, og med den skarpe Fangstkniv føres et Snit gennem Huden fra Underkæben til Brystbenet, saa Luftrøret og Spiserøret afdækkes. Forbindelsen mellem de to Rør løsnes saa dybt ned i Bughulen som muligt, Luftrøret løsnes i Svælget og skæres af ved Brystkassen, Spiserøret skæres over foroven, hvorpaa Huden om det gennemskæres forsigtigt 5-6 cm under Snittet, Huden skubbes til Side og der slaaes en fast Knude med det paa det afdækkede Sted, saa Maveindholdet ikke kan trænge ud ad denne Vej ved den senere Behandling. Derefter træder Jægeren hen bagved Dyret mellem Bagløbene — det er ujægermæssigt at skræve over et skudt Dyr — og hvis det er en Hjort eller en Buk, gennemskæres Pungen, hver af Testiklerne løftes op, og Sædstrengene trækkes ud samtidig med at Kønslemmet — Brunststangen — fjernes efter et Snit langs op med den. Huden gennemskæres fra Pungens Plads op til Brystbenet. For ikke at stikke Hul paa Indvoldene sættes venstre Haands Pege- og Langfinger ind under Huden, og Kniven føres mellem dem, idet Huden løftes lidt op. Efter at Milten er løsnet, trækkes Spiserøret ud med et sejt Træk uden Ryk, og Indvoldene væltes ud, saa de nu kun hænger fast ved Endetarmen. Denne kan enten løsnes ved at den udvendig fra skæres fri i Anus, eller man gennemskærer med Jagtkniven Bækkenknoglernes Sammenføjning, den saakaldte Laas, sæt-

ter Støvlesnuden under Dyrets Ryg ved Bækkenet og brække Køllerne ned mod Jorden, saa Endetarmen og Blæren kommer til at ligge frit. Begge Dele fjernes nu let. Blærens Indhold maa ikke flyde ud, og der fattes derfor fast om den forneden med to Fingre og Snittet lægges herunder. Derefter skæres Mellemgulvet fri langs Ribbenene og Hjerte, Lever og Lunge tages ud, Dyret løftes op ved Forløbene eller lægges paa Bugen med Bagløbene fladt ud til Siderne og hæves i Overkroppen, saa Schweissen kan løbe ud. Paa Raavildt er det ikke vanskeligt at brække Laasen, selv om Kræfterne nok skal lægges noget i, men paa større og navnlig ældre Vildt maa der tages Økse eller Sav til Hjælp. Er der sket Uheld ved Opbrækningen, saa noget af Maveindholdet, Grøden, er traadt ud, eller har Dyret en Weidwundskugle, fjernes Grøden med Græstotter eller ved Afskrabning med Kniven. Udskylning med Vand anses for uheldigt, da det skal gøre Kødet mindre holdbart.

Et Dyr skal brækkes op faa Timer efter at det er skudt, da Bugvæggen ellers faar et uheldigt Udseende, bliver grøn, og enhver Jæger maa derfor kunne foretage det. Arbejdet maa gøres omhyggeligt af Hensyn til Vildtets smukke Udseende. Efter at Dyret er brækket op, hænges det op ved Halsen til Afkøling, saa højt, at Hunde ikke kan naa det. Undertiden udspiles Bughulen med en Pind, for at Luften bedre kan komme til. Det er unødvendigt. Kan et Dyr af en eller anden Grund ikke blive brækket op i Løbet af et Par Timer, bør det aabnes, d. v .s. Bughuden op mod Brystbenet maa gennemskæres i et 5-6 cm langt Snit, saa de Gasarter, der udvikler sig i Bughulen, kan undvige.

»Jægerretten«. Efter gammel hævdvunden Ret tilhørte Hjerte, Lever og Tunge den Jagtbetjent, der brækkede Dyret op. Endvidere søgte Betjentene ogsaa at tilegne sig Mørbraden som hørende til Jægerretten. Mange Steder lader man dem fremdeles beholde disse Dele, men det betragtes vistnok ikke mere som en Rettighed.

Er det en Hjort eller Buk, der er behandlet, skal Gevir eller Opsats skæres af som Trofæ. Dette sker ved at Huden gennemskæres kredsformet bag Takkerne fra Øje til Øje, idet Snittet over Nakken hos en Hjort lægges 6-7, hos en Raabuk 3-4 cm bagved Rosenstokken. Snittet fortsættes paa begge Sider under Øjnene til Snudespidsen. Derefter saves Opsatsen af, idet der begyndes i Nakken og fortsættes helt ud til Snudespidsen, saa Næsebenet kommer med. Hjernen og Øjnene tages ud og Skind og Kødtrevler fjernes med Kniven, Opsatsen lægges i koldt, blødt Vand, som skiftes nogle

Gange, hvorpaa den koges af i to Hold Vand. Naar det første Hold har kogt lidt, og der begynder at samle sig Skum af Fedt og Haar paa det, erstattes det med nyt. Naar Kødtrevler etc. er kogt løse, saa de let kan fjernes, tages Opsatsen op, renses, overhældes med koldt Vand og er saa efter Tørring i Solen og maaske lidt Affiling færdig til at sættes paa Brik. Pandeskallen kan dog gøres endnu smukkere, naar den bleges med Brintoverilte (25-30 pCt.), der hældes paa et centimetertykt Lag Vat, lagt uden om Pandeskallen. Den bliver da kridhvid i Løbet af faa Timer. Naturligvis maa der ikke komme Brintoverilte paa Rosenkransene eller Stængerne, da de saa affarves. Yderligere kan Pandeskallen afslibes med Sandpapir etc.

Tidligere ønskede man Panden skjoldformet, men nu tager de fleste Næsebenet med efter tysk Skik. Kønt er det ikke, men det giver Opsatsen lidt større Vægt og kan faa Betydning i Konkurrencer.

Om Brikken, Opsatsen sættes paa, skal være rund, trekantet, skjoldformet o. s. v. er en Smagssag.

Andet Vildt brækkes ikke op eller vejdes ud, som det ogsaa kaldes. Harer, som er skudt i Indvoldene, kan dog faa en ubehagelig Smag herfra og burde udvejdes eller som det for Haren hedder udtages. Derimod bør man altid klemme Blærens Indhold ud af den skudte Hare. Det sker ved at tage den med venstre Haand i Forløbene og lade højre Haands Tommelfinger glide fast ned over dens Underliv.

Nogle Fuglearter bliver Indvoldene taget ud af i særlig varmt Vejr, de *udkroges,* saaledes som det er beskrevet under Agerhønen.

Rovvildtet, undtagen Grævlingen, s t r e j f e s, naar Bælgen tages af det, se under Ræven, medens Grævlingen flaaes.

O p b e v a r i n g o g S a l g. Indtil Vildtet skal bruges eller sendes til Vildthandleren, opbevares det i luftige, kølige Rum, hvor Spyfluer etc. ikke kan komme til det. Vildt maa under ingen Omstændigheder pakkes sammen eller forsendes, før det er helt afkølet. I varmt Vejr tildækkes Vildt, som maa ligge nogen Tid før det kan hentes, med løvfyldte Grene.

For blot 50-60 Aar siden var det blandt danske Godsejere anset for ganske utilladeligt at sælge Vildt. Det benyttedes paa Godset eller foræredes bort. Vildthandlerne maatte derfor for en stor Del skaffe sig deres Forsyninger gennem Krybskytter. Nu sælger baade Grever og Husmænd det Vildt, de ikke selv kan bruge.

Efter Jagtlovens § 21 maa »intet Vildt, for hvilket der er fastsat Fredningsbestemmelser, falbydes, sælges, købes eller forsendes før

Dagen efter den paagældende Jagttids Begyndelse og ikke længere end 8 Dage efter dens Udløb . . .« Denne Bestemmelse gælder dog ikke for Vildt, der er stemplet af Politiet, eller for Hjortevildt og Harer, skudt i forsvarligt indhegnet Have, Dyrehave, Frugtplantning og Gartneri, naar det er stemplet. Stempling bruges nu temmelig meget. Efterhaanden som Vildtmængden er tiltaget, er Tilbudet i Jagttiden større end Forbruget, saa Vildtet opbevares i Fryserum til længe efter Jagttidernes Udløb.

F o r l æ g n i n g. Egentlig er det ikke Jægerens Sag at forlægge Vildtet, udskære det til Køkkenets Brug, men det forlanges ofte, at Jagtbetjentene skal kunne gøre det, og det skal derfor omtales ganske kort. Det er jo kun det større Vildt, Hjortevildtet, der forlægges, da det er for stort til at stege udelt. Arbejdet begynder med, at Løbene skæres af ved Knæet og Skindet tages af, saa vidt muligt ved at trykke med Tommelfingeren eller støde med den knyttede Haand, altsaa uden at bruge Kniven. Kroppen bliver liggende paa det udbredte Skind, Hovedet, der i Reglen ikke bruges, skæres af, hvorpaa Halsen skilles fra Kroppen med Kniv og Sav. Derefter udskæres Ryggen, Stegen, idet Ribbenene oversaves paa begge Sider af Rygraden. Stegen naaer fra Skulderbladet til Haleroden, men ofte lader man den bageste Del af den følge med Køllerne, der bruges baade til Steg og til Røgning. Ribbenene, Halsen og Forkødet er Suppekød.

Forlægningen var i tidligere Tider et højtideligt Arbejde, der ved mange Hoffer blev udført af en særlig ansat Betjent, men under alle Omstændigheder altid af en Jagtbetjent, som optraadte i fuldt Liberi og ikke maatte tage Hirschfængeren af, smøge Ærmerne op eller — fremfor alt — skræve over Dyret. I vore Dage foregaar Forlægningen mindre højtideligt og foretages endog hyppigt af en Slagter.

Kødet af det spiselige Vildt er ikke lige *velsmagende* til alle Tider eller under alle Forhold hos den enkelte Art. Saaledes har Kronhjortens Kød en ubehagelig Smag i Brunsttiden og heller ikke Hindernes skal være saa godt under Brunsten. Ogsaa Ernæringen har Indflydelse paa Kødets Smag. Graaænder, der væsentligst har faaet Majs, smager bedre end de, der har fundet Føden ved Saltvand, og Skovduer, som i en Sulteperiode er faldet paa Grønkaal, faar hurtigt en ubehagelig Grønkaalssmag. Feinschmeckere mener at kunne smage Forskel paa Harerne fra Bjergegnene og Lavlandet. Herhjemme siges Agerhøns fra Klitterne at være mere velsmagende end de fra dyrkede Arealer. De fleste vil gerne have Vildtet saa fedt som muligt, men det fede er ikke altid saa velsmagende som det mere magre. Den smækfede Tredækker kan smage noget trannet. Ogsaa Kødet af an-

skudt Vildt, som har gaaet nogle Dage med Anskydningen, kan faa en ubehagelig Smag.

Foruden den egentlige Smag kendes ogsaa en vis Afsky for bestemte Vildtarters Kød. For blot Hundrede Aar siden, ja langt senere, spiste Almuen ikke gerne Haresteg, maaske paa Grund af den Overtro, der knyttede sig til Haren. Det kunde jo være en eller anden uappetittelig gammel Kone i Harens Skikkelse. Hos nogle Folkeslag er det forbudt Kvinderne, men ikke Mændene, at spise Kødet af visse Dyrearter, og omvendt er der andre, som er tabu for Mændene. Forbudene staar vistnok i Forbindelse med seksuelle Forhold, men baade Kvinder og Mænd føler Væmmelse ved at spise de for Kønnet forbudte Dyr.

Fra gammel Tid er det hævdet, at Vildtets Kød har større Næringsværdi end Husdyrenes, fordi Vildtet faar den naturlige, mest hensigtsmæssige Næring. Da Vildtkødet altsaa var mere koncentreret Næring, burde det betales med højere Pris end Husdyrenes.

JÆGERSAMMENSLUTNINGER

For at varetage Jagtens Interesser har Jægerne sluttet sig sammen i Foreninger, de saakaldte Jagtforeninger, der jo naturligt kun omfatter Jægerne i det enkelte Land. Imidlertid færdes jo Trækfuglene gennem mange Lande, og der er derfor ogsaa dannet en international Jagtforening, Conseil international de la chasse, Det internationale Jagtraad, der i Korthed betegnes ved Bogstaverne C. I. C. Raadet blev stiftet i Paris 6. November 1930 med Repræsentanter fra 17 forskellige Lande. Senere er de fleste europæiske Lande og mange fra de øvrige Verdensdele tiltraadt C. I. C., der tager sig af jagtlige Spørgsmaal af international Karakter, f. Eks. Skibenes Udtømning af Olie paa Havet, hvor det passer dem, Forbud mod Fangst i Snarer og Garn, Fredning af Trækfugle, Bevaring af sjældne Vildtarter m. m. m.

I nogle Lande, hvor Vildtet snarere betragtes som Samfundets end som den enkelte Grundejers, er enhver, der har løst Jagttegn, pligtig at være Medlem af den autoriserede, Landet omfattende Jagtforening. I Tyskland skal saaledes enhver, der har løst Aarsjagttegn, være Medlem af »Deutsche Jägerschaft«, hvis Formaal er at opdrage Medlemmerne til brave Jægere, som kun driver Jagten jægermæssigt, samt at sørge for, at Vildtet for Efterslægten opretholdes i samme Antal Arter, som nu findes. Andre Foreninger med tilsvarende Formaal er ikke tilladt.

Her i Landet har vi to større Sammenslutninger, »Dansk Jagtforening« og »Landsjagtforeningen af 1923«. Begge Foreninger udgiver hver sit Blad, »Dansk Jagttidende« og »Jagt og Fiskeri« og søger at paavirke Medlemmerne gennem Bladene, paa Møder og andre Maader.

Dansk Jagtforening blev stiftet paa et Møde i Fredericia den 8. Juni 1884 med følgende Formaal:

a. Ved Medlemmernes gensidige Understøttelse og Statsmyndig-

hedernes Hjælp at virke til Gennemførelse af de bestaaende Love for Jagtens Udøvelse og Vildtets Fredning.

b. At modarbejde Vildttyveri og Krybskytteri ved alle lovlige Midler.
c. At forhindre Handel med Vildt i den lovbestemte Fredningstid.
d. Ved Præmier og paa anden Maade at belønne enhver, der særlig maatte gavne Foreningens Formaal.
e. Ved Indvirkning paa Lovgivningsmagten at tilstræbe saadanne nye Bestemmelser og Forandringer i de gældende Jagtlove, som maatte anses for gavnlige.
f. Saa vidt muligt at foranstalte Indkøb af Vildt, f. Eks. Agerhøns og Harer, naar Medlemmerne maatte ønske det (dog paa Vedkommendes egen Bekostning).
g. Udryddelse af for Vildtet skadelige Dyr.

Endnu i Dag er Foreningens Formaal det samme som i 1884, idet kun Punkt g. er udgaaet og erstattet med: At fremme Dannelsen af lokale Jagtforeninger i samtlige Kommuner og støtte og vejlede disse. Med »disse« menes Jagtforeningerne, ikke Kommunerne. Endvidere er der tilføjet et Punkt h. om Støtte til andre beslægtede Foreninger. Derimod staar Punkt c. trods flere Revisioner af Lovene stadig uforandret, skønt det paa Jagtforeningens Initiativ gennem mange Aar har været tilladt at handle med visse Vildtarter i Fredningstiden, naar det enkelte Stykke er stemplet af Politiet som Bevis for, at det er skudt i Jagttiden. Meningen er naturligvis at forhindre ulovlig Handel med Vildt i Fredningstiden.

Spørges der om der var Grund til at danne en Jagtforening, maa Svaret blive bekræftende. Jagtloven trængte paa mange Omraader til Revision, dens Fredningsbestemmelser gjaldt kun paa Enemærke og Fællig, ikke paa Frijagten paa Havet, Fjorde etc., og følgelig kunde der vanskeligt holdes Kontrol med Salg af Vildt i Fredningstiden. Hos Vildthandlerne hang der da ogsaa stadig fredet Vildt til Salg. Krybskytteriet florerede kraftigt, de i Loven fastsatte Bøder derfor var smaa, de fleste Jagtsager blev afgjort med Minimumsbøder, og det var ikke mange Krybskytter fra Tiden omkring 1880, der kunde prale med at have opnaaet Maksimumsbøden, 50 Rdl., selv om de havde en hel Snes eller endnu flere Domme forud. Befolkningen havde gennem mange Aars Agitation faaet en fast Tro paa Vildtets uhyre Skadelighed og saa nærmest med Uvilje paa Vildt og Jagt, en Uvilje, der ikke blev mindre gennem Jagtbetjentenes hensynsløse Nedskyden af Hunde og Katte og som blev forøget ved, at Rovvildtet tog baade Fjerkræ og Lam, eller fik Ord for det. Og-

saa da var der glubske Hunde, som fandt Lammene. Der var navnlig mange Ræve, og Ordet »Udryddelse« i Programmets Punkt g. var oprindeligt ment ærligt nok. Først efter at der havde vist sig en kraftig Opposition mod Udryddelse, gik man over til at arbejde kun for en Indskrænkning af de Dyr, der betragtedes som skadelige for Vildtet, hvorved man forstod det spiselige Vildt.

I det første Nummer af Foreningens Organ, Dansk Jagttidende, siges, at Foreningen »vil arbejde hen til Forebyggelse af Jagtens Misbrug og fremhjælpe en bedre Fredning af Vildtet, samtidig med at den søger at give Lovgivningsmagten Initiativer og støtter Udførelsen af dem«. Denne Udtalelse indeholder ingen Fanatisme og de fleste Jægere udenfor Krybskytternes Kreds kunde slutte sig til den.

Vildtmængden var ikke stor, men dog større end det almindeligt blev antaget. Mest var der paa Fyn og i Østjylland.

Det var ikke under gunstige Vilkaar, Foreningen begyndte sit Liv. De politiske Forhold var urolige, og en Jagtpolitik, som skulde forbedre Forholdene, mødte megen Modstand. Ganske vist meldte der sig straks 1700 Medlemmer og Tallet steg snart til 2100, for derefter at gaa tilbage igen til ca. 1600. Og omkring dette Tal holdt det sig i Foreningens første 35 Leveaar. Navnlig i de første 8 Aar var der nogle Brydninger og en Del Ufordragelighed indenfor Foreningen, hvilket hæmmede Arbejdet meget, men det var dog paa Foreningens Initiativ, at der ved Lov 1. April 1888 blev givet de hidtil fredløse Ænder en, ganske vist ikke særlig heldig, Fredningstid, og den fik ogsaa en ikke helt ringe Indflydelse paa Jagtloven af 1894, der ganske vist langtfra opfyldte alle Jægernes Ønsker, men dog bragte mange betydelige Fremskridt, maaske flere end det paa Forhaand var ventet.

I de følgende 25 Aar levede Foreningen et mere indendørs, stille Liv uden at beskæftige sig meget med Jagtpolitik. Man var ængstelig ved at røre Jagtloven, da det let kunde give Anledning til en uheldig Revision af den, og denne Frygt var ikke ugrundet. Da Foreningen i 1898 søgte Fredningstiden for Bekkasiner forlænget og indført Fredning for Grouse og Hejre, føjedes der i Folketinget forskellige uheldige Forslag til, som Forbud mod Jagt i anden Mands Roemark, Storkens Totalfredning ophævet og Fasanens Fredningstid indskrænket til 15. Marts - 15. Juli for at forhindre dens Ødelæggelser paa Sæden. Det hele blev henlagt, men i 1900 lykkedes det dog at faa Bekkasinen fredet fra 1. Februar og Svanen i Tiden 15. Marts - 15. November. 1898 havde Foreningen som sagt ønsket Hejren fredet en Tid af Aaret. Kort efter blev den ved baade Under- og Overretsdom kendt

fredet som andre Vadefugle, men nu ønskede Foreningen Overretsdommen appelleret til Højesteret, som ved Dom 22. Juni 1900 kendte den fredløs. Motivet til Foreningens ændrede Opfattelse staar ikke ganske klart, men skyldtes vistnok en enkelt Person. — I de vildtrige Aar omkring 1895, da Vildtpriserne faldt, søgte Foreningen en Eksport af Vildt til Udlandet etableret, forøvrigt uden større Held, og 1897 blev der bl. a. sendt Agerhøns til Paris (Beauvais) for at faa afgjort, om der kunde findes lønnende Afsætning for hermetisk henkogte Høns. Med de derpaa følgende daarlige Vildtaar døde Sagen hen. Iøvrigt blev der holdt nogle Jagtmøder, talt om det heldige i Foreningens Demokratisering, den 3. nordiske Jægerkongres blev holdt i København 1909, Foreningens Jubilæumsaar, og 3.-6. Juli 1913 var der en stor Jagtudstilling i Fælledparken med over 40.000 Besøgende. Efter at Kandidat, senere Hofjægermester Treschow i 1908 var blevet Formand, kom der i det hele mere Fart over Arbejdet, men saaledes som de politiske Forhold var, kunde de store Opgaver, navnlig en ny Jagtlov, ikke tages op, og Krigen standsede snart Arbejdet. Medlemstallet steg dog noget i disse Aar, saa det 1921 var kommet op paa 2900. Omtrent fra 1915 begyndte der en livlig Diskussion om jagtlige Spørgsmaal med en Mængde daarligt underbyggede og endnu mindre beviste Paastande, og nogle af de mange Udtalelser samledes af Redaktøren i et revolutionerende Forslag om Fredningstider for de forskellige Vildtarter, ogsaa Rovfuglene undtagen Høgene og Vandrefalken. Endog Ravnen og Glenten ønskedes totalfredet nogle Aar. »Den meningsløse Nedskyden af alt, hvad der har krumme Næb og Kløer, er noget af det, der har skadet vor Jagt allermest«.

1917 modtog Foreningen en Indbydelse til at deltage i en Forhandling om en Revision af Jagtloven sammen med Foreningen til Dyrenes Beskyttelse, der var Indbyder, og Dansk ornitologisk Forening, og ved Udgangen af 1918 forelaa de tre Foreningers Overvejelser i et Forslag til Lov om Jagten, som blev tilstillet Landbrugsministeren. Hovedformaalet med en Revision maatte være at skaffe Vildtet mere Fred, og der blev foreslaaet indført Jagttegn for at formindske Jagtudøvernes store Tal, Forbud mod Natjagt, undtagen paa trækkende Svømme- og Vadefugle, og en Jagtprøve.

Forslaget kom til Behandling i Folketinget i 1921 og blev modtaget med en vis Anerkendelse, men ogsaa med mange Indvendinger, og efter en næsten uendelig Taleflom vedtaget med en Del Ændringer som Lov Nr. 279 om Jagten af 30. Juni 1922. Loven er — forøvrigt ikke uden Trykfejl — gengivet i Dansk Jagttidende 39. Aar-

gang, Nr. 4. Hovedbestemmelserne i den er omtalt foran. Den nye Jagtlov blev modtaget med Glæde af de Jægere, for hvem Vildtet var mere end Jagten, men med en voldsom Kritik og Krav om hurtig Revision af andre Jagtudøvere, navnlig de, der ikke selv ejede Jagtterræn, som, forøvrigt urigtigt, henviste til, at det kun var Jagtforeningens Ønsker, der var opfyldt, og denne Forening rummede kun 5 pCt. af Landets Jagtudøvere. At det var Land- og Skovejendomsbesidderne, der gav Vildtet Husly og Føde, saa deres Ord burde have større Vægt end Byjægernes, toges der ikke Hensyn til. Der stiftedes endog vor anden store Jagtforening, Landsjagtforeningen af 1923, som Modvægt mod den nye Jagtlov. Og i Efteraaret 1924 forelagde Landbrugsministeren et Forslag til en ny Jagtlov, som kuldkastede de Fordele, Loven af 1922 bød. Dette Forslag diskuteredes gennem 6 Aar og ændredes efterhaanden meget stærkt, bl. a. ved et kraftigt Arbejde fra Dansk Jagtforening.

Man nøjedes ikke i Jagtforeningen med at diskutere det nye Jagtlovsforslag. Efter en kraftig Agitation i 1925 steg Medlemsantallet, der efter 1922 var gaaet en Del tilbage, til det dobbelte, ca. 5300, der blev oprettet en Ansvarsforsikring for Medlemmerne, ganske vist til en høj Præmie og uden større Tilslutning, ansat en Jagtkonsulent, ikke uden Held agiteret for fortsat Oprettelse af lokale Jagtforeninger og gennem forskellige Jagtbetjente givet en Mængde mere og mindre sikre og brugbare Anvisninger til Vildtets og Jagtens bedste Behandling. Ikke mindst Betydning havde det, at der blev et Samarbejde mellem Jagtforeningen og Landsjagtforeningen. De to Foreninger havde omkring 1930 henholdsvis ca. 6000 og 3000 Medlemmer, der repræsenterede omtrent $^1/_6$ af Landets Jagttegnsløsere og betegnedes med et Slagord ved dem med Jagtret og dem uden Jagtret, hvilket forøvrigt ikke var meget betegnende, da ca. 60 pCt. af Jagtforeningens Medlemmer (i 1925) jagede paa lejet Jagt.

Paa en Generalforsamling i 1925 blev der vedtaget nye Love. Der var nogen Opposition mod de nye Bestemmelser, navnlig om Foreningens Organisation, men da Bestyrelsen før Generalforsamlingen udtalte, at den, saafremt de nye Love ikke blev vedtaget, vilde »nedlægge sine Mandater, hvorved Foreningen vilde være tvunget ud af sin rolige Udvikling og ført ind i en Situation, som ikke kunde overses«, blev de nye Love vedtaget. I 1931 foreslog Bestyrelsen nye Love, i Hovedsagen en videre udarbejdet Form af Oppositionens saa stærkt modarbejdede Forslag i 1925. De nye Love blev vedtaget paa en Generalforsamling i 1931, forøvrigt uden at der blev givet Generalforsamlingen, Foreningens højeste Myndighed, Lejlighed til at ud-

tale sig; den kunde kun stemme ja eller nej. Efter de nye Love blev Generalforsamlingen afskaffet og Repræsentantskabet gjort til Foreningens højeste Myndighed.

Kort efter blev Jagtloven af 1931 vedtaget paa Rigsdagen saa nogenlunde efter det af Jagtforeningen og Landsjagtforeningen i Fællesskab udarbejdede Forslag, der unægtelig havde et andet Indhold end det af Landsjagtforeningen i 1924 forelagte.

Efter 1931 er en Del af det Arbejde, der tidligere var Jagtforeningens, gaaet over til Jagtraadet, som dog støtter sig til de to Jagtforeninger, men Mangel paa Arbejde har der ikke været. Gennem Ansættelse af en Del Jagtkonsulenter har man søgt at udbrede Kendskab til Vildt og Jagt, der er gjort en Del for Udbredelse af Jægerkultur, af Skydefærdigheden ved Oprettelse af Flugtskydningsforeninger, for Hundeavlen o. s. v. Derimod er der hidtil næsten intet gjort for at udvikle Kendskabet til Vildtets Biologi, for at fastslaa Resultatet i Tal af den store Vildtudsætning for Jagtfondets Regning eller Resultatet af den næsten fanatiske Kamp mod Krager, Væsler etc., for den nødtørftigste teoretiske Undervisning af Jagtkonsulenterne og adskilligt andet, som dog er et aldeles nødvendigt Grundlag for Jagten.

Dansk Jagtforening har nu ca. 5900 direkte Medlemmer. Desuden er der i Foreningen optaget over 700 lokale Jagtforeninger med godt 14.000 Medlemmer.

Der er gennem Jagtforeningen udført et stort og godt Arbejde for Jagten i Danmark, og naar der nu findes en virkelig god Vildtbestand, skyldes det dels Dansk Jagtforening og dels de gunstige naturlige Forhold i de senere Aar i Forbindelse med de ugunstige i 1920'erne, som vakte Interessen for Vildtet. Der er dog rigeligt Arbejde at tage fat paa i Fremtiden.

Dansk Jagtforenings Organ, *Dansk Jagttidende,* udsendte sit første Nummer i Juli 1884 og udkom indtil 1925 en Gang om Maaneden, derefter to Gange maanedlig. Bladets Format og Udstyr, der ikke er forandret, var festligt og smukt, om end det jagtligt set noget naive »Hoved« blev kritiseret en Del. Bogstaverne i Navnet Dansk Jagttidende fandt man ejendommelige og smukke, men mod Tegningerne rejstes der en Del Indvendinger. Hovedfiguren er en ikke synderlig velklædt Jægersmand — lidt af Skjorten ses under Frakken — der benytter et Valdhorn som Jagthorn, bærer en usandsynlig lang Bøsse paa den forkerte — højre — Skulder og fører et Kobbel Støvere, af hvilke den ene staar for en Bekkasin, der trykker paa en ikke helt almindelig Maade. Hornsignalet faar to Krondyr med den mankeløse

Hjort i Spidsen til at fjerne sig, medens en mærkværdig formet Hare, en gabende Ræv og en pukkelrygget Andrik ogsaa haster bort til fredeligere Steder. Trods det berettigede i Indvendingerne, var der dog Enighed om, at Hovedet var iøjnefaldende og Helhedsindtrykket kønt.

Bladets første 6-7 Aargange indeholder især Artikler af saglig Natur, ikke meget Novellestof. Det var især de samme Spørgsmaal, som endnu optager Jægerne, der blev behandlet, stedse med stor Sikkerhed, skønt Grundlaget var lige saa løst som i vore Dage. Sneppens Foraarsfredning optog saaledes baade Sindene og en stor Del af Bladets Plads med de selvsamme Argumenter baade for og imod som i Nutiden, og Spørgsmaalet om Rovvildtets Udryddelse fremkaldte baade hele Afhandlinger og en Del Smaatræk fra Naturen, ofte meget naivt opfattede. At det var Udryddelse, der stod paa Programmet, nægtedes ikke. »Ræven er det værste Rovdyr, vi har her i Landet, og den maa derfor først staa for Tur til at blive udryddet«. — »Hvor der paa et Jagtdistrikt er to Ræve, er det i alt Fald den ene for meget«. O. s. v. Rovvildtets Betydning overfor Museplagen erkendtes, men afvistes som et Land- og Skovbrugsspørgsmaal, der ikke kom Jagten ved, og Tanken paa det som Sundhedspoliti fremkaldte kun Smil.

Mange andre Spørgsmaal blev bragt paa Bane, Jagttegn, Natjagt, lokale Jagtforeninger, Søndagsjagt, Giftlægning og meget andet. En Del Afhandlinger fra disse Aar har dog blivende Betydning, f. Eks. om Steppehønens Besøg i 1888, om Vildtmængden Landet over, om den store Hornugle i Danmark, en Monografi over Raadyret o. a. — Ligesom i vore Dage forlangtes Fredningstiderne for det spiselige Vildt nøje overholdt, medens man ganske aabenlyst forbrød sig mod dem, naar det gjaldt Vildtets Fjender, Uglen og Musvaagen eller de den Gang delvis fredede Grævlinger og Væsler o. s. v. — Alt i alt var der en ikke ringe Interesse for Jagten, men de politiske Forhold gjorde det vanskeligt at udnytte denne Interesse.

Efter Redaktørskifte i 1892 fik Jagttidende et andet Præg, bl. a. gennem en lang Række skitsemæssige, men virkelig belærende »Ledere« af en ganske anden Værdi end Nutidens »Til Iagttagelse i . . . Maaned«. Velskrevne og kultiverede som de var, blev de ikke alene læst, men ogsaa husket, og hvis der kan tales om en vis Jægerkultur her i Landet, skyldes det bl. a. disse maanedlige Ledere sammen med en Række andre redaktionelle Artikler om Vildtets Biologi og andre jagtlige Emner. Selv om de maaske nok ikke var fejlfri — det kunde de ikke være — bidrog de i høj Grad til at sprede sund jagtlig Viden

blandt Medlemmerne. Og ind imellem de belærende Artikler var stukket en Mængde ofte fornøjelige og godt fortalte Jagthistorier og Jagtoplevelser, Oversættelser fra udenlandske Jagtblade og Iagttagelser fra Naturen. Hvis dansk Jagt kan siges at have et Skær af Særpræg, skyldes det Jagttidendes Indhold 1892-1922.

Efter Dødsfald blev der Redaktørskifte i 1922, og Bestyrelsen ønskede nu Bladets Indhold gjort mere sagligt, d. v. s. bragt mere i Overensstemmelse med Tidens Syn paa Jagten som Skydning fremfor som Jagt. Opgaven var ikke let at løse. Man henvendte sig til Sagkundskaben, som mentes repræsenteret hos Jagtbetjentene, og de bragte en Række Afhandlinger om Vildt og Vildtpleje med mange baade rigtige og fornuftige Anvisninger, men rigtignok ogsaa med kraftige Fejl og sikkert, undertiden overlegent, udtalte Paastande om Spørgsmaal, som der afgjort ikke vides noget bestemt om.

Jagttidende har altid været vort førende Jagtblad og har altid været anlagt som et populært Tidsskrift, ikke som et populærtvidenskabeligt Fagskrift. Indsendernes ofte modstridende Opfattelser og Iagttagelser er optaget uden Kommentarer eller Rettelser, ikke af Mangel paa jagtlig Forstaaelse i Redaktionen, men vistnok kun af jagtpolitiske Grunde. Herhjemme ved vi vel nok, at det ikke er Felis catus, der menes, naar Jagttidende fortæller om skudte Vildkatte, men Udlændinges Anmodning om at faa Lejlighed til at skyde en dansk Vildkat, som de jævnligt har set omtalt i danske Jagtblade, kan være noget beskæmmende.

Landsjagtforeningen af 1923. For at formindske Jagtudøvernes Tal og forøge Vildtmængden, indførte Jagtloven af 1922 som omtalt et Jagttegn til 2 Kr. for Grundejeren og 20 Kr. for alle andre, forbød al Jagt fra en Time efter til en Time før Solen var paa Himlen, samt Jagt fra Baad eller paa Isen ved Stranden, hvor Jagten er fri, med mindre Jagtudøveren befandt sig mindst 50 m fra anden Mands Jagtgrund, og forhøjede Bøderne for ulovlig Jagt kraftigt. Disse Bestemmelser fremkaldte en stærk Kritik i visse Kredse og gav Anledning til, at Landsjagtforeningen af 1923 blev stiftet, idet man mente, at de nævnte Bestemmelser greb saa stærkt ind i den jævne Jægers hidtidige jagtlige Rettigheder, at der var Fare for, at Jagtens Glæder vilde blive forbeholdt Godserne og de mere velhavende. Kort efter at Foreningen var stiftet, indsendte den sammen med Dansk Fiskeriforening et Andragende til Landbrugsministeren om Ændringer i Jagtloven. Man ønskede, at den frie Jagt paa Havet, Fjorde o. s. v. maatte udøves til daglig Vandstandslinie, at Prisen for Jagttegnet blev nedsat til 2 Kr., ens for alle danske

Statsborgere, at Jagtdagen skulde være fra to Timer før til to Timer efter at Solen var paa Himlen, at Støverjagt blev forbudt, at kun forsætlig begaaet ulovlig Jagt skulde være strafbar og at Jagtretten skulde følge med Brugsretten til Grunden. Dansk Jagtforening arbejdede kraftigt mod disse Ændringer, men de blev dog samlet i et Lovforslag, som blev forelagt Rigsdagen. Imidlertid kom det senere til et Samarbejde mellem de to Jagtforeninger, og dette Samarbejde førte til Jagtloven af 1931, der paa de omstridte Punkter blev et Kompromis mellem de to Foreningers Anskuelser.

Landsjagtforeningen af 1923 begyndte med et ringe Antal Medlemmer, men efterhaanden arbejdede den sig frem, saa den i 1931 havde ca. 3000 eller halvt saa mange som Dansk Jagtforening. Nu er Medlemsantallet over 20.000, lidt flere end i Dansk Jagtforening. Landsjagtforeningen har arbejdet med stor Energi og et ikke ringe Initiativ, som dog maaske nok af og til har taget mere Hensyn til Jagtudøverne end til Vildtet. 1929 fik den sit eget Organ, »*Jagt og Fiskeri*«, som udkommer to Gange om Maaneden. Foreningens Hovedformaal er, at Jægerne skal have den forstaaende og fornuftige Bestyrelse af hele vor Fauna, og dette Formaal, der, i en Periode som den nuværende, da den lavere Fauna, navnlig Insekterne, er i saa stærk Tilbagegang, er meget omfattende, har Foreningen arbejdet hen imod bl. a. ved at oprette den tidligere omtalte Jagtprøve. Endvidere ønskes al Jagt ved Vadning langs Stranden forbudt, ogsaa af den tilgrænsende Grundejer, samt Forbud mod Giftlægning og en Times længere Morgen- og Aftenjagt paa Krager, Ræve og Grævlinger, paa de første hele Aaret, paa Ræv og Grævling fra Harens Fredningstid til Rævens Rolletid. Man mener herved at kunne faa sat Bestanden tilstrækkelig langt ned med Bøssen og undgaa Giftlægning.

Landsjagtforeningen skal have haft en overvejende Indflydelse paa Gennemførelse af Remiseplantningen, af Reservatloven af 1936 og Naturfredningsloven af 1937.

»Jagt og Fiskeri« har mest behandlet jagtpolitiske Spørgsmaal.

L o k a l e J a g t f o r e n i n g e r. Medens man i Udlandet har skabt større Jagtdistrikter gennem Lovgivningen, har man her i Landet søgt at samle Arealerne til større Distrikter ad frivillig Vej ved Oprettelse af lokale Jagtforeninger. Længe før Dansk Jagtforening blev stiftet, fandtes der en Del Jægersammenslutninger, svarende til de lokale Jagtforeninger, og allerede fra Jagtforeningens første Leveaar arbejdede den paa at faa oprettet Lokalforeninger, men Arbejdet fulgtes ikke af synderlig Held, bl. a. fordi der manglede

Pengemidler. Efterhaanden stiftedes dog en Del, mest som Sognejagtforeninger, d. v. s. Grundejerne i et Sogn slog sig sammen om Jagten, enten for at Sognets Jægere selv kunde nyde Glæderne, for at skaffe Fred paa Markerne i Jagttiden eller for gennem Jagtens Udlejning at samle Penge til fælles Goder, et Orgel til Kirken, et Sognebibliotek, et Forsamlingshus, Lønning til en Sygeplejerske o. s. v. Mange af disse Foreninger havde dog kun kort Levetid. Omtrent fra 1928 paabegyndte Dansk Jagtforening en kraftigere Agitation, og der blev ogsaa oprettet nogle Foreninger, men først da der gennem Jagtfondet kunde leveres Lokalforeningerne gratis Vildt til Udsætning, kom der Fart i Oprettelsen, og der findes nu — efter Bellahøjudstillingens Kort — omtrent 1300 saadanne Foreninger, omfattende omkring Halvdelen af det danske Jagtareal. Foreningerne er knyttet enten til Dansk Jagtforening eller til Landsjagtforeningen, og Medlemmerne faar den paagældende Forenings Medlemsblad.

Naar Danmarks Vildtbestand er steget stærkt i de sidste 7-8 Aar, skyldes det i første Linie disse Aars gunstige Forhold for Formeringen, men dernæst de lokale Jagtforeninger. I de fleste af disse Foreninger er Vildtets Fredning og Beskydning ordnet fornuftigt gennem Indskrænkning af Jagttiden, Forbud mod for stærk Beskydning, mod at skyde Harer paa Sporsne o. a., men det er dog ikke vanskeligt at finde Eksempler paa, at der tages for haardhændet paa det udsatte Vildt, før dette gennem Formering har faaet Tid til at danne en egentlig Bestand. Men iøvrigt vides der kun meget lidt om Udsætningens Resultater eller om negative Resultater skyldes de lokale Forhold, for stærk Beskydning eller andre Aarsager. Af agitationsmæssige Grunde er der leveret faa Stykker Vildt aarlig til mange Foreninger i Stedet for en saa stor Mængde, at den kunde grunde en Bestand, til færre Foreninger en Gang for alle eller i alt Fald for en Aarrække. Ogsaa for at imødegaa Spredning af Sygdom havde det været bedre. — Hidtil er der af Jagtfondet kun leveret Harer, Høns og Fasaner til Udsætning, og det er ogsaa kun disse Vildtarter, der er fredet i Foreningerne. De ynglende Ænder, Bekkasiner o. a. er der ikke taget Forbehold overfor ved Jagtudøvelsen.

De kontante Beløb, som er givet de lokale Foreninger fra Jagtfondet, er især anvendt til Udlægning af Fosformos, Indkøb af Væselfælder og i det hele til Efterstræbelse af det saakaldte skadelige Vildt efter den rationelle Vildtplejes Regler, samt til Fodring om Vinteren. Herigennem er Rovvildtet blevet næsten fanatisk efterstræbt, baade paa lovlig og ulovlig Maade.

I Befolkningen er der gennemgaaende Tilfredshed med Ordnin-

gen af de lokale Jagtforeninger, men en Ulempe har de haft, nemlig at fremkalde en overordentlig stærk Stigning af Jagtudøvernes Tal, en Stigning paa vel ikke under 50 pCt. siden 1931. Rimeligvis vil Tallet gaa stærkt tilbage, naar der atter indtræffer en ugunstig Periode for Vildttilgangen. Saadanne Perioder vil ikke udeblive, og det er egentlig først under ugunstige Forhold, de lokale Jagtforeninger skal staa deres Prøve.

I Udlandet bortforpagtes Jagtudøvelsesretten sognevis, i Reglen kun til en enkelt Mand eller faa Personer, hvis Tal er afhængig af Kredsjægermesterens eller Jagtinspektørens Skøn. I vore lokale Jagtforeninger er der ofte mange aktive Medlemmer, jævnligt 30-40 i en Forening, og Jagten kan da let blive drevet for stærkt. I en Forening med et Areal af ca. 1400 ha og 16 aktive Medlemmer maatte der kun jages i tre halve Dage om Ugen, men det vil rimeligvis betyde, at hele Arealet blev overjaget mindst en Gang om Ugen i Jagttiden, og det kan selv en stor Bestand ikke holde til.

Foruden de to store Jagtforeningers Organer er der siden 1913 udgivet et Jagtblad, »*Jagtvennen*«, nærmest beregnet for de mere jævne Jægere, som ikke er optaget i nogen Organisation. Bladet har efterhaanden faaet en betydelig Udbredelse, hvilket er Bevis for, at det har røgtet den Opgave, det har sat sig, rigtigt.

Skønt Jagtfondet jo ikke er nogen Jægerorganisation, skal der dog paa dette Sted siges lidt om det. Ved Jagtloven af 28. April 1931 er det bestemt, at Betalingen for Jagttegn skal indgaa i et Fond, Jagtfondet, der administreres af Landbrugsministeren med Hjælp af et raadgivende Udvalg paa tre Medlemmer, Jagtraadet. Af Fondets Midler skal først Udgiften til en Ansvarsforsikring for enhver, som løser Jagttegn, samt Omkostningerne ved Fondets Administration og Jagttegnsordningen udredes. »Over Resten af Midlerne disponerer Landbrugsministeren til Vildtets Bevarelse og Ophjælpning i Landet, til Udsættelse og Opdræt af Vildt, til Oplysning om Vildtpleje gennem Konsulenter og Jagtblade, til Støtte for Jagtforeninger og til Etablering af Reservater og Haandhævelse af Freden paa disse.« — Som saa meget andet i Jagtloven er ogsaa disse Bestemmelser slet redigeret. Udsættelse (af et Arbejde) er noget andet end Udsætning (af Vildt), og antagelig er det ikke Meningen, at der kun kan gives Støtte til at hævde Freden paa de Reservater, der oprettes paa Jagtfondets Initiativ, saaledes som det efter Ordlyden maa antages.

Den aarlige Jagttegnsafgift nærmer sig nu Millionen, saa der staar betydelige Midler til Raadighed for Vildtets Ophjælpning og Beva-

ring, og der er da ogsaa udført et stort Arbejde for Jagtfondets Penge. Noget af det første, der blev taget fat paa, var Fremstilling af en Jagtfilm, hvis Hovedopgave skulde være at sprede Kendskab til og Interesse for den danske Fauna. Saa vidt naaede man dog ikke. Filmen omfatter kun de jagtbare Pattedyr og Fugle, og den er nok saa meget Propaganda for den rationelle Jagtpleje som for vor Fauna. Billederne er imidlertid gode og klare — de stammer ikke alle fra den frie Natur — og der er meget godt og smukt i den, især efter at den efterhaanden er blevet suppleret. Særlig omfattende har Arbejdet med Jagtens Organisation gennem Oprettelse af de mange lokale Jagtforeninger været, og ikke mindre kraftigt er der arbejdet med Støtte til Jagtblade og Konsulentvæsen og Udsætning af Vildt. I de 6 Aar 1932-37 er der gratis uddelt 10.600 Harer, 74.700 Fasaner og 12.100 Agerhøns til Udsætning. Paa Grund af Sygdom blandt Harerne er der kun udsat Harer i de første 3 Aar. Vildtet til Udsætning er især taget fra Opdrætningsanstalter, ikke fra virkelig frit og naturligt levende Vildt. Udsætningen har fundet Sted over hele Landet, men hvorledes den har virket, er der ikke ført nogen virkelig Kontrol med. Sikkert er det imidlertid, at Vildtmængden er tiltaget i de for Formeringen gunstige Aar efter at Udsætning fra Jagtfondet begyndte, men rigtignok baade paa Steder, hvor der er udsat, og paa Steder, hvor der intet er gjort. Foruden Vildt er der uddelt over 4 Millioner Planter til Plantning af Remiser for Vildtet, og der er givet lokale Jagtforeninger henimod ½ Mill. Kr., navnlig til Udsætning af Kragegift og til Indkøb af Væselfælder. Endelig er der givet meget store Tilskud til de to store Jagtforeninger, Dansk Jagtforening og Landsjagtforeningen af 1923, og der er anvendt betydelige Beløb paa Etablering og Indkøb af Reservater.

Paa et Omraade er der imidlertid kun udrettet meget lidt, nemlig paa Oplysningens eller om man vil Undersøgelsens, navnlig med Hensyn til Vildtets Krav til de lokale Forhold og i det hele til dets Biologi og til Jagtbetjentenes Uddannelse. Der trænges meget til virkelig Viden paa en Mængde Omraader. Endvidere er Arbejdet for Jagtfondets Penge indskrænket til det spiselige Vildt og endda egentlig kun til nogle faa Arter af det, Harer, Agerhøns og navnlig Fasaner. Det er derfor absolut urigtigt at tale om Jagtfondets Betydning for den store Fremgang i vor Fauna, som Vildtarterne kun er en meget lille Del af. Mere videnskabelige jagtlige Undersøgelser for Jagtfondets Penge har hidtil indskrænket sig til et godt Arbejde

paa nogle Vildtsygdommes Omraade og Undersøgelser over nogle Arters Maveindhold. Der er imidlertid mange andre jagtlige Opgaver, som maa tages op.

Reservater. Jagtlovens Bestemmelser om Reservater er blevet betydeligt udvidet ved Lov 7. April 1936 om Reservater for Pattedyr og Fugle, hvorefter der kan oprettes *Vildtreservater* til Vildtets Bevaring og Ophjælpning og *naturvidenskabelige Reservater* til nærmere Undersøgelse af Faunaens Liv. Ordet Vildt i Jagtlovens § 14 er tidligere betragtet som kun omfattende de spiselige Pattedyr og Fugle, der er Genstand for Jagt, men i Reservatloven er Begrebet udvidet til alle vore Pattedyr og Fugle, saa der er intet til Hinder for ogsaa at oprette Reservater for Rovvildt. I de naturvidenskabelige Reservater vil Undersøgelserne dog næppe trods Lovens Ordlyd blive indskrænket til Pattedyr og Fugle, men vil antagelig komme til at omfatte hele den paagældende Lokalitets Fauna, der jo maa antages at være af Betydning for baade Pattedyr og navnlig Fugle.

Reservater kan oprettes overalt paa saavel privat som offentlig Grund. De sorterer for Vildtreservaternes Vedkommende under Landbrugsministeriet, for de naturvidenskabeliges under Statsministeriet, og de administreres af et Reservatraad paa 5 Medlemmer, hvis Formand, der skal være jagtkyndig, udnævnes af Landbrugsministeren, medens de øvrige udnævnes efter Indstilling af Dansk Jagtforening, Landsjagtforeningen, Naturfredningsraadet og Landbrugsraadet, der hver indstiller tre.

Jagten i Vildtreservaterne drives gennemgaaende efter den rationelle Vildtplejes Regler med Efterstræbelse af Rovvildtet og Pleje af det spiselige Vildt. Formaalet med dem er at skaffe Vildtet Fred, dog ikke ubetinget Fred. I nogle af dem gives der Adgang for enhver, som løser Kort, til i Jagttiden at jage nogle Dage om Ugen, men Jagten paabegyndes ikke før Yngelen er fuldt moden til Jagt. Da Jagten i Feldstedkog blev givet fri 12. September 1937, mødte der ca. 300 Jægere. Andre er oprettet med den Tanke, at Vildtet herfra skal sprede sig ud over Grænserne, hvor der saa haabes paa, at det vil blive behandlet skaansomt. Saa vidt vides er intet af Reservaterne benyttet til egentlige jagtlige Forsøg. — De danske Reservater er forholdsvis smaa. Det største findes i Thy, hvor Landbrugsministeriet gennem Jagtfondet har erhvervet et samlet Areal paa ca. 2400 ha.

I de naturvidenskabelige Reservater, af hvilke Tipperne og Klægbanken, en Halvø i Ringkøbing Fjord, er det vigtigste, foretages der Undersøgelser af zoologisk og zoobiologisk Natur, bl. a. med Op-

tælling og Kortlægning af Ynglefuglenes Reder og Optælling af Trækfuglene. Denne sidste Optælling viser, at f. Eks. Svømmeændernes Antal naar sit Maksimum i September, Gæssenes i Oktober og Svanernes i November. Paa Foraarstrækket er Svanerne og Ænderne talrigst i April, Gæssene i Maj. Der er ingen Tvivl om, at Undersøgelserne paa de naturvidenskabelige Reservater med Tiden vil give betydningsfulde Resultater, men endnu er Arbejdet jo nærmest kun paabegyndt. Sikre Resultater kan først foreligge efter adskillige Aars Undersøgelser og Sammenligninger.

I Udlandet findes mange til dels meget store Reservater, i Polen saaledes henimod 50 km^2 af den mægtige Urskov Bialowieza. I dette Reservat findes Visent, Bjørn, Ulv, Elsdyr, Vildkat, Los o. m. a., og ligesom i flere af de andre store polske Reservater fredes her baade Fauna og Flora. I Tyskland findes Schorfheide, der er paa Størrelse med Falster, et noget mindre Elsdyrreservat i Østpreussen, hvor ogsaa den bekendte Rominter Heide, der er paa Størrelse med Møen, ligger. Desuden findes i Tyskland henimod 700 andre Reservater, hvoraf omkring Halvdelen er for Svømme- og Vadefugle. Ogsaa i Frankrig, Schweiz, Østerrig, Italien o. s. v. er der Reservater. Nogle er oprettet for kun en enkelt Dyreart, f. Eks. de tyske Bæverreservater, men i vel de fleste faar de forskellige Vildtarter, ogsaa Rovvildtet, Lov at leve deres naturlige Liv uden at Jagt dog er helt bandlyst. Saaledes bortskydes i det østpreussiske Elsdyrreservat alle svage Stykker og desuden de Tyre, der ikke faar Skufler, de saakaldte cervine Tyre, hvis Stænger minder om Kronhjortens. Men gennemgaaende besørger Rovvildtet og Klimaet det naturlige Udvalg, saa Vildtstammerne holder sig kraftige og sunde.

Ved Siden af Reservaterne er der i mange Lande oprettet N a t i o n a l p a r k e r, større samlede Arealer, der skal staa som et Monument for kommende Slægter uden noget Indgreb fra menneskelig Side, hverken overfor Dyr, Planter, Mineralier o. s. v. De nordamerikanske Fristaters Nationalparker har et Areal som Danmark, Kanadas som Jylland, men desuden findes mægtige fredede Arealer i Afrika, Asien o. s. v. I Sverige findes flere som Sarjeks med et Areal paa 190.000 ha (som Lolland, Falster og Møen), Stora Sjöfallet paa 150.000 ha, Abisko paa 50.000 ha og flere andre.

Her i Landet findes ingen Nationalparker. Vi har end ikke haft Raad til at lade et virkelig stort Hedeareal henligge i Naturtilstand.

R e m i s e p l a n t n i n g. I de sidste 5 Aar er der af Jagtfondet gratis uddelt ca. 5 Mill. Planter til Plantning af *Remiser*, d. v. s. Smaaplantninger, navnlig af Buskvækster, paa stejle Helder og an-

dre udyrkede Arealer i Markerne, i Grusgrave, Mergelgrave etc., beregnet paa at give Markvildtet Skjule- og Ynglesteder, hvor naturligt Skjul ikke findes i levende Hegn, Moser, Sige, Heder o. s. v. Omtrent Halvdelen af de uddelte Planter er Naaletræer og Roser, men der er ogsaa anvendt Arter, som kan give Vildtet Føde, Brombær, hvis grønne Blade gerne ædes af Harer og Hjortevildt om Vinteren og som ogsaa kan bringe Grundejeren værdifulde Bær, endvidere Hyld, Slaaen o. a. Smaa Remiser kan blive slemme Fælder for Vildtet. Kommer et Menneske ud paa en Stubmark, styrter Fasanerne i vildt Løb hen i den nærmeste Remise, og Jægeren ved da, hvor han skal søge dem. Ogsaa Rovvildtet gennemsøger Remiserne, bl. a. fordi de huser Mus. Agerhønen lægger ikke gerne sine Æg under Buske og Haren sætter ikke Killingerne i en lille Remise, hvorimod Fasanen ofte har Reden i dem og opholder sig meget med de smaa Kyllinger i deres Nærhed. Store Remiser benyttes derimod meget af Harer til Dagsæde. Tidligere holdt Vildtet meget til ved de levende Hegn paa brede Jorddiger, men de er jo nu de fleste Steder afløst af Traadhegn, Hække eller en enkelt Række Træer. En enkelt Række Naaletræer byder Vildtet gode Vilkaar, bedre end smaa Remiser, ogsaa fordi der ikke kan pløjes helt ind til dem, saa der dannes et Bælte af højtvoksende Ukrudt langs dem, navnlig naar der er anbragt et Traadhegn paa begge Sider af dem for at forhindre Kreaturerne i at ødelægge Underlæet. Dette Ukrudt giver gode Redepladser og desuden noget Frø. Det er ganske utvivlsomt, at Læhegn, der jo er af saa stor Betydning for Landbruget, ogsaa er til Gavn for Vildtet, baade ved at give Læ og dermed højere Temperatur for Yngelen, for det udvoksede Vildt under Uvejr og ved at være et Værn mod Rovvildt. De er sikkert bedre for Jagten end Remiser, disse sidstes Indvirkning paa Landskabets Skønhed ufortalt.

Om Remiseplantningens Resultater vides ikke noget officielt.

JAGTAREALET

Det egentlige *Danmarks samlede Areal* er 42.931 km², hvoraf Jylland udgør de ⅔. Landarealet er ialt ca. 42.320 km², Søer Vandløb etc. ca. 612 km². Foruden de større Øer, Sjælland, Fyn, Lolland, Falster og Bornholm, samt egentlig ogsaa Vendsyssel og Thyland, der jo nu er en Ø, findes ikke mindre end 495 Øer langs vore Kyster, hvoraf kun de 111 er beboede, medens 384 med et samlet Areal af 47 km² er ubeboede. 27 af de beboede Øer har under 30 Beboere eller gennemsnitlig en for hver 12.3 ha. I det svagt befolkede Ringkøbing Amt er der en Landbefolkning paa en for hver 4.3 ha, i Landet som Helhed en for omtrent hver 2.5 ha.

I vore Søer og ferske Vande findes 119 Øer med tilsammen ca. 11 km², alle ubeboede. Landets Kystlinie er meget lang, ca. 7400 km.

Af Landarealet er ca. 31.700 km² anvendt til Landbrug — hvoraf ca. 5600 km² er vedvarende Græs, Eng, Kær etc. — 3900 km² er Skov og Plantage, 500 km² uopdyrket Mose og godt 2900 km² Hede, Klit etc. — Naar Veje, Jernbanelinier, bebygget Grund med Gaardsplads, Haver m. m. fraregnes, bliver *det danske Jagtareal* ca. 40.450 km². — Landet er delt i 174 Kirkesogne i Byerne og 1796 paa Landet.

Danmark har med et stort dyrket Areal, vekslende med Skov, Mose, Hede, Sø m. v. samt en meget lang Kystlinie, gode Betingelser som Jagtland. Det er imidlertid kraftigt fremhævet, at Landet er stærkt udstykket og Jagtarealerne derfor smaa, og navnlig er det ofte udtalt, at kun et Par Procent af vore Landejendomme har et Tilliggende paa over 60 ha. — Af vore ca. 204.000 Landbrugsejendomme har ganske vist kun 4700 eller 2.3 pCt. et Landbrugstilliggende paa over 60 ha, men henimod en Sjettedel af hele Landbrugsarealet hører til disse Ejendomme. Gaar man ud fra en Størrelse af 30 ha Landbrugsareal, da hører ca. 42 pCt. af Landbrugsarealet til Ejendomme med over 30 ha, ca. 42 pCt. til Ejendomme med mellem 10 og 30 ha og kun ca. 16 pCt. til Ejendomme med under 10 ha

Landbrugsareal. Hertil kommer, at vi nok har 204.000 Landbrugsejendomme, men langtfra saa mange Ejere, hvilket er af jagtlig Betydning. Et Gods kan jo bestaa af mange selvstændigt drevne Ejendomme paa en Mands Haand.

Ved Bedømmelsen af det gennemsnitlige Jagtareal til hver Ejendom kan der naturligvis ikke gaas ud fra Landbrugsarealet alene. Jagtarealet bestaar jo ogsaa af Skov, udyrkede Moser, Heder, Søer o. s. v. Hovedmængden heraf hører til Landbrugsejendomme med over 30 ha Ager og Eng, saa over Halvdelen af Jagtarealet ligger under Landbrugsejendomme med over 30 ha Landbrugsjord og med et gennemsnitligt Jordtilliggende paa en Mands Haand af noget over 80 ha eller ca. 150 Tdr. Land.

K l i m a e t er i Forhold til Landets nordlige Beliggenhed ret mildt, men noget varierende og blæsende.

Vindstyrken er for hele Aaret 6.8 Sekundmeter, medens den f. Eks. i Zürich i Schweiz er 2.5. Stille Vejr med en Vindstyrke af under 1 Sekundmeter har vi kun i ca. 15 Dage aarlig. Vindstyrken er mindst Morgen og Aften og tiltager med Højden over Jorden. Tilvæksten er paa de nederste 500 m størst Efteraar og Vinter, kun halvt saa stor i Foraarstiden, hvilket kan have Betydning for Fuglenes Træk. I stærk Blæst trækker selv store Fugle som Gæs og Krager lavt paa det daglige Træk, baade fordi Modstanden nær Jorden er mindst og Vinden her bærer lidt opad. Forøvrigt foregaar Fuglenes Foraars- og Efteraarstræk ikke i nær saa stor Højde som det almindeligt antages, sjældent over 400 m oppe, og som Regel langt lavere, men der er dog fra Flyvemaskiner iagttaget Træk af Svaner og Storke i et Par Tusinde Meters Højde. En Krage, som er 1000 m til Vejrs, kan ikke ses med blotte Øje.

Vinden har stor indirekte Betydning for Vildtet, fordi den i Hovedsagen er bestemmende for Nedbør, Temperatur og Luftfugtighed, men direkte paavirker den det ikke særlig meget, da det under almindelige Forhold altid kan finde Læ. Sandflugt, som jo fremkaldes af Vinden, kan undertiden dække Agerhønens Rede, saa den forlades, og de fleste Rovfugle er følsomme for Blæst, baade naar de hviler og naar de jager. Kold Blæst kan gøre Fuglene forkomne, navnlig naar de er forsultede, men heldigvis er vore kolde Vinterstorme sjældent langvarige. Det hænder, at voldsomme Vindstød slynger en Fugl mod en fast Genstand, saa den slaar sig ihjel. I Skoven kan Vinden jo vælte Træer i stor Udstrækning, men det er yderst sjældent at finde Vildt dræbt under Vindfælder, vel sagtens fordi det i Storm søger de unge Bevoksninger, hvor der er Læ. Det

siges, at Fasaner, der jages ud over et større Vand i Blæst, sætter sig paa Vandet og drukner, da de ikke kan lette igen. Iagttagelsen er rigtig, men det indtræffer ingenlunde hyppigere i Blæst end i stille Vejr, vistnok snarere omvendt. Agerhønsene flyver mod Telefontraadene baade i Blæst og Vindstille.

Vinden er ogsaa til Hjælp for Vildtet. Den kan feje store Flader rene for Sne, advare Vildtet mod Farer fra Vindsiden og vistnok ogsaa føre trykkende Vildts Fært op over Rovvildtet. Vinden blæser nemlig ikke vandret, men 10-12 Grader skraat nedad som Følge af den Modstand, den møder fra Jordoverfladen, saa dens Bevægelse langs Jorden bliver bølgeformig. En god Hund gaar jævnligt forbi en Flok Høns uden at mærke dem, medens en anden, som kommer et Stykke bagefter, straks tager Stand. Dette skyldes formentlig ikke den førstes mindre gode Næse, men simpelthen at Vinden har ført Færten henover den. Det er ikke udelukket, at Vildtet er noget bedre beskyttet mod Rovvildt i et stærkt blæsende Klima end i et mindre blæsende.

Den aarlige *Nedbør* falder her i Landet især som Regn, men en halv Snes Procent af den er dog Sne, hvilket svarer til et jævnt Snelag paa 0.6 m, idet tør Sne fylder omtrent 11 Gange saa meget som den Vandmængde, der fremkommer ved dens Smeltning. Nedbørsmængden er ret varierende i Landets forskellige Egne, paa Øerne gennemgaaende større inde i Landet end ved Kysterne, i Jylland større ved Vestkysten end ved Østkysten og størst i de sønderjydske Amter op til en Linie omtrent fra Vejle til Varde, hvor den gennemgaaende ligger over 700 mm, for en stor Del over 750 mm aarlig, medens Gennemsnittet for Landet er 620 mm, ved København 560 og paa Steder ved Sjællands Vestkyst kun ca. 450 mm. København har gennemsnitlig 167 Nedbørsdage aarlig, men i Halvdelen af disse 167 Dage falder der under 2 mm daglig.

Nedbørsmængden kan variere stærkt fra Aar til Aar. 1916 faldt der saaledes 757 mm, 1924 398. Gennemgaaende falder der mest i Sommermaanederne og de to første Efteraarsmaaneder, betydeligt mindre i Vinter- og Foraarsmaanederne, saaledes 35 mm i Februar, 65 mm i August, men ogsaa dette Forhold kan variere stærkt. I Juni Maaned 1901 faldt der 157 mm, i samme Maaned 1915 kun 10 mm. Ogsaa den kolde Juni 1924 havde kun 10 mm paa Sjælland. Voldsomme Regnskyl indtræffer ret sjældent. I Juli 1931 faldt der i et Døgn 169 mm paa Ærø og i Juli 1878 70 mm i Løbet af en Time ved Nakskov. Saadanne voldsomme Regnskyl kan fremkalde Oversvømmelser, saa noget Vildt drukner. I tørre Perioder opstaar der

let Hede- og Skovbrande, navnlig i Foraars- og Sommertiden, og de kan blive skæbnesvangre for meget Vildt. Snefald i Ændernes Rugetid kan ødelægge Æggene. Forøvrigt viser en Undersøgelse af Nedbørsforholdene gennem en længere Aarrække, 50-60 Aar, at der ikke er en eneste af Aarets Maaneder, hvor der ikke et eller andet Aar er faldet Sne et eller andet Sted. 1907 faldt der saaledes Sne i alle tre Sommermaaneder. — Hagl kan undertiden dræbe ungt Vildt, især Fasankyllinger.

Nedbøren har væsenlig Betydning for forskellige Vildtarters, navnlig Fasanens og Agerhønens, Yngel, som »fryser ihjel« i kolde Regnperioder. Som Regel, men ikke altid, følger der jo en betydelig Temperaturnedgang med Regn, og den vaade Yngel bliver da let forkommen. Selv kraftig Regn i varmt Vejr synes ikke at skade de spæde Agerhønsekyllinger, medens Fasankyllingerne er mere følsomme, ogsaa ud over den helt spæde Periode.

Dugdannelsen, hvis Grad er afhængig af Luftfugtighed og Temperatur, fremkommer ved at Luftens Vanddampe fortættes og afsætter sig bl. a. paa Bladenes Overside — tilsvarende Dugdannelse fra Jordens Vanddampe finder ogsaa Sted paa Undersiden — og skaffer Vildtet Vand sammen med Føden. Nogen skadelig Indvirkning har Duggen næppe. For Vildtet er det vel nærmest en Fordel, at den kan gøre det vanskeligt for Hunden at faa Fært. Heller ikke Luftfugtigheden spiller nogen større Rolle; er den ringe, bliver Fordampningen fra Vandet i Jorden og Planterne kraftigere og Afkølingen stærkere.

Temperaturen er ligesom Nedbøren stærkt vekslende efter Aarstid, Nedbør, Vindstyrke, Skydække, Stedets Beliggenhed, Bevoksning m. v., lavest for Aaret i Landets nordlige og indre Dele, højere til alle Aarstider, dog navnlig Efteraar og Vinter, ved Kysterne end inde i Landet. Naar det vistnok med nogen Ret hævdes, at Harer, indfanget paa Øer eller ved Kysterne og udsat inde i Landet, søger ud mod Kysterne, skyldes det snarere Kysternes højere Temperatur end Harernes Trang til at se paa Bølgerne. Vinterens Middeltemperatur, ÷ 1½ til + 1½ Grad, er efter vor Beliggenhed meget høj, hvilket skyldes, at Landet er omflydt af Havet.

Vildtet klarer sig godt ved vor Vinters højeste Kuldegrader, naar ikke høj eller isskorpet Sne gør det vanskeligt for det at finde Føden. Det har en noget højere Legemstemperatur end Mennesket og følgelig er ogsaa dets Stofskifte stærkere. Hos de varmblodige Dyr medfører en Aftagen eller Stigning af Omgivelsernes Temperatur en Stigning eller Aftagen af Stofskiftet, saa Legemstemperaturen holder

sig konstant. I den kolde Aarstid maa Vildtet altsaa have rigeligere eller mere koncentreret Næring end om Sommeren for at vedligeholde Huldet. Gennemgaaende er jo Næringen mindre rigelig om Vinteren for de planteædende Skabninger, men den er for en stor Del mere koncentreret, kraftigere i Planternes Frø, Knolde og Knopper end i Græs og Blade, og desuden har Vildtet gennem Sommerens og Efteraarets rigelige Føde opsparet Fedt, som det efter Naturens Orden tærer paa om Vinteren. Vi kender ikke den sundhedsmæssige Betydning af Eftersommerens Opfedning og Vinterens Afmagring. — Ved Vildtets Vinterfodring maa det erindres, at dets Foderforbrug ikke er saa stort som Husdyrenes.

Temperaturen betyder ikke særlig meget for vore naturligt forekommende Vildtarter i voksen Tilstand, men den er vistnok ikke uden Betydning for nogle af de indførte. Den i saa stor Stil udsatte sydeuropæiske Agerhøne befinder sig ikke rigtig godt hos os i et koldt Foraar, hvilket ogsaa er rimeligt, fordi Middeltemperaturen i dens Hjemegn er større i April end vor i Maj. Den fryser og søger derfor vidt omkring for at finde bedre Opholdsvilkaar, og disse Flytninger foregaar rimeligvis især ud imod de lidt varmere Kystegne. I Foraar med særlig varmt Vejr synes de ikke at flytte sig langt fra Udsætningsstedet. — Værst virker lav Temperatur paa Fasanens og Agerhønens spæde Kyllinger. Forøvrigt er det muligt, at Næringsmaterialet er mindre rigeligt for Kyllingerne i kolde Aar.

Nattefrosten, der kan blive saa skæbnesvanger for Plantevæksten, indtræffer som Regel ikke efter Midten af Juni Maaned og er om Sommeren i Almindelighed meget kortvarig, saa den ikke skader Vildtyngelen. Selv stærk Nattefrost i Rugetiden synes ikke at skade Udrugningen, maaske med enkelte Undtagelser, hvor Rederne er anbragt i dybe, fugtige Lavninger. Ved Afkøling stiger Luftens Vægtfylde med omtrent 3 pro mille for hver Grad, og den afkølede tungere Luft synker selvsagt mod Jorden. Paa plant Terræn bliver den staaende, paa hældende løber den ligesom Vand med Hældningsretningen ned i Lavningerne. Derfor er Nattefrost ofte kun et lokalt Fænomen i Sænkninger, og den indtræffer desuden kun i stille Vejr. I Blæst blander den afkølede Luft sig med den varmere, saa Temperaturen ikke gaar under Frysepunktet. Afkølingen er størst hen imod Solopgang. Ogsaa i Rugetiden er Nattefrosten som Regel kortvarig, den rugende Fugl forlader ikke Reden under Nattefrost, Reden er som Regel anbragt i god Dækning, hvor Temperaturen ikke falder stærkt, Redens Underlag er gennemvarmet af Fuglens Legemsvarme, Redematerialet er daarligt varmeledende og det er en bekendt Sag,

at Æggene i Rugetiden taaler en ret kraftig Afkøling uden at tage Skade. Selv om Nattefrosten ikke betyder meget, bør dog Remiser o. lgn., som man haaber paa skal blive til Rugepladser, lægges paa mere højtliggende Steder. Da den afkølede Luft ligger tæt over Jorden og meteorologisk Instituts Termometre er anbragt ca. 1.3 m over Jorden, er Nattefrost hyppigere end de meteorologiske Meldinger angiver.

Vegetationen paa Stedet har megen Indflydelse for Indtrædelse af Nattefrost. Gamle visne Urter, tæt Lyng o. lign. hæmmer Fordampningen, saa der er varmere derunder end paa fri Mark. Den kolde Luft fra den frie Mark blandes med den varmere og Temperaturen holder sig forholdsvis høj. Dette kender Vildtet særdeles godt, og i Mangel af egentlig gode Redesteder lægger Agerhønen sin Rede i Vejgrøfternes kummerlige Rester af den naturlige Ukrudtsvegetation.

Om *Jordtemperaturens* Betydning for Vildtet vides kun lidt. Det er muligt, at det er den lave Jordtemperatur i Foraars- og Sommertiden, der gør Agerhønens Trivsel paa det stive Ler vanskelig, medens Sandjordens stærke Temperaturveksel ikke tiltaler Fasanen. Vi har her i Landet sjældent vedvarende Vinter med paafølgende Tøbrudstid, selv om lange vedvarende Frostperioder ikke er sjældne. Tiden fra 28. December 1894 til 24. Marts 1895 var saaledes en sammenhængende Frostperiode paa 88 Dage. Sent indtrædende Foraar kan maaske nok udskyde Rugningsperioden noget, men saa stor Betydning som der tillægges det, har det næppe. Det er andre Kræfter, der her træder til.

Sollyset har utvivlsomt Indflydelse paa Vildtets Trivsel. Det antages, at Harernes Ramletid og Agerhønsenes Udparring begynder tidligere i solrige Aar end i mørke, at Sollyset har Betydning for Raabukkens mere eller mindre kraftige Opsatsdannelse, paa Kønshormonernes tidligere eller senere Udvikling o. s. v., men vor Viden herom er endnu meget begrænset. Solskinstimernes Antal varierer ligesom de øvrige meteorologiske Forhold stærkt efter Aaret og Stedets Beliggenhed og er størst i Maj. Det gennemsnitlige Antal for Aaret er ved Bovbjerg godt 1400, ved Tystofte godt 1700 og ved Solvang paa Bornholm ca. 1750.

Det nøjere Kendskab til et Lands eller en Landsdels Klima er grundet paa Sammenstillinger af *de meteorologiske Undersøgelser,* af de daglige Iagttagelser af Vejrliget. Vort Klima er ret gunstigt for de fleste af vore Vildtarter, skønt flere af dem har deres naturlige Nordgrænse hos os, men de meteorologiske Forhold, som kan være stærkt vekslende, har stor Betydning, navnlig for flere Vildt-

arters Yngel. I mindre gunstige Aar gaar der en Mængde Yngel til Grunde. Maaske kan der ikke gøres noget herimod, men vor Viden paa disse Omraader trænger stærkt til Supplering og Fornyelse. Og et er i alt Fald sikkert: saa længe et Ondes dybere Aarsag ikke kendes, kan det ikke modarbejdes grundigt.

De meteorologiske Forhold kan maaske nok paavirkes svagt gennem Tiderne ved det menneskelige Arbejde, Vandafledning, Læplantning o. lgn., og de paavirkes vel ogsaa gennem Jordens Bearbejdning, men alt det betyder saare lidt. Vi kan ikke forandre dem, men maa tage dem som de falder.

Alt dyrisk Liv her paa Jorden er grundet paa *Plantelivet,* idet Planteæderne blandt alle Dyreklasser lever af Planterne, Rovdyrene af Planteæderne. Plantelivet er afhængigt af Jordbund, Klima og forskellige andre Forhold, bl. a. de Organismer, der lever i Jordoverfladen i uhyre Mængder. Af Insekter og andre lavere staaende Skabninger, saa store, at de kan ses med blotte Øje, er optalt 20.000 Individer paa 1 m^2 Skovjord, svarende til 200 Millioner paa 1 ha. Hertil kommer saa de mikroskopiske Væseners Hærskarer og Bakteriernes vrimlende Masser. Det er disse talløse Organismer, der sammen med Svampe fortærer Planternes Affaldsprodukter og igen omdanner dem til optagelig Næring for nye Planter, ved Siden af, at de ved deres Roden skørner Jorden og derved giver bedre Adgang for Luften. Der maa nemlig være Luft i Jorden for at de kan leve, thi de aander, optager Ilt og afgiver Kulsyre. Ogsaa Jorden aander, optager Ilt og afgiver den Kulsyre, der fremkommer ved Organismernes Aandedræt eller ved direkte Forraadnelse. Jordens Aandedræt, der ikke er regelmæssigt, fremkaldes af forskellige Forhold, f. Eks. den vekslende Barometerstand. Ved lavt Lufttryk suges der Luft, deriblandt Kulsyre, ud af Jorden, ved højt presses der Luft ned i den. Ogsaa Temperaturforandringer foraarsager Luftfornyelse og Jordens Kornstørrelse er af Betydning for Aandedrættet. Vandmættet Jord kan Luften ikke trænge ned i, og Vandet driver Luften ud, saa Luftmængden bliver ringe efter vedholdende Regn, jævnligt saa ringe, at Regnormene maa søge op til Overfladen for at aande. Naar Vandet synker, suges der atter Luft ind som Erstatning for den fortrængte.

Hvor de omtalte Organismer mangler, bliver Jorden fast, uigennemtrængelig for Luften og ude af Stand til at bære Plantevækst. Vore Heder er saadan delvis død Jord og Tilløb dertil findes desuden baade i Skovens Morbund og jævnligt paa Agerjorden. I mange Tilfælde kan den mere eller mindre døde Jord atter blive frugtbar

ved Tilførsel af Kalk eller Mergel, der gør Jorden porøs og luftfyldt, saa Organismerne og Planterne atter kan leve. Kalkens frugtbargørende Virkning skyldes ikke, at Planterne saadanne Steder mangler Kalk til deres Ernæring, men udelukkende Kalkens Indvirkning paa de fysiske Forhold. Plantenæringsstoffernes Salte optages af Planterne fra Jordvandet, i hvilket de findes i meget svag Opløsning, 0,1-0,2 pCt., og selv ved stærk Tilførsel af Gødning bliver Opløsningen ikke stærkere, det enkelte Planteindivids Indhold af Salte ikke større.

Blandt de Skabninger, der bidrager til at holde Jorden frugtbar, har Regnormene (Lumbricus) størst Betydning. Der kendes her i Landet 19 forskellige Arter, af hvilke Den store Regnorm er indtil 25 cm lang, medens andre Arter kun naar 4 cm Længde. Om Vinteren borer de sig indtil 3 m ned i Undergrunden og ligger her i en dvaleagtig Tilstand indtil Solen atter faar Magt. De forekommer i uhyre Mængder, op til et Par Millioner Individer pr. ha, og har umaadelig Betydning som Jordbundsforbedrere, altsaa ogsaa for Jagten, ved Siden af, at de tjener til Føde for adskillige af vore Vildtarter.

J o r d b u n d e n bestaar her i Landet af Ler, Sand, Kalk og Tørv, som Regel mere eller mindre stærkt blandet, undertiden dog i næsten ren Tilstand, navnlig for Sandets (Flyvesand) og Tørvens Vedkommende. Frugtbarest for Landbrugsplanterne er den humusrige Lerjord med 40-50 pCt. Ler, men nogle Planter trives kun paa Sand, andre kun paa stærk kalkholdig Jord, medens atter andre er kalkskyende. Langtfra alle Planter ædes af Vildtet, nogle kun i ringe Mængde, andre næsten til Overmaal, nogle røres ikke i en Egn, men ædes gerne i en anden. Grundene til disse Forhold kendes ikke, og i det hele er vor Viden paa disse Omraader endnu meget mangelfuld. Jordbundens Frugtbarhed for Kulturplanterne og Vegetationen i Almindelighed skulde paa Forhaand antages at være heldigst for Vildtet, men det er ikke Tilfældet. Nogle Arter som Krondyret og Ræven trives omtrent lige godt paa al Jord, Daadyret, der befinder sig saa godt paa Øerne og det østlige Jylland, er aldrig udvandret til de vestjydske Sandjorder. Raavildtet findes baade paa Ler- og Sandjord, men det trives ubetinget bedst paa den gode Jord, og det samme gælder vistnok ogsaa Haren og Fasanen. Vi mangler i det hele mere indgaaende Undersøgelser om Vildtets Udbredelse efter de lokale Forhold og Grundene til at Udbredelsen er forskellig. Navnlig i vore Dage, da der anvendes saa mange Penge paa Udsætning af Vildt, er det af største Betydning at faa klarlagt Aarsagerne til, at en Vildtart trives og formerer sig godt et Sted, medens den ikke finder sig

rigtig til Rette paa et andet, maaske nærliggende og tilsyneladende lige saa velegnet. I Almindelighed henvises der til Jordbunden, men der kan ogsaa være andre Aarsager.

Danmark er jo et bakket Lavland. I bakket Terræn vil der altid være Læ, baade paa Bakkens Vind- og Læside. Bakkens Hældningsretning har nogen Betydning. Vildtet ynder Sol og vil udenfor den varmeste Tid helst opholde sig paa Sydhælder, hvor der er mest Sol og hvor iøvrigt ogsaa Vegetationen og det lavere Dyreliv er mere alsidigt end paa Nordhælder.

Det Vildt, der især findes paa det landbrugsmæssigt dyrkede Areal er jo Harer og Agerhøns samt til Dels Fasaner. Et fuldstændig opdyrket Areal er ikke saa heldigt for Vildtet som Arealer med afvekslende Korn, Lyng, Mose, Krat o. s. v. Vildtet holder hellere til paa de daarligt passede Agerjorder end paa de rigtig velplejede, maaske fordi Føden paa de første er mere alsidig gennem de mange Ukrudtsplanter og de Skabninger, der holder til paa dem.

M o s e r n e har i deres naturlige Vegetation en god Dækning for Vildtet. Højmoserne er ofte lyngklædte, medens Lavmoserne har mere urteagtig Vegetation, stive Græsser etc. Moserne er jævnligt for vaade for de fleste Vildtarter, men de giver i mange Tilfælde ypperlige Betingelser for Vildtet langs Kanterne.

H e d e a r e a l e t i Danmark, der jo især findes i Jylland, er i de sidste 75 Aar ved Opdyrkning og Tilplantning blevet formindsket med omtrent 75 pCt. Vegetationen er i Hovedsagen Hedelyng (Calluna), paa fugtige Steder blandet med Klokkelyng (Erica). Foruden nogle, mest kalkskyende, Urter, forskellige Græsser og Halvgræsser, Ulvefod og Laver, navnlig Rensdyrlav, findes jævnlig Enebær og nogle Halvbuske, Revling, Tyttebær, Melbærris, Visse, Gyvel, paa fugtige Steder undertiden Mosebølle og Tranebær. Gyvelen ædes af Harer, Bærrene af Urfugle, Agerhøns, Ænder og Regnspover og Lyngens unge Skud af Hjortevildt, Harer, Urfugle og Agerhøns. Ogsaa Frøet tages af Urfuglen og i Nødstider af andre Fugle. Fasanen kan dog vade i Lyngstængler med Frø uden at opdage, at der er Føde i de visne Blomster. Lyngen kan have Betydning som Fødeemne, men vigtigere er dog dens fysiske Egenskaber. Paa Grund af den mørke Farve opvarmes den stærkt om Dagen og afkøles hurtigt om Natten, men Nattens Afkøling modvirkes ved, at Vandfordampningen kun er ringe, langt mindre end fra Græs, Kløver og mange Ukrudtsplanter. Lyngen virker som et Tæppe over de nederste Luftlag, saa Temperaturen under den holdes højere om Natten end paa fri Mark, om Sommeren vel normalt et Par Grader, men ved

pludselig ekstreme Afkølinger kan Forskellen blive langt større. Endvidere virker Lyngmoren som en Dyne over Jorden og holder den varm, fordi den forhindrer eller formindsker Vandfordampningen fra Jorden. Under Lyngen er der om Vinteren lidt lunere end paa fri Mark, og den giver til en vis Grad baade Læ og Ly. Lyngen er mange Steder uberørt, en Slags Urskov, i hvilken der jævnligt findes saadanne Sammenfletninger af døde Lyngstængler og andet, at det danner et vandtæt Tag, som Agerhønen med smaa Kyllinger kan søge ind under og ogsaa søger ind under.

De store samlede Heder huser ikke meget Vildt, men mindre Lyngarealer mellem dyrket Jord kan give et fortrinligt Jagtterræn. Men Lyngen har en Ulempe: den kan brænde. Før et Hedeareal opdyrkes, afbrændes Lyngen, hvilket af Hensyn til Kornafgrøderne ikke maa foretages i Tiden 1. Juli til 15. September, men desuden opstaar der ofte *Hedebrand* ved Uheld eller Uforsigtighed. Heldigst baade for selve Afsvidningen og for Vildtet er det at brænde i April, da Lyngen er tør, helst om Natten fra sent paa Eftermiddagen, naar Vinden har lagt sig. Der vil vel nok blive ødelagt nogle Harekillinger og Fuglereder, men de fleste Fugle vil saa tidligt paa Aaret lægge om. Afbrænding i Maj og Juni kan gøre megen Skade paa Vildtet. Lovgivningen kræver visse Forsigtighedsregler foretaget før og under Afsvidningen for at Ilden ikke skal brede sig ud over det Terræn, der ønskes afbrændt.

Farligst er de ofte store Brande, som opstaar ved Uforsigtighed, en henkastet Tændstik, en udkradset Pibe, fordi der da intet er foretaget forud for at hindre Ilden i at brede sig. Ilden gaar med Vinden, og i tør Lyng og Blæsevejr kan den gaa hurtigt frem, dog i Reglen langtfra saa hurtigt, som det almindeligt antages. Fra Ilden kan et Menneske let løbe, men Røgen kan være kvælende.

Hedebrand slukkes ved at slaa Flammerne ned med grønne Grene, vaade Sække paa en Stok o. lgn., idet man søger at drive Ilden ud i en Spids ved at slukke fra begge Sider. Ved større Brande er dette dog ikke let at gennemføre, og man kan da, hvis der er Mandskab nok, brænde for, sætte Modild, d. v. s. antænde Lyngen foran Branden og lade Modilden gaa mod Vinden op mod Hovedilden. Helst maa den antændes ved en Vej, en Brandlinie eller en Grøft. Naar den og Hovedilden mødes, slukkes Branden af Mangel paa brændbart Materiale. Er Modilden først naaet 50-60 m ind mod Hovedilden, skal der blot sørges for, at Ilden ikke breder sig til Siderne. Brandbælter har kun Betydning som Stedet for Antændelse af Modild, da Ilden næsten altid springer over dem, men langs Veje, Jernbanelinier

o. lgn. gennem Lyng bør der dog være renholdte Brandbælter. Der kan ogsaa pløjes for, d. v. s. pløjes et temmelig bredt Bælte foran Ilden, men det tager Tid, og Ilden springer let over gennem de Lyngtotter, der ikke bliver rigtig dækket med Jord. Slukning med Vand kan sjældent gennemføres med Held, hvor Ildlinien ikke er kort. Større Brande kan ofte kun standses ved Modild, men den maa antændes saa langt foran Hovedilden, at denne ikke kan springe over det ved Modilden afbrændte, saa det maa først undersøges, hvor hurtigt Hovedilden gaar frem. — I Moser kan Ilden ligge og ulme i Tørvejorden i Maaneder lige til Efteraarsregnen slukker den. Saadan ulmende Ilds Udbredelse standses ved at grave smalle, men dybe Grøfter uden om den.

S k o v e n. I et Land med saa spredt Bebyggelse som vort bliver Skoven det fredeligste Opholdssted for Vildtet, for saa vidt det i det hele trives i Skov. Vi har ikke mange virkelig store Skove, men $^3/_4$ af vort Skovareal henligger dog i Arealer paa over 50 ha. Omtrent 45 pCt. er Løvskov, 55 pCt. Naaletræ.

I den ældre Løvskov findes mange Urter af forskellige Arter, som vel nok ikke alle ædes af Vildtet, men som dog sammen med Træernes Frugter, Agern og Bog, byder de planteædende Pattedyr og forskellige Fugle en alsidig Ernæring sammen med de dyrkede Agerbrugsplanter udenfor Skoven. Naaleskovens Bundvegetation er som Regel fattig, ogsaa paa Arter, og byder ikke Vildtet megen Næring. Derimod giver baade Løv- og Naaleskov Læ og Skjul, og i Skoven er der varmere om Vinteren end paa fri Mark, køligere om Sommeren for Døgnet som Helhed, idet Dagtemperaturen er lavere, Nattemperaturen højere i end udenfor Skoven. Kommer man en Sommernat fra aaben Mark eller en større Skovmose ind under sluttet Bøgeskov, føles det som en kold Vinterdag at komme fra Kulden ind i en varm Stue. Ogsaa enkelte Træer paa Marken værner i stille Vejr de nærmeste Omgivelser mod stærke Temperatursvingninger.

Der er Læ, ikke alene i selve Skoven, men ogsaa udenfor den, mest — i Forhold til Vindretningen — bagved den, men ogsaa foran den, fordi den Modstand, Bevoksningen byder Vinden, tvinger denne opad. I Vindsiden mærkes Læet kun tæt ved Skoven, og i Læsiden aftager det med Afstanden og ophører i en Afstand, der svarer til omtrent 10 Gange Træernes Højde. Skovens Størrelse har ikke videre Betydning for den lægivende Virknings Udstrækning. Inde i Skoven svøber Vinden og kan gaa endog imod den egentlige Vindretning. For Pürschjægeren er det vigtigere at vide, hvor Vinden gaar hen, end hvor den kommer fra. — Store Skovstrækninger ynder

Vildtet ikke, Hjortevildtet undtaget. Haren gaar i Almindelighed ikke over en Kilometer ind i Skoven.

Ernæringsforhold. *Vegetationen* tjener til Skjul og Næring for Vildtet. Planterne indeholder alle de Stoffer, der er nødvendige til Opbygning af Dyrenes Legemer, men Planternes Bestanddele er langtfra alt Næring for Dyrene. En stor Del er kun Fyldfoder, som atter afgives med Ekskrementerne. Foderets Overgang til Næring paabegyndes hos Pattedyrene ved Tygningen, hvorved det blandes med Spyttet, der indeholder et kraftigt Ferment eller Enzym, som spalter Planternes Stivelse (Melstof) navnlig til forskellige Sukkerarter. Fra Munden føres Føden videre ned i Tarmen og omdannes der videre af andre Enzymer, og derfra ind i Tyktarmen, hvor der ikke findes Enzymer, saa Fordøjelsen hører op. Fordøjelsen bestaar i, at Stivelsen omdannes til de saakaldte Disacharider (som Dekstrin og Maltose) og disse atter til andre Sukkerarter. Fedt, som findes i temmelig stor Mængde i visse Planter og Plantefrø, omdannes til Fedtsyrer, og Proteinstofferne, Æggehvidestofferne, spaltes til Peptoner og Albumoser. De saaledes omdannede Stoffer kan optages af Blodet og Lymferne som Næring, medens Resten gaar bort med Ekskrementerne.

Hos Fuglene, der jo mangler Tænder, foregaar Omdannelsen i Kirtelmaven og Kraasen. Denne sidste har hos mange planteædende og navnlig frøædende Fugle som Fasaner og Høns meget haarde Vægge og er omdannet til en virkelig Tyggemave, i hvilken Føden sønderdeles. Hos Fuglene afgives de ufordøjelige Dele af Føden ikke alene gennem Ekskrementerne, Faldet, men ogsaa gennem de saakaldte *Gylp*, der formes i Fuglenes Maver som smaa Boller og afgives gennem Næbbet. De indeholder Fjer, Haar, Knogler, Kitin, Avner o. a. Afgivning af Gylp synes at have en vis Betydning for Fuglenes Velbefindende, men noget nærmere herom vides ikke. Faar en Rovfugl i Fangenskab ikke Materiale til Gylp i Føden, bliver den om ikke just syg, saa dog utilpas. Mange Fugle afgiver Gylp, Rovfugle, Kragefugle, Maager, Hejrer, Drosler, Svaler o. s. v. Ved at undersøge Levningerne i Gylpene, kan Fuglenes Fødeemner til en vis Grad bestemmes, og det kan derigennem afgøres saa nogenlunde, om Arten er skadelig eller nyttig. Men naturligvis er det ikke tilstrækkeligt at undersøge et enkelt Individs enkelte Gylp. Der maa foretages Masseundersøgelser for at Spørgsmaalet skadelig eller ej kan besvares for en Art.

De Stoffer, der bliver tilbage, hvis man brænder Foderet fuldstændigt, kaldes dets *Mineralstoffer* og bestaar især af Kalium, Na-

trium, Magnium, Jern, Kalk, Fosfor, Svovl og Silicium, alt i noget forskellig Mængde hos de forskellige Plantearter. Det er uorganiske Stoffer, men nogle af dem, navnlig Fosfor og Svovl, findes dog ogsaa i organiske Forbindelser i Proteinerne. Alle levende dyriske Celler indeholder Mineralstoffer, og de er nødvendige for al Nydannelse og Vækst af Cellerne. Organismen kan imidlertid kun optage en vis Mængde af dem. Fremkommer der et Overskud, optages det ikke, men udskilles gennem Urinen, og en stor Del af den tilførte Kalk og Fosfor udskilles og afgives altid med Ekskrementerne. Vitaminer har utvivlsomt en væsenlig Betydning ved Dyrenes Udnyttelse af Foderets Mineralstoffer. Det antages almindeligt, at Tilførsel af Kalk i Foderet fremmer Opsatsernes og Gevirernes Kraft og Styrke, og det tilraades at give Hjortevildt (og Hunde) Kalk ved direkte Tilførsel. Det har imidlertid vist sig, at saa at sige al den ad kunstig Vej tilførte Kalk afgives i Dyrets Ekskrementer. — I al Fald visse Dyrearter synes at kunne aflejre en betydelig Mængde Kalk fra den naturlige Føde i Knoglerne og atter tage det herfra, hvis der skulde blive Brug for det.

Hos Planteæderne bestaar Hovedmængden af Tørstoffet i Urinen af to Stoffer, Urinstof og Hippursyre, samt en ringe Mængde Urinsyre og noget andet. Hos Fuglene, der jo mangler Urinblære, er Urinstoffet næsten helt erstattet af Urinsyre, som hos dem er den vigtigste Del af Urinen. Denne er tyk, hvidlig, og en stor Del af Fugleklatterne er Urin.

En meget lang Række Spørgsmaal om Vildtets bedste Ernæring staar endnu ubesvarede. Rimeligvis stilles der store Krav til Ernæringens Alsidighed, d. v. s. at Vildtet for at trives godt absolut maa have tilstrækkelig, vist nok ofte kun meget ringe, Mængde af forskellige Fødeemner, som ikke findes i alle Planter eller ikke i lige stor Mængde. Raavildtet i Midt- og Vestjylland er ikke saa kraftigt som Øernes. Det i 1888 paa Bornholm udsatte Raavildt fra Lolland udviklede sig baade i Kraft, Legemsvægt og Opsats til noget betydeligt stærkere end Moderstammen, og Raaerne fik hyppigt, maaske endda gennemgaaende tre Lam. Grunden til disse Forhold kendes ikke, og saa længe der ikke er søgt en virkelig Forklaring, er det rimeligt at gætte paa Forskelligheder i Ernæringen. Der vides nok god Besked med de fleste vildtvoksende Planters Udbredelse og Indhold af Næringsstoffer, navnlig Mineralstoffer, men indgaaende Sammenstillinger heraf er næppe foretaget i Relation til Vildtet.

Mange Planter indeholder Giftstoffer, men det er ikke givet, at et Stof, der virker giftigt paa Mennesker, ogsaa er giftigt for Vildtet.

Hugormens Gift paavirker saaledes slet ikke Muldvarpen. Desuden kan Giftigheden variere stærkt. Den ret almindelige Plettet Skarntyde er giftig paa vore Breddegrader, men ikke længere mod Nord, hvor Giftstoffet (Conin) ikke dannes i Planten. Bulmeurtens Rødder er giftige om Sommeren, ikke om Vinteren.

Vistnok alle vore Vildtarter lever af baade animalsk og vegetabilsk Føde. De, der senere ernærer sig af Planteføde, som Hjortevildtet og Haren, faar som spæde Moderens Mælk; Ræv, Grævling og Maar æder Slaaen, Rønnebær og Frugt, Planteæderne blandt Fuglene tager ogsaa Orme, Insekter o. lgn., og selv Rovfuglene faar vegetabilsk Føde gennem deres Ofres Maveindhold. Nogle Planter ædes ikke af Vildtet og er ganske indifferente for det, og nogle er af langt større Betydning end andre. Hvorfor nogle vrages og andre foretrækkes ved vi kun meget lidt om.

Det er nu engang saaledes indrettet i Naturen, at de fleste Dyr fra de mindste til de største før eller senere i deres Liv tjener til Føde for andre. I Almindelighed betragtes det som gavnligt at faa dræbt saa mange Insekter som muligt, men af vore ca. 20.000 Insektarter er langt de fleste nyttige, mange ligegyldige og kun 5 pCt. skadelige ved at ødelægge det menneskelige Arbejde eller formindske dets Udbytte. Naturligvis er det ikke Procenttallet, der har Betydning, men Antallet af Individer indenfor de 5 pCt. skadelige Insekter.

De fuldkomne *Insekter* indeholder ikke meget fordøjeligt Stof, men i Larverne findes megen koncentreret Næring, navnlig Fedt. De Dyr, der især lever af fuldkomne Insekter, maa derfor være i stadig Aktivitet, og det saa meget mere som deres Stofskifte er hurtigt. Det er bekendt, at f. Eks. Spidsmus døer af Sult, hvis de blot i faa Timer ikke faar Næring.

Det antages almindeligt, at en Del af vort madnyttige planteædende Vildts Yngel som Fasanens, Agerhønens, Graaandens, Urfuglens, i den spæde Alder især eller udelukkende lever af Insekter, og de i de senere Aar foretagne Undersøgelser synes at bekræfte Antagelsen. Noget ganske sikkert vides dog endnu ikke.

Ogsaa de lavere staaende Dyrs Mængde varierer kraftigt fra Aar til Aar eller fra Periode til Periode uden at de nærmere Aarsager hertil er virkelig paavist. Oldenborrernes Mængde har saaledes i det sidste Par Hundrede Aar varieret fra meget stor i en ofte ret langvarig Periode til meget faa i en følgende Række Aar. Som bekendt kan der et Aar være usædvanlig mange Bladlus, Myrer, Jordlopper, i et følgende kun faa. Hvis det er rigtigt, at fritlevende Hønsefugles

Yngel for en væsenlig Del lever af Myreæg, maa der kunne paavises en direkte Forbindelse mellem Myreaarene og Agerhønsenes Mængde, men noget saadant er endnu ikke konstateret.

Det paastaas ogsaa, at Fasanen og Agerhønen gør megen Nytte ved at tage skadelige Insekter, f. Eks. at Agerhønen kan holde Roemarkerne fri for Jordloppernes vrimlende Mængde. Det lyder usandsynligt, ikke alene paa Grund af Jordloppernes uhyre Antal, men ogsaa fordi de er saa smaa — Vægten af godt et Par Tusinde er kun 1 Gram — at Kyllingernes Arbejde med dem som væsenlig Næring vilde blive ganske uoverkommeligt. Forøvrigt er Jordloppernes Skadesæson forbi, naar Kyllingerne kommer frem. At Stære, Krager, Raager, Maager o. a. tager en Mængde Oldenborrer og Oldenborrelarver er en Kendsgerning, men Fuglenes Mængde er for ringe og Oldenborrens Formeringsevne for stor — hver Hun lægger ca. 60 Æg — til at Fuglene kan udrette noget synderligt i en Oldenborreperiode. Noget andet er, at de kan bidrage kraftigt til at forhindre, at en Art tager Overhaand. Saaledes er der sjældent mange Oldenborrer i Nærheden af en større Raagekoloni.

Paa samme Maade har Rovvildtet det overfor Museplagen; det kan bidrage til at forhindre, at der bliver en Plage, men udrydde Musene kan det ikke.

Væksten hos de unge Dyr er forskellig hurtig efter Arten. Proteinindholdet i Modermælken er hos Koen ca. 3.3 pCt., hos Hunden 9.7 pCt., men hos Kaninen 15.5 pCt. Faar det unge Dyr en større Tilførsel af Proteinstof, forøger det ikke Væksten, og heller ikke Tilførslen af kvælstoffri Næring gør den stærkere, selv om det nok kan forøge Legemsvægten ved at der dannes Fedt, som opmagasineres og ikke alene er Reservenæring i vanskelige Tider, men formentlig ogsaa kan gøre det unge Dyr uafhængig af forbigaaende Forandringer i Ernæringsbetingelserne.

JAGTSIGNALER

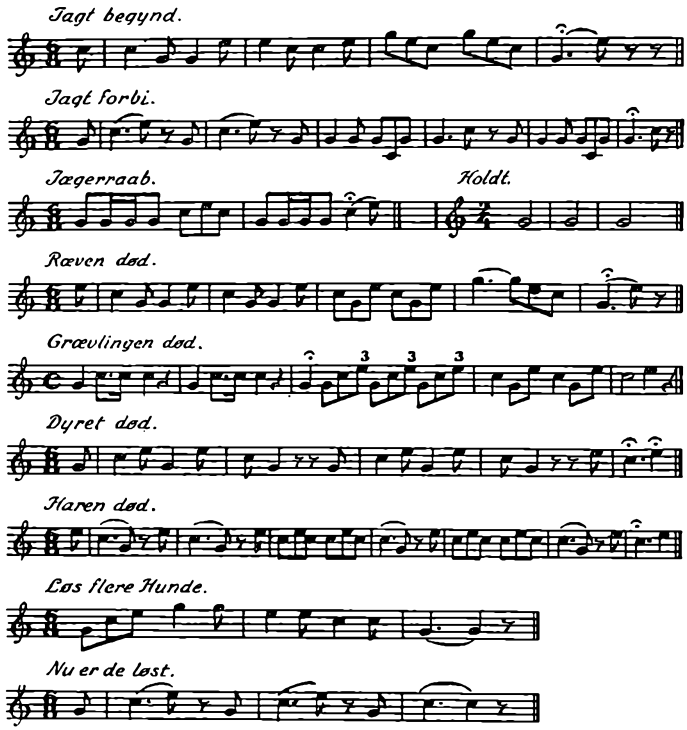

»Jagt begynd« er Signal til Klapperne om at gaa frem; det blæses af Jagtlederen, naar Skytterne er sat paa Post. Klapperførerne svarer med samme Signal og giver derpaa Klapperkæden Ordre til at avancere. Det er det Signal, der bruges mest ved Klapjagt, og paa mange Steder bruges ikke andre.

»Jagt forbi« blæses undertiden ved Jagtens Afslutning; »Jægerraab« for at kalde Skytterne sammen, gøre Skytter paa Bagpost opmærksomme paa, at Saaten er forbi o. s. v. »Holdt« blæses oftest af Klapperførerne for at standse Klapperkæden og rette ind. »Rævens Død« og de andre Dødssignaler bruges ikke meget paa Klapjagt, men mere paa Støverjagt, baade for at opmuntre Hundene og for at meddele Skytterne, at det Vildt, Hundene drev med, er faldet.

Signalet om at løse flere Hunde og Svaret herpaa hører Parforce- og Støverjagten til.

Hornsignalerne er kønne, og bliver de blæst paa et godt Horn, klinger de fornøjeligt og oplivende gennem Skoven.

II. DEL:

VILDTET

Zoologien beskriver hele den kendte Fauna lige fra de smaa-bitte encellede Protozoer til de største Kæmper, ikke alene deres Udseende og Bygning, men alt, hvad der vedrører dem. En af Zoologiens Underafdelinger er *Dyregeografien,* Videnskaben om Dyrenes Udbredelse over Jordkloden, der omfatter 6 Regioner, af hvilke hver enkelt har et større Antal Dyreformer, som ikke forekommer i de andre Regioner, langtfra altid fordi de ikke kan leve udenfor deres Region, men fordi de naturlige Forhold har begrænset deres Udbredelse. Gennem Menneskets Indgreb er navnlig nogle større Pattedyr, men ogsaa nogle Fugle ført ind i andre Regioner, saaledes Kaninen til Australien, hvor den, langt borte fra sit Hjemsted, trivedes saa godt, at den blev en Landeplage. Saa indførtes Ræven for at bekæmpe Kaninerne, og ogsaa den befandt sig saa vel, at der nu aarlig bringes over 50.000 australske Rævebælge paa Markedet. Graaspurven er indført og blevet almindelig i visse Dele af Amerika, medens andre Arter, f. Eks. den brune Rotte, ad naturlig Vej har bredt sig fra Asien næsten over hele Jorden.

Nogle Arter er helt uddøde, f. Eks. den irske Kæmpehjort, eller forsvundet fra Steder, hvor de tidligere har levet, saaledes Bæveren, Rensdyret, Tjuren hos os, medens enkelte andre Arter som Sikadyret og Fasanen er blevet indført ad kunstig Vej, d. v. s. udsat.

Vildtets Mængde har saa langt vi kan gaa tilbage været underkastet stærke *Svingninger,* baade periodiske og aarlige, i en Periode en stor Bestand, i en følgende en meget lille. For nogle Vildtarter er de fremkaldt direkte af Mennesket gennem Jagten, for andre staar vi uforstaaende overfor Aarsagerne. Uden at gaa dybere ind paa Sagen skal her nævnes lidt om disse Svingninger.

Gennem alle Tider har gamle Jægere hævdet, at Vildtet var i kraftig Aftagen, og ogsaa i vore Dage høres der Beretninger om den store Mængde Vildt for 60-70 Aar siden og den voldsomme Tilbage-

gang siden da. Det kan være rigtigt for nogle Opgangsaar, men sammenlignes Jagtudbyttet for 20-30aarige Perioder, viser der sig ikke nogen synderlig Forskel, hvor Vildtet har levet under nogenlunde naturlige Forhold. Ændringerne i Jorddyrkningen vænner Vildtet sig snart til, saafremt de da ikke er helt revolutionerende. Naar Tredækkeren er aftaget, skyldes det rimeligvis saadanne for den revolutionerende Forandringer, som vel sagtens har haft Betydning for dens Ernæring. Naturligvis kan ogsaa Efterstræbelser sætte Bestanden ned. De større Vildtarter lever hos os kun paa Menneskets Naade. De kan udryddes naar som helst. Dette gælder ikke alene Hjortevildtet, men ogsaa — som Ynglefugle — Svaner, de større Rovfugle, Krager o. a.

Gennem de gamle Jagtlove, Arkivmateriale og — for de sidste 100 Aar — Skydelister, kan Vildtmængdens Vekslen følges saa nogenlunde gennem Tiderne, navnlig for Hjortevildtets, specielt Krondyrets Vedkommende. Mod Slutningen af Middelalderen var det i Aftagende paa Grund af stærk Efterstræbelse, men da Frederik den Anden indrettede sine store Fredejagter, i hvilke kun Kongen havde Jagtret, blev her snart en stor Bestand, som gennem et Par Hundrede Aar blev vedligeholdt til Hoffets Forsyning med Vildt. Hvor stor Bestanden var paa Krongodserne, der ved Enevældens Indførelse omfattede omtrent Halvdelen af Landets Areal, vides ikke, men den maa have været meget betydelig. Man erindre blot de 1600 stærke Hjorte, der foruden Hinder, Kalve og andet Vildt blev nedlagt ved Kongens Jagt i Skanderborg Vildtbane 1593, eller at Hoffet til omtrent 1780 havde et Forbrug paa ca. 800 Stkr. Hjortevildt aarlig, nogle Aar endog 1200. Naar der i den strenge Vinter 1740 faldt 4100 Stykker Hjortevildt i de kongelige Vildtbaner, giver det Indtryk af en baade meget streng Vinter og en meget stor Bestand, selv om det ikke maa overses, at der var meget gammelt Vildt, idet der til Hoffets Brug næsten kun blev skudt yngre Hjorte og Smaldyr. Over Tiendere maatte kun skydes efter særlig Tilladelse. 1766 angives Bestanden i den kongelige nordsjællandske Vildtbane til 390 Kronhjorte, 2058 Hinder og Kalve, 1649 Daadyr og 772 Raadyr. Tallene er dog rimeligvis for høje. Efter Rytterdistrikternes Salg omkring 1770 blev Vildtet skudt saa stærkt ned paa det tidligere Krongods, at det mange Steder nærmede sig til Udryddelse, og da Landbruget omtrent samtidig gik over fra Kvægavl til Korndyrkning, maatte Vildtet skydes bort, men det varede dog længe, før Kronvildtet blev udryddet paa Øerne. Paa Bornholm var det skudt bort omkring 1780, paa Lolland-Falster omkring 1800, paa Sjælland ca. 1850 og paa Fyn

1870. I Jylland holdt det sig, skønt det ogsaa der blev sat stærkt ned. Det er altsaa navnlig den mere eller mindre stærke Efterstræbelse, der har fremkaldt Svingningerne i Krondyrbestanden.

Ogsaa Bestanden af *mindre Vildt* har vekslet stærkt, navnlig efter Vejrforholdene. Bedst er vor Viden paa dette Omraade om Agerhønen og Ræven. Gennem de sidste 200 Aar har Agerhønen til Tider været talrig, til andre meget faatallig, paa Steder omtrent forsvundet. Størst har Svingningerne været paa Sjælland og de sydlige Øer, noget mindre paa Fyn og det østlige Jylland og mindst i Midt- og Vestjylland samt store Dele af Halvøens østlige Del Nord for Aarhus.

Naar Smaavildtet aftog, blev Skylden herfor lagt paa Rovvildtet og især paa Rovfuglene, hvortil ogsaa Ravnen regnedes, og allerede før Midten af det 18. Aarhundrede søgte det kongelige Jagtvæsen at faa bevilget *Skydepenge* for *Rovfugle,* men først 1778 blev der som et Forsøg i den nordsjællandske Vildtbane i to Aar bevilget Penge hertil, dog kun for Ravne, Musvaager, Glenter og Falke, hvortil Høgene regnedes. Det første Aar indsendtes Kløerne af 634 Ravne og 248 Rovfugle, og ogsaa i det følgende blev der skudt meget. Da Jagtvæsenet derefter skønnede, at Smaavildtet var tiltaget, ansaa man Rovfuglenes store Skadelighed som bevist, og Bevillingen til Skydepenge blev fortsat indtil videre. Ravnen var talrig, og det gik ikke saa hurtigt som ventet med at faa Tallet paa den sat ned. 1792 blev der skudt 198 paa 1. Københavns og 100 paa Hørsholm Distrikt, og endnu 1836 indsendtes Kløerne af 41 Ravne fra 1. Københavns Distrikt.

Jagtvæsenets Skøn var rigtigt. Bestanden af Smaavildt, navnlig Agerhøns, steg kraftigt efter 1778, da Rovfugleforfølgelsen begyndte. I de tre ugunstige Aar 1776-78 blev der leveret 24, 64 og 24 Agerhøns fra Vildtbanen til Hofholdningen, men i de følgende 6 for Formeringen heldige Aar steg Tallet, et af Aarene endog til over 600, men da der saa igen indtraadte en ugunstig Periode, gik Bestanden saa stærkt tilbage, at der kun kunde leveres ganske faa, et Aar 4, et andet 8, skønt Rovfugleforfølgelsen blev drevet endnu kraftigere og der blev udsat Agerhøns i stort Tal. 1812 skaffedes der dog 174, men 1815 var Harer og Agerhøns rent udryddede i Københavns Amt og 1816 var der ingen at finde i Amtet. Udsætning hjalp ikke. Først med Slutningen af 1830erne blev der en Bedring, som efter nogle, vistnok noget vekslende Aar kulminerede i 1848, da der ialt i Vildtbanen blev optalt 334 Flokke med godt 4000 Individer, hvilket dog kun svarer til en Flok for hver 200 ha af Markarealet. I de følgende

Aar til omtrent 1860 var Tilgangen nogenlunde tilfredsstillende, men derefter blev der atter nogen Tilbagegang til sidst i 1880erne, da Bestanden begyndte at stige med Kulmination i 1897. Indtil 1918 holdt den sig saa nogenlunde, men da indtraadte en kraftig Tilbagegangsperiode til 1928. Efter 1932 har der været stærk Fremgang. Nedgangs- og Opgangsperioderne fulgtes saa nogenlunde over hele Landet, men Nedgangen var langt stærkere paa Øerne end i Jylland.

Svingningerne falder ikke samtidig for alle Vildtarter. Harer og Agerhøns synes at følges saa nogenlunde. For Fasanen var Tilgangen ringe 1875-1905, derpaa stærkt stigende en halv Snes Aar, faldende 1915-28 og saa igen stærkt stigende. Hos Hjortevildtet er Svingningerne ikke saa udprægede, men de er der, hvorimod de er kraftigt udtalt for Rovvildtet, f. Eks. Ræv og Væsel. Nedgangsperioderne er heller ikke lige langvarige hos alle Vildtarter, gennemgaaende en halv Snes Aar eller noget længere, men ofte, som hos Agerhønen, 20 lige op til 30 Aar. — De aarlige Svingninger maa utvivlsomt føres tilbage til de meteorologiske Forhold, Temperatur, Nedbør, strenge Vintre. — Sammenlignet med Naturforholdene har det menneskelige Arbejde, Fodring, Bekæmpelse af Rovvildt o. s. v. kun meget ringe Betydning for Tilgangen, og saa længe der ikke kendes noget nærmere til Svingningernes Aarsag, kan de kun modvirkes tilfældigt gennem Eksperimenter.

Det er ikke alene i Danmark, Vildtbestanden er vekslende. Om Svingningerne er større eller hyppigere hos os end længere mod Syd er ikke paavist. De fleste af vore Vildtarter er her i Landet nær deres Nordgrænse, og det vil derfor være rimeligt at antage, at Svingningerne er stærkere her trods vort forholdsvis milde Klima og skønt det naturligvis er muligt, at vort Vildt til en vis Grad er akklimatiseret. Aar med ugunstige Forhold for Formeringen vil ogsaa indtræffe i Fremtiden og ogsaa længere varende Svingninger vil indfinde sig, og da vil Udsætning være uden Nytte, saaledes som Erfaringen har lært, baade her og i Udlandet.

Jægerne har alle Dage fundet *vor naturligt forekommende Vildtbestand altfor faatallig,* og de har derfor forsøgt at forøge den ved Udsætning af dels Vildtarter, som ikke forekommer naturligt her i Landet og dels af vore egne. I tidligere Tider var Udsætningen nærmest en Omflytning, idet man fangede fritlevende Vildt paa Steder, hvor det var talrigt, og udsatte det paa andre, hvor det var sparsomt, forøvrigt, akkurat som i vore Dage, uden først at undersøge, om Forholdene egnede sig for det paa Udsætningsstedet. Man haabede, at den overflyttede eller helt fremmede Art vilde akklimatisere sig,

d. v. s. vænne sig til eller passe sig ind under de ændrede Kaar, baade i klimatisk og andre Henseender. Baade for Planter og Dyr gælder det, at er Kaarene meget uheldige paa det paagældende Sted, døer Arten, sygner hen eller er ikke i Stand til at formere sig. Under noget gunstigere Forhold vantrives den mere eller mindre, men holder Livet, og formerer den sig, kan den gennem mange Generationers Tilvænning blive akklimatiseret, maaske i Stammer, der hverken er saa veludviklede eller frugtbare som den oprindelige Moderstamme, men som dog kan leve paa det nye Sted. Flyttes omvendt en Stamme fra mindre gode til bedre Kaar, kan den udvikle sig kraftigere, formere sig stærkere o. s. v. Nogle Vildtarter som Daadyret og Sikadyret har fundet sig godt til Rette under vore Forhold, medens det har taget Aarhundreder at akklimatisere Fasanen saa nogenlunde og f. Eks. Grousen ikke har kunnet trives eller brede sig i de jydske Heder, Urfuglen ikke paa Sjælland. Grundene hertil er ikke nærmere undersøgt. I Nutiden udsættes mest opdrættet Vildt. Af fremmede Arter er der gjort Forsøg med forskellige. Frederik den Anden udsatte Vildsvin med godt Resultat og senere forsøgtes med forskellige Hjortearter, i vore Dage med vilde Kalkuner o. a., omkring Aarhundredskiftet med den *Virginske Vagtel* (Callipepla Californica). Den var udsat i Frankrig og Sverige, og begge Steder havde den formeret sig godt. 1901 blev der saa indkøbt 2000 til Udsætning her i Landet. De fleste, men ikke alle, døde paa Overrejsen og der blev nogle Kuld af de overlevende. I Frankrig, hvor de havde bredt sig temmelig stærkt, forsvandt de saa at sige alle pludseligt i 1903, saa fuldstændigt, at der paa et Gods, hvor Bestanden var anslaaet til 2000, kun var een tilbage. En Flok paa et halvt Hundrede Stykker slog sig ned paa et Sted, hvor Fuglen ikke havde været før, men forsvandt snart igen.

Om de her til Landet i 1901 indførte Vagtler hørtes intet mere ud over, at der i 1902 blev set et enkelt Kuld. 1901 forsøgtes det at opdrætte den paa Bregentved. Af de indkøbte 25 Par kom kun 3 Høner og 2 Haner levende hertil. Hønerne lagde 45 Æg, som gav 41 Kyllinger, der alle døde. 1902 blev der 77 Æg, men de 41 udrugede Kyllinger fik Tarmkatarrh og døde, saa der om Efteraaret kun var 4 Høner og 5 Haner tilbage. De 4 Høner lagde 90 Æg, som gav 31 Kyllinger, hvoraf nogle levede, og i 1904 kom der af 281 Æg 67 Kyllinger. Paa Grundlag af dette Forsøg hævdedes med ikke ringe Dristighed, at Virginsk Vagtel var en haardfør Fugl, frugtbar og let at opdrætte, let at bringe frem, blot der blev sørget for passende Blodfornyelse. Trods Letheden er den dog ikke bragt frem siden. — Bedre

er det ikke gaaet med den vilde nordamerikanske Kalkun, som er forsøgt udsat forskellige Steder, eller med Den rødbenede Agerhøne. Andre Udsætningsforsøg, som ikke er blevet helt resultatløse, skal omtales under den paagældende Art.

Enkelte Vildtarter er *indvandret naturligt*. Dette er saaledes Tilfældet med *Steppehønen* (Syrrhaptes paradoxus), en asiatisk Hønsefugl, som to Gange er kommet hertil i større Tal. 1859 kom der nogle faa Stykker, som 1863 fulgtes af en noget større Invasion, ikke alene her i Landet, men over en stor Del af Vesteuropa. De blev her til hen paa Efteraaret. 1888 kom de i stort Tal. De første blev set i April paa Øerne, men da Kornet voksede til, flyttede de næsten alle over til de jydske Heder og Klitter, og hen paa Efteraaret samlede de sig i Tusindvis i Vendsyssel. Enkelte Par ynglede, men langt de fleste holdt sig i samlede Flokke, og i Løbet af et Par Aar var de alle forsvundet. Nogen Forklaring paa Steppehønens Optræden hos os haves ikke. I en stor Del af dens Hjemstavn er den Standfugl, i det østlige Asien Trækfugl.

Af fremmede Pattedyr er *Den svenske Hare* (Lepus timidus), der ogsaa findes i Alperne og andre Bjergegne, nogle Gange kommet til Sjælland over Sundet. Desuden er den flere Gange udsat. I begge Tilfælde er den hurtigt forsvundet. Det er muligt, at den hos os ligesom paa Færøerne ikke bliver hvid om Vinteren og derfor forveksles med den almindelige Hare (Lepus europæus), som den forøvrigt ogsaa parrer sig med. Det er imidlertid ikke vanskeligt at skelne de to Arter fra hinanden. Hos den almindelige Hare naaer Ørene, bøjet fremefter, ca. 3 cm ud over Snudespidsen, Halen er sort paa Oversiden, hvid paa Undersiden og naaer uden Haar til Knæet, naar Bagløbene strækkes ud. Hos den svenske Hare naaer Ørene kun til Snudespidsen, Halen er hvid med en graalig Stribe paa Oversiden og naaer uden Haar ikke til Knæet. Nogen Grund til at indføre denne mindre yngelsomme Art hos os er der ikke.

Det Vildt, der udsættes i Nutiden, er næsten alt opdrættet, enten som Fasaner og Agerhøns i Opdrætningsanstalter eller som Harer paa isolerede, meget tæt besatte Arealer. Opdrættet Vildt er gennemgaaende svagt eller svækket. Det indrømmes nødigt, men fremgaar bl. a. ogsaa af Jægernes kraftige Opfordringer til *Blodfornyelse*. Gennem Aartusinder har Vildtet kunnet holde sig sundt og kraftigt uden Blodfornyelse, men nu anses den for nødvendig. Til Blodfornyelse anvendes mest Individer fra fjerne Egne, altsaa Individer, der først skal akklimatiseres. Grunden hertil er ikke angivet. I Dyrehaver, Fasanerier, paa mindre isolerede Øer o. lign. kan der vel nok blive

Indavl, saa Blodfornyelse bliver nødvendig eller heldig, men blandt fritlevende Vildt er den ganske unødvendig, fordi den besørges af udstrejfende Individer. Blodfornyelsesspørgsmaalet er meget vanskeligt, og Indførelse af nyt Blod i en Bestand kan let gøre mere Skade end Gavn. Kunde man finde f. Eks. Hanner med særlig udmærkede Egenskaber, vilde det maaske nok være heldigt at erstatte tilstedeværende Hanner med de særlig heldigt prægede, saaledes som det gøres i Husdyrbruget, men det er selvsagt umuligt at holde samme omhyggelige Kontrol med de enkelte Individer blandt Vildtet som mellem Husdyrene, og Afkommets Egenskaber er jo nedarvet fra baade Faderen og Moderen, saa skal Blodfornyelse bringe en særlig god Stamme frem, maa begge Køn have de ønskede Egenskaber til en vis Grad. Iøvrigt har tyske Forsøg vist, at Indsætning af stærkere Kronhjorte i en Bestand vel kan medføre en Forandring for en Tid, men Forbedringen er ikke vedvarende. Stammen bliver efter en Del Aars Forløb saaledes, som den var før Indsætningen, og saaledes, som den har udviklet sig under de givne Forhold. Vildtet er jo ikke lige kraftigt udviklet overalt. Den danske Ræv er saaledes gennemgaaende mindre end den svenske, og dette Forhold kan næppe ændres vedvarende ved at blodforny den danske Stamme med svenske Ræve, medens omvendt Blodfornyelse af svenske Ræve med danske i Sverige synes at give Afkom af samme Størrelse som den svenske Stamme. Hvis dette er rigtigt, er det altsaa de lokale Forhold, der er afgørende. Alt i alt er Blodfornyelsens Betydning blandt Vildtet blevet meget stærkt overdrevet.

Hos de fleste Pattedyr og Fugle findes omtrent *lige mange Hanner og Hunner* i Afkommet. Spørgsmaalet om Aarsagen til, at der fremkommer forskellige Køn, kan nok forklares rent videnskabeligt, men Afkommets Køn kan ikke paavirkes i Praksis. Forældrenes Alder eller Aldersforskel synes betydningsløs, forøvrigt ogsaa hvad Afkommets Kraft, Sundhed eller andre Egenskaber angaar. Den gode Avlsbuks Afkom bliver lige saa kraftigt i Bukkens unge Aar som senere og svækkes ikke med den højere Alder, men den faar ikke lige godt Afkom med enhver Raa.

I Almindelighed kan kun Individer af samme eller nærstaaende Arter avle Afkom. Afkom af forskellige Arter kaldes *Bastarder*. De kan kun avles mellem Arter med samme Kromosomtal i Kønscellerne, men heraf følger ikke, at alle Arter med samme Kromosomtal kan avle Afkom sammen. Mest kendte Bastarder er Muldyret (Hoppe + Æselhingst) og Mulæselet (Hingst + Æselhoppe). Bastarderne, selv mellem nærstaaende Arter, er ofte ufrugtbare. Dette er saaledes i

Reglen Tilfældet hos saavel Muldyret som Mulæselet. Andre, som f. Eks. mellem nogle Hjortearter eller nogle Fasanarter, er fuldt frugtbare. Individer af forskellige Arter er som Regel og navnlig i vild Tilstand utilbøjelige til at parre sig med hinanden, og Bastarder findes derfor sjældent blandt fritlevende Arter. Fasanen, der maaske nok gennem Aarhundreders Liv i Fangenskab har mistet noget af sin vilde Natur, parrer sig hos os i fri Tilstand villigt med den tamme Gaardhøne og ogsaa med Urfuglen og andre Hønsefugle. Kyllingerne døer som Regel i Ægget eller i ganske ung Alder. Blandt virkelig vilde Urfugle og Tjurer kendes Bastarder, Rakelhanen (Urhane + Tjurhøne). I det hele er Urhanen tilbøjelig til at parre sig med andre Hønsefugles Hunner, med Fasanhønen, Tamhønen, Dalrypen og Tjurhønen. Endvidere kendes Bastarder mellem visse Andearter, Maagearter o. a. I Fangenskab er adskillige Arter mere tilbøjelige til at danne Bastarder end i fri Tilstand eller i alt Fald til at parre sig med andre Arter. — I Modsætning til Krydsning mellem Arter gaar Krydsning mellem Racer eller Varieteter let og giver frugtbart Afkom.

Forplantningen. *Forplantnings- og Parringsorganerne,* f. Eks. Testes hos Handyrene og Ovarierne eller Æggestokkene hos Hunnerne, kaldes de primære Kønskarakterer, medens de øvrige Forskelligheder mellem de to Køn kaldes de sekundære Kønskarakterer, f. Eks. Hjortens Halsmanke, Raabukkens Takker, Hanens Fjerpragt o. s. v. Fjernes Kønskirtlerne paa ikke kønsmodne Individer, kommer begge Køn til at se ens ud uden nogen Forskel mellem den oprindelige Han og Hun. Hos Pattedyrene nærmer en kastreret Han sig mere til Hunformen end til Hannen, men kastrerede Fugle faar mere Hannens Præg. En kastreret Hingst minder mere om Hoppen end om Hingsten, en kastreret Hønekylling faar Hanens flotte Fjerdragt og Sporer, men ikke Kindlapperne, Kammen eller Evnen til at gale. En kastreret Hanekylling ser lige saadan ud. Aldeles tilsvarende findes f. Eks. hos Fasanen. Indplantes der nu Testes under Huden paa en kastreret Hane eller Ovarier paa Hønen, faar de igen Hanens eller Hønens Udseende, men de er naturligvis ikke forplantningsdygtige. Indplantes Testes paa en kastreret Høne, faar den Hanens Fjerpragt, Hale, Kam, Sporer og Gal, medens indplantede Ovarier paa en oprindelig Hane giver den fuldstændig Hønepræg, kort Hale, manglende Sporer o. s. v.

Medens mange Dyr i varme Klimaer formerer sig Aaret rundt, saa der kan træffes spæd Yngel til alle Tider af Aaret, har de fleste, som lever i et koldere Klima, en særlig *Forplantningstid,* i hvilken Kønsdriften vaagner, Æg og Sæd modnes og Parring finder Sted.

Udenfor denne Brunsttid, der falder til forskellig Tid af Aaret for de forskellige Arter, er Ovarier og Testikler i Ro og Kønsdriften udslukket. Hen imod Brunsttiden svulmer Kønskirtlerne kraftigt op, for efter Brunstens Ophør at svinde stærkt ind igen. Blandt de danske Pattedyr har Bruden ikke nogen bestemt Parringstid; den kan have Unger paa enhver Aarstid. Det samme gælder til Dels Odderen. De øvriges Brunst falder fra Januar-Februar (Hare, Ræv) til Oktober (Daadyr) eller November (Vildsvin).

Hos Fuglene er kun venstre Æggestok udviklet, medens Hannerne har begge Testikler i fuld Udvikling.

Alle vore egentlige Vildtarter blandt Pattedyrene — Egernet undtaget — er polygame, medens nogle Arter af Fuglevildtet er monogame. Af Mangel paa Hunner er nogle hos os sjældne Fugle monogame her, f. Eks. Vagtelen, Sneppen, men polygame, hvor der er større Udvalg af Hunner. Blandt de polygame Dyr er det Hunnen, der sørger for Afkommet, og det samme er Tilfældet hos nogle monogame Arter som Graaanden. Endvidere er det blandt de monogame Arter Hunnen, der vælger Magen, og ogsaa blandt de polygame er Forholdet til en vis Grad det samme. Af de Hundredetusinder af Sædkim, der ved Parringen bringes ind omkring Ægget, anvendes kun et eneste til Befrugtning af hvert Æg. Medens Pattedyrenes Hanner har et Parringslem, findes et saadant kun hos ganske faa Fuglearters Hanner. Voldtægt finder ikke Sted blandt fritlevende Vildt. Hannen har ikke nogen som helst kønslig Interesse for den ikke brunstige Hun, og bliver en Han for paagaaende i det første Stadium af Hunnens Brunst, forstaar hun særdeles godt at afvise ham, endda meget ublidt.

Parring og Befrugtning behøver ikke at følge umiddelbart paa hinanden, idet mange Arters Hunner kan opbevare Sæden i længere Tid uden at den mister Evnen til at befrugte, hos nogle Hønsefugle i 2-3 Uger, hos Flagermus i flere Maaneder, hos Myren i en halv Snes Aar. Der kræves altsaa ikke en Parring til Befrugtning af hvert enkelt Æg, tværtimod er hos nogle Fugle én Parring tilstrækkelig til at befrugte alle Æggene i Kuldet. Antallet af Anlæg til Æg er uhyre stort hos Hunnerne, hos Mennesket saaledes ca. 70.000, hvoraf kun nogle faa Hundrede kommer til Udvikling.

De forskellige Vildtarters Skadelighed og Nytte skal omtales under Arten. Her skal blot nævnes noget mere almindeligt.

Gennemgaaende kan det siges, at Vildtet gør mest Skade i Sko-

vene, bl. a. fordi de beskadigede Træer jo lever i mange Aar, og at Hjortevildtet er det skadeligste. Det fortærer Planternes Knopper, *bider,* som det kaldes, og Skaden herved kan være meget betydelig. I to under omtrent ens Forhold opvoksede ca. 40-aarige Granbevoksninger, den ene gennem mange Aar vildtbidt, den anden omtrent uberørt, var der en Forskel paa ca. 2,3 m^3 pr. ha aarlig i Vedproduktionen, svarende efter Øjeblikkets Pris til ca. 30 Kr. Andre endnu mere grelle Eksempler kan findes, men det skal dog bemærkes, at Vildtet navnlig tidligere har faaet Skyld for meget, som andre Forhold, f. Eks. Nattefrost maa tage paa sin Kappe.

Alle Hjortearterne gør endvidere Skade ved at *feje.* Naar Takkerne er udvoksede, skrabes Huden af dem ved at de gnides mod som oftest ret tynde Stammer, Hjorten eller Bukken fejer Takkerne. Herved løsnes Barken, tørrer ud og falder af, jævnlig rundt om hele Stammen, men oftest vel kun paa den ene Side. I første Tilfælde døer Stammen, i alt Fald over Saaret, i sidste dannes et Saar, som ganske vist kan overvokse i Løbet af nogle Aar, men altid vil efterlade frønnet Ved inde i Træet. I Almindelighed er Skaden ikke overvældende, om end ikke uden Betydning, da en Raabuk kan bruge mange Stammer, før Opsatsen er fejet ren.

Kron-, Daa- og Sikavildtet *skræller* endvidere Barken af forskellige Træarter, og naar Skrælningen finder Sted i Safttiden, kan der frembringes mægtige Saar. Veddet ødelægges i den skrællede Del, saa det kun kan bruges til Brænde, Træets Tilvækst bliver ringe og Veddet kan efterhaanden blive ødelagt indtil et Par Meter over Skrælningsstedet. — Skrælning menes at være et forholdsvis nyt Fænomen, som ikke kendtes for 100 Aar siden. Det antages at begynde som en Uvane hos enkelte Dyr, der efterhaanden lærer andre det.

Hvad Hjortevildtets Skade i Skoven beløber sig til i Penge vides ikke, men den er af væsentlig økonomisk Betydning, ikke alene ved det direkte Tab, d. v. s. Nedgang i Tilvækst og Effekternes Værdi, men ogsaa ved at tvinge Forstmanden bort fra at bruge de mest tjenlige Træarter og de bedste, billigste Fremgangsmaader. Som Middel mod Vildtskade har vi kun Indhegning. Det er dyrt og kan ikke anvendes overfor Skrælning, der foregaar paa større Stammer, for Rødgranens Vedkommende indtil 40-50-aarige.

Paa Marken kan Hjortevildtet og da navnlig det store Kronvildt anrette følelig, forøvrigt ofte overvurderet Skade, baade paa Korn og Rodfrugt, i Roemarkerne maaske ikke saa meget ved det, de æder, som ved at gnave lidt i de fleste Roer. Raavildtets Skade paa Marken

ses ikke meget og regnes nærmest for betydningsløs, men det maa dog erindres, at en Snes Raadyr formentlig æder lige saa meget som en Ko.

Hvor Hjortevildtet forekommer i større Tal, bliver dets Produktionspris langt større end Kødværdien.

Af det spiselige Fuglevildt er kun Fasanen og Skovduen skadelige. Om Harens og Rovvildtets Skadelighed henvises til Omtalen af Arten.

Vildtet hører sammen med det danske Landskab, og dette maa ikke gøres fattigere ved, at en eller flere Arter udryddes eller gøres sjældne for at nogle faa andre, dyrkede Arter kan holdes i Overmaal. Endvidere skal Vildtet være vildt, flygtigt for Mennesket, saa Jægeren gaar ud med Haab om, men uden Sikkerhed for at faa fat i noget. Og for Turisten skal det være en Oplevelse, en Skønhedsaabenbaring at træffe det. Tamt Vildt, som æder af Haanden og ikke har andet med Vildt at gøre, end at det dræbes med Bøssen, hører hjemme i Dyrehaver og Hønsegaarde, ikke i Naturen.

Det Vildt, der forekommer i Naturen skal være *sundt* og *kraftigt,* og vi maa af alle Kræfter søge at behandle det saaledes, at det beholder den vilde Natur, som er en Betingelse for dets væsentligste Værdi, Skønhedsværdien. Ud over denne Værdi har vi ikke stor anden Nytte af det spiselige Vildt end dets Kødværdi, der ligger langt under Produktionsprisen for de fleste Arters Vedkommende, og Jagtfornøjelsen.

Hovedbetingelsen for at holde Vildtet sundt og kraftigt er passende Kaar, kraftig Formering og stor Dødelighed til Fjernelse af de Individer, der ikke egner sig til at forplante Stammen.

Jægeren søger paa mange Maader at gribe ind i de naturlige Forhold. Der udsættes ikke alene Vildt paa Steder, som slet ikke egner sig for Arten, og vil den ikke trives paa Stedet, undersøges Grunden hertil ikke, men der udsættes blot igen næste Aar. Men desuden gribes der ind paa mange Maader. Som nævnt fødes der omtrent lige mange Individer af de to Køn hos fritlevende Vildt. Den rationelle Vildtpleje ser imidlertid bort fra denne Ordning fra Naturens Side, i alt Fald for de polygame Arters Vedkommende, og hævder, at Antallet af Hanner bør sættes ned, fordi Hannerne, hvis de ikke er i betydeligt Mindretal, menes at slaas saaledes om Hunnerne, at de ægteskabelige Pligter forsømmes. Indgaaende Undersøgelser har for Hjortevildtets Vedkommende vist, at det naturlige Forhold er det heldigste, og sikkert er det, at hvor der i Udlandet findes en god eller stor Harebestand, er der omtrent lige mange af hvert Køn. For-

øvrigt er Teorien om det heldige i faa Hanner meget gammel og hviler som saa mange andre af vore jagtlige Teorier paa Tankeeskperimenter, ikke paa Undersøgelser.

Ogsaa ved Vinterfodringen syndes der meget. Vinteren er Vildtets naturlige Afmagringstid, i hvilken det skal tære paa den fra Sommeren opsparede Reservenæring, Fedtet. Om Betydningen af denne Afmagring vides kun meget lidt. Efter den rationelle Vildtplejes Teorier skal der imidlertid fodres kraftigt fra Vinterens Begyndelse og til langt hen paa Foraaret, enten der er Grund til at fodre eller ej, enten Vildtet lider Nød eller ej. Maaske kan det være nødvendigt for Fasanen, der forøvrigt jævnligt fodres Aaret igennem, men for det øvrige Vildt er det ikke heldigt. Jægeren kan ikke pille de svage Høns ud af Flokken eller skyde de svækkede Harer. Det svage Vildt søger først eller endog straks til Foderet, medens det kraftige holder sig til den naturlige Føde, saa længe det kan finde den. Men herigennem svækkes Vinterens, for Stammens Sundhed og Styrke saa overordentlig vigtige Opgave, nemlig at foretage et Udvalg, at faa de svage og svækkede Individer, som nødigt maa formere sig, til at forsvinde ud af Tilværelsen. Skravlet skal væk, og det kan nu, da Rovvildtet er sat saa stærkt ned, i Hovedsagen kun ske ved Vinterens Hjælp. Naturligvis skal Vildtet, stort og smaat, fodres, naar der er en Nødstilstand, og det kan roligt gøres, da det kraftige Vildt vil holde det svage borte fra Foderet. Svæklingene vil forsvinde til en vis Grad. Mange vil finde det umenneskeligt at lade det svage Vildt dø Vinterdøden, gaa ind, som det hedder i Jagtsproget, men hvad der er frønnet maa falde, og Svæklingene kan ikke paa anden Maade sættes ud af Vildtstammerne, saaledes som det kan gøres blandt Husdyrene. I den tyske Rigsjagtlov er det paalagt Jagtejeren eller -lejeren at fodre Vildtet, naar det lider Nød, men det er udtrykkelig udtalt, at i milde Vintre er Fodring unødvendig. Efter en gammel tysk Erfaring faaes de bedste Gevirer og Opsatser paa Steder, hvor der ikke fodres, og det er for saa vidt ogsaa rigtigt, som det da kun er de kraftigste Individer, der overlever en streng Periode.

De forskellige Vildtarter har vidt forskellig Levetid. Krondyret bliver ikke meget over 20 Aar gammelt, Raadyret op imod en halv Snes Aar, Ræven ca. 15, Ravne i alt Fald 100, Ørne lige saa gamle o. s. v. De enkelte Individers Levetid indenfor en Art er naturligvis vidt forskellig, et er senilt naar det er 7 Aar, medens et andet kan blive 11-12. Det er som foran sagt kun en ringe Del af de fritlevende Skabninger, der døer en naturlig Alderdomsdød. Og det er godt. Ellers vilde hele Jordkloden blive overfyldt. Hvis f. Eks. et Par Mus-

vitter eller et Par Agerhøns aarlig bringer 14 Unger til Verden, da vil dette ene Pars Afkom og Afkoms Afkom i Løbet af 10 Aar blive til saadan noget som 2200 Millioner Individer, hvis alle levede og der var lige mange af hvert Køn i Kuldene. Alene heraf fremgaar, at Gennemsnitsalderen for Vildtet maa være langt under den mulige Levetid. Forøvrigt haves der ingen Midler til at bestemme Alderen nøjagtigt paa et udvokset Stykke Vildt. Hos mange Fugle kan de unge Individer skelnes fra de udvoksede ved Forskel i Fjerdragten, ved forskellig Farve af Benene, f. Eks. hos Agerhøns og visse Falkearter o. a., ved Sporernes Størrelse (Fasanhane) eller ved Knoglernes, navnlig Hovedskallens Fasthed og Næbbets Stivhed og Styrke, men hos de fleste udvoksede Fugle kan Alderen ikke fastslaaes gennem ydre Tegn. Blandt Pattedyrene kan Sliddet paa Tænderne give nogen Vejledning, men kun til at bestemme Dyrene som gamle eller unge og ikke engang det. En nøjagtig Aldersbestemmelse i saa og saa mange Aar kan ikke faaes gennem Tandsliddet. Endnu mere upaalideligt er et Skøn om Alderen efter Dyrets Bevægelser og Kropform.

Alderen har Indflydelse paa *Kødets Skørhed og Velsmag* hos mange Vildtarter. Unge Maager eller maaske rettere Maageunger er spiselige, medens de helt udvoksede og ældre har en ubehagelig trannet Smag, gamle Agerhøns er »Suppehøns«, og det gælder endnu mere for gamle Vildgæs.

V i l d t m æ n g d e n. I ethvert kultiveret Land er det nødvendigt at beskytte Vildtet gennem Jagtlovene. En Jagtlov maa gaa ud paa at fremskaffe og opretholde en til de naturlige Forhold svarende sund og kraftig Bestand af alle de naturligt forekommende Vildtarter, spiselige saavel som skadelige, i et saadant Antal, at de ikke kan volde kendelig Skade paa Jordbrugene. Vildtet er ikke stedfast, og det tilhører kun Grundejeren, saa længe det findes paa hans Grund. Det er til en vis Grad Befolkningens Fælleseje, som Jægerne ikke kan behandle aldeles efter Forgodtbefindende. Derfor kan en Jagtlov ikke nøjes med at indeholde Bestemmelser af rent jagtlig Natur, og derfor kan den jagtlige Faunas Bestyrelse ikke overlades udelukkende til Jægerne, der er tilbøjelige til at sætte Jagtfornøjelsen over Kravet om at vedligeholde en passende, hverken for stor eller for lille, Bestand af alle Vildtarter, d. v. s. tilbøjelige til at lægge Vægten paa det spiselige Vildt og efterstræbe det saakaldte skadelige.

Medens der i forskellige andre Lande føres en Vildtudbyttestatistik, som angiver, hvor meget der i Aarets Løb er nedlagt af de vigtigste Vildtarter og tillige en Vildtstatistik med Oplysning om Vild-

tets Udbredelse i Landets forskellige Egne, har vi herhjemme slet ikke lignende talmæssige Oplysninger. Vor eneste J a g t s t a t i s t i k stammer fra Aarene 1874-78 og omfatter kun Skovene og Frilandsvildtet, ikke Landbrugsarealet og Dyrehaver. Den viser, at der for hver 1000 Tdr. Land (552 ha) af Skovarealet er skudt aarlig 0,1 Krondyr, 1,8 Daadyr, 14,2 Raadyr, 16,2 Harer, 8,1 Ræve, 0,9 Grævlinger, 0,4 Maare, 0,06 Oddere og 9,6 Snepper, svarende for hele Skovarealet til omtrent 30 Krondyr, 570 Daadyr, 4500 Raadyr, 5100 Harer, 2550 Ræve, 280 Grævlinger, 130 Maare, 20 Oddere og 3000 Snepper. Vildtudbyttets Bruttoværdi var ca. 30 Øre pr. Td. Land. (54 Øre pr. ha) eller ca. 95.000 Kr. for hele Skovjagten. Statistiken giver i al sin Mangelfuldhed et klart Billede af de forskellige Vildtarters Udbredelse i Landets forskellige Egne og viser en nær Forbindelse mellem Jordbundens Frugtbarhed og Vildtmængden. Paa Sjælland var Bruttoværdien af det skudte Vildt 35, paa Fyn 51, men i Midtjylland kun 7 Øre pr. Td. Land eller 63, 92 og 13 Øre pr. ha. Jagten var altsaa ikke nogen sprudlende Indtægtskilde, tværtimod. Erhvervelsen af Vildtet var forbundet med Udgift og det gjorde Skade i Skov og Mark.

Siden foreligger ikke nogen Statistik. Herredsfoged Becher har for ca. 50 Aar siden i Dansk Jagttidende anført nogle Tal om Vildtets Værdi her i Landet — de af hans Resultater, der kan efterregnes, maa halveres — og i »Danmark. Land og Folk« har Govertz Jensen med stærkt Forbehold anslaaet Landets Bestand af Raavildt og Harer til henholdsvis 50.000 og 500.000, Tal som utvivlsomt da (1919) var altfor høje.

Da Vildtet er en Del af vor Nationalformue, er en *Jagt- og Vildtstatistik* af almindelig Interesse, men desuden er den af speciel Betydning for Jagtudøverne, nu da der anvendes saa mange Penge paa Jagten, uden at der gives talmæssige Oplysninger om, hvad der faaes for Pengene, selv om den naturligvis kun kan give en Oversigt, som dog vil nærme sig stærkt til det rigtige. Den maa føres Aar for Aar og vil da vise betydelige Forskelligheder baade indenfor de enkelte Aar og indenfor Perioder af Aar, Forskelligheder, som det er af største Interesse at faa opklaret Grundene til. Men desuden vil den give talrige andre Oplysninger af Værdi om Jagtens Økonomi, om Udsætningens Betydning og Resultater, om Vildtets Trivsel i Landets forskellige Egne, om der er Grund til at ændre noget i de hidtil anvendte Metoder og meget andet, og den vil kunne føre et famlende Arbejde ind paa mere sikker Grund.

Naar der hidtil ikke er taget fat paa at udarbejde en Statistik,

skyldes det visse Betænkeligheder, af hvilke navnlig Vanskeligheder ved Materialets Fremskaffelse er fremhævet. Disse Vanskeligheder er dog ikke store, selv ikke om Statistiken udvides til at omfatte Jagtarealet, Jagtudøvernes Antal og Fordeling, Jagtleje, Hundehold, Patronforbrug, Jagtbetjentenes Antal o. s. v.

En Jagt- og Vildtstatistik maa danne Grundlaget for en nærmere Undersøgelse af J a g t e n s Ø k o n o m i. I Virkeligheden vides der kun meget lidt om dette Spørgsmaal, men det hævdes fra ledende Jægerkredse med stor Sikkerhed, at Jagten giver en ikke ringe aarlig Nettoindtægt, at den er en økonomisk Faktor af nogen Betydning. Enhver, der har ført Jagtregnskaber paa større Distrikter, ved, at denne Paastand er aldeles forkert.

Saa længe der ikke foreligger en Vildtudbyttestatistik, kan der naturligvis ikke siges noget blot nogenlunde sikkert om Vildtudbyttets Størrelse og Værdi for Landet som Helhed, men Værdien anslaas af særlig sagkyndige Jægere til at ligge omkring 3-4 Mill. Kr. aarlig, forøvrigt uden nærmere Angivelse af, om det er Vildthandlernes Priser eller de til Producenterne betalte, der er lagt til Grund. Tallet er utvivlsomt for højt, hvilket en Sammenligning med andre Lande vil vise. Ingen som kender Forholdene i Tyskland, vil betvivle, at der dér er mere Vildt end hos os, baade Hochwild og Niederwild. Paa det tyske Jagtareal, der i 1937 var ca. 450.000 km^2, er der i de to Aar 1935-36 og 1936-37 aarlig skudt ca. 2.845.400 Harer, 2.039.900 Høns og 940.100 Fasaner, svarende til omtrent en Hare for hver 16, en Høne for hver 22 og en Fasan for hver 49 ha. Overføres disse Tal paa det danske ca. 40.000 km^2 store Jagtareal, skulde Udbyttet her i Landet være ca. 250.000 Harer à 3 Kr., 180.000 Høns à 1,20 Kr. og 82.000 Fasaner à 2,50 Kr. eller i Penge ca. 1,17 Mill. Kr. Da Vildtmængden her i Landet er mindre end i Tyskland og de anførte Priser nærmest er maksimale, maa Tallet sættes ned til højest 1 Mill. Hvis Salgsværdien af vore andre Vildtarter ansættes til 0,7 Mill. Kr., hvilket utvivlsomt er rigeligt, bliver den Sum, der betales Producenterne aarlig, ca. 1,7 Mill. Kr., heri indbefattet det Vildt, de selv forbruger.

Disse 1,7 Mill. Kr. er imidlertid en Bruttoindtægt, hvorfra Udgifterne maa drages, og de er store. Jagttegnene koster nu op imod 1 Mill. Kr. aarlig, Patronforbruget er anslaaet til 1,5 Mill. Kr., i Jagtbøsser staar en Kapital paa mindst 10 Mill. Kr., som maa forrentes og afdrages med 1 Mill. Kr. aarlig, og Jagthundehold og Jagtbetjente koster mindst 4 Mill. Kr. aarlig. Alene disse Udgifter beløber sig til langt mere end det skudte Vildts Værdi, men hertil kommer mange

andre Udgifter, Jagtleje, der af en særlig sagkyndig Jæger for et Par Aar siden blev anslaaet til 5 Mill. Kr. aarlig og saa vist ikke er gaaet ned siden da, Udgift til Opdræt, Vildtfoder, Klappere, Skydepenge, Jagtudrustning, Rejser, Vildtskade o. s. v., hvilket løber op til meget anselige Summer. Efter et forsigtigt Skøn vil Udgifterne ikke blive under 17 Mill. Kr., saa Jagten som direkte Indtægtskilde giver et Underskud, der rimeligvis ikke ligger under 15 Mill. Kr. aarlig. De anførte Udgiftstal er skønnede, og der kan maaske nok rettes paa dem, men Marginen er saa stor, at en Million i den ene eller den anden Retning ikke betyder noget.

Det er klart, at en Virksomhed, der drives med en Udgift paa 17 Mill. Kr. og en Indtægt paa ca. 2 Mill. Kr., ikke er fulgt af økonomisk Held, men der henvises saa til, at Jagten sætter mange Penge i Omløb og navnlig til de stedse stigende Summer, der betales i Jagtleje. Det er rigtigt, at Jagten sætter mange Penge i Omløb, men jo flere, desto større bliver ogsaa Underskuddet. Hertil kommer, at Jagtudgifterne er Luksuspenge, som alligevel ikke vil blive holdt i Strømpeskafterne.

Jagt er en herlig og fuldt berettiget Friluftsfornøjelse, men den er ikke noget økonomisk Aktiv for Landet. Tyskerne siger: »Jagd ist Lust- und Verlustwirtschaft«. Og det er rigtigt.

VILDTARTERNE

Vildtets Haar- og Fjerklædning. Vildtet deles som bekendt i Haarvildtet og Fjervildtet eller mere korrekt i Pattedyr og Fugle, da Hvalerne, der er anført i Jatgloven, mangler Haar og altsaa ikke kan regnes til Haarvildtet. Der skal ikke her gaaes nærmere ind paa Vildtets Zoologi, men kun kort nævnes nogle almindelige Forhold.

Haarene er Pattedyrenes karakteristiske Beklædning paa Huden, Hvaler undtaget, og bestaar af forhornede Celler. De sidder i Haarsækken paa en lille Vorte, Haarpapillen. Egentlig er Haarene en Del af Huden, nemlig stærkt udviklede Dele af Overhudens Hornlag. Hos mange Dyr kan der skelnes mellem Dækhaar og de fine Uldhaar, men iøvrigt er der jo forskellige Former af Haar, Øjehaarene langs Øjelaagets Rand, Varbørster paa Overlæben etc. Disse Varbørster, der har særligt udviklede Nerver, er vigtige Føleredskaber. Pindsvinets Pigge er enormt stærkt udviklede Haar. Haarene sidder for de flestes Vedkommende skraat, saa de dækker Legemet. Ved Haarsækkens Grund findes Muskler, som ved deres Sammentrækning er i Stand til at rejse Haarene, hvilket navnlig sker i Angst eller Vrede og giver Dyret et større, mere frygtindgydende Udseende. Haarene fældes og erstattes med nye, idet det enkelte Haar løsnes fra Papillen og et nyt dannes i samme Haarsæk. Mange Pattedyr fælder en Gang om Aaret og da som Regel om Efteraaret, medens Fældningen hos andre foregaar jævnt Aaret igennem og atter andre som f. Eks. vore Hjortearter i Modsætning til de fleste andre Pattedyr, fælder to Gange aarlig, Foraar og Efteraar. — Kun faa af vore Vildtarters Haar benyttes direkte, Grævlingens saaledes til Barberkoste, Harens og Kaninens til Hatte o. a.

Fuglenes *Fjer* forekommer i det oprindelige Anlæg paa Fugleungen som smaa Hudvorter, der snart sænker sig ind i Huden i de saakaldte Fjersække, medens selve Fjeren udvikles af Vortens Overhudslag.

Fjerene deles i Dækfjerene og Dunene, uden at der dog er nogen skarp Grænse mellem de to Former. Dækfjerene er de Fjer, som danner Fjerlagets Overflade. De bestaar af Posen, en kort, hul, cylindrisk Dannelse, som stikker ned i Fjersækken, den Fordybning i Huden, Fjeren sidder fast i. Posen fortsættes opad i Skaftet, der udvendig bestaar af et fastere Hornlag, indvendig af en løsere Hornmasse. Fra Skaftet udgaar en Række Straaler, af hvilke hver enkelt er forsynet med en Række Bistraaler. Straalerne tilsammen danner Fanen og er ved meget smaa Kroge paa Bistraalerne hæftet sammen til en sammenhængende Flade. Hæftekrogene findes kun paa den Del af Fjeren, som ikke er dækket af Nabofjeren. De største Dækfjer er Svingfjerene, Vingefjerene og Styrefjerene eller Halefjerene, som alle sidder i meget dybe Fjersække. Det er Svingfjerene som giver Fuglene Evnen til at flyve. Dunene er i Almindelighed skjult af Dækfjerene og bestaar af bløde, ofte meget lange Straaler med lange Bistraaler uden Hæftekroge. De er som Regel hvide eller dog lyse, medens Dækfjerene kan have mange Farver. Nogle Fugle har paa visse Dele af Hovedet nogle ejendommelige børsteagtige Fjer, og hos andre, f. Eks. Hejren findes de saakaldte Pudderdun, Fjer, der vedbliver at vokse frem af Fjersækken samtidig med, at den frie Ende af dem afstødes. Pudderet, som de danner, er disse Fjers stadig henfaldende og stadig fornyede Hornhylster. Hejrens Pudder er altsaa ikke, som det ofte siges, Kalk fra dens Fald.

Fuglenes Fældning, det saakaldte Fjerskifte, foregaar hos de fleste Arter en Gang aarlig, i Almindelighed hen paa Sommeren eller først paa Efteraaret, og sker ved at den nye Fjer skyder den gamle ud. Hos de fleste Arter foregaar Fældningen i Løbet af et Par Uger, men hos andre kan den vare Maaneder. Fjerene skiftes paa ganske bestemt Maade, f. Eks. 2den Svingfjer paa baade højre og venstre Vinge samtidig. I Fældetiden er de fleste Fugles Flyveevne noget nedsat, og de er mindre livlige. Nogle Arter fælder to Gange om Aaret og f. Eks. Ænder, Gæs o. a. er ude af Stand til at flyve under Fjerskiftet.

Med Fældningen foregaar hos mange Arter en kraftig *Farveforandring,* som f. Eks. hos Graaandrikken. Derimod er den Forandring i Farverne, som fremkommer i Parringsdragten, ikke en Følge af Fældning, men skyldes kemiske Forandringer i de Farvestoffer, der findes i Fjerenes Hornmasse, eller Afstødning af Cellelag paa Fjerenes Overside. Saaledes er f. Eks. Rypens Skifte fra den hvide Vinterdragt til den brune Sommerdragt ikke et Fjerskifte-, men et Farveskiftefænomen.

Hos Ryperne skiftes Kløernes Hornskede en Gang om Aaret. Om

Vinteren er Kløerne lange, brede, spadeformede, velegnede til at skrabe den frosne Sne bort fra Vegetationen. Om Foraaret fældes Hornskederne, og de nye er korte og stumpe, men vokser efterhaanden ud til Gravekløer.

Baade Haar- og Fjervildt holder deres Dragt ren og pæn. Fuglene har paa Halens Overside to store Hudkirtler, Halekirtlerne, som afsondrer en olieagtig Masse, hvormed de ved Næbbets Hjælp indsmører Fjerene. Halekirtlerne er især stærkt udviklede hos Fugle, som hyppigt kommer i Vand. Endvidere holder Fuglene sig rene ved at bade i Vand, tage Sand- og Støvbade, bale, idet de bringer det tørre Sand etc. ind under Fjerene ved at skrabe med Fødderne og baske med Vingerne. Det antages, at de herved kan befri sig for Utøj. Ogsaa Haren tager Sandbade, medens vistnok ingen af Haarvildtarterne bader i Vand. Krondyrets og Vildsvinets Mudderbade er vistnok ikke Soigneringsbade.

S t a n d v i l d t o g T r æ k f u g l e. Alt vort egentlige Haarvildt er *Standvildt,* selv om det nok strejfer en Del om. At en Flagermusart trækker mod Syd om Vinteren vedkommer jo ikke det jagtbare Vildt. Derimod er langt de fleste af vore Fuglearter *Trækfugle,* idet der til Trækfuglene ikke blot regnes dem, der i Efteraaret trækker mod Syd, men ogsaa dem, der fra nordligere Egne kommer her om Vinteren og ved Foraarstid igen trækker mod Nord. — Hvor de Arter, der kun er her om Sommeren, opholder sig om Vinteren, ved vi kun lidt om, men sikkert er det dog, at de fleste skandinaviske Fugle trækker mod Sydvest, at deres Vinteropholdssted ligger sydvest for Ynglepladserne. Nogle Arters Trækveje gaar dog omtrent lige mod Syd. For at undersøge Trækfuglenes Veje fandt en dansk Mand, Overlærer Mortensen, paa at mærke en Mængde Fugle med et lille Metalbaand om det ene Ben. Paa Baandet var hans Adresse stemplet i Haab om, at Ringen skulde blive sendt tilbage til ham, hvis Fuglen blev skudt under Trækket eller paa Vinteropholdsstedet. De fleste Fugle blev mærket som Unger paa Reden. Ideen blev optaget i andre Lande, Fugle i Tusindevis blev mærket, og en hel Del Ringe kom tilbage, saa der nu, om end kun i grove Træk, haves Kendskab til mange Arters Trækveje og Vinteropholdssted. Vi ved nu, at danske Storke flyver helt ned til Sydafrika og at andre nordiske Arter gaar endnu længere mod Syd, helt ned til Sydpolen. — Ringmærkningen kan ogsaa benyttes til at undersøge, hvor udsat Vildt, der ikke bliver paa Udsætningsstedet, gaar hen.

Naar Fuglene yngler mod Nord og om Vinteren opholder sig i sydligere Egne, er det af ernæringsmæssige Grunde. I de nordlige

Egnes lange lyse Sommernætter kan Ungerne fodres næsten hele Døgnet. Mærkelig er Fuglenes Evne til at orientere sig og finde tilbage til samme Yngleplads, maaske ogsaa til samme Vinteropholdssted. Gennem flere Aar kom Stæren med den hvide Fjer i venstre Vinge til samme Kasse om Foraaret, og Musvaagen med den hvide Ryg udrugede i mange Aar sine Unger i samme Rede. Forøvrigt har ogsaa Pattedyrene denne Evne. Kronhjorten, som strejfer rundt i Jylland, synes at benytte de samme Veksler, som dens Forfædre har brugt gennem hundrede Aar, og alle kender Hundens Evne til at finde tilbage til sit Hjem. Hjemstavnsfølelsen er forbavsende stærk. Hos mange Fugle følges Parret ikke ad paa Trækket. Om Foraaret kommer Hannen ofte først, nogle Dage senere er Hunnen der, rimeligvis ad selvsamme Vej som han. Hos andre Arter trækker de gamle Fugle om Efteraaret bort før de unge, som da selv maa om at finde den rigtige Vej. Nogle Arter trækker i større eller mindre Selskaber, andre enkeltvis. — Vi har Træk af Fugle næsten hele Aaret. I Januar kommer de første Lærker, og saa fortsættes Trækket til Pomeransfuglene er trukket over langt hen i Maj. Og i Juni har vi de første Regnspover paa Tilbagevejen, efterfulgt af andre Arter til helt hen paa Forvinteren.

Vildtets *Sanser* vil blive omtalt under den enkelte Art. Indenfor samme Art synes de at være fuldstændig ens hos de to Køn, men dog er der maaske en Forskel. Som bekendt er Føreren for en Rulle Kronvildt altid en Hind, hvis der da er en saadan i Rullen, og det skyldes vel hverken en Tilfældighed eller en anerkendt Samfundsordning, men praktiske Grunde. Ogsaa hos andre Vildtarter er Føreren af Flokken altid en Hun. Hos nogle Fugle, f. Eks. Høgene, er Hannen behændigere og derfor bedre Fanger en Hunnen, hvilket Falkejagten, ogsaa den moderne, har givet talrige Beviser for. — At den forsigtige Ræv, som undgik Jægeren, var »en snedig gammel Hanræv«, er blot en Talemaade, vel fremkaldt af, at Jægeren jo ogsaa plejer at være en Han.

Videnskaben benægter, at Dyrene har Forstand, d. v. s. kan udføre selvstændige Handlinger efter Overvejelser. Deres Handlinger menes at være enten tillærte eller instinktmæssige, d. v. s. udført uden at der ligger en Tanke forud, saaledes som de nyfødte Dyreungers Dien o. lign.

Vildtet kræver en vis Plads. Enhver nok saa lille selvstændig Grundejendom er hos os et Jagtterræn, men ikke et *Jagtdistrikt*. Et saadant maa være saa stort, at der kan holdes en Vildtbestand indenfor dets Grænser. I nogle andre Lande er Jagtudøvelsesretten knyttet

til et Mindsteareal, i Tyskland saaledes som nævnt 75 ha, og mindre kan et Jagtdistrikt ogsaa vanskeligt være. Paa den anden Side kan det, naar der kun tænkes paa Vildtet, ikke blive for stort. Det kan være ejet eller lejet. Her i Landet har enhver Ret til at udleje sin Jagtudøvelsesret til andre uden Hensyn til Arealets Størrelse, og der jages da ogsaa paa meget smaa lejede Arealer, hvor hvert eneste Stykke Vildt kan blive og ogsaa bliver skudt bort. I Tyskland kan Jagten kun lejes ud i Arealer paa mindst 150 ha samlet Areal, og kun til den, der i mindst 3 Aar har haft et Aarsjagttegn og altsaa maa betragtes som Jæger.

Jagtudøvelsesretten betales her i Landet med meget store Summer, navnlig for Skovjagt, langt mere end der igen kan faaes ind gennem det skudte Vildt. For et godt Jagtdistrikt, d. v. s. et Terræn, der byder Vildtet gode Livskaar, betales op til en halv Snes Kroner i aarlig Leje pr. Td. Land.

Vildtets Fodring m. v. vil blive omtalt under Arterne.

Nogle Vildtarter holdes i *Dyrehaver,* større eller mindre indhegnede Skovarealer, i hvilke Skovens økonomiske Udnyttelse er traadt stærkt i Baggrunden til Fordel for Vildtet uden dog at være tabt helt af Syne, og hvor Vildtbestanden er saa stor, at den ikke kan finde tilstrækkelig Næring paa Arealet, men maa fodres mere eller mindre direkte Aaret igennem. Vildtet er under stadig Røgt og Pleje. Tidligere skelnedes kun mellem fritstaaende Vildt og Dyrehavevildt, men denne Adskillelse kan ikke opretholdes i vore Dage, fordi mange Skovejere af jagtlige Hensyn sætter Hegn om deres Skove uden dog at have opgivet den økonomiske Behandling af Skoven.

Ialt er der her i Landet udlagt ca. 2800 ha Skov til egentlig Dyrehave. Hovedvildtarten er Daadyr, men der findes ogsaa Dyrehaver med Sikadyr og Vildsvin, medens Krondyret, bortset fra Jægersborg Dyrehave, er forsvundet fra de egentlige Dyrehaver. Naar Daadyret foretrækkes, er det vel især fordi det formerer sig lidt stærkere end Krondyret, stiller noget mindre Krav til Plads og Fodermængde og sjældent bliver ondt overfor Mennesker. Til Gengæld er Daadyret ikke saa modstandsdygtigt overfor vanskelige naturhistoriske Forhold som Krondyret. Raadyret kan nok leve i Dyrehaver, men bag Hegn degenererer det hurtigt, gaar stærkt ned i Vægt og sætter ofte kun et Lam, med mindre Arealet er meget stort. Det stiller i det hele langt større Krav til Forholdene, navnlig Ernæringen, end de andre Hjortearter. Blodfornyelse hjælper ikke. Men kan der skaffes Raadyret det alsidige Foder, det finder som fritlevende, kan det holdes i Dyrehave.

Vildtet maa fodres i Dyrehaver, om Sommeren indirekte ved at dyrke Kunstenge og Vildtagre, hvis Afgrøder Vildtet kan tage, om Vinteren direkte med Hø, Skaftehavre etc. Vor Viden om det bedste Foder er langtfra fuldkommen, og sikkert er det, at Dyrehavevildt gennemgaaende er mindre kraftigt udviklet end Frilandsvildtet i de omgivende Skove. Dette kan dog ogsaa skyldes Indavl. Anlæggene til mindre gode Egenskaber kan naturligvis i højere Grad give sig Udslag i et lille Samfund, hvor alle Individer er mere eller mindre nær beslægtede, end i et større, navnlig naar Kalvene er avlet med nogle faa Hjorte. Indavlsfaren er dog næppe saa stor som den gøres til. Blodfornyelse kan være heldig, men i Almindelighed taber dens Virkning sig hurtigt. De lokale Forholds Indvirkning synes at være stærkere end Blodfornyelsens. Som Regel blodfornyes med Hjorte, men da Egenskaberne jo arves gennem begge Køn, kan der lige saa godt blodfornyes med Daaer. Til en Dyrehave kunde for samme Pris leveres 3 Hjorte eller 5 drægtige Daaer. Der valgtes Daaerne, som fik 6 Kalve, hvoraf 3 Hjortekalve. Der var altsaa kommet 11 Stykker med nyt Blod i Dyrehaven paa Bekostning af, at Hjortekalvene først om et Par Aar kunde træde rigtig i Virksomhed som Avlsdyr.

Der maa ikke være for faa Hjorte. Med en Bestand af 20 Hjorte og 40 Daaer kan der vistnok regnes med en aarlig Tilgang af ca. 30 Kalve, og Tilgangen bliver ikke synderlig større, hvis der er 10 Hjorte og 50 Daaer, et Forhold, der hyppigt ses. Hertil kommer, at der ønskes Hjorte med stærke Gevirer, men der kan ofte ikke sluttes fra Spidshjortens eller Stanghjortens Gevir til Skuffelhjortens, saa ogsaa af den Grund bør der være et større Udvalg af unge Hjorte.

Det er dyrt at holde Dyrehave, naar alle Udgifter tages med. — Hjortevildt og Harer er ikke fredet i forsvarligt indhegnet Dyrehave, og Vildtet herfra maa forsendes og forhandles i de almindelige Fredningstider, naar det er stemplet af Politiet, Sakse maa ikke udlægges, men det er tilladt at opstille andre Fangstindretninger og Fælder som det findes for godt og indrette Faldgruber, og Straffen for ulovlig Jagt i Dyrehave er strengere end i den frie Vildtbane, da Vildtet jo ikke kan undslippe og altsaa er Ejendom.

For at værne om Vildtet er visse Arter *fredet* en Del af Aaret, medens andre er fredet hele Aaret og atter andre maa skydes hele Aaret. Til disse sidste hører Daahjorte, Ræve, Grævlinger, Maare — Skovmaaren er dog ved en Særbestemmelse foreløbig totalfredet —, Ildere, Væsler, Muldvarpe, Egern, Sæler og Hvaler. De anses nemlig for saa skadelige overfor Landbruget, Jagten eller Fiskeriet, at de maa dræbes til enhver Tid, ogsaa naar de har smaa Unger. I andre

Lande er det forbudt at skyde Moderdyret bort fra Yngelen. — Jagttiden for det øvrige Vildt er omtalt under Arterne. Medens Jagtloven udtrykkeligt anfører Kron- og Daavildtets Kalve, er Raa- og Sikadyrets Lam og Kalve ikke nævnet. Det antages, at de maa skydes samtidig med Hundyrene.

Af Pattedyrene er kun Pindsvin delvis og Flagermus helt totalfredede. Derimod er en lang Række Fugle totalfredede.

Nogle faa Planter og Insekter er fredede, men iøvrigt betragtes alle Skabninger, som ikke er anført i Jagt- eller Fiskerilovene, som Allemands Eje. Turister og Skovgæster tager som en Sevfølge Insekter, Padder o. s. v., hvor det passer dem og uden at spørge om Lov.

Vildtet er *jagtbart,* d. v. s. tjenligt til Skydning, naar det har naaet en vis Udvikling, som for Aarets Yngel antages at være naaet ved Jagttidens Begyndelse. Det er ogsaa gennemgaaende Tilfældet, men der vil altid findes sent udrugede Kuld, sent satte Harekillinger, som ikke er jagtbare, naar Jagten gaar ind. Egentlig er Rovvildtet kun jagtbart i den Tid, Bælgen har Værdi. — Vildt, som ikke har naaet den tilstrækkelige Udvikling ved Jagtens Begyndelse, kaldes grønt.

HAARVILDTET

Forsvundne Vildtarter.

Foruden de Vildtarter, der endnu findes her i Landet, har vor Fauna i længst forsvunden Tid huset en Del forskellige *nu uddøde eller forsvundne Arter,* saaledes den forlængst uddøde *Kæmpehjort* (Cervus euryceros) med de kolossale Takker, *Rensdyret* (Cervus tarandus), der rimeligvis forsvandt hos os, da Landet blev skovklædt, men endnu findes hos vore nordlige Naboer, i Grønland m. v., *Elsdyret* (Cervus alces), der har levet her sammen med vore ældste Forfædre og endnu er ret talrigt i Østpreussen, det meste af det europæiske Rusland og en stor Del af Skandinavien og i den senere Tid med Held er udsat i Mecklenburg og Schorfheide. For faa Aar siden kom et enkelt Eksemplar til de nordsjællandske Skove, enten udsat der i Hemmelighed eller maaske svømmet over Sundet fra Skaane. I de foregaaende 400 Aar er dog aldrig en Elg svømmet over Sundet. Elgens Bevægelser er ikke saa klodsede som det kunde ventes af dette uragtige Dyr med det klumpede Hoved og de lange Ben, tværtimod. Den er meget skadelig i Skoven. I Østpreussen er Elsdyrstammen ved forstandig Behandling blevet bragt meget stærkt frem. Svage Individer er skudt bort og der er fredet om Tyrene, saa Forholdstallet mellem Kønnene er blevet naturligt. Elsdyrgeviret med Skuflerne kendes let fra Daahjortens, ikke alene ved Formen, men ogsaa ved altid at mangle Øjensprossen og have Enderne siddende paa Stangens fremadvendende Side. — *Uroksen* (Bos primigenius) var ret talrig, ogsaa her i Landet, men uddøde i det 17. Aarhundrede, hvorimod *Bisonoksen* (Bison europæus), der vistnok var mindre almindelig hos os, endnu findes i en ganske lille Bestand i Polen, omhyggeligt fredet. Uroksen er en af den tamme Okses Stamfædre, og der arbejdes nu, ikke uden Held, i Tyskland paa ved Tilbageavl, d. v. s. Avl modsat Forædling, at naa tilbage til den oprindelige Form, at faa den uddøde Urokse til at opstaa igen. *Bæveren* (Castor fiber),

der er nær beslægtet med Egernet, forsvandt hos os, da Fyrren afløste Aspen i Skovene, men forekommer endnu i ringe Tal og omhyggeligt fredet forskellige Steder i Europa, Norge, Sverige, Tyskland. *Bjørnen* (Ursus arctos) levede her i Fyrre- og Egeperioden, men er tidligt forsvundet ud af vor Fauna. Den findes endnu vild hos vore nordlige Naboer, i Rusland, Karpaterne o. s. v., maaske talrigst i Rumænien. De fleste Steder er den mere eller mindre stærkt fredet. *Lossen* (Felix lynx) fandtes her i Fyrretiden og ind i Egetiden. Endnu forekommer den sparsomt i vore nordlige Nabolande og desuden i Rusland, Sibirien, Polen og andre Steder i Mellemeuropa. *Vildkatten* (Felis catus) har næppe levet her i Landet i den historiske Tid, men er vedblevet at spøge i Litteraturen og skal derfor omtales med et Par Ord. Den ligner meget en graa Tamkat, men som udvokset er den betydeligt større, omtrent som en Ræv. Den kan blive 30-36 cm høj og Vægten kan naa op over 9 kg. Fra Tamkatten kendes den desuden paa, at dennes Bagløbs Bagside fra Knæet til Poten næsten altid er sort, medens Vildkatten kun har en lille sort Plet nede ved Poten. Kendetegnet er dog ikke aldeles sikkert. Allerede det første Efteraar er den unge Vildkat paa Størrelse med Tamkatten. Det hænder, at de to Arter parrer sig sammen, og saa er det naturligvis umuligt at afgøre, om det er en Vildkat eller ej — det er jo ogsaa begge Dele. — I Tyskland er Vildkatten blevet saa sjælden, at den nu er totalfredet for ikke at blive udryddet, men i Jugoslavien, hvor der aarlig skydes 6-700, i Bulgarien, hvor det aarlige Udbytte er dobbelt saa stort, og i Polen forekommer den endnu nogenlunde almindeligt.

Ulven (Canis lupus) er først skudt helt bort her i Landet i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Allerede i det 13. Aarhundrede eller endnu før var den udryddet paa Øerne, og i Jylland var den under Frederik den Første vistnok sjælden, men derefter tiltog den i noget bølgende Bevægelse, og navnlig under og lige efter Svenskekrigene blev den forholdsvis talrig. Der blev imidlertid fra omtrent 1680 taget kraftigt fat mod den, og dens Tal blev hurtigt sat ned. Flest var der i Haderslev Jægermesterdistrikt (det meste af det nuværende Sønderjylland, Ribe Amt og en Del af Ringkøbing og Vejle Amter), men skønt der her fra 1684 i en Aarrække hvert Aar blev holdt store Klapjagter paa den med Klappere i Tusindtal — Klapperkæden var paa Steder 50 km lang — blev der dog i de 9 Aar 1684-92 kun skudt ca. 300, hvilket ikke er særlig imponerende, naar Arealet og det store Apparat tages i Betragtning. Udtalelser om, at den i

gamle Dage var lige saa talrig som Ræven nu, eller at der var saa mange, at de kunde holde Rævene nede i Tal, rammer langt ved Siden af. Gennem hele det 18. Aarhundrede blev der skudt Ulve i Jylland, men Antallet af dræbte Ulve svarer ikke rigtig til de kraftige Klager, der indsendtes over dem. Den sidste jydske Ulv blev vistnok skudt 1813. Naturligvis er det ret ligegyldigt, om den sidste blev skudt 1804 eller 1813, især hvis det har været et Strejfdyr fra Tyskland. Endnu i vore Dage vedbliver Ulven at spøge i Fantasien. For faa Aar siden meddelte Dagspressen, at der var set Ulvespor i Sneen paa et jydsk Skovdistrikt. Sporene var af Grævlinger. Ulven er snarere fejg end modig, og kun naar de optræder i Flok og Sulten driver dem, er de farlige for Mennesket. I Fangenskab kan Ulven parre sig med Hunden. Dette har givet Anledning til Skrøner om, at man for at faa særlig glubske Schæferhunde satte løbske Tæver ud paa Steder, hvor der færdedes Ulve for at de to Arter skulde parre sig. Ulven foretrækker Hundekød fremfor noget andet og æder utvivlsomt straks enhver Hund, den kan faa fat i.

Vildsvinet (Sus scrofa) er Stamfader til den gamle Race af vort Tamsvin, medens de nulevende Tamsvin er Bastarder mellem vort gamle Tamsvin og det indokinesiske Tamsvin, der nedstammer fra vistnok forskellige asiatiske Vildsvin.

Vildsvinet fandtes i gamle Dage vildtlevende her i Landet. Det er rimeligvis indvandret i Fyrretiden, men blev først almindeligt i Egeperioden, baade paa Øerne og i Jylland. Midt i det 16. Aarhundrede var det udryddet paa Øerne og meget faatalligt, om ikke udryddet i Jylland, men 1580 lod Frederik den Anden i Jylland udsætte 21, som han fik fra Mecklenburg og som bredte sig saa stærkt, at de gav Anledning til bitre Klager fra Bønderne. Vildsvinet holdt især til i de store kongelige Vildtbaner, og da de forsvandt sammen med Rytterdistrikterne, blev det hurtigt skudt bort. Det sidste skal være skudt ved Silkeborg 1801 eller paa Meilgaard et Par Aar senere. — Paa Sjælland dukker der pludselig Vildsvin op omkring 1690, og i nogle Aar fangede Christian den Femte adskillige — 33 ved en Jagt — men de forsvandt hurtigt igen og er i alt Fald ikke fundet omtalt af det kongelige Jagtvæsen efter Aar 1700. Der er ingen Tvivl om, at det er Vildsvin, Christian den Femte lod udsætte for at drive Parforcejagt paa dem. Hoffet blev da ogsaa lige til omtrent 1775 forsynet med Vildsvinekød fra Jylland.

1863 blev der udsat Vildsvin i en Dyrehave paa Ravnholt paa Fyn, og her er der endnu en Snes gamle Svin. Grisene skydes bort

om Efteraaret. Endvidere blev der sidst i 1920'erne udsat Vildsvin i Lille Vildmose indenfor Hegn.

Brunsttiden falder som Regel sidst i November og Soen faar i April eller saa indtil 12 Grise, der fødes i en Rede, som den laver af Grene og afgnavede Planter. De vokser kun langsomt til. Soen kaldes Bache, den unge Orne Keiler, den ældre Huggert, Ungerne Grise. — Vildsvinet tager alt fra Dyre- og Planteverdenen, som i det hele er fordøjeligt, ogsaa Faldvildt og Aadsler. Det roder Kartofler og Roer op, æder Kornet og vælter sig i det, gør kort sagt megen Skade paa Landbruget. I Skoven er det mere uskadeligt og siges endog at gøre nogen Nytte ved den stadige Omroden af Jorden, men det er kun det øverste Jordlag, det roder i, saa dets Bearbejdning af Jorden er overfladisk.

Hugtænderne er Ornens kraftige, stærkt krummede Hjørnetænder i Underkæben. Deres Størrelse er forskellig og retter sig, bortset fra Alderen, ikke efter Dyrets Størrelse eller Kraft. En 5-aarig stærk Huggert kan have langt svagere Hugtænder end en jævnaldrende, betydeligt mindre udviklet Kammerat. Hugtænderne er et farligt Vaaben, navnlig hos de yngre Huggerter; hos de gamle bøjer de sig bagud, saa de ikke kan ramme en Modstander med Spidsen.

Vildsvinet med det vældige Hoved er absolut ikke nogen Skønhedsaabenbaring. Det er ofte befængt med *Trikiner* (Trichina spiralis), en ganske lille Rundorm, der foruden hos Tamsvinet, Hunden, Katten og Mennesket er fundet hos Grævling, Ræv, Ilder, Maar, Pindsvin, Vildsvin, Rotter og Mus. Er der kommet Trikiner i Værtens Tarm, føder hver Hun et stort Antal mikroskopiske levende Unger, som borer sig gennem Tarmvæggen ind i Værtens Krophule og derfra ud i Muskeltraadene, hvor der danner sig en citronformet Kapsel om hver. Hvis Værten ikke ædes inden en vis Tid, forkalker Kapslen og Trikinen døer. Mennesket faar sine Trikiner ved at spise raat Svinekød (røget Flæsk), Svinet fra at æde Rotter og disse atter ved at æde Affald fra Svineslagterier eller døde Kammerater. Trikinsygdommen fremkaldes ved Ungernes Vandring gennem Legemet og det første Ophold i Muskeltraadene. Er Ungerne først indkapslede, ophører Sygdommen, som forøvrigt kan have dødeligt Forløb. Koges eller steges Kødet, dræbes Trikinerne. Med Undtagelse af Vildsvinet og undertiden Grævlingen, spises de Vildtarter, som kan indeholde Trikiner, jo ikke. — Antagelig fremkalder Trikinerne ogsaa Sygdom hos andre Værter end Mennesket.

Sammen med disse Arter, som nu er forsvundet ud af vor natur-

lige Fauna, levede ogsaa de Arter, som endnu findes her i Landet, dog med Undtagelse af Daadyret og Sikadyret. Med disse to Undtagelser er alt vort Haarvildt dansk Urvildt, som har levet her i Aartusinder.

Hjortene.

hører til Hovdyrenes Orden (Ungulata), Drøvtyggernes Gruppe (Ruminantia) og Hjortefamilien (Cervidæ). Klovene svarer til Negle og Kløer hos andre Pattedyr, men er hos de parret-taaede Hovdyr udviklet til et ved Enden skraat afskaaret Rør, der ikke er krummet efter Længden og tjener til at bære Dyret under Gangen. Tommelen mangler, og det er Finger Nr. 3 og 4, Dyret gaar paa, medens Nr. 2 og 5 er de højere siddende, mindre Biklove.

Hjortefamilien. (Cervidæ).

K r o n h j o r t e n (Cervus elaphus), den største af vore Hjortearter, er udbredt over det meste af Europa undtagen det høje Nord. I Norge findes den nordligste Stamme ved Trondheim, i Sverige i Skaane. I alt Fald i en Periode fra Midten af det 16. til henimod Slutningen af det 18. Aarhundrede var Krondyret talrigere hos os end baade Daa- og Raadyret, men da Landbruget gik over til Korndyrkning, blev det for skadeligt og maatte skydes ned. Tilbage i fri Stand er nu kun en Del i Jylland, antagelig 10-1200 Stk., spredt over nogle faa Stammer i Roldskovspartiet, paa Djursland, ved Frijsenborg og i de store Hedeplantager mellem Lemvig og Herning. Herfra strejfer navnlig Hjortene ud over en stor Del af Jylland, om end i ret beskedent Tal. Den store Bestand i Lille Vildmose staar indenfor Hegn.

Krondyret er i vore Dage især Skovvildt, ikke af naturlig Tilbøjelighed, men fordi det ikke kan finde Fred andre Steder. Har det undtagelsesvis Fred, færdes det ligesom i gamle Dage endnu meget paa aabent Terræn. Det hører til vore groftmærkende Vildtarter, trives godt overalt i Landet, opnaar samme Størrelse, Vægt og Gevirudvikling paa det magre Sand, hvor det maa leve af fattige Græsser og Lyng, som paa det fede Ler, hvor Kløver og andet fint Foder staar til dets Raadighed, klarer Vinteren godt, selv om det ikke fodres — i særlig strenge, snerige Vintre falder de dog noget — men hører

til de store Arealers, de store sammenhængende Skovstrækningers Vildt. Plads skal det have.

Det færdes den største Del af Aaret i større eller mindre Flokke, *Ruller* eller *Rudler,* de stærkeste Hjorte for sig i smaa Ruller, de mellemstore for sig og endelig Hinder, Kalve og Smaahjorte for sig. Kun i den Tid, Hinden sætter Kalv, søger den Ensomhed i nogle Uger. I Løbet af Sommeren æder Hjortene sig fede — deres Fejsttid indtræffer i August, før Brunsten, medens Moderdyrenes falder et Par Maaneder senere. I Fejsttiden er Hjortene nærmest dovne og færdes fredeligt sammen, men naar *Brunsttiden* nærmer sig, ophører Venskabet, Hjortene skilles og hver af de stærkeste samler sig saa mange Hinder som muligt, undertiden 80-100, hvoraf dog en Del er Kalve, kæmper med Rivaler om Hinderne, passer paa, at Rullen holdes sammen, bortviser nærgaaende Smaahjorte, imponerer Rullen ved stærke, ikke særlig vellydende Brøl og straffer Hinder, som søger at komme bort fra Rullen, med kraftige Slag med Geviret. Brunsttiden, der begynder først i September og varer 4-6 Uger, er meget enerverende for Hjorten, og da den saa at sige intet æder, kan dens Vægt gaa et halvt Hundrede Kilogram ned i disse Uger. Forøvrigt er det ikke helt rigtigt at sige, at Hjorten samler Hinderne. De indfinder sig af sig selv paa Brunstpladsen, der som Regel er den samme Aar efter Aar. Skydes Pladshjorten, bliver Hinderne paa samme Sted, til en anden Hjort tager Rullen, hvilket sjældent varer længe, da mindre Hjorte altid færdes længselsfuldt omkring Hinderne for at benytte en Lejlighed, hvor Pladshjorten er optaget. Hinderne er dog ikke rigtig tilfredse med Smaahjorte, og det er ikke sjældent at se en gammel Hind rejse sig paa Bagløbene og med Forløbene lange ud efter en mindre Hjort, som bliver nærgaaende, for lidt efter at modtage Takken for sin Trofasthed fra Pladshjorten. I Brunsttiden lugter Hjorten stærkt og stramt og Kødet faar en ubehagelig Smag. Ogsaa Hinderne har en lidt stram Lugt i denne Tid. Kampen mellem Rivalerne faar jævnligt dødeligt Udfald for en af dem, ikke altid den svageste. En stærk Hjort med mange Ender paa Geviret bukker jævnligt under for en mindre med faa Ender paa lange Stænger. Det hænder, at to Hjorte under Kampen faar Gevirstængerne saaledes indviklede i hinanden, at de ikke kan komme løse, *Gevirerne er gaaet i Laas,* og saadanne laasede Hjorte lider undertiden Hungerdøden eller gaar ind, som det siges i Jagtsproget, paa anden Maade. I et Tilfælde var saaledes et Par laasede Hjorte faldet i en Muddergrøft og druknet. — Under Brunsten er Hjorten Rullens Tyran, men ikke dens Leder. Bliver der Fare paa Færde, er det ikke den, men en Hind,

der stiller sig i Spidsen og fører Rullen bort. Hele Rullen følger i blind Tillid Førerhinden, og sidst af dem alle kommer Hjorten. Efter Brunsten slutter Hjortene sig atter sammen i Ruller. I de første Maaneder er de irriterede og ufredelige, støder hinanden med Gevirerne, ofte med vældig Kraft og ikke sjældent med dødeligt Udfald, men efterhaanden bliver Forholdet mellem dem fredeligere.

Det hænder jævnligt, at en Hind ikke bliver befrugtet ved den normale Brunst, og i saa Fald brunster den ofte om senere paa Aaret, stundom først hen imod Jul. Saadanne ombrunstende eller efterbrunstende Hinder sætter deres Kalve sent, hvis de i det hele bliver befrugtede, og bør skydes bort, saa meget mere som Efterbrunsten ofte gentager sig de følgende Aar hos samme Hind.

Kalven — det er sjældent, en Hind faar to Kalve — sættes i Maj eller først i Juni, langtfra altid paa et godt skjult Sted, men det er heller ikke nødvendigt, for de smaa brun- og hvidspættede Kalve ligger ganske urørlig og falder saa nøje sammen med Omgivelserne, at det er meget vanskeligt at faa Øje paa dem. Hinden ligger ikke sammen med Kalven, men fjerner sig ikke særlig langt fra den og forsvarer den med kraftige Slag af Forløbene mod Ræve og Hunde. Naar Kalven er nogle Uger gammel, følger den med Hinden og bliver hos den i omtrent to Aar. Ogsaa indenfor Rullen holder den lille Familje sammen, Hinden forrest, derefter Kalven og saa Smaldyret eller Spidshjorten. Kalven kaldes Kalv til den er et Aar gammel, og der kommer en ny Generation, Hindkalven derefter Smaldyr, Hjortekalven Spidshjort. Dette er det almindelige, men Jagtraadet har dog udtalt, at Hjortekalven er at betragte som Spidshjort fra Udgangen af Februar, skønt den da endnu ikke har sat Spidserne op. Efter at Smaldyret som halvandenaarig er gaaet i Brunst, kaldes det Gammelhind. Kalven vedbliver at die til langt hen paa Efteraaret, og skydes Moderen fra den kort efter at Fredningstiden 1. Oktober er ophørt eller endog først ind i November, løber den forvildet om i Rullen, hundset af de øvrige, faar efterhaanden et forpjusket, laaddent Udseende og bliver rimeligvis aldrig noget kraftigt Dyr. Skydes Moderen før Vinteren, er det rigtigst ogsaa at skyde Kalven. Medens Raalammet kalder paa Raaen, naar det er i Fare, er Kronkalven tavs, hvis den berøres eller en Hund snuser til den. Hjorten interesserer sig slet ikke for Afkommet.

Geviret er Kron-, Daa- og Sikahjortens Takker. Raabukkens hedder Opsats. Geviret har to Stænger, der bestaar af Ben og ved Basis er forbundet med *Rosenstokken,* en kort hud- og haarklædt cylin-

drisk Fremvækst fra Pandebenet. Rosenstokkene begynder at vokse frem, naar Kronhjortekalven er 6-8 Maaneder gammel, og naar Dyret er ca. et Aar, begynder Stængerne at udvikle sig paa Rosenstokkene som et Par smaa Hudpuder, der vokser opad, til Stangen har naaet sin fulde Udvikling. Stangens Basis dannes af *Rosenkransen,* en smal, stærkt perlet Ring, som er sværere end Stangen, men ikke findes eller kun er meget svagt udviklet paa det første Gevir. Under Udvæksten er Stangen blød og beklædt med Hud, *Basten,* som bærer en fløjelsagtig fin Haarbesætning og skjuler en Del store Blodaarer, der efterlader Spor, de saakaldte Riller eller Furer, paa Stangen. Furerne viser Aarernes Forløb. Stængerne er til at begynde med bruskagtige og bløde, men forbenes tidligt fra Basis ved Aflejring af Kalk i Stangens Indre. Naar Forbeningsprocessen er tilendebragt for hele Stangen, er den udvokset, moden, Blodcirkulationen hører op fra Stangens øverste Ende, og Dyret fjerner nu Huden ved at gnide Stængerne mod unge Stammer, ved at *feje* dem. Det antages, at Trangen til at feje fremkaldes ved en kløende Fornemmelse i Huden, der er indtørret, men ikke død. Det nyfejede Gevir er blodigt, hvidt som Ben og besat med flere eller færre skarpe Hornknuder og smaa Fremspring, Perlerne. Under Paavirkning af Luften og Saften fra de Stammer, de fejer paa, faar Stængerne den mørke Farve og Perlernes skarpe Kanter slibes noget af ved fortsat Fejning. Geviret er, i alt Fald hos den ældre Hjort, fuldt udviklet og fejet før Brunsten, og Stængerne sidder nu saa fast sammenvoksede med Rosenstokken, at de lettere brækkes af andre Steder end i Sammenvoksningen. Samtidig med og efter Fejningen plejer Hjorten Geviret ved at støde det i Jorden og paa anden Maade, saa der fremkommer de smukke, hvide Spidser. Alle Hjorte er ikke lige forfængelige og navnlig de unge plejer ikke Geviret saa omhyggeligt som de ældre. Iøvrigt kender Hjorten sit Gevir nøje, ved hvor den kan komme igennem med det mellem Stammerne, hvordan det er som Angrebs- eller Forsvarsvaaben o. s. v. Noget efter Brunsten begynder det øverste lille Lag af Rosenstokkens Benvæv at opløses fra Centrum mod Periferien, og efterhaanden som denne Opløsning skrider frem, dannes der et lille Hulrum mellem Stangens Basis og Rosenstokken. Henad Foraaret er Rosenstok og Stang kun forbundet med faa Benbjælker i Omkredsen, og i Marts-April stødes eller falder Stangen af, *kastes* eller *fældes.* Hos de unge Hjorte er Udviklingen lidt senere, saa de først kaster i Maj eller endnu senere. Efter at Stængerne er kastet, viser Enden af Rosenstokken sig som en rund blodig Flade, paa hvilken der hur-

tigt danner sig en Saarskorpe. Denne overvokses snart efter af den omgivende Hud, der danner en Hudpude som Anlæg for den nye Stang.

Den unge Hjorts første Gevir er altid ugrenet. Stængerne er et Par Spidser og Hjorten kaldes *Spidshjort.* Paa det næste Gevir har hver Stang normalt to Ender, og Hjorten er nu *Gaffelhjort,* men ret jævnligt er andet Gevir ogsaa et Par ugrenede Spidser, blot højere og sværere end de første. Hvor der er rigeligt Foder og Foderemnerne er rigtigt sammensat, kan Hjorten gaa lige fra Spidshjort til Otteender, endog til Tolvender. Efterhaanden som den bliver ældre, faar den stærkere, kraftigere Gevir, dog langtfra altid med stedse flere Ender.

Enderne er altsaa Udvæksterne eller Spidserne paa Hjortevildtets Takker, og for Kronhjortegeviret som Trofæ spiller de en stor Rolle. Den nederste nærmest Hovedet, *Øjensprossen,* er ofte meget kraftig. Derefter kommer den noget svagere udviklede *Issprosse,* der dog ikke findes paa yngre Hjortes Gevirer og heller ikke paa alle ældres, derefter *Mellemsprossen,* som sidder nærmest under *Kronen,* i hvilken der kan være et større eller mindre Antal Ender, dog mindst tre, for at den kan kaldes Krone. Normalt er først den unge Tiender Kronhjort, d. v. s. har tre Ender i Kronen, Mellemsprosse og Øjensprosse. Der er ikke altid lige mange Ender paa hver Stang, men Hjorten benævnes efter det dobbelte Antal paa den Stang, der har flest. En Tolvender har saaledes enten 6 Ender paa hver Stang og er da lige Tolvender, eller 6 paa den ene og et mindre Antal paa den anden, og Hjorten er da ulige Tolvender. Der kan altsaa ikke tales om Ni- eller Elleveendere, endnu mindre om ulige Niendere. For at en Spids skal kunne regnes for en Ende, skal Hirschfængeren kunne hænge paa den. I Almindelighed bliver den danske Kronhjort ikke over Sekstenender — engelske kraftfodrede Parkhjorte kan have mange flere Ender — men der træffes dog ikke helt sjældent Atten-, Tyve- og Toogtyveendere hos os. Iøvrigt kan Endernes Antal variere stærkt. 1696 skød Frederik den Første af Preussen en 66-Ender, 33 Ender paa højre, 29 paa venstre Stang, det højeste Antal, der kendes paa noget Gevir. Det hænger nu i Audienssalen paa Slottet Moritzburg ved Dresden sammen med 41 andre, særlig udsøgte Gevirer, hvoriblandt en 50-Ender. I Slottets mægtige Spisesal hænger 71 Gevirer, hvoraf to 50-Endere, tre 36- og tre 32-Endere, medens de øvrige har mindst 24 Ender. 1585 skød Kurfyrst August af Sachsen en 60-Ender. En stor Del af de mangeendede Gevirer er lidet smukke, nærmest Abnormiteter, og selv om de nok er kraftige, er de dog

ikke meget afvigende i Størrelse fra Nutidens stærke Gevirer. Her fra Landet kendes en 32-Ender, fundet i Bølling Sø. Forøvrigt kan der ad kunstig Vej fremkaldes Ender ved at saare de bløde, fremvoksende Stænger, f. Eks. ved at skyde paa dem med ikke for smaa Hagl.

Hjortens Alder kan ikke bestemmes efter Antallet af Ender. Den gamle Tro, at der med hvert Aar kommer en ny Ende paa hver Stang, har intet med Virkeligheden at gøre. En Sekstenender i Aar kan godt være Tolvender næste Aar og Attenender det følgende. Endernes Antal siger heller ikke noget om Dyrets Størrelse. En meget stærk Hjort kan godt have et kraftigt Seks- eller Otteendergevir.

Med højere Alder bliver Geviret ofte svagere, Hjorten sætter tilbage. Tilbagesætningen virker kun paa Stængerne, ikke paa Rosenstokken, og et tilbagesat Gevir er derfor altid svært forneden, bliver hurtigt tyndt opefter og har faa Ender.

Undertiden træffes Hjorte med *abnormt Gevir.* I nogle meget sjældne Tilfælde menes det at skyldes Arv fra deres Ophav, men oftest er det fremkaldt af udvendig Paavirkning, Beskadigelse af Kønsdelene (Testes), Sygdom i Rosenstokken, Anskydning eller Beskadigelse af de endnu bløde Stænger. Mangelfuld Udvikling af Testiklerne — de kan hos enkelte Individer være blevet liggende i Bughulen — Beskadigelse eller Fjernelse af dem (Kastrering) kan fremkalde det saakaldte Parykgevir, der er stærkt vortet eller knoldet, vedbliver at vokse i Tykkelse og hverken fejes eller kastes. Abnormiteter er langt sjældnere hos Hjortene end hos Raabukken, under hvilken de vil blive lidt nærmere omtalt.

Det hænder, at en Hjort ikke sætter noget Gevir op, men vedbliver at være kullet hele sit Liv. En saadan Hjort kaldes en *Munk.* Ligeledes hænder det, at Hinden kan have et Gevir, som oftest et Par korte Spidser, undertiden ogsaa et Seksendergevir.

Hjortevildtets Takker kaldes i vore Dage ofte Horn. Baade Takker og Horn er nok kolossale, indvendig forbenede Hudvorter, men det altid haarløse Horn, som ikke kastes og har en indvendig Stejle med et Hornlag uden om, er saa forskelligt fra Geviret, at der ikke med nogen Ret kan gives de to Dannelser samme Navn. Ønsker man ikke at bruge det tyskklingende Gevir, kan der siges Takker, men forøvrigt kaldtes Geviret hos os i Middelalderen og vel ogsaa længe før for Tweye, Weye, Vide, Vier.

Gevirdannelsen har i Udlandet været Genstand for de omhyggeligste videnskabelige Undersøgelser, og der foreligger en stor Litte-

ratur herom. Desuden er der anstillet en Mængde Forsøg paa at fremkalde særlig stærke Gevirer ved kraftig Fodring og Tilskud af Kalk. Endnu vides der dog altfor lidt paa disse Omraader til at der kan opstilles almengyldige Love, men ogsaa her i Landet tror man paa, at Kalktilførsel kan gøre Gevirerne stærkere. De stærkeste Gevirer synes vi dog at faa efter et rigt Oldenaar og ikke, som af mange fremhævet, eftersom Jorden er merglet eller ej.

Hos den udvoksede vesteuropæiske Hjort udgør Gevirets Vægt gennemgaaende ca. 4.5 pCt. af Legemsvægten opbrækket, men hvor de lokale Forhold er mindre gunstige kan den gaa ned til 3 pCt., og i Dyrehaver er den gennem særligt Foder bragt op til 8 pCt. Den enkelte Hjorts Gevir- og Kroneform kan forandre sig stærkt fra Aar til Aar eller i alt Fald gennem Aarene. — Det er meget vanskeligt i Terrænet at skelne den gamle Hjort fra den yngre. Denne sidste har dog tilsyneladende længere og spidsere Hoved, medens den gamles ser kortere ud, fordi Halshuden udvikler sig temmelig stærkt.

Krondyrets *Ernæring* er Græs, Blade, Knopper, unge Skud o. s. v. Som Følge af Dyrets Størrelse er den Skade, det anretter baade i Mark og Skov, meget betydelig, men det faar rigtignok undertiden Skyld for mere end der tilkommer det. Det kan unægtelig holde en hel Grankultur nede under Bidhøjde i mange Aar, men de lave, buskede Graner, som saa ofte ses i vore Skovmoser, kan være formede af Frosten og ikke af Krondyrenes Bid. Endnu mere end ved *Bidning* kan Kronvildtet gøre Skade ved at *skrælle*. Det er ikke alle vore Krondyrstammer, der skræller, men Grunden til, at nogle er ganske uskadelige i denne Henseende, kendes ikke. Ogsaa *Fejningen* af Geviret kan betyde noget, men dog langtfra saa meget som Bid og Skrælning. Paa Markafgrøderne kan Skaden være ret betydelig, selv om den som Regel overdrives.

I Modsætning til Daa- og Raavildtet *søler* Kronvildtet, navnlig Hjorten i Brunsttiden, d. v. s. den vælter sig i Mudderhuller, saa der kan sidde et helt Panser af tørt Slam paa den. Hvor der er Vildsvin (Lille Vildmose), der ogsaa søler, kan det være vanskeligt at afgøre, hvilket af de to Dyr det er, der har sølet. Vildsvinet plejer imidlertid efter Sølingen at gnubbe sig kraftigt op ad Træstammer, hvad Hjorten sjældent gør, og der efterlades da altid Børster, som let kan skelnes fra Hjortens Haar.

Krondyret bliver ca. *20 Aar gammelt* og opnaar sin kraftigste Udvikling som 12-15aarig. Det er en almindelig udbredt Tro, at Nutidens Krondyr er svagere end tidligere Tiders, men det er næppe rigtigt. Navnlig er der henvist til, at Endernes Antal staar tilbage.

Kurfyrst August af Sachsen (1611-55) nedlagde 15.740 Kronhjorte, deraf en 30-Ender, en 28-, en 26- og godt en Snes 20-Endere. Hans Efterfølger, Johann Georg den Anden (1656-80) naaede kun at nedlægge 13.636 Hjorte, hvoraf ingen over 22-Ender. Af disse mange Hjorte var altsaa kun en af ca. 1400 over 20-Ender. Det betragtedes som en Begivenhed, da Christian den Fjerde skød en 20-Ender.

En stærk Kronhjort *vejer* opbrækket 150-170 kg — Geviret indtil 8-9 kg —, en Goldhind 80-90 og en Gammelhind 60 -70 kg.

Krondyrets *Spor* kan forveksles med Vildsvinets. Der findes imidlertid ikke Aftryk af Biklovene i Krondyrsporet, medens de ses tydeligt i Vildsvinets. Det er ikke vanskeligt at skelne mellem Hjortens mere afrundede og Hindens noget spidsere Fod. Hjortens Skridtlængde er gennemgaaende 10-15 cm større end Hindens. Hindens Spor kan forveksles med en stærk Daahjorts, men er spidsere end dennes.

Kronvildtet har meget fine *Sanser,* og navnlig er Høresansen stærkt udviklet, medens Lugtesansen vistnok staar tilbage for Raadyrets. Jagten paa Kronvildt er derfor vanskelig. Det hører til de Vildtarter, der delvis kan plejes med Bøssen, selv om denne Pleje i frit Terræn kan være vanskelig nok. Ved Beskydningen udsøges først og fremmest de smaa og svage Kalve og Smaldyr, samt Golddyrene, for Hjortenes Vedkommende de ældre, hvis Gevir ikke kan antages at blive kraftigere, og de som i det hele har sat daarligt op og derfor ikke egner sig til Avl. Det kan dog være vanskeligt at bedømme Fremtidsgeviret før Hjorten er 10- eller 12-Ender. De mange smukke Teorier om den rette Beskydning efter Figur, Avledygtighed o. s. v. kan man roligt lade ligge. Skyd Kravlet og de senile eller golde som Vildtpleje og lad Resten være Lystjagt.

Efter Jagtloven maatte Hjortene skydes hele Aaret, men af Hensyn til Geviret, der jo er en vigtig Trofæ, blev de kun skudt i den Tid, de havde sat op og fejet. Jagtloven siger som nævnt ikke fra hvilket Tidspunkt Hjortekalven skal regnes for Hjort, men det er nu i alt Fald foreløbig uden Betydning, idet Kronhjorten i Henhold til Reservatloven er blevet *fredet* fra 1. Marts til 31. August i Aarene 1939 og 1940. Maaske vil det vise sig ønskeligt at ændre Fredningstiden lidt. I August er Hjorten fejst og har sin største Kødværdi, og det er ogsaa i August, den anretter størst Skade paa det modnende Korn. Brunsten begynder undertiden sidst i August, men som Regel først lidt ind i September. Brunsthjorten har hverken den Vægt eller Værdi som Fejsthjorten. Fredningstiden kan jo ændres, om man vil. Hovedsagen er, at Hjorten er blevet fredet i den Tid, den er mest tilbøjelig

til at strejfe om og træde tidligt ud. — Hinder og Kalve maa *skydes* fra 1. Oktober til 28. Februar. Kalven kan tidligst undvære Moderen fra hen i November, men da er Moderen jo atter drægtig, og ingen Jæger holder af at skyde et drægtigt Dyr. Kun Kalve og Golddyr kan skydes uden Betænkelighed, og med nogen Erfaring er det ikke vanskeligt at udpege disse sidste fra Moderdyrene. En anden Sag er, at Goldheden kan være foreløbig, f. Eks. ved at Kalven er omkommet. Et saadant Golddyr kan sætte Kalv og føre den igennem næste Aar og bør altsaa ikke skydes som ufrugtbart. I den frie Vildtbane kan det være vanskeligt at afgøre, om Goldheden er forbigaaende eller vedvarende. Bedre gaar det i denne Henseende i Dyrehaver, hvor Vildtet jo er under stadig Iagttagelse.

De fleste Krondyr skydes paa Pürschjagt, men nogle falder ogsaa paa Drivjagt. Krondyret holder Vekslerne godt, og naar der tages Hensyn til Vinden — Kronvildtet gaar altid mod Vinden — og Vekslerne er kendt, er det ikke vanskeligt at drive det frem til Skytterne, blot der anvendes faa Klappere, helst kun 3-4, som stilfærdigt krydser Tykningerne af. Naar Brunsttiden undtages, træder Kronvildtet i Almindelighed først ud efter Solnedgang, saa Anstandsjagt kan ikke benyttes. De stærke Hjorte skydes som Regel ved Rullerne paa Brunstpladserne, og Erfaringen har vist, at det kan gøres uden Skade for Bestanden, naar kun de fuldmodne ældre Hjorte skydes. De har i de foregaaende Aar overført deres gode Egenskaber paa Afkommet og gjort deres Pligt som Avlsdyr. Gamle Hjorte brunster vistnok ikke hvert Aar, og det er langtfra altid de modne Hjorte, der er Pladshjorte.

Et saa stort Dyr som Krondyret bør udelukkende skydes med Kugle, ikke alene paa Grund af dets Størrelse og Livskraft, men ogsaa fordi det er vanskeligt at komme det saa nær, at et Haglskud virker sikkert dræbende. Der kan nok nævnes Eksempler paa, at et Krondyr er skudt med Hagl paa 30-40 m Afstand, men der er mange, mange andre Eksempler paa, at det kun er blevet anskudt.

Krondyret er værdifuldt og derfor stærkt efterstræbt af Krybskytter, saa der kræves et stadigt Tilsyn for at forhindre et overhaandtagende Krybskytteri. En Bestand kan i det hele taget ikke holdes uden betydelige Ofre.

I Almindelighed kræver det ikke megen *Pleje*. Kun i strenge Vintre er det nødvendigt at fodre fritstaaende Krondyr, hvis der da er Lyng o. lgn. nok til det. Der fodres mest med Roer og Hø, iøvrigt som omtalt senere under Daadyret. Hjortene maa ikke skydes for

stærkt ned. Tidligere regnede man det for heldigst kun at have en Hjort for hver 7-8 kønsmodne Hinder, men Erfaringen har lært, at omtrent lige mange af hvert Køn giver det bedste Resultat, navnlig med Hensyn til at vedligeholde Stammens Kraft og Gevirets Størrelse.

Kronvildtet har ikke Farvevarieteter saadan som Daavildtet. I Jægersborg Dyrehave fik man i sin Tid, vistnok fra Bornholm, hvidblisset Kronvildt, som holdt sig til Slutningen af det 18. Aarhundrede, og i 1737 kom der fra Württemberg nogle hvide Krondyr, hvis Afkom endnu findes i Dyrehaven.

Krondyret har her i Landet ikke andre *Fjender* end Mennesket. Det kan hænde, Ræven tager en spæd Kalv, men det sker meget sjælden. I Dyrehaver kan det blive angrebet af Kvægtuberkulose. I Udlandet menes Mund- og Klovsyge at være paavist hos Hjortevildt og Vildsvin, og ogsaa herhjemme har man haft Mistanke om, men — ligesom i Udlandet — ikke Sikkerhed for, at klovbærende Vildt har været angrebet. Undertiden ses blodig Urin efter Hjortevildt. Det foraarsages af en lille dyrisk Snylter, som indføres i Vildtets Blod gennem Bid af en bestemt Art Skovflaat. Sygdommen ender ofte med Døden. Blodig Urin maa ikke forveksles med den rødbrunt farvede Urin, som af og til ses paa Sneen og som blot skyldes, at Dyret har ædt Knopper og unge Skud af visse Planter, f. Eks. Rødæl.

Det er ikke alene Geviret, men ogsaa Hjortens *Hjørnetænder* i Overmunden, der er eftertragtede Trofæer. Hjørnetænderne er hvide hos den unge Hjort, men bliver med Alderen smukt brunfarvede paa Oversiden. Hindens er betydeligt mindre end Hjortens.

I gamle Dage anvendtes Hjortetalg en Del i Medicinen, navnlig til Brandsaar, ømme Fødder etc. Det er en Selvfølge, at der kun anvendtes Hjortetalg til de gamle Jægeres Kugleplastre. — Ogsaa den fedtede Masse, den saakaldte Bezoar, som findes i Krondyrets og nogle andre Drøvtyggeres Taaregrube foran Øjet, og som ikke stammer fra Taarer, men fra Afsondringer af Hudkirtlerne i Taaregruben, anvendtes i gamle Dage i Medicinen, bl. a. til at forstærke Veerne hos fødende Kvinder.

Daadyret (Cervus dama) har sit Hjem i Middelhavslandene, men er tidligt indført her i Landet. I Kong Valdemars Jordebog fra Begyndelsen af det 13. Aarhundrede nævnes det som forekommende mange Steder her i Landet. I Diluvialtiden levede det forøvrigt naturligt længere mod Nord end nu, og Fund af Knogler ved Kolding, Randers og andre Steder viser, at det i den Periode ogsaa har været

her i Landet. Nu findes det navnlig paa Øerne, baade fritstaaende og i Dyrehave. I Jylland er der kun nogle faa Stammer og i Vestjylland har det aldrig kunnet finde sig til Rette.

Det har hverken Krondyrets eller Raadyrets Skønhed og Gratie i Bevægelserne, Halen, *Vedelen,* er lang og holdes i Spring strakt bagud, Hjorten har ved Kønslemmets Udmunding under Bugen en lang og uskøn Haardusk, *Penslen,* og Bevægelserne er tunge. Jævnligt hopper en hel Rulle af Sted i høje, stive, uskønne Bukkespring med alle fire Løb samtidig fra Jorden. Geviret kan være imponerende i Størrelse, men det har ikke Krondyrgevirets smukke Farver. Hovedmængden af Dyrene er brune med hvide Pletter, men der træffes ofte sorte, gule eller hvide Individer. — Det søler ikke og har ikke eller kun undtagelsesvis som Krondyret en Hjørnetand i Overmundens Sider.

Til *Opholdssted* foretrækker det Løvskov fremfor Naaleskov, og det ynder et vekslende Terræn, ikke for store Skove, Eng og Ager. Ernæringen er som Krondyrets, men det siges i højere Grad end dette at foretrække Urter fremfor Græs. Det er ikke saa modstandsdygtigt overfor vanskelige Naturforhold som Krondyret, og i selv ikke strenge Vintre maa det fodres. Og endda falder der næsten altid noget. Dette staar maaske noget i Forbindelse med den sene Brunst og Kalvenes sene Fødsel. Hjortene kan være meget medtagne efter Brunsten og paa den sene Aarstid med det mindre rigelige Foder kan de have vanskeligt ved at komme til Kræfter igen. Kalvene dier Moderen længe, hvilket naturligvis ogsaa tærer paa hendes Kræfter. Det trives godt i selv smaa Dyrehaver, hvor der gennemgaaende kan holdes henimod et Par Stykker for hver Hektar, men der kan højest regnes med, at ⅔ af de kønsmodne Daaer faar Kalv eller fører den igennem. Dyrehavevildtet er mindre veludviklet end fritstaaende. En fritstaaende Skuffelhjort vejer opbrækket ca. 75 kg, en Daa ca. 40, medens Vægten af Dyrehavevildt er 20-25 pCt. lavere. Blodfornyelse har kun kortvarig Virkning.

De stærke Hjorte holder sig for sig selv, enkeltvis eller i smaa Ruller, og kun i *Brunsttiden,* der begynder midt i Oktober og varer en Maanedstid, træder de til Daaerne, jager de mindre Hjorte bort fra Rullen og kæmper forbitret med jævnbyrdige Rivaler om den. Skønt Slagsmaalet kan se drabeligt ud og Gevirernes klangfulde Slag mod hinanden høres langt bort, faar det dog i Almindelighed ikke alvorlige Følger for nogen af Slagsbrødrene, men ikke helt sjældent bliver dog en af dem paa Pladsen. Daahjortens Gevir er ikke saa godt et Kampvaaben som Kronhjortens. Daaerne inter-

esserer sig ikke meget for Slagsmaalet. Den enkelte Daa er kun brunstig nogle faa Dage, og Hjortens Interesse samler sig naturligvis især om de for Øjeblikket brunstige Daaer. I Brunsttiden brøler Hjorten med en ejendommelig gryntende eller ræbende Lyd. Det heldigste Forhold mellem Kønnene menes at være en Hjort til hver to, allerhøjest tre kønsmodne Daaer, men under alle Omstændigheder maa der hellere være for mange end for faa Hjorte. Tidligere holdt man paa en for hver 10-12 Daaer.

Efter Brunsten holder Daaerne og Kalvene sig sammen i større eller mindre Ruller, i hvilke ogsaa de mindre Hjorte finder Optagelse, indtil nye Kalve hen i Juni skal sættes. Daaen opsøger da et roligt Sted med godt Skjul og sætter her en, sjældnere to og kun undtagelsesvis tre Kalve, der efter nogen Tids Forløb gaar til Rullen sammen med Moderen.

Hos Hjortekalven udvikles Rosenstokken efterhaanden hen paa Efteraaret og i April-Maj viser Begyndelsen sig til de *første Takker,* et Par 10-15 cm lange Spidser, der jævnligt er stærkt fortykkede forneden, helt mangler Rosenkrans, fejes i August-September og kastes i Juni, altsaa naar Hjorten er to Aar. Derefter bliver Hjorten Stanghjort, d. v. s. det næste Gevir er vistnok altid et Par mere eller mindre kraftige, trinde Stænger med 3-5 Ender og uden Antydning af Skovldannelse, aldrig Spidser. Det kastes i April-Maj, og paa det følgende Gevir begynder Skovldannelsen at vise sig, Hjorten bliver Halvskuffel, men først med det næste bliver den Helskuffel. Hjorten er altsaa *Spidshjort* til den er to Aar, *Stanghjort* til den er tre og først *Helskuffel,* naar den er fem. Geviret, der i de følgende Aar bliver kraftigere og faar bredere Skufler, kan opnaa en Højde af ca. 80 cm og Skuflen kan blive over 25 cm bred, Vægten op til 4 kg. Øjensprosse og Mellemsprosse findes altid, Issprosse kun undtagelsesvis. Den bagudvendende Ende, som findes ved Skuflens Basis, er ofte stærkt udviklet. Paa Stængernes fremadvendende Kant er der ikke Ender, men paa den bagudvendende kan der være mange, en halv Snes Stykker eller endnu flere, men der tales ikke som ved Kronhjorten om Ti- eller Tyveendere hos Daahjorten. De stærke Hjorte kaster i Maj, og det nye Gevir er færdig udviklet og fejet i September. Om Gevirets Fremvækst og Kastning gælder det samme som er sagt ved Kronhjorten. — Normalt kaster jo Spidshjorten ogsaa sine Stænger, men det er ikke helt ualmindeligt, at de ikke falder af og at de nye vokser op om Spidserne, ofte i lidt forkrøblet Form. Spidserne, som skulde have været kastet, bliver siddende som lodrette Øjensprosser, og Hjorten gaar altsaa samtidig med to

Sæt Stænger. De stærkeste Skufler faaes i 8-9 Aars Alderen. Ogsaa Daahjorten sætter tilbage med Alderen. Tilbagegangen viser sig navnlig ved at der bliver færre Ender paa Skuflerne, der hos gamle Hjorte kan være ganske glatte paa Bagsiden. — Daadyret opnaar en forholdsvis høj *Alder,* 30 Aar eller endnu mere.

Daaen kaldes *Smaldaa* fra den er ca. et Aar til den gaar i Brunst om Efteraaret. Derefter er den *Gammeldaa.* Nogle kalder den dog fejlagtig Smaldaa til den har sat sin første Kalv.

Daaer og Kalve maa kun *jages* fra 1. Oktober til 28. Februar, medens Hjorten maa skydes hele Aaret. Heller ikke om Daadyrets Hjortekalv siger Jagtloven, naar den er Hjort. Der regnes saa vidt vides med, at Hjortekalven maa skydes som Hjort efter 28. Februar.

Daadyret er *ingenlunde uskadeligt,* hverken i Mark eller Skov. Det færdes gerne i det høje Korn om Sommeren og anretter der vistnok nok saa megen Skade gennem sine Sæder som ved at æde Kornet. Paa Kartoffel- og Roemarker gør det ogsaa Fortræd. I Skoven bider det næsten alle værdifulde Træarter, fejer, ofte paa temmelig svært Materiale, og skræller, navnlig Ask. Den Skade det anretter ved Skrælning er dog langtfra saa stor som de skrællende Kronvildtstammers. I Almindelighed skræller det kun om Vinteren og i Aar med rigelig Olden næsten ikke. Det menes, at Skrælning kan forhindres ved rigelig Fodring, ogsaa med grønt Vinterfoder — Ensilage er vistnok ogsaa forsøgt — og ved Anlæg af Saltsliksteder. Bedre er det dog uden mindste Barmhjertighed at skyde de Individer, der skræller. Skrælningen kan bringes til Ophør herved. Mange Daavildtstammer skræller ikke. Men da en saadan ikke skrællende Stamme blev lukket ude fra det store Agerareal i Dyrehaven, som det tidligere kunde færdes paa, begyndte det omtrent straks at skrælle.

Hen paa Sommeren, fra August eller saa, er Hjorten meget fed, fejst, og Kødet af en saadan Fejsthjort er endnu mere velsmagende end Kalvenes og de unge Daaers. I Brunsttiden faar Hjortenes Kød en ubehagelig Smag.

Daavildtet bør kun skydes med Kugle. I Dyrehaver eller hvor Vildtet er vant til at se Mennesker, saa det er halvtamt, kan Jagten være meget let, men de virkelig fritlevende Dyr er meget sky og forsigtige, og da baade deres Syns-, Høre- og Lugtesans er meget skarp, kan Jægerens Taalmodighed og Dygtighed blive sat paa haard Prøve. De fleste Daahjorte skydes vel i September, naar Geviret er fejet og Hjorten fejst, Daaer og Kalve senere. Noget falder ogsaa for Haglskud paa Klapjagterne. Hvis Daadyret efter Skuddet gaar

bort med Vedelen udstrakt, er det ikke ramt, men trykker det Vedelen ind mod Kroppen, har det Kuglen. Som andet Hjortevildt tegner det forskelligt efter det Sted Kuglen sidder, se Skudtegn.

Efter at Ulven er udryddet, har Daavildtet egentlig ikke andre *Fjender* end Mennesket og jagende Hunde. Det hævdes nok, at baade Ræv og Grævling tager mange smaa Kalve, men denne Paastand er ikke godt underbygget. Daaen skal nok vide at vise Ræven bort. De store Kalve, Ræven »tager« om Vinteren, er ofte faldet før Ræven faar fat i dem, og iøvrigt er det Svæklinge, som alligevel vilde krepere. I Jægersborg Dyrehave, hvor der hvert Aar fødes ca. 500 Daakalve og er en ganske god Rævebestand, foruden hvert Aar 4-5 Kuld Grævlinger, har det i de sidste 50 Aar kun været nødvendigt at skyde nogle faa Ræve, enkelte endda delvis paa Mistanke, og een eneste Grævling, som forgreb sig paa Kalvene.

Daavildtet maa *fodres* om Vinteren, i Dyrehaver hele Aaret. Til Sommerfoder i Dyrehaver dyrkes der nogle indhegnede Arealer med Planter, Vildtet gerne æder. Mest anvendt er vel nok Havre, maaske blandet med Ærter eller andet, forskellige Græsser, Kløver o. a. Ogsaa Esparsette (Onobrychis sativa) kan anvendes. Det er en halvmeterhøj Bælgplante, som navnlig trives godt paa kalkholdig Jord og er fleraarig. Udsæden er dyr og Arealet maa det første Aar ikke afgræsses for stærkt. — Desuden kan der omkring i Terrænet plantes eller saaes forskellige Plantearter paa passende aabne Steder. Brombær (Rubus fructicosus) og dens mange Underformer giver ypperlig Dækning for Vildtet, de ogsaa om Vinteren grønne Blade er et udmærket Foder, stærkt søgt af Hjortevildtet, og Frugterne ædes med Begær af mange Fugle, Agerhøns, Fasaner o. a. Ogsaa Gyvel (Sarothamnus scoparius) æder Hjortevildtet gerne, og ogsaa den staar Vinteren igennem til Raadighed uden først at skulle høstes eller paa anden Maade tilberedes. Den trives bedst paa let Jord, taaler godt at blive bidt ned og er jordbundsforbedrende. Jordskok (Helianthus tuberosus) er en $1^1/_2$ indtil 3 m høj Plante, hvis kraftige Stængler, Blade og underjordiske Knolde ædes med Begær, Blade og Stængler ogsaa i tørret Tilstand som Vinterfoder. Knoldene lader man overvintre i Jorden og Vildtet kan selv skrabe en hel Del af dem op, men der bliver dog nok tilbage til Genvæksten. Planten, der stammer fra Syd- eller Mellemamerika og giver betydeligt større Udbytte længere mod Syd end hos os, er næsten vanskeligere at faa udryddet end at faa til at gro. Lupin (Lupinus) i flere Arter kan anvendes baade som Sommer- og Vinterfoder.

Bedst af alt er Olden, hvorved man i Nutiden forstaar Frugterne

af Bøg og Eg (Bog og Agern), medens tidligere al Frugt i Skoven faldt ind under Olden, Nødder, Skovæbler, Rønnebær etc. Vildtet foretrækker maaske nok Agern, men æder ogsaa Bog med Begær, og i Nutiden er Bøgen jo meget mere almindelig end Egen. Denne sidste bærer hyppigere noget Frugt end Bøgen, men store Agernaar er dog ikke hyppigere end store Bogaar. Bøgen blomstrer Aaret efter en varm Sommer, navnlig naar Temperaturen har været høj i første Halvdel af Juli, medens Egen blomstrer i selve den varme Sommer, saa et rigt Agernaar ofte følges af et stort Bogaar. Det er iøvrigt heldigt at have begge Træarter i en Dyrehave. Bøgeolden er meget nærende for Vildtet. De indeholder godt 20 pCt. Fedt og næsten 8 pCt. Sukker, foruden nogle Giftstoffer, der forøvrigt skal være farlige for Heste. Vildtet æder ogsaa med Begær Kimbladene det følgende Foraar. Det siges efter tyske Erfaringer, at det ikke er nødvendigt at fodre fritstaaende Hjortevildt, naar der er rigeligt med Brombær og Gyvel paa Arealet, men endnu mindre nødvendigt er det at fodre i et rigt Oldenaar. Ogsaa Hestekastanier ædes gerne af Kron- og Daavildt.

Til Vinterfoder, som Vildtet ikke selv kan finde, bruges vel mest Hø, d. v. s. tørret Græs og andre Urter, hvis Vandindhold er bragt saa langt ned, at det kan opbevares uden at raadne eller mugne. Høets Værdi som Foderemne er ikke blot afhængig af de Plantearter, der findes i det, men ogsaa af det Tidspunkt, paa hvilket det er slaaet, og Behandlingen under Tørringen. De naturlige Græsgange har mange Plantearter, af hvilke nogle vrages af Vildtet, medens andre er nærende og atter andre giver Høet den tiltalende Duft. Kron- og Daadyr æder gerne af næsten al Slags Hø, medens Raadyr er mere kræsne. Græsset maa slaaes tidligt, bedst naar det blomstrer. Ved at slaa det senere, faaes ganske vist et større Udbytte, men Høet er da ikke saa næringsrigt. Græsset maa tørres saa hurtigt som muligt uden dog at brændes af Solen. Det indeholder ca. 80 pCt. Vand, godt Hø ca. 15. Regn paa det nyslaaede Græs gør ikke videre Fortræd, men i det halv- eller heltørre Hø kan den udvaske meget Næringsstof. Det er af stor Vigtighed kun at anvende godt, helst saltet Hø til Vildtet. Muggent eller sort Hø vrages som Regel, men ædes det, kan det fremkalde Sygdom. Kløverhø er fortrinligt, men bedre endnu er maaske Hø af Lucerne (Medicago sativa). Planten kræver dybtgrundet kalkholdig Jord (Kalk kan jo tilføres) og giver under gode Forhold store Afgrøder, idet den kan slaaes 2-3 Gange i Sommerens Løb, sidste Gang dog ikke gerne senere end først i September. Det hævdes, at anden Slet er bedst som Vildtfoder. Havre

giver ogsaa et fortrinligt Vinterfoder, bl. a. paa Grund af baade Straaets og Kærnernes store Fedtindhold. Roer bruges meget. Sukkerroer antages at være et bedre Vildtfoder end Kaalrabi og Runkelroer. De indeholder mere Vand og uorganisk Stof, men mindre Stivelse end Kartofler, der ogsaa gerne ædes af Vildtet. Gulerødder, der trives bedst paa lettere Jord, anbefales meget som Vildtfoder, selv i ringe Mængde, til Opretholdelse af en god Sundhedstilstand.

Et fortrinligt Foder, som ikke bruges meget her i Landet, er tørrede unge, indtil 3-4 aarige løvklædte Skud af forskellige Løvtræer, Pil, Ask, Eg, Hindbær etc. Det afskæres i Juni-Juli, bundtes og tørres langsomt i Skygge, sejgtørres.

Ved Fodring af Vildtet, ogsaa i Dyrehaver, maa det erindres, at Dyrene ikke maa sulte, men heller ikke skal fodres til Overmaal. Ved Siden af det kunstige Foder, der kun er en Nødhjælp, skal Vildtet have Appetit til ogsaa at søge naturlig Føde. Fodring er ikke helt billig. Foderet skal opbevares i Foderhuse, der som Regel er indrettet uden Vægge, saa Vildtet kan gaa ind under dem, og Foderet lægges da paa Loftet under Taget. Det fordeles i Foderhække, af hvilke der maa være flere, saa de stærkeste Dyr ikke skal holde de svagere fra Foderet. I den frie Vildtbane kan Fodringen godt standses helt eller næsten helt, hvis der indtræder saadant Omslag i Vejret, at Fodring ikke er virkelig paakrævet. Maaske vil der da falde noget svagt Vildt, men Skravlet maa gerne forsvinde.

R a a d y r e t (Cervus capreolus) ynder et tempereret Klima og er udbredt over næsten hele Europa, i varmere Egne navnlig i Bjergskovene. Dets Nordgrænse ligger omtrent paa vor Breddegrad, og det har levet saa at sige overalt her i Landet fra ældgammel Tid med Undtagelse af paa Bornholm, hvor det har været udryddet i en ca. 100-aarig Periode fra omtrent 1780. Det er hos os udpræget Skovvildt, men i Nordtyskland og andre Steder optræder det ogsaa som Markvildt, der helt skyer den sluttede Skov. Hvor talrigt det er hos os vides ikke, men Antallet er stigende, forholdsvis større paa Øerne end i Jylland og større i Løvskovene end i de udprægede Naaleskove.

Raadyrets *Næring* er mere vekslende end de andre Hjortearters og bestaar navnlig af de finere Blade af mange urteagtige Planter, Kløver, Kornsorternes Blade, men ogsaa lidt moden Havre, forskellige Bælgplanter, Olden, Bøgekimblade, nogle Svampearter, samt Knopper, Blade og unge Skud af forskellige Træarter. Lyng æder det ogsaa, men ikke saa ivrigt som Krondyret. Det stiller langt større Krav til en alsidig Næring end Krondyret og er i det hele ikke lidt

kræsen, trives bedst paa den gode Jord og har gennemgaaende højere Vægt og stærkere Opsats paa Øerne end i Jylland, men ogsaa her kan der være store Forskelligheder. Temmelig smaa Arealer med god Jord kan huse en forholdsvis kraftig Stamme, navnlig hvad Opsats angaar, medens nærliggende lettere Jorders Bestand er betydeligt svagere udviklet. Aarsagen til den forskellige *Udvikling* i Landets forskellige Egne kendes ikke. Der er gættet paa Degeneration, særlige Racer og blandt Jægerne er det en almindelig udbredt Tro, at en mindre kraftig Udvikling af Opsatsen skyldes Mangel paa Kalk i Jorden. Denne Teori er dog næppe holdbar. Bukkene i den kalkfattige Lille Vildmose har forholdsvis kraftige Opsatser, som absolut ikke staar tilbage for Opsatserne fra andre nordjydske Skove, hvor Kalken naaer Overfladen. Rimeligvis skyldes Forskellen i Udviklingen de forskellige Livskaar, Dyret har i de forskellige Egne, og er maaske navnlig et Ernæringsspørgsmaal. Det vil næppe volde større Vanskeligheder at finde en Forklaring paa Fænomenet, blot det bliver taget op til grundig Undersøgelse. Maaske skal Forklaringen i alt Fald delvis søges i den Kendsgerning, at Raadyret tiltager i Kraft og Styrke fra Vest mod Øst. Vægten for udvoksede Dyr kan i Europas vestligste Egne gaa ned til 12 kg opbrækket, i Tyskland er den gennemgaaende ca. 20 kg, i de baltiske Lande, Østpreussen o.s.v. ca. 30 kg — i Nordøstpolen er den konstaterede Maksimumsvægt 42 kg — og i Sibirien 60 kg. Dette Forhold kan ikke forandres ved at blodforny de svagere vestlige Stammer med de stærkere østlige.

En stærk Buk fra de jydske Hedeplantager vejer opbrækket 15-16 kg, fra Øerne 20-22 kg og fra Bornholm 25-26 kg.

Raadyret opnaar ikke nogen høj *Alder,* gennemgaaende 7-9 Aar, men naturligvis kan nogle Individer blive ældre, lige til 11-12 Aar, svarende til Mennesker paa 100 Aar. Der haves ikke Midler til at bestemme Alderen ud over den første Ungdomstid til Dyret er ca. 1½ Aar, idet Alderen indtil da kan ses paa Tænderne. Lammet har ved Fødslen 3 Mælkefortænder og en Hjørnetand paa hver Side i Underkæben og tre Kindtænder paa hver Side i begge Kæber, medens det voksne Dyr har tre Fortænder, en Hjørnetand og 6 Kindtænder i hver Side af Undermunden, 6 Kindtænder i hver Side af Overmunden. Hos Lammet kommer i September den fjerde, i Oktober den femte Kindtand frem, omkring November skiftes det midterste Par Mælkefortænder og erstattes af et Par noget længere og bredere, og noget senere skiftes den tredje Mælkefortand. Først naar Dyret er ca. 1 Aar gammelt bryder den sjette Kindtand frem, og en Maanedstid senere skiftes de tre Mælkekindtænder. De tre ba-

geste, senere udvoksede Kindtænder skiftes ikke. De nyskiftede Tænder er hvide, men farves efterhaanden brune eller mørkebrune. Mælkekindtænderne kan let skelnes fra de blivende. Den tredje Mælkekindtand i Underkæben har 6 Halvmaaner paa Slidfladen, i Overkæben 4, medens de tilsvarende blivende Tænder kun har 4 og 2.

Efter at Dyret er blevet $1^1/_2$ Aar eller saa, kan Alderen ikke bestemmes. Der kan kun efter Sliddet paa Tænderne skønnes, om det er et yngre eller ældre Dyr. Tænderne slides ret hurtigt, men Sliddet er meget forskelligt hos de forskellige Individer, saaledes langt stærkere hos Dyr, der især har levet af forholdsvis haardt Materiale, Kviste, Lyng, end hos et, der navnlig har ædt saftige Urter o. lign. Ganske vist menes efter de senere Aars Undersøgelser, at Alderen kan fastsættes nøje efter Tandsliddet, men disse Undersøgelser er endnu alt for lidt gennemprøvet til at der kan tillægges dem praktisk Betydning. Navnlig tyske Kontraundersøgelser har ikke støttet Teorierne. Tandsliddet hos et 4-5-aarigt Dyr i en Egn kan være lige saa stærkt som hos et dobbelt saa gammelt i en anden.

Lige saa upaalidelig som Tandsliddet er Bedømmelsen efter Opsatsens Størrelse eller Rosenstokkens Tykkelse. Og under alle Omstændigheder kan der slet intet bestemmes om Dyrets Alder, før man har det i Haanden.

Hvis Kønsorganerne er fuldstændig fjernet paa et skudt Dyr, f. Eks. af en Krybskytte, der i Raaens Fredningstid vil sælge en Raa som en Buk, kan *Kønnet bestemmes* paa Bækkenet, idet Skambenets Forrand hos Raaen er en tynd skarp Kant, medens Kanten hos Bukken er tyk, ligesom skraat afhugget og uden skarp Kant. Der er ogsaa andre Forskelligheder, som dog kan være noget udviskede hos Lammene; Raaens Bækken er saaledes bredere, Afstanden mellem de to store Huller paa Bækkenets Underside større og Indsnittet ved Halehvirvlerne større end hos Bukken.

Raadyrets *Brunsttid* falder i sidste Del af Juli og August. Bukken søger den brunstige Raa og jager den til den standser og overgiver sig. Baade før og under Forfølgelsen udstøder Raaen, saavel Smalraaen som den gamle Raa, en pibende Lyd, den samme som Jægeren efterligner, naar han blader, og som Raaen ogsaa lader høre, naar den vil tilkalde Bukken. Lammene har den samme Lyd, blot lidt spædere, finere. Jævnligt gaar Kapløbet mellem Raa og Buk i fuldeste Fart, til andre Tider i kort Galop, men enten det gaar hurtigt eller langsomt, stønner eller hvæser Bukken, som var den frygteligt overanstrengt. Som Regel følger flere Parringer hurtigt efter hin-

anden, og Bukken bliver hos Raaen i den ret korte Tid, denne er brunstig.

Man troede tidligere, at Brunsten faldt i November, og sikkert er det, at hvor der er rigelig Næring, foretager Raa og Buk af og til smaa Kapløb paa denne Tid, men Løbet har en anden Karakter og Parring er aldrig iagttaget. Ogsaa i Forsommeren kan en Buk finde paa at løbe efter en Smalraa, men ogsaa da uden Piben og Hvæsen. Disse Løb er kun Leg.

Æggene befrugtes straks, men de bliver til hen i December liggende i Børen uden at udvikles. Længere mod Øst, f. Eks. i Østpreussen, begynder Æggenes Udvikling tidligere, i Oktober, men Lammene sættes paa samme Tid som hos os, saa de har en noget længere Udviklingsperiode. Om Betydningen heraf vides dog endnu ikke fuld Besked. Æggene er ganske smaa, mikroskopiske, og det ses ikke ved Opbrækningen, at Raaen er drægtig. Sidst i December kan Fostrene ses. Lammene sættes i Maj. Normalt er der to, sjældnere tre, men hos degenererede Stammer eller saadanne, som lever under mindre gode Kaar, ofte kun et. Flertallet af de kraftige bornholmske Raaer har tre. Lammene dier Moderen til hen i November, men tager ogsaa anden Næring fra et tidligt Tidspunkt. De bliver sammen med Moderen til hen paa Foraaret, da hun, en Tid før hun atter skal sætte Lam, jager dem fra sig, jævnligt noget haardhændet. Lammene er, om ikke altid saa dog ofte af forskelligt Køn, og kommer en Raa springende med sine Lam, er Bukkelammet altid bagest. Raaen er en meget omhyggelig Moder, der aldrig fjerner sig langt fra Lammene og forsvarer dem med hensynsløst Mod, f. Eks. overfor Ræven, jævnligt bistaaet af en Buk, som er i Nærheden og maaske slet ikke har noget med Familien at gøre. Hunde lokker hun bort fra Lammene ved at lade dem komme sig ganske nær, saa de forfølger hende, og hun fører dem da langt bort fra Lammene.

Bukkelammets første *Opsats* er allerede fremme i November-December, altsaa naar Dyret er et halvt Aar gammelt. Det er to ganske korte Spidser, som næppe rager op over Haarlaget og som uden Antydning af Rosenkrans gaar over i Rosenstokken. De fejes i December-Januar og kastes straks efter. Hos nogle Individer kan Udviklingen være noget forsinket, saa Fejningen først finder Sted i Februar. Den anden Opsats vokser hurtigt frem og fejes i Maj-Juni, altsaa naar Bukken er omtrent et Aar. Denne anden Opsats kan være meget forskellig, lige fra kun 3-5 cm lange Spidser med kun en Antydning af Rosenkrans til 20 cm lange eller endnu længere Stænger med to eller tre Ender. Paa Seksenderstænger er de to Sidespidser

dog vistnok altid korte. I Modsætning til Kron- og Daahjorten sætter Raabukken altsaa to Opsatser op i sit første Leveaar, men derefter kun en aarlig. En Buk, som har Spidser, kaldes Spidsbuk, er der en Ende paa en af Stængerne, er den Gaffelbuk og er der to, Seksender. Den anden Opsats kastes i November-December, og derefter udvikles den tredje, der ogsaa kan være meget forskellig, hos nogle kun et Par lange Spidser, hos andre kraftige Gaffelstænger og atter hos andre kraftigt udviklede, stærkt perlede Seksenderstænger, undertiden saa kraftige som paagældende Buk i det hele faar dem. Selv om anden Opsats kun er et Par korte Spidser, kan tredje dog blive kraftig, men er den tredje Opsats svag, faar paagældende Buk vistnok aldrig stærk Opsats. Tredje Opsats fejes ligesom de følgende i April-Maj og kastes i November-December. Flertallet af de stærkeste Opsatser stammer fra unge treaarige Bukke, altsaa fjerde Opsats. — I Almindelighed faar Bukken kun tre Ender paa Stængerne, men der træffes dog jævnligt Bukke med flere, fire eller fem paa hver Stang eller paa en af dem.

En Seksenderbuk, paa hvis Stænger den for- og bagudvendende Ende sidder lige overfor hinanden, saa de danner et Kors med Stangen, kaldes en *Korsbuk*. Korset spillede en stor Rolle i den gamle Jægerovertro, og Korsbukke er ret sjældne. — Først naar Bukken i det tredje, undertiden fjerde Aar er fuldt udvokset, naaer Opsatsen sin kraftigste Udvikling.

En Opsats kaldes ofte for et Par Opsatser. Det er naturligvis i Relation til, at Opsatsen har to Stænger, men et Par Opsatser er Opsatserne af to Bukke.

Opsatsens Fremvækst, Fejning, Kastning o s. v. er ganske som omtalt under Krondyret.

Raabukken begynder tidligt, ofte allerede i sit fjerde-femte Aar at sætte tilbage og kan med Alderen blive Gaffel- og Spidsbuk. Returbukkene kan skelnes fra unge Bukke ved at Rosenstokken, der bliver tykkere med Aarene, er svær og Stængerne tykke ved Grunden. *Abnorme* Opsatser er ret almindelige. De fremkaldes som Regel ligesom hos Kronhjorten ved at de fremvoksende, endnu bløde Stænger beskadiges paa en eller anden Maade, men kan ogsaa foraarsages af Saar, Anskydninger, Strejfskud paa Rosenstokken, Sygdom i Kønsorganerne o. s. v. Et overskudt venstre For- eller Bagløb giver en unormal højre Stang, et højre Løb en unormal venstre Stang. Beskadigelse eller Fjernelse af Testiklerne foraarsager Dannelse af Parykopsats, som kun kan fremkomme efter saadan Beskadigelse. En Parykopsats hverken fejes eller kastes. Kastreres et Bukkelam før de

første Spidser er brudt frem, sætter det enten slet ikke op eller faar kun et Par smaa Knopper, men kastreres en Buk med fejede Stænger, kaster den i Løbet af nogle Uger disse Stænger og der vokser nye ud, som først har det normale Udseende, men ikke fejes og vedbliver at udvikle sig i Omfang — ikke i Højde — saa Stængerne vokser sammen og Opsatsen efterhaanden kan dække hele Hovedet. Karakteristisk for Parykopsatsen er desuden en Mængde knoldformede Benudvækster, svarende til Perlerne paa de normale Stænger. En Del af dem falder forøvrigt af og nye dannes. Kastreres en Buk i den Tid Opsatsen er ved at vokse frem, kastes de udvoksende Stænger ikke, men omdannes til Parykopsats.

Der er givet mange fantastiske Forklaringer paa Abnormiteternes Aarsag lige til, at de kun skyldes Kaprifolieranker, der har slynget sig om Stangen. Det tilraades undertiden at bortskyde enhver abnorm Buk uden Betænkning, da Abnormiteter menes let at kunne nedarves. Naturligvis kan Beskadigelse af de bløde Stænger eller Saar ikke have arvelige Følger. Medfødte og arvelige Abnormiteter er meget sjældne.

Abnorme Opsatser regnes for særlig attraaværdige Trofæer, og i Udlandet fremkaldes de med Salg for Øje paa Raabukke i Fangenskab. Navnlig i Østerrig har der været rene Fabrikker til Fremstilling af Abnormiteter.

Raaer med Opsats har været kendt fra meget gammel Tid. 1649 blev der paa en Kongejagt paa Frøslev Sand ved Flensborg nedlagt en Raa med Opsats. Paa det tilsvarende Sted, hvor Rosenstokken udvikles hos Bukken, har Raaen altid en Knude, og Raaer med Opsats er enten normale Hundyr med en usædvanlig stærk Udvikling af disse Knuder eller det er Dyr med misdannede Kønsdele, enten Handyr, hvis Kønsdele ligner Raaens eller, dog meget sjældent, ægte Hermafroditer. Endelig menes saadan Opsatsdannelse at kunne fremkaldes ved Forstyrrelser i Æggestokkenes Hormondannelser. Skyder man en Raa med Opsats i Raaens Fredningstid, maa disse Forhold nøje undersøges før der tilbydes Mulkt for den skudte »Raa«, thi kun i første Tilfælde er det et virkeligt Hundyr. Raaens Opsats er i Almindelighed svag.

Som bekendt tales der i Jægerkredse om Opsatsaar, Aar i hvilke Opsatserne er særlig kraftige, og noget er der utvivlsomt herom. Ligesom hos Kronhjorten synes saadanne Opsatsaar at staa i Forbindelse med særlig kraftig Ernæring i Vintertiden, navnlig rige Oldenaar, men ogsaa andre Forhold er rimeligvis medvirkende. Det menes saaledes, at nogle paa hinanden følgende milde Vintre kan sætte

Opsatserne tilbage i Kraft, fordi Svæklingene da bliver i Live og kommer til at paavirke Bestanden. Ogsaa hvor Bestanden er stor, saa Terrænet er overfyldt, bliver Opsatsdannelsen mindre god.

Raalammet kaldes *Lam* i det første Leveaar til det næste Hold Lam sættes, derefter *Smalraa* til Brunsten. Efter Parringen er den Gammelraa. Det er dog almindeligt, men urigtigt at kalde den Smalraa til den, naar den er to Aar gammel, har sat de første Lam.

I den Tid Bukken har kastet, kendes de to Køn fra hinanden ved at Bukken har en kraftig Haardusk ved Kønsaabningen under Bugen, den saakaldte Pensel, medens Raaen har nogle lange Haar, Skørtet, ved Kønsaabningen i Spejlet, som den hvide Plet omkring Anus kaldes. Den øvede Jæger kan iøvrigt som Regel kende Raa fra Buk paa Bukkens kraftigere, friere Holdning.

Raadyrets *Spor* er næsten ganske ens for de to Køn. Den gamle Paastand, at et Spor med tydelig Kløft mellem Klovene altid hidrører fra en Buk, er afgjort forkert. Af det enkelte Klovaftryk kan intet afgøres om Kønnet, men af en Række Aftryk kan sluttes noget. Bukkens Spor skræver lidt mere ud end Raaens, d. v. s. Afstanden mellem Sporene fra højre og venstre Løb, maalt vinkelret paa Bevægelsesretningen, er lidt større hos den stærke Buk end hos den gamle Raa, 12-15 cm hos Bukken, 9-10 hos Raaen. Noget sikkert Kendetegn er det dog ikke. Har man studeret Raavildtets Spor, lyder det komisk at høre en Jagtudøver forsikre, at der stod Spor af en fireaarig Buk paa Sandvejen og af en seksaarig paa Lervejen.

Krondyret er stolt og majestætisk, men lidt klodset og tungt, Daadyret minder noget om et Faar og har nogle uskønne Bevægelser, men Raadyret er fuldt ud smukt, let og yndefuldt. *Sanserne* er skarpe, navnlig Lugtesansen, medens Synsevnen synes at staa noget tilbage for Krondyrets. Sikkert er det, at Raadyret har vanskeligere ved at skelne et Menneske, der staar stille, end baade Kron- og Daavildtet, enten det nu skyldes mindre godt Syn eller mindre god Opfattelsesevne. Jægeren kan i højt Græs eller Korn fuldt oprejst gaa et Raadyr paa Skudhold, blot han bevæger sig frem Tomme for Tomme, men gør han blot en hurtig Bevægelse, ser det ham straks. Har Raadyret faaet Øje paa noget, det ikke rigtig ved hvad er, brøler det, smæler, og dets Smælen høres langt oftere end Kronvildtets, hvilket ogsaa kan tyde paa et mindre skarpt Syn. Hørelsen er god uden dog at være særlig skarp.

Raavildtet *skydes* paa Anstand, Pürsch, ved Klapjagt og for Støvere. Anstandsjagten drives hos os ikke meget af Jægere, mere af Jagtudøvere, som sidder i deres Skydehul udenfor Skovhegnet og

venter paa, at et Dyr skal gaa ud paa Marken. Deres Taalmodighed er stor, men et Raadyr kan jo ogsaa give nogle Penge. Efter Forbudet mod Natjagt er Anstandsjagt mindre anvendt. Hvor Hjortevildtet gør Skade paa Mark- eller Haveafgrøder, kan Kommunalbestyrelsen give Tilladelse til at skyde det i samme Tidsrum som det er tilladt at skyde Svømmefugle paa Træk. Anstandsjagt paa Raadyr er altid noget usikker, fordi de ikke holder Vekslerne saa godt som f. Eks. Krondyret. Den stærke Buk færdes mest alene, men har den en Smalraa med sig, træder denne næsten altid først ud, medens Bukken venter til den troer sig sikker paa, at der ingen Fare er. Den stærke Buk, hvilket langtfra altid er det samme som den gamle Buk, vil have sit Omraade for sig selv og jager mindre Bukke bort eller optager Kampen med jævnbyrdige, ogsaa udenfor Brunsttiden. Et Par kæmpende Bukkes Opsatser kan gaa i Laas.

Pürschjagten drives mest i Forsommertiden, og ved den kan de Bukke pilles ud, som bør bort. Ganske vist sker Udvalget mest efter Opsatsens Størrelse, men det er dog undertiden muligt paa Bukkens Bevægelser at se, at det er en ældre Kavaller. Den yngre Buks Bevægelser er som Regel lidt livligere og hurtigere end den ældres eller maaske rettere seniles. Langt vigtigere end at faa skudt de gamle Bukke er det ikke at skyde for mange, hvis Stammen skal holdes paa fuld Kraft og Styrke. Den gamle Teori, at alle Seksenderbukke roligt kan skydes bort, er absolut forkert. Helst maa der være en Buk, stor eller lille, for hver Raa, og under alle Omstændigheder ikke færre end en for hver to Raaer. Erfaringerne fra Udlandet har lært, at Stammerne degenererer ved at frede Raaerne og kun holde en Buk for hver 5-6 eller flere Raaer. I Tyskland er Raavildtstammerne gaaet stærkt tilbage — mange Steder faar Raaerne kun et Lam — fordi der kun er skudt Bukke, medens Raaerne blev fredet. Bukkelammene er nu totalfredet for at faa Bukkenes Antal op, og samtidig er der paabudt en kraftig Beskydning af Raaerne i de tyske Statsskove. Raalammet er ikke totalfredet. — Pürsch paa Raaer og Lam kan jo først finde Sted i Efteraarstiden efter Fredningens Ophør 1. Oktober. Da begge Køn har Indflydelse paa Afkommet, er det lige vigtigt at faa baade Raaer og Bukke, som ikke egner sig til Avl, skudt bort. — Ved Pürsch og Anstand skyder Jægeren kun med Kugle og overlader Manden i Skydehullet at bruge Hagl.

De fleste Raadyr skydes vel nok her i Landet paa *Klapjagt* og med Hagl, og egentlig er der intet til Hinder for at nedlægge Raadyr med Hagl, naar der blot ikke skydes med for smaa Hagl eller paa for lang Afstand, ikke gerne over 35 m. I Tyskland maa Raavildtet over-

hovedet ikke skydes med Hagl. Ved Klapjagt bliver der jo vanskeligt Tale om egentlig Beskydning, kun om Nedsættelse af Tallet. Der skydes de Dyr, der kommer for, uden videre Hensyn til, om de har Værdi for Avlen eller ej, og selv Goldraaen i en Rulle formaaer kun de færreste Jægere at skelne fra Moderraaen. Paa den anden Side kan Bestanden ikke ødelægges ved Klapjagt alene, naar der da ikke jages mere end en Gang om Aaret paa samme Terræn. Raadyret er forøvrigt tilbøjeligt til at gaa bagud gennem Klapperkæden.

Endelig skydes noget Raavildt *med Hagl for Støvere,* navnlig i Jylland. Heller ikke ved Støverjagt kan Bestanden beskydes efter Vildtplejereglerne, men det viser sig rigtignok ogsaa, at det er unødvendigt, at Bestanden hverken gaar tilbage eller kræver Blodfornyelse, hvor Beskydningen ikke er rationel. Blodfornyelse anvendes nu en Del. Den har kunnet undværes gennem Aartusinder og først efter den rationelle Vidtplejes Indførelse er den betragtet som nødvendig. — Der anskydes meget Raavildt paa Klapjagt, navnlig fordi der skydes paa for lang Afstand, og et Forbud mod at skyde Hjortevildt med Hagl vilde være ønskeligt.

Ved pludselig Forskrækkelse kan Raadyret tabe Hovedet fuldstændigt. Det er ikke helt sjældent, at et Dyr paa Klapjagt løber sig ihjel mod et Træ, hvis det overraskes ved at se Skytten tæt ved sig.

Bukken maa skydes fra 15. Maj til 14. Juli og fra 1. Oktober til 31. December, Raaer og Lam fra 1. Oktober til 31. December. Jagtloven anfører som foran sagt ikke nogen Jagttid for Lam, men det antages, at de maa skydes samtidig med Raaen. Der er ingen Tvivl om, at Bukkelammet fra i Fjor er Buk 15. Maj i Aar.

Raadyret gør *Skade* ved at bide og feje, men det skræller ikke. Da det er forholdsvis talrigt, er dets Skade i Skovene meget betydelig, medens dets Skade paa Markfrugterne ikke siger meget, hvor Bestanden da ikke er unaturlig stor. Hvor stor en Bestand, der uden væsenlig Skade kan holdes i en Skov, afhænger af mange Forhold, Jordens Frugtbarhed, Træart o. s. v. En *Vinterbestand* paa 5-6 (3-4 Raaer og 2 Bukke) pr. 100 ha af Skovarealet vil ikke kunne anrette følelig Skade, især hvis der plantes lidt Brombær etc. til Vinterføde, men det maa ikke overses, at en stor Bestand er forholdsvis meget mere skadelig end en passende. Den største Skade anrettes i Vintertiden, Fejning undtaget, og Skaden bliver ikke synderlig mindre, selv om der gives rigeligt Vinterfoder. I Tyskland kaldes Bestanden nu god eller stor, hvor der findes 6 eller flere Dyr pr. 100 ha af Arealet.

Medens der jo kendes baade brunt og hvidt Kronvildt og Daadyrene kan have endnu flere Farver, er Raavildtet mere konstant i

Farven. Der træffes dog undertiden enkelte rent hvide Dyr, men deres Afkom, hvis de har noget, bliver normalt farvet, og de har intet at gøre med den hvide Gedebuk, der stod ved Skovhegnet sidste Sommer. For ca. 100 Aar siden var der en Del hvidbrogede Raadyr paa Frijsenborg, men de eller den særlige Farve svandt bort af sig selv. Nogle Stykker blev ført over til den nordsjællandske Vildtbane, men ogsaa her forsvandt de. Heller ikke de hvidbrogede Stammer, som kendes fra Udlandet, er konstante.

Raadyret hjemsøges mere af *Sygdom* end Krondyret. Det angribes saaledes hyppigere af Kvægtuberkulose, forøvrigt ogsaa af Hønsetuberkulose, rimeligvis smittet af Fasaner. Leverikten (Distomum hepaticum) og en Rundorm (Strongylus micrurus) kan være farlige for Bestanden, medens Svælgbremsen (Cephenomuia strimulator) næppe har særlig stor Betydning og vistnok kun sjældent foraarsager Dyrets Død ved at tilstoppe Luftvejene. Endelig lider Raadyret af forskellige Mavesygdomme — en epidemisk Tarmbetændelse — Enteromykose — dræbte for ca. 30 Aar siden meget Raavildt i Tyskland — og ældre Dyr kan faa Kræft.

Af *Fjender* har Raadyret egentlig kun Ræven, som vel nok tager nogle Lam, vistnok mest svage eller syge, og finder andre døde, og Ørnene, som dog er for sjældne til at betyde noget. De to Lam, som en Ørn en Vinter blev jaget bort fra, var begge elendigt Skravl. Det kan hænde, at Skovmyren i stort Tal falder over et spædt Lam og dræber det.

I strenge Vintre falder der en Del Raavildt, og naturligvis maa det under saadanne Forhold hjælpes ved Fodring. Hvor der er Lyng paa Distriktet kan det være tilstrækkeligt at køre med Sneplov over Lyngen, hvis unge Skud Dyrene æder i Mangel af bedre. Ogsaa hvis der er Isskorpe paa Sneen, maa der køres med Sneplov uden om de Tykninger, i hvilke Dyrene sidder, og føres Spor ud til Ædepladserne. Er der en uforholdsmæssig stor Bestand, kan det være nødvendigt at fodre ogsaa i milde Vintre. Fodringen skal begynde rettidigt, d. v. s. saa snart der indtræder en Nødstilstand og maa ikke vente, til Vildtet er blevet afkræftet, hvilket forøvrigt ikke sker hurtigt, da det altid kan finde nogen Føde og har Fedtlaget at tære paa. Lægges Foderpladserne med ikke for stor Afstand, skal Dyrene nok hurtigt finde dem. Det er navnlig det svage Vildt, der søger det kunstige Foder, medens det kraftigere foretrækker det naturlige saa længe som muligt. Raadyret er langt mere kræsent end det øvrige Hjortevildt. Det er ikke særlig ivrigt paa at tage Havrekærverne

eller Hø — Lucernehø tager det dog gerne — tager ikke Hestekastanier, i alt Fald ikke med mindre de er knust, men gerne Agern, tørrede Kviste o. lign.

Raadyret kan temmelig let tæmmes, men Bukkene bliver som Regel onde mod Mennesker.

Sikadyret (Cervus sika) er en fra Japan i de senere Aartier indført Hjorteart, som efterhaanden har faaet nogen Udbredelse, baade i Dyrehaver og i fri Stand. Det minder en Del om Krondyret, men er betydeligt mindre og Hjorten faar ikke over 8 Ender paa Geviret. Om Vinteren er det farvet omtrent som Raadyret, om Sommeren brunt med hvide Pletter. Brunstbrølet er en pibende eller fløjtende Lyd. — Det er meget skadeligt i Skovene, hvor det skræller slemt, navnlig paa Ask, saa man flere Steder har maattet skyde det bort igen, ogsaa fordi det er vanskeligt at hegne ude fra Kulturerne. Iøvrigt er det et smukt Dyr, finere bygget end Krondyret. Det trives godt hos os, men det har ikke vore andre Hjortearters vilde Natur, saa Jagten paa det er ikke særlig interessant.

Hjorten maa skydes samtidig med Raabukken, altsaa 15. Maj-14. Juli og 1. Oktober-31. December, Hinden 1. Oktober-31. December. Kalvene er ikke anført i Jagtloven, men maa antagelig skydes samtidig med Hinden. Hjortens Jagttid er meget ejendommelig. I den første Periode, da den maa skydes, er den mager og Geviret er ikke fejet, i den sidste er den i Brunst og hurtigt afmagret. I Fejsttiden, da den kan ligne en stoppet Pølse, maa den ikke skydes. Grunden til, at Jagttiden er lagt saaledes, kendes ikke.

Gnavere (Rodentia)

er en af de ejendommelige Tandforhold karakteriseret Orden af Pattedyrene, omfattende Hare-, Egern- og Musefamilien m. fl. Hjørnetænder mangler. Af Fortænder findes i Underkæben kun en i hver Kæbeside og ogsaa i Overkæben er der kun en, hos Harefamilien dog to, en stor og en lille. Fortænderne er rodløse og den i Kæben skjulte Del af Fortanden strækker sig langt tilbage, i Underkæben hyppigt helt hen under Kindtænderne. Mellem For- og Kindtænder findes et stort tandløst Mellemrum. Hos Harefamilien er Kindtænderne rodløse, hos Musefamilien med Rod. Tandskifte mangler helt. Haren har 6 Kindtænder i hver af Overkæbens Sider, 5 i Underkæben, Egernet henholdsvis 5 og 4 og Musene (Rotten) 3 og 3. Det

kan have Betydning at kunne kende de forskellige Arters Kranier. — Alle Familierne er meget frugtbare.

Haren (Lepus europæus) er *udbredt* over det meste af Europa syd for omtrent den 65. Breddegrad, Asien og det nordlige Afrika. I Irland, paa Island og Færøerne findes den ikke. Den opnaar sin kraftigste Udvikling i de mere nordlige Egne af sin Udbredelseskreds og er i det hele lidt forskelligt præget efter Hjemstedet. Den sydeuropæiske Hare har en korthaaret, løs Pels med stærkt rustfarvet Overside, den danske og mellemeuropæiske en længere og tættere, nærmest graa Pels, medens den nordrussiske Hares Behaaring er meget tæt, lang og af graahvid Farve. Vinterpelsen har en tæt Besætning af Uldhaar. Endog indenfor et saa snævert Omraade som Danmark kan der være Forskelligheder. For 100 Aar siden betalte Hattemagerne en høj Pris for bornholmske Hareskind, som blev anset for bedre til Hatte end andre danske. Harens Vægt ligger hos os omkring 4-5 kg, men kan gaa højere op, lige til 6,5 kg.

I vore ældste jagtlige Bestemmelser beskyttedes Haren mod Almuens Efterstræbelser, men nogen Fredningstid havde den ikke før 1669, da den blev fredet paa Fællig — ikke paa Enemærke — fra 1. Marts til 1. Juli. Lidt efter lidt blev Fredningstiden forlænget, indtil den i 1744 blev fastsat for Tiden 1. Marts - 12. September. Gennem 150 Aar gik Harejagten ind 12. September.

Talrig var den ikke. Omkring 1650 omtales Harerigdommen i det sydlige Jylland, hvor der paa en Klapjagtsdag kunde ses nogle Snese. 1721-29 blev der paa Kronprinsens Gods Hørsholm aarlig skudt 15 Harer, men 68 Stykker Hjortevildt, 1737, da der ganske vist i nogen Tid havde været megen Sygdom blandt Harerne paa Sjælland og de sydlige Øer, kunde der kun leveres 4 Harer fra Kongens ret udstrakte Jagtarealer paa Lolland, 1746 var det ikke en af Hofskytterne muligt at skaffe mere end 26 Harer fra et Terræn paa over 3000 Tdr. Hartkorn o. s. v. I den nordsjællandske Vildtbane er det aldrig lykkedes at fremskaffe en blot nogenlunde god Harebestand, trods talrige Udsætninger af Harer fra Amager, hvor der forøvrigt til Tider var mange. Amagerharerne søgte, mente man, straks tilbage til Øens Kaal. Ældre Jægeres Beretninger om Harernes Vrimlen i Mark og Skov er ikke rigtig. Omkring 1875 blev der i de danske Skove skudt ca. 16 Harer for hver 1000 Tdr. Land Skovareal, og Skydelisterne fra vore Godser i de sidste 100 Aar viser ogsaa, at der ikke var mange, langt færre end i Nutiden, da vi utvivlsomt har flere end nogen Sinde tidligere. Voldsomme Epidemier har i gamle Dage næsten udryddet

den helt i visse Egne, og stort bedre gik det den ikke i særlig strenge Vintre som 1709, 1729, 1740 og 1814. Til andre Tider har den visse Steder været saa forholdsvis talrig, at kun Skindet benyttedes. Almuen spiste ikke Harer.

Haren er vort vigtigste Jagtdyr og forekommer overalt i Landet, men rigtignok i stærkt vekslende Tal, der langtfra er saa stort som i det sydlige Mellemeuropa. Grunden til, at den er talrig i en Egn og ikke trods Udsætning og Pleje kan bringes op til et lignende Tal i en anden, tilsyneladende ligesaa velegnet, kendes ikke. Der er gættet paa, at Landets samlede Bestand skulde være paa ca. 1/2 Million efter Jagttidens Udløb, men Tallet er utvivlsomt langtfra saa stort. I Preussen, der jo herhjemme anses for meget vildtrigt, skydes der aarligt en Hare for hver 15-16 ha af Jagtarealet. Regnes der med, at Halvdelen af vor formodede halve Million er Sættere og — for at være forsigtig — kun hver tredje af de 8-10 eller flere Killinger, hver aarlig sætter, naaer at blive voksen, skulde der hos os kunne skydes 7-800.000 Harer aarlig eller en for hver 5 ha af Jagtarealet, altsaa forholdsvis tre Gange saa mange som i Preussen og dobbelt saa mange som i Østerrig, der vel er Europas harerigeste Land. At det ikke kan være rigtigt er indlysende. Hvor mange Harer, der skydes her i Landet, vides ikke, men det er i alt Fald næppe over 200.000, svarende til en Vinterbestand paa 100-120.000.

Harens *Hørelse* er skarp og *Synet* er ganske godt, men dens *Lugtesans* er ikke særlig stærkt udviklet. Dens Øjenlaag er meget korte, og det siges ofte, at den sover med aabne Øjne. Harer i Fangenskab gør det i alt Fald ikke, og saa kan det vel antages, at de i fri Tilstand ogsaa lukker Øjnene under Søvnen. Der er ikke nogen udvortes Forskel paa Hannen, der kaldes Ramler, og Hunnen, Sætteren, hverken i Størrelse, Haardragt eller Optræden. I vore Jagtblade er efter gamle tyske Teorier hævdet, at Ramler ligesaa let kan kendes fra Sætter som Fasanhanen fra Hønen, og det er nu gentaget saa ofte, at det er blevet en almindelig Tro. Ramleren skal have lidt tykkere Hovede, den skal holde Kroppen lidt skævt, naar den løber, og ved Opspringet holde Blommen, Halen, opret, »vise hvidt«, idet den hvide Underside ses, medens Sætteren »viser sort«, d. v. s. trykker Blommen ind mod Kroppen, saa kun dens sorte Overside ses. Endvidere skal Ramleren ikke trykke saa stærkt som Sætteren og ikke skrabe sig saa dybt et Sæde som denne. Meget indgaaende Maalinger, Forsøg og Undersøgelser, bl. a. gennem Institut für Jagdkunde i Berlin, har imidlertid vist, at alle disse Paastande er absolut fejlagtige. Der er ingen Mulighed for at kende Ramler fra Sætter i

Terrænet. Ganske vist kan der være Forskel paa Harernes Bevægelser og Optræden i Marken, men disse Forskelligheder er individuelle og har absolut intet med Kønnet at gøre. Selv om man har Haren i Haanden, kan det udenfor Ramletiden, altsaa i Jagttiden, være vanskeligt at skelne de to Køn fra hinanden. Paa den levende eller nyskudte, endnu varme, Ramler, kan det korte, spidse Kønslem ofte, men langtfra altid, bringes til at træde frem ved et Tryk med Fingrene mod Kønsaabningen, men paa den kolde Hare kan Kønnet kun bestemmes med Kniven og endda kun efter nogen Øvelse. I Ramletiden træder Lemmet lettere frem.

Haren er et Natdyr, der tilbringer Dagen i sit *Sæde,* en udskrabet og fasttrampet Fordybning i Jorden. I Skoven er Sædet ofte ganske overfladisk mellem et stort Træs Rødder eller under noget Kvas, paa Marken dybere og ligger dér snart sagt overalt, paa Pløjemark, Græsmark, Vintersæd, Stubjord o. s. v. Den ynder at sidde tørt og i Læ, men med Snuden vendt mod Vinden eller — paa Bakkens Læside — med Sidevind. Den er mest Markdyr, men findes dog overalt i Smaaskove og i de større Skoves Udkanter, hvorfra den om Natten søger ud paa Marken. Dybt inde i store sammenhængende Skove færdes den dog ogsaa, men kun ganske faatallig. Det hævdes, at disse Skovharer gennemgaaende er større og vægtigere end Markharerne. Forøvrigt kan Harens Størrelse og Kraft variere temmelig stærkt efter de lokale Forhold. Da Gaardbo Sø blev udtørret og Arealet opdyrket, opstod der en Harerace, større og kraftigere end de omgivende Klitters Bestand.

Dens *Næring* er udelukkende vegetabilsk, Græs, Urter, Kaal, visse Træarters Bark m. v. Den græsser ikke Arealet af, men udsøger sig de bedste, lækreste Straa og Stængler og fortærer dem et for et. Iøvrigt er den et renligt lille Dyr, som holder sin Pels i smuk Tilstand og vasker sig ligesom en Kat. Den anses af visse Folkestammer baade som uren og urenlig. I Kina skrives ikke »Urenlighed forbydes« i Portene, der males blot en Hare paa Væggen.

Harens Parringstid, *Ramletiden,* begynder i milde Vintre allerede sidst i Januar, men kan i strenge Vintre skydes ud til hen i Marts, og i saa Fald sættes der et Kuld mindre det Aar. De første brunstige Sættere samler ofte 5-6 Ramlere om sig, men i Almindelighed begynder Ramlingen omtrent samtidig for de fleste Sættere paa samme Egn, og snart ses kun et Par eller en enkelt Ramler hos hver Sætter. Da Sætteren kun er brunstig i kort Tid, et Par Dage, maa der helst være omtrent lige mange Ramlere og Sættere i Bestanden. Ramleren bliver som Regel hos samme Sætter saalænge denne er brunstig.

Det kan hænde, at der samler sig et Overtal af Ramlere om en enkelt udenfor den normale Tid brunstig Sætter, men at de skal plage den næsten til Døde er dog vistnok ren Jægerlatin. En ikke brunstig Sætter har ingen kønslig Interesse for Ramlerne. Er der flere Ramlere om en Sætter, vælger denne en Favorit blandt dem og parrer sig kun med den, saalænge den bliver hos hende. Favoritten kan nærme sig til hende og, dog med lidt Forsigtighed, snuse til hende, men viser en af de andre Ramlere en saadan Dristighed, faar han et kraftigt Spark af hendes Bagløb. Parringen indledes med en kortere eller længere Løbetur. Sætteren stikker af, den Udkaarne bagefter og de øvrige Ramlere som en langsommere Hale efter den, men de opgiver hurtigt. Løbet skal rimeligvis opildne Ramleren. Haren er i Almindelighed et fredeligt Dyr, men i Ramletiden er den krigerisk. Sætteren uddeler kraftige Næsestyvere til de paagaaende Ramlere, og Ramlerne udkæmper indbyrdes vældige Slagsmaal, ved hvilke Forløbene gaar som Trommestikker og Ulden flyver til alle Sider, naar en Sætter ikke kan bestemme sig for en af dem. Slagsmaalene ser drabelige ud, men Kamphanerne gør ikke hinanden videre Fortræd.

Efter ca. 4 Ugers Drægtighed sættes det første Kuld *Killinger*, der ofte fødes sidst i Februar, og derefter følger saa to eller tre andre Kuld med et Par Maaneders Mellemrum. Haren er ganske vist først helt udvokset, naar den er henimod et Aar gammel, men den er formeringsdygtig allerede i 6-7 Maaneders Alderen, og Februarkillingerne deltager ofte i Reproduktionen med et Kuld hen paa Eftersommeren. De Sættere, der træffes drægtige hen i September, er ofte Februarkillinger. Killingernes Antal i hvert Kuld er i Almindelighed 3-5, undtagelsesvis 6-7, og de sættes i en lille udskrabet Fordybning, udforet med lidt Mos etc. eller med lidt af Moderens Uld. Sætteren er ikke meget omhyggelig med at finde Skjul for »Reden«, men den sætter dog ikke Killingerne det første, det bedste Sted og er i det hele omhyggeligere Moder end den har Ord for. Medens de fleste Gnaveres Unger ved Fødslen er ganske ubehjælpsomme, nøgne og blinde, er Harekillingerne ganske anderledes veludrustede med Øjne, tæt Pels o. s. v., og selv om deres Bevægelser i Begyndelsen er meget klodsede og i nogen Tid vedbliver at være det, kan de dog snart bevæge sig noget omkring. Mange forsvinder dog ud af Tilværelsen i de første Uger af deres Liv, tages af Rovvildt eller dræbes, trods deres Haardførhed, af ublidt Vejr i Februar og Marts. Er Januar mild med mange Solskinstimer, saa Ramlingen begynder tidligt, og der saa indtræder Vintervejr i Marts, selv om det kun er for faa Dage, gaar Hovedmængden af første Kulds Killinger

til Grunde. Skønt Haren hos os er nær sin Nordgrænse — sit Optimum har den som sagt i det sydlige Mellemeuropa — generer tør Frost og Kulde ikke Killingerne. Det er Slud eller afvekslende Frost og Tø med Nedbør, der er farlig for dem, men forøvrigt er vor virkelige Viden paa dette som paa saa mange andre Omraader vedrørende Haren stærkt begrænset. Naar Killingerne er omkring et Par Uger gamle, overlader Moderen dem til sig selv og en Maanedstid senere sætter hun et nyt Kuld. Straks, naar Killingerne skal sørge for sig selv, er de endnu noget ubehjælpsomme, og muligvis falder de fleste af det første Kuld i denne kritiske Tid, ikke alene for Rovvildt, men ogsaa fordi det kan være vanskeligt for dem at skaffe sig Føden, navnlig hvis der ligger Sne med Isskorpe over. En anden Aarsag til Afgang siges i visse Jægerkredse at være Ramlerens Tilbøjelighed til at æde alle de spæde Killinger, den træffer paa. Denne Paastand, der er fremsat i fuldt Alvor og udbredt gennem Jagtbladene, modereres dog til, at Ramlerne med Henblik paa Fremtiden før Maaltidet undersøger Kønnet og kun æder Hankillingerne. Det er jo ingenlunde sjældent, at tamme Dyr æder deres Afkom, men blandt virkelig fritlevende er Kannibalisme vistnok aldrig paavist, og Troen paa Ramleren som Kannibal er rimeligvis kun en Overføring fra den tamme Kanin. Ogsaa blandt de Kuld, der fødes senere, kan der være nogen Afgang — Foraarsarbejdet i Marken tager vel ogsaa nogle Killingers Liv — men naar der først er naturlig Dækning, rigelig Føde og Vejrliget ikke er ekstremt ugunstigt, klarer de fleste sig. Killingerne er nogle allerkæreste smaa storhovede Skabninger.

Sætteren opholder sig ikke meget sammen med Killingerne, selv ikke mens de er ganske smaa. Den sidder Dagen igennem i sit Sæde, som ikke altid er i Killingernes umiddelbare Nærhed, og opsøger dem kun, naar de skal have Die, nogle mener kun, naar Mælken generer den. Ogsaa om Natten passer den sin Furagering og ser ikke meget til Afkommet ud over den kortvarige Diegivningsproces, ved hvilken den i noget strakt Stilling staar skrævende hen over Killingerne.

Haren har altsaa i Aarets Løb tre-fire almindelige Ramleperioder, i hvilke de fleste Ramlere er ret stærkt optaget, men mellem disse Perioder er der naturligvis ogsaa brunstige Sættere. Skønt Killingernes Køn ikke kan bestemmes uden Indgreb, synes det dog sikkert, at der fødes omtrent lige mange af hvert Køn. Blandt mindre kyndige Jægere antages det imidlertid, at der er langt flere Ramlere end Sættere og at dette Forhold skader Formeringen, da Sætterne

ikke kan faa Fred for parringsivrige Ramlere. Begge Dele er ganske forkert. Endvidere paastaaes, som foran antydet, at Ramleren er mere flygtig end Sætteren, saa der ved Klapjagt skydes flest Ramlere, navnlig naar Klapperne gaar spredt, ved Jagt paa Spring flest Sættere, og det er endog offentligt fremhævet, at Trampejagten koster det danske Samfund et Par Millioner aarlig, fordi der ved den især bliver skudt Sættere. Der skal nu ellers saadan noget som 600.000 Harer til at give et Par Millioner til Producenten. Danske nøjagtige og omfattende Undersøgelser over Kønnet hos Harer skudt ved de to Jagtformer, foreligger vistnok ikke, men Undersøgelse af Kønnet hos en Del Harer, skudt ved Klapjagt, viste omtrent lige mange Ramlere og Sættere. Tallet af undersøgte Harer drejede sig dog kun om Hundreder, hvor det burde have været Tusinder, for at give Sikkerhed. Af 227 Harer, skudt paa Spring, var 104 Ramlere, 84 Sættere, medens Kønnet ikke blev bestemt sikkert paa 39.

Nogle nylig offentliggjorte tyske Undersøgelser viser, at af 187.481 i 1936 og 1937 paa Klapjagt og Trampejagt skudte Harer var 49,75 pCt. Ramlere og 50,25 pCt. Sættere, altsaa lige mange af hvert Køn med en svag Tendens mod Flertal for Sætterne. Af de paa Klapjagt skudte Harer var 49,4 pCt. Ramlere, 50,6 pCt. Sættere, af de paa Spring skudte ca. 25.000 var 52 pCt. Ramlere, 48 pCt. Sættere. Disse grundige og meget omfattende Undersøgelsers Resultat er altsaa stik modsat de her i Landet saa bestemt udtalte Teorier, der jo rigtignok heller ikke hviler paa Undersøgelser, men i Hovedsagen skyldes de forlængst hensovede tyske Jagtforfatteres ukritiske Eftersnakkere.

Iøvrigt er det værd at bemærke, at epidemisk Sygdom især optræder paa Steder, hvor Haren gennem omhyggelig Pleje er ophobet i stort Tal. Plejen har paa sine Steder ogsaa omfattet Bortskydning af Ramlere i Ramletiden.

I Almindelighed er det ikke nødvendigt at *fodre* Haren om Vinteren, i alt Fald kun i meget snerige Aar. Meget kan gøres ved at køre over Vintersædsmarkerne med Sneplov. Skal der fodres, maa det være med Kaal, Roer, Gulerødder o. lign., men ogsaa med Kløver- eller Lucernehø.

Efter et gammelt Ord gaar Haren om Foraaret selvanden til Skovs og kommer om Efteraaret selvfjortende tilbage. Selv om dette vel aldrig har været helt rigtigt, formerer den sig kraftigt under Forhold, som passer den, og den maa som Følge deraf have mange *Fjender* for ikke at blive for talrig. Krager, større Rovfugle og næsten alle vore Rovdyr fra Ræven til Væslen, Katte og Hunde ikke

at forglemme, tager de Harer, de kan faa fat paa. Og desuden er der megen Sygdom blandt dem. Mange af de Individer, der tages af Fjenderne, er ganske utvivlsomt syge eller svækkede. Lægges en død Hare ud indenfor en Afstand af en Kilometer eller to fra en Rævegrav med Unger i, vil den hurtigt forsvinde og Resterne af den findes ved Graven. Det er ogsaa værd at lægge Mærke til, at Kragerne ikke forfølger eller angriber en frisk Hare, som løber hen over Marken, medens de snart samler sig om en anskudt. Naturligvis gaar der ogsaa sunde Individer i Rovvildtet, men sikkert er det, at hvor Rovvildtet er skudt bort, formerer Harerne sig for en Tid stærkt, men saa indtræffer der epidemiske *Sygdomme,* som kan tilintetgøre Bestanden næsten helt. Under en Epidemi paa Amager for 150 Aar siden faldt efter Jagtbetjentenes Angivelser ca. 90 pCt. af Bestanden. Fra flere Steder, navnlig paa nogle Øer, haves Erfaring for, at Bestanden bliver sund igen, naar der atter udsættes Rovvildt. I nogle Aar kunde der paa en saadan Ø, hvor Rovvildtet var borte, skydes langt flere Harer end tidligere, men saa fulgte en Periode med meget ringe Udbytte, og Gennemsnitstallet for en Aarrække var ikke større end Gennemsnittet for de Aar, da der var Rovvildt. Hvorvidt disse Erfaringer har medtaget alle de Forhold, der kan indvirke paa Bestandens Størrelse og Formeringen, vides ikke, og der trænges stærkt til virkelige Undersøgelser. Sikkert er det, at Jægernes Beskydning ikke kan holde en Bestand sund. Det synes kun en passende Mængde Rovvildt at kunne.

Jægernes *Pleje* af Harerne gaar navnlig ud paa at efterstræbe Rovvildtet og skyde Ramlere bort, saa der helst kun er en for hver 5-6 Sættere. Som foran sagt er det umuligt at skelne Ramler fra Sætter, før man har den i Haanden, og selv da er det ikke enhver, der kan afgøre Kønnet rigtigt. Endelig arbejdes der stadig med Blodfornyelse, hvortil helst anvendes Sættere. Der maa imidlertid vises største Forsigtighed med Udsætning af Harer til Blodfornyelse. De kommer som Regel fra Distrikter med stor Bestand, og der er som sagt ofte Sygdom eller Anlæg til Sygdom blandt Harerne, hvor de er ophobet i stor Mængde. Det er ikke alene meget vanskeligt, men som oftest rent umuligt at afgøre, om de til Udsætning bestemte Individer er sunde eller ej. Opdræt i stor Stil af Harer til Blodfornyelse bør kun foregaa paa samme Sted i faa Aar. Saa maa Opdrættet flyttes til en anden Plads.

Haren er absolut ikke *uskadelig.* I Skoven afkvister den de unge Planter eller bider dem af ved Roden i Rillesaaninger og Planteskoler, og i Haver æder den Kaal og andre saftige Urter og skræller

om Vinteren Barken af forskellige Træarter, navnlig Frugttræer, Guldregn o. a. Baade i Skov og Have er Skaden størst om Vinteren, men i Skoven bider den ogsaa om Sommeren, rimeligvis som Tidsfordriv, idet de afbidte Skud bliver liggende urørt paa Jorden. Bidfladen er glat, som skaaret med en Kniv, medens Hjortevildtets er muslet. Som Markdyr anses den for ret uskadelig. Det menes dog, at 60-80 Harer aarlig fortærer Foderet til en Ko, men det ses ikke meget, da den som sagt ikke afgræsser Arealet, men kun udtynder Græsset. De Heksestier, den laver i Kornet ved at afbide Straaene paa de daglige Veksler, kan naturligvis forringe Høstudbyttet lidt, hvor der er mange, men i Virkeligheden betyder det intet. Midler mod Harens Ødelæggelser i Have og Skov har vi ikke. Indhegning er dyrt og den skraber sig under Hegnet eller gaar over det paa Snedriver. Frugttræer kan ombindes med Traadvæv, men det bliver uoverkommeligt i Frugtplantager, især da Haren ved Snelæg ogsaa kan naa op paa Grenene. Hvor Haren gør virkelig følelig Skade er der ikke anden Udvej end at skyde den ned til en passende Bestand.

Nogen Nytte gør Haren ikke, bortset fra Kødets Værdi.

Harens karakteristiske *Spor* med Bagpoternes forrest ved Siden af hinanden og Forpoternes bagest og bag hinanden, kan kun forveksles med Kaninens, der dog er betydeligt mindre. Naar Haren for at se sig om rejser sig staaende paa Bagløbene, siges den »at gøre Mand«, medens den »gør Kegle«, naar den rejser sig siddende.

Haren har alle Dage været den jævne Jægers kæreste Jagtobjekt. Den er forholdsvis stor, let at skyde og bliver ganske godt betalt, saa der drives ivrig Jagt paa den. De fleste skydes paa *Spring*, d. v. s. ved at Jægeren gaar over Terrænet og selv jager Haren af Sædet. Metoden fordømmes kraftigt, fordi det antages, at der især skydes Sættere ved den, hvad dog ikke er rigtigt. I al Almindelighed er der ikke Anledning til at indvende noget mod denne Jagtform, naar den ikke drives paa Sporsne eller overdrives, men iøvrigt vil alle Indvendinger være nytteløse. Det store Flertal af vore 80.000 Jagttegnsløsere vil skyde paa Spring, og de vil skyde paa hver Hare, der springer, uden at skænke det en Tanke, om det er en Ramler eller Sætter eller en halvvoksen Killing — i alt Fald vil Tanken først komme bagefter. Trampejagten maa blot ikke overdrives. Bliver Terrænet kun trampet af et Par Gange om Aaret, vil denne Jagtform ikke være skadeligere end alle andre. — Haren holder bedst midt paa Dagen, den sidder løsere i stærk Frost, i Stormvejr og hen ad Aften. Men hvor sidder den. Om dette Spørgsmaal kan kun i Almindelighed siges, at den vil sidde tørt og i Læ, men saa kan den

ogsaa sidde overalt, ogsaa paa en tør Tue ude i den vaade Mose. Naar Sneen paa Træernes Grene tøer og falder til Jorden i vaade Klatter, sidder den ikke gerne i Skov. Det hævdes ogsaa, at den i Løvfaldstiden foretrækker Marken, men det slaar nu ikke saa nøje til. I stærk Kulde søger den ofte Skovens Lunhed.

Trampejagt giver ofte Bagskud, og ved saadanne bør der ikke skydes paa længere Afstand end 35, højest 40 m, fordi selv dygtige Skytter ikke har let ved at beregne Farten, saa de ikke sigter tilstrækkelig højt over den og blot fylder dens Køller med Hagl eller knækker et Bagløb. — Med nogen Øvelse kan den ofte kigges i Sædet paa Marken, og i Sædet er den naturligvis let at skyde, især for den uøvede Skytte — den øvede skyder ikke altid saa sikkert til stille Maal som til bevægeligt — men det anses for ujægermæssigt at skyde en Hare i Sædet, skønt det giver den en hurtig Død og for mange Jagtudøvere er sikrere end at lade den springe. Det er heldigt at have en Hund med paa Trampejagt, men den maa ikke søge og benyttes kun til at tage en anskudt Hare. Unge Hunde skal man ikke bruge til saadan Jagt, da det saa kan være vanskeligt at faa dem harerene igen.

En anden stor Del af Harerne skydes paa *Klapjagt*. Medens f. Eks. Ræven let lader sig drive frem, løber Harerne mere forvirrede om, gaar ud til Siderne eller bagud, saa Terrænet tømmes ikke, selv om ogsaa de fleste, som kommer for Bøsserne, falder. Klapjagt maa ikke holdes mere end en Gang aarlig paa samme Terræn, hvis der skal bevares en god Bestand, og naturligvis maa der ikke først holdes Klapjagt og bagefter drives Jagt paa Spring. Mod denne Regel syndes der en Del. Der kan ikke her i Landet faaes saa stor en Bestand som længere mod Syd, men her kunde være flere Harer, hvis Beskydningen modereredes en Del og den blev drevet omtrent som paa vore Godser, hvor det enkelte Areal kun afjages en Gang om Aaret. Ved Klapjagt paa Harer spiller Hensynet til Vinden ikke saa stor en Rolle som hvis det drejer sig om Ræv eller Raavildt. Vigtigere er det at have tørt Vejr. Det antages som sagt, at der kommer flest Ramlere for paa Klapjagt, navnlig naar der er stor Afstand mellem Klapperne. Der falder imidlertid forholdsvis lige mange Sættere enten saa Klapperne gaar med tre eller tyve Meters Afstand.

Tidligere faldt der mange Harer paa *Anstandsjagt* Morgen og Aften ved Skove og Plantager, de blev skudt paa Indgang og Udgang. Haren benytter samme Veksel Dag efter Dag, og i Jagtsæsonen kunde faktisk næsten alle Harerne skydes bort, naar Anstandsjagten blev benyttet flittigt. Ved Forbudet mod Natjagt, der i Skovegne

har været af største Betydning for Bestandens Opretholdelse, er denne Jagtform nu omtrent ophørt. Forøvrigt var Anstandsjagten med dens Skydning til stille Maal i Halvmørke absolut ikke jægermæssig. Den blev drevet med stor Iver og mange Husdyr og Hunde og adskillige gamle Koner har gjort Bekendtskab med Anstandsjægernes Hagl.

Navnlig i Jylland skydes en Del Harer for *Støvere,* en Jagtform, som har lidenskabeligt ivrige Udøvere, bl. a. fordi den stiller store Krav til Jægeren. De Støverjagter, der undertiden holdes med en Snes Hunde af alle Racer og dobbelt saa mange Skytter, er ren Parodi paa Jagt. Støverjagt maa helst paabegyndes om Morgenen, naar Harens Indgangsfod endnu er frisk.

Endelig fanges en Del Harer i Garn til Udsætning.

Tidligere Tiders stærkt drevne *Myndejagt* er nu forbudt ligesom *Snaresætning,* der tidligere kostede mange Harer Livet, og ogsaa Vinterjagten i Kaalhaverne er ophørt, i alt Fald officielt. En Slags Parforcejagt paa Harer blev drevet en Del i ældre Tid. 3-4 Ryttere red ud, rejste en Hare og en af dem forfulgte den i Galop til Hesten var træt, hvorpaa en anden fortsatte Forfølgelsen paa sin friske Hest. Naar Haren var udmattet, trykkede den, og den fik nu Lov at sidde nogle Minutter i Ro, før den atter blev rejst og forfulgt til den styrtede. En saadan hidset Hare var ved Døden ganske stiv. Det samme kan forøvrigt være Tilfældet med Harer, der har været jaget vedholdende og længe med langbenede Støvere, før de bliver skudt.

Jagttiden er nu fra 1. Oktober til 18. December. I Gaard, Gaardsplads og dermed i Forbindelse staaende indhegnet Have o. s. v. maa den dog som foran omtalt skydes hele Aaret. I enkelte Dele af Landet er Jagttiden efter Indstilling af Jagtforeningerne noget kortere og i mange lokale Jagtforeninger er der vedtaget indskrænkende Bestemmelser, kortere Jagttid, Forbud mod Skydning paa Sporsne o. s. v.

Haren hjemsøges af forskellige *Sygdomme* og faar endda Skyld for at have flere end den har. Det er en udbredt Tro, at den lider meget af Kønssygdomme, at disse Sygdommes store Udbredelse skyldes for mange Ramlere i Bestanden, at de er meget dødelige, men at det heldigvis især gaar ud over Ramlerne. Veneriske Sygdomme forekommer slet ikke hos vor Hare og den saakaldte Haresyfilis, der fremkalder Knuder bl. a. i Kønsorganerne, har kun Navnet fælles med Syfilis. I store Jægerkredse hævdes det ogsaa, at Haren er meget udsat for Tuberkulose, skønt denne Sygdom aldrig er paa-

vist hos den. Derimod angribes den stærkt af Pseudotuberkulose, en meget smitsom Bakteriesygdom, der som Regel har sit Udgangspunkt fra stærkt besatte Terræner og derfra breder sig videre. Det kan ikke afgøres, om en levende Hare er angrebet eller ej, før Sygdommen er ret vidt fremskredet, saa Smitten kan let bringes omkring gennem Udsætning. I de senere Aar har Pseudotuberkulosen huseret stærkt her i Landet. Efter Erfaringer fra tidligere Epidemier fortager den sig af sig selv i Løbet af nogle Aar, undertiden dog først efter en halv Snes Aars Forløb, men forinden kan Bestanden være sat stærkt ned, lige til nogle faa Individer, som rimeligvis har haft Sygdommen, men er kommet over den. Efter gamle Beskrivelser viser Sygdommen sig mest Efteraar og Vinter. En anden Sygdom, Harens Byldesyge, kan optræde som Epidemi, men dræber ofte kun enkelte Individer. En tredje Bakteriesygdom, Tularæmi, er ikke paavist her i Landet, men derimod hos vore nordlige Naboer og i Amerika; de syge Harer kan smitte Mennesker. Desuden angribes Haren af Coccidiose, der fremkaldes af Coccidier, mikroskopiske encellede Smaadyr, der snylter i Cellerne eller Cellekernerne og især dræber unge Harer. Forskellige andre Snyltere findes ogsaa hos Haren, f. Eks. Blæreorm, der er Forstadiet til Hundens Bændelorm, men de er ufarlige.

Om Harer til Udsætning er sunde, er som antydet vanskeligt at afgøre, idet Videnskaben hidtil ikke har anvist nogen Metode til at konstatere begyndende Sygdom. Muligvis kan der dog oplyses noget gennem mikroskopisk Undersøgelse af de fangede Harers Ekskrementer.

Midler mod Haresygdomme kendes ikke. Sygdommene holdes nede af Rovvildtet, som tager de syge Dyr, men mod Epidemier, hvor Sygdommen altsaa har faaet stor Udbredelse, haves ingen Hjælpemidler. Det er tilraadet at skyde alle Harerne bort og efter et Par Aars Forløb, naar Sygdomsvolderen maa antages at være tilintetgjort, at sætte en ny Stamme ud. Bedre er det dog vist at lade Sygdommen rase ud, dræbe Individer, der er synligt syge, og begrave dem og de døde, der findes, dybt i Jorden. Der bliver altid nogle tilbage, som kan danne Grundlaget for en ny Stamme, men deres Afkom synes ikke at være immunt overfor Sygdommen. Det bedste Middel er dog utvivlsomt det af Naturen anviste, nemlig at holde en passende Bestand af Rovvildt, hellere lidt for meget end for lidt, og saa ikke for stor Harebestand. Dette har man indset i andre Lande og handler derefter, selv i Tyskland.

Haren bliver 6-8 Aar gammel, men det er vel kun en ringe Del af dem, der døer en naturlig Alderdomsdød.

Opdræt af Harer har, dog uden heldigt Resultat, været forsøgt baade her og i Udlandet. Haregaarden er altid lagt paa en omhyggelig udset Plads, ikke for lavt liggende og med let, i alt Fald ikke stiv Jord. Arealet maatte helst være 4-5 ha, og deraf tilplantedes omtrent en Tredjedel med Buske til Skjul, medens Resten blev udlagt til Foderplads med Udsaaning af Græs, Kløver og forskellige Ukrudtsplanter. Efter at Arealet var omhyggeligt indhegnet med Hegnet gravet lidt ned i Jorden, blev der i det sene Efteraar indsat Harer, som Regel en Ramler for hver seks Sættere. De formerede sig godt, men Killingerne døde saa at sige alle før Efteraaret, ogsaa hvis de blev sat ud i ung Alder. Det antages, at den store Dødeligheds primære Grund var et Ernæringsspørgsmaal. De gamle Harer taaler Fangenskab bedre. Opdræt af Harer i Haregaarde er nu opgivet overalt for den almindelige Hares Vedkommende. Der skal være opnaaet noget bedre Resultater med Sneharen.

Paa Grund af Sygdom blandt Harerne har Jagtfondets Udsætning været standset nogle Aar. Avl af Harer til Udsætning har iøvrigt været lønnende, idet der betales 15-18 Kr. for en levende Hare. — Harens Uld benyttes til Hatte og Garn, Bughaarene til simplere Hatte, og Kødet spises som bekendt.

K a n i n e n (Lepus cuniculus) har sit egentlige Hjem i det sydlige Europa, men er derfra indført mange Steder i Nord- og Mellemeuropa. Ogsaa hos os har den været udsat og findes endnu paa nogle Øer. I de senere Aar er den indvandret i Sønderjylland. Dens Føde er omtrent som Harens, men den skræller ogsaa Barken af forskellige Træer i langt større Udstrækning end Haren, og da den formerer sig meget stærkt, bliver den hurtigt en Plage. Den graver sig Gange i Jorden, men opholder sig ogsaa meget over Jorden.

Vildkaninen, der er betydeligt mindre end Haren, har meget skarpe *Sanser*. Ramletiden begynder i Februar og fra da og til hen paa Efteraaret sætter den omtrent hver femte Uge et Kuld Unger paa 5-10 Stykker, der kommer ganske hjælpeløse, blinde og nøgne til Verden. En Kanin kan altsaa sætte 6-7 Kuld med tilsammen 30-70 Unger i Løbet af Sommeren, og de først satte Kuld kan naa at sætte et Par Kuld samme Sommer, saa den kan hurtigt brede sig.

Den *jages* med Hønsehund, ved Klapjagt og med Fritte eller Kaningravhunde, som slippes ind i dens Gange. Kaningravhunde opdrættes nu i Tyskland gennem Udvalg og Opdræt af særlig smaa Hvalpe i de almindelige Gravhundes Kuld. De har flere Fordele fremfor Fritten. Kaninens Løb er svinglende og den er ikke let at

skyde. Vægten ligger omkring 2-2½ kg, Hannen lidt større end Hunnen. Hannens Kød er ikke velsmagende i Ramletiden, og den skydes derfor helst i November og December. — I Tyskland, hvor der tidligere var en Mængde Kaniner, gik den efter Verdenskrigen voldsomt tilbage i Tal og forsvandt mange Steder helt uden at Grunden hertil kendes. Nu er den atter i Fremgang. — Den maa jages hele Aaret.

Egernet (Sciurus vulgaris) hører til Gnavernes Egernfamilie, som ogsaa omfatter Murmeldyret, der i Parantes bemærket er et temmeligt stort Dyr paa indtil 10 kg. Egernet har en stor Udbredelse og er mange Steder saa talrigt, at det anretter virkelig Skade. Her i Landet har det bredt sig temmelig stærkt i de senere Aartier og er vel nok talrigere end det almindeligt antages, selv om de Milliontal, der er opgivet for Bestandens Størrelse, ikke har noget med Virkeligheden at gøre.

De fleste Egern er rødbrune, men der træffes ogsaa sorte med hvidt Bryst. Paa Fyn er saaledes alle Egern sorte. Sommerpelsen er tynd, men Vinterpelsen er, navnlig længere mod Nord, tæt og bliver dér graa. Det saakaldte Graaværk er Vinterpelsen af Egern fra koldere Klimaer.

Det er et Skovdyr, som foretrækker Naaleskov for Løvskov og med stor Behændighed færdes i Træerne, selv ud paa tynde Grene, hvorfra det med usvigelig Sikkerhed springer over paa andre, ofte ganske tynde Kviste. Ligesom andre Dyr har deres Veksler paa Jorden, saaledes har Egernet sine ad bestemte Grene i Træerne. Paa Jorden bevæger det sig ret behændigt, men ikke hurtigt, og mærker det Fare, søger det straks op i et Træ, hvor det skjuler sig ved at holde sig bag Stammen eller lægge sig trykket ned mod en større Gren. Sporet er karakteristisk. Bagløbene sættes foran Forløbene, vender noget udad og baade Bagløbenes 5 og Forløbenes 4 Tæer ses tydeligt. Det er et udpræget Dagdyr, som tilbringer Natten i sin Rede, der enten findes i hule Træer, og da kun bestaar af et med Mos og tørt Græs udforet Leje, eller er fritsiddende i Træerne temmelig højt oppe. Den fritsiddende Rede er kugleformet, paa Størrelse med en Kragerede, bygget af Kviste, indvendig foret med Mos og Hø og med et Indgangshul paa Siden. Foruden Reder indretter Egernet sig ogsaa Forraadskamre, oftest i en Hulhed i et Træ, og her samler det om Efteraaret Agern, Nødder o. lign. til Vinterfoder. Det ligger ikke i Dvale, men om Vinteren holder det sig i daarligt

Vejr ofte flere Dage i Reden og viser sig i det hele ikke saa meget som om Sommeren.

Det er monogamt. Den første Parring finder Sted hen paa Eftervinteren, Februar-Marts. Ungerne, 5-7 i Kuldet, kommer til Verden i Reden og er blinde og nøgne. Som Regel faar det to Kuld i Sommerens Løb.

Hovednæringen er Skovtræernes Frø, især Naaletræfrø, men ogsaa Agern, Bog, Nødder, Ahornfrø m. m. Som Frøæder gør det kun lidt Skade i Skovbruget, der jo i Almindelighed ikke anvender Frøet. Værre er, at det, om end kun sjældent, skræller Barken af forskellige Træarter, altid højt oppe mod Toppen, udhuler Knopperne, navnlig Topknopperne og især af Ædelgran og Fyr, og afbider unge Skud for at faa fat i Knopperne. Skaden derved har dog hidtil ikke været stor her i Landet, men fra Tyskland, hvor Egernet er talrigt, omtales hele Bunker af afbidte Skud. I Planteskoler kan det skrabe det udsaaede Frø op og i Haver plyndrer det Frugttræer og Nøddebuske. Det tager kun Kærnerne af Æbler, Pærer eller Kirsebær. Endelig faar det Skyld for at tage mindre Fugles Æg og Unger, og hvor det i Udlandet er talrigt, skal det have formindsket Sangfuglenes Tal stærkt. Hvorledes det forholder sig hermed hos os er ikke ganske klart, men Smaafuglene driller ikke Egernet, saaledes som de ofte har for Skik overfor deres andre Fjender. Det efterstræbes nu ogsaa hos os som Redeplyndrer. For faa Aar siden udsatte Jagtfondet en temmelig høj Skydepræmie paa Egern, og der blev da skudt godt 30.000, et ret imponerende Tal, som dog kun svarer til et Egern for hver 10-12 ha af vort Skovareal. Atter i 1937-38 blev der sat Præmie paa det og skudt 7-800. Naar der bliver givet Præmie for dets Nedlæggelse, bliver det naturligvis jaget, men ellers er det ikke Genstand for Jagt. Det danske Egerns Vinterpels er lidet værdifuld og Sommerbælgen værdiløs. I Krigsaarene blev der spist mange Egern i Tyskland og Kødet betegnedes som velsmagende. Jagten drives som Snigjagt. Det er ikke sky, men ofte vanskeligt at faa Øje paa, naar det færdes i Naaletræernes Kroner. Under Furagering røber det sig ofte ved de stadig nedfaldende Kogleskæl. Jagten kan gøres lidt mere sportsmæssig ved at bruge Riffel til den.

Af Fjender har det egentlig kun Skovmaaren og Hønsehøgen. Nogen Nytte gør det ikke, men det er et nydeligt lille Dyr, som viser sig en Del. Naturligvis maa det ikke blive for talrigt. Det synes at vandre en Del. En Skov kan blive omtrent tom for Egern og en anden ret fjernt liggende fyldt for en Tid.

Skønt Musene ikke hører med til de jagtbare Vildtarter, skal de dog omtales med et Par Ord, fordi de er et vigtigt Fødeemne for en Del af vore Vildtarter og derigennem skærmer en Del af det spiselige Vildt.

Musefamilien (Muridæ) omfatter *Museslægten* (Mus) og *Studsmusene* (Arvicola). Til Museslægten hører *Skovmusen* (Mus sylvaticus), *Husmusen* (M. musculus) og *Rotten* (M. decumanus) — de to sidstnævnte tilhører ikke vor oprindelige Fauna, men er indvandret — samt nogle sjældnere Arter, medens Studsmusene er repræsenteret ved *Rødmusen* (Arvicola glareola), der er et udpræget Skovdyr og forekommer i stort, noget varierende Antal, den *almindelige Markmus* (A. agrestis), der ligeledes er meget talrig, den *sydlige Markmus* (A. arvalis), der kun findes i Jylland, især i den sydlige Del, og *Vandrotten* (A. amphibius), der er paa Størrelse med en Rotte. De to Markmus er om Sommeren Markdyr, medens de om Vinteren for en stor Del søger til Skovene. — Musene formerer sig meget stærkt fra det tidlige Foraar til langt hen paa Efteraaret eller under gunstige Forhold endog hele Aaret. Drægtighedsperioden er kun nogle faa Uger og Ungernes Antal 4-8. Et eneste Par Markmus kan gennem Afkom og Afkoms Afkom præstere 200 Individer i Aarets Løb. De unge Mus er tidligt forplantningsdygtige, Ungerne af A. arvalis saaledes naar de er ca. 8 Uger gamle. Baade Markmusen og Rødmusen, de to talrigste Arter, har deres Reder i en lille Fordybning ovenpaa Jorden, Markmusen dog jævnligt under Jorden.

Musene er jo med Undtagelse af Skovmusen slemme Skadedyr, som tjener til Føde for vort Rovvildt i videste Forstand. Hvor Rovvildtet er udryddet, kan de blive en Plage. Tilhængere af Rovvildtets stærke Indskrænkning henviser ganske vist til at forgive Musene og hævder, at det virker kraftigere. Det er imidlertid en Fejltagelse. Udsætning af Musegift er ikke billigt, og det er ganske uoverkommeligt og ogsaa umuligt at forgive dem paa Markerne, hvor de især lever af Græs etc., forøvrigt ogsaa i Skovene, hvor der højest kan lægges Gift i de unge truede Kulturer, som ikke er Musenes eneste Tilholdssted. Mus er Rovvildtets kæreste Føde. Tidligere udsatte man om Foraaret Ræve paa museplagede Øer, hvor de var skudt bort, og skød dem atter bort om Efteraaret. Skønt de blev udsat i Vildtets Yngletid, gjorde de ikke videre Fortræd. Ogsaa Væsler er indkøbt til Udsætning paa museplagede Øer.

Musenes Antal er meget varierende. Efter at der nogle Aar har været usædvanlig mange, kan de ret pludseligt næsten helt forsvinde,

muligvis dræbt af Epidemier. De færdes omkring til alle Døgnets Tider, men navnlig om Natten strejfer de om ved deres Opholdssteder og bliver da let et Bytte for deres Efterstræbere. Rederne tømmes af Krager, Skader, Fasaner og mange andre Fugle, som færdes paa Marken, og Ungerne ædes i Massevis. Naar der er mange Mus, lever det meste Rovvildt især af dem.

Insektæderne (Insectivora)

er gennemgaaende smaa Dyr med svage Tænder og uden jagtlig Betydning. Den eneste Art, som er af nogen Interesse for Jægeren, er

Pindsvinet (Erinaceus europæus), et temmeligt klodset og langsomt Dyr uden skarpe Sanser. Dets *Føde* er i Hovedsagen animalsk, Insekter, Snegle, Regnorme o. lign., men ogsaa mindre Hvirveldyr, naar det kan faa fat i dem, Museunger, ganske spæde Harekillinger, Fugleunger, Æg o. s. v. I Fasanerier kan det gøre nogen Fortræd, men for det fritlevende Vildt betyder det ikke meget, baade fordi det ikke er særlig talrigt, om end almindeligt, og fordi det ikke har let ved at finde Reder etc. Falder det over en Rede med Æg, laver det megen Forstyrrelse i den og efterlader altid en Del af Æggenes Indhold og Skaller rodet sammen med Redematerialet. Hænder det undtagelsesvis, at det tager en rugende Fugl, æder det kun Indvoldene. Ogsaa af døde Fugle o. a., som det løber paa, tager det kun Indvoldene. Dets Tænder er for svage til at det kan gøre andet end spæde Skabninger nogen Skade, bl. a. mangler Hjørnetænder. Om Vinteren ligger det i Dvale og dets Legemstemperatur gaar da meget langt ned. — Det enkelte Pindsvins Jagtomraade er ikke stort.

Pindsvinet er totalfredet, men ved Fasanerier og Hønsegaarde maa det dræbes, naar det bevislig gør væsentlig Skade. Det dræbes dog ogsaa udenfor saadanne Steder af fanatiske Vildtplejere.

Rovdyrene (Carnivora)

omfatter 7 Familier, af hvilke kun to er repræsenteret hos os.

Blandt Jægerne er Rovdyrene som Konkurrenter til det spiselige Vildt gennem lange Tider anset for rene Skadedyr, som bør efterstræbes paa alle Maader og ved alle Midler. Imidlertid har nyere og grundigere Undersøgelser vist, at ogsaa de har deres store Be-

tydning i Naturhusholdningen og at Skadeligheden er mindre, Nytten større end tidligere antaget. Beviserne for Skaden er ofte meget svage (jfr. bl. a. det S. 23 anførte om Væslens Skadelighed). Navnlig de tyske Jægere var tidligere ganske fanatiske Efterstræbere af alt Rovvildt, men de er nu gaaet i Spidsen for Bevægelsen mod dets Udryddelse eller altfor kraftige Nedsættelse. Her i Landet er et andet Syn paa Rovvildtet først ved at vinde Indpas, men udenfor Jagtbetjentenes Kreds er der dog en stadig stigende Stemning mod den hensynsløse Efterstræbelse til alle Aarets Tider. Naturligvis maa Rovdyrene ikke tage Overhaand, men i det store og hele er de i passende Bestand, som ikke maa være for lille, nyttige og gavnlige Dyr, ogsaa for Jægeren.

R æ v e n (Canis vulpes) hører ligesom Ulven til Hundefamilien og er vor eneste Art af denne Familie. Den er højbenet og kaldes derfor vort største Rovdyr, skønt den i Vægt staar langt under Grævling og Odder, er *udbredt* over hele Europa, gaar mod Nord lige til Trægrænsen og mod Syd til det nordlige Afrika, findes i en stor Del af Asien og er nu almindelig i en Del af Australien, hvor den er udsat af Hensyn til Kaninplagen. Her i Landet findes den overalt, men virkelig talrig sammenlignet med Harer eller Raavildt er den ingen Steder. Selv hvor den fredes er det sjældent at faa en Snes Ræve paa en Dags Klapjagt. Efter at den rationelle Vildtpleje var indført paa vore Godser, blev den forfulgt ganske fanatisk. Intet Sted blev den vel udryddet helt, dertil var den Jægerne for klog, men mange Steder blev den sat saa stærkt ned, at et Jagtblad kunde udtale, at saa en Skytte (paa Lolland) en Ræv, var det en Hemmelighed, fandt Jagtherren dens Spor, var det en Genvordighed (for Skytten), men faldt der en paa en Klapjagt, var det en Begivenhed. Dette illustrerer dens Talrighed paa Øen. Imidlertid var det kun paa Fasangodserne, den blev hadet paa alle Maader, men i og efter Krigsaarene steg Prisen paa Bælgene til det 10-20 dobbelte af den tidligere Pris, og da blev Bestanden sat stærkt ned over hele Landet. Siden er den dog taget noget til igen.

Den danske Ræv er af Middelstørrelse, mindre end den nordiske, større end den sydeuropæiske. Den kan være temmelig forskelligt farvet, og der skelnes navnlig mellem tre Nuancer, den sædvanligt farvede, der er mindre rent rød end den nordiske, Moseræven, der er sort under Bugen og ofte mangler den hvide Halespids, Lygten, og den sjældne Korsræv, der er mere graafarvet og har en mere eller mindre bred mørk eller sort Længdestribe fra Nakken til Haleroden

og en Stribe af samme Farve tværs over Skuldrene ned paa begge Sider. Striberne danner altsaa et Kors. Farveforskellighederne betegner hverken forskellige Arter eller forskellige Racer.

Rævens *Sanser* er meget skarpe, navnlig Lugte- og Høresansen, men desuden antages, at den er uhyre snedig og klog, og med det noget smørrede Grin i det spidse Hovede ser den unægtelig heller ikke dum ud. Naturligvis maa et Dyr, der for en Del skal leve af andre Dyr, være mindst lige saa klog som disse, men selv om Rævens Intelligens er stor, har den dog i den almindelige Bevidsthed faaet Ord for mere end der tilkommer den, ikke saa meget paa Grundlag af Iagttagelser som gennem de mange Fabler om den. Rævens stærkt udviklede Sanser gør den baade til Jæger af Format, lad saa være, at en stor Del af dens Jagt kun gælder Mus og Skarnbasser, og sky og forsigtig, men den forstaar ogsaa at nyde Livet og gøre sig det bekvemt. Noget mere tilfreds end en Ræv, der en sen Efteraarsdag sidder i Læ bag en Enebærbusk og nyder Solvarmen, kan vanskeligt tænkes, og er Vejrforholdene ublide, ved den udmærket, at der er lunt i Graven. Men i den pibende Snestorm er den paa Jagt. Da er andet Vildt maaske lidt forkommet og lettere at faa i Tale eller Strandænderne søger op i Bækken, hvis Skrænter Mikkel kender langt bedre end de, saa de kan overlistes.

Ræven er vel nok mest paa Færde om Natten, men søger ogsaa sin Føde om Dagen. Den ynder især Lokaliteter, hvor mindre Skove og Mark veksler, men den finder sig ogsaa godt til Rette i Rørmoser eller Heder eller andet Terræn med høj Vegetation, der byder den Skjul. Dens *Næring* er meget forskelligartet, og det er absolut forkert, naar det hævdes, at den især lever af tamt Fjerkræ og Vildt. Dens Tænder er forøvrigt forholdsvis svage, sammenlignet med Ulvens eller Hundens. Maveindholdet af en stor Mængde Ræve, skudt til alle Aarets Tider, er undersøgt, og disse Undersøgelser viste, at Ungerne især opfødes med Mus, men ved Siden heraf ogsaa med Dyrelam, Harekillinger, Fuglevildt, Fjerkræ etc., og selv om vel nok en Del heraf stammede fra døde Dyr, Rævemoderen havde fundet, gjaldt det dog næppe alt. De tyske Jægere, der indtil de senere Aar var fanatiske Rævehadere, indrømmer nu, at en ikke ringe Del af de Vildtrester, der findes ved Hvalpegravene, stammer fra døde eller syge Dyr, men det kan naturligvis ikke benægtes, at Ræven tager en Del levende Vildt og Fjerkræ i de Par Maaneder, den skal skaffe Føde til Ungerne. Flest Vildtrester findes ved Gravene paa Steder, hvor Vildtstanden er unaturlig stor, hvilket jo vil sige, hvor der er mange svage Individer og faa Ræve til at tage dem, og navnlig findes

saadanne Steder en Del Rester af Fasaner. Dødeligheden blandt det madnyttige Vildts Afkom er jo størst i Hvalpenes Opfødningsperiode, og Ræven finder saa at sige alt dødt Vildt, om ikke før, saa naar det begynder at dufte. Hvis der ved Udgravning af en Rævegrav findes ufortæret Vildt, bør det undersøges nærmere for at faa konstateret, om det stammer fra syge eller sunde Individer.

I Aarets øvrige Maaneder og navnlig i Juli-December gør Ræven kun ringe Skade paa Vildt og Fjerkræ. Naar Ungerne har forladt Barndomshjemmet, lever baade de og de gamle især af Markmus, Biller, Sommerfugle, Larver, Blaabær etc. I Efteraaret var Næringen efter Undersøgelse af Maverne fra ca. 40 Ræve, skudt i Oktober, foruden Mus navnlig Rønnebær, Slaaen, Blommer, Pærer, Skarnbasser og Løbebiller. Nogle Rester af baade Pattedyr og Fugle, saasom afskaarne Fødder af Høns og Harer eller Hønsehoveder uden andre Knogler af Høns, stammede utvivlsomt fra Møddinger. De fra Vintertiden undersøgte Maver viste lignende Indhold som Efteraarets. Alt i alt er det sikkert, at Ræven ikke gør megen Skade ud over Forsommertiden og at Skaden da i Hovedsagen foraarsages af Hunræve med Unger, men selv i den Tid indeholdt Tæverævenes Maver især Mus, navnlig Markmus. Ræven æder gerne Æg og tager jævnligt den rugende Fugl paa Reden. Overfor vort naturlige forekommende spiselige Fuglevildt betyder Redeplyndringerne ikke ret meget, men nu, da Fasanen er blevet saa udbredt, ødelægger Rævene ikke saa faa Fasanreder, som de synes at have langt lettere ved at finde end Agerhønens. De æder Æggene uden at efterlade det mindste af Skal, Hvide eller Blomme, og Reden er ganske uforstyrret, tilsyneladende urørt.

Ræven tilbringer en hel Del af Tiden i *Graven,* der bestaar af et eller flere Rør og mindst een *Kedel* — Rævens Leje — der er mindst ca. 1 m i Diameter og til hvilken der oftest kun fører et Rør. Foruden Kedlen findes ofte flere Udvidelser af Rørene, og til dem fører der som Regel flere Rør i de mere komplicerede Grave. Ofte boer Ræven i Grævlingegrave, der jo kan have en Mængde Rør, ofte i flere Etager og med mange Udgangsaabninger, hvoraf dog kun nogle benyttes, medens andre er tilstoppet med Løv og Kviste og menes at tjene som Luftrør. Rævens Sommergrav har oftest kun et Rør med een Ind- og een Udgang og en mindre Kedel. Sommergraven gaar sjældent ret dybt og graves og benyttes mest af en Tæveræv med Unger. Der kan dog ogsaa træffes simple Grave, i hvilke der ikke har været Unger, og saadanne antages at være Tilflugtssteder, hvis Ræven overraskes af Regn eller daarligt Vejr, men

det kan ogsaa være Sommergrave, som af en eller anden Grund ikke er blevet benyttede eller ogsaa maaske Øvelsesarbejde. Hvornaar Ræven kan træffes i Graven kan ikke forudsiges. Det hævdes, at en vaad Ræv ikke gaar i Grav. Den pjaskvaade Rævemoder gør det i alt Fald, og den gamle Regel, at der ikke kommer mange Ræve for paa Klapjagten, hvis det har regnet stærkt hen paa Morgenstunden, fordi de da er gaaet i Graven før de blev vaade, eller at der er mange ude, naar det har regnet hele Natten, er ikke meget paalidelig. I Stormvejr med Regn skal Ræven gaa i Grav. Det stemmer ikke saa godt med Teorien om, at den vaade Ræv ikke gaar i Grav. Forøvrigt maa en vaad Ræv vel ogsaa hurtigere kunne slikke sig tør i Graven end under en Busk i Regnen. Derimod synes det rigtigt, at de unge Ræve søger Gravens Lunhed i Efteraarets første Frostnætter, i alt Fald til lidt hen paa Dagen, og i Rolletiden tilbringes en stor Del af Dagen dernede.

Ræven er polygam og Parringstiden, *Rolletiden,* falder i Februar eller fra sidst i Januar. Ved dens Begyndelse strejfer baade Hanræven og Tæven en Del omkring, stadig efterladende nogle Draaber Urin paa de Sten og Træstød, de passerer. Navnlig Hannens Kilde synes uudtømmelig i denne Tid. En løbsk Tæve følges ofte af flere Hanner, og det er meget morsomt at se en saadan Flok rollende Ræve paa Sneen i Maaneskinsnætter, forrest Tæven, trofast fulgt af somtid 3-4 Hanner i en lang Række, trædende i hinandens Spor, saa det ser ud som om kun en havde gaaet der. Hannerne er imidlertid skinsyge og har af og til smaa Mellemværender indbyrdes, og ved saadanne træder de lidt ud af Rækken, men ogsaa Tæven er streng mod sin nærmeste Kavaller, hvis han bliver for nærgaaende, og naar hun med tilsyneladende tindrende Arrigskab snapper efter ham, maa ogsaa han i en Fart vige lidt til Side. Saadanne Steder ses det, at der har været mere end en om at sætte Sporet. Dagen tilbringer hele Selskabet som Regel i Graven, men i Nattens Løb vandrer de vidt om. Hvor der er Fred og Sagen kan faa sit naturlige Forløb, parrer Tæven sig vistnok kun med en af Hannerne, enten det nu er hendes Favorit eller den, der bedst har forstaaet at holde de andre borte. Ved Parringen hænger de sammen ligesom Hunde, og det er maaske Grunden til, at den menes især at foregaa i Graven. Parring udenfor Graven er dog jævnligt iagttaget.

Efter 9 Ugers Drægtighed kaster Tæven *Ungerne,* i Almindelighed i en Ræve- eller Grævlingegrav, ikke en ny, lavet for Tilfældet, men ikke sjældent kommer Ungerne til Verden under en Stenkiste, i en Udhuling under en Trærod eller et andet mere tilfældigt Sted.

Antallet er i Almindelighed 3-5, men kan stige lige til 14. Ungerne er sortegraa med hvid Halespids, fødes blinde og »faar Øjne«, naar de er ca. 12 Dage gamle. I den første Maanedstid eller saa lever de udelukkende af Moderens Mælk, men derefter bringer hun dem Mus, og snart er de i Stand til at slide i alt, hvad hun kan faa fat i. Det er umaadelig livlige Smaadyr, som leger ivrigt sammen og finder paa de morsomste Kunster. Ved deres stadige Tumlen slider de Løv og Kviste bort omkring Graven og tramper Jorden fast, saa det er let at se, om der er Unger i en Grav eller ej. Naar Moderen kommer med Føde, bliver deres Leg ramme Alvor, og med tilbagelagte Ører og gnistrende, grøntskinnende Øjne slaas de under høje Skraal om Maden, er det end kun en raadden Vandrotte. Er Ungerne kastet i et Gravkompleks, der ogsaa huser Grævlinger, holder baade Ungerne og deres Moder sig borte fra Grævlingernes Lejlighed, og Grævlingerne gaar heller ikke gerne lige hen forbi Rævenes. Det hævdes, at Hanræven ogsaa deltager i Ungernes Opfødning, men det er ikke rigtigt. Hvorfra kan den forresten vide, at det er netop dens Unger. Saa længe Ungerne er smaa, taaler Moderen ikke en anden Ræv i Graven, være sig en Han eller en Tæve, og ogsaa Ræve, som blot kommer i Nærheden af Ungegraven, bliver kostet bort. At der ikke ved flere Aars næsten daglige Iagttagelser ved Ungegrave var eller rettere blev set andre end Moderen, som bragte Ungerne Føde, er naturligvis ikke Bevis for, at Hannen ikke deltager i Opfødningen, men Tanken er i sig selv saa usandsynlig, at den roligt kan afvises. Nogle Gange er det set, at Tæven tindrende arrigt med et højt Vræl fløj paa en Ræv, som langt fra Graven kom dragende med sit Bytte — den ene Gang en halvvoksen Kat — og tog det fra den eller snarere fik det overladt uden Sværdslag. Efter Udseendet at dømme var det Hanræve eller i alt Fald Ræve, som ikke havde Hvalpe. Moderræven kan ofte kendes fra Hanræven, mens Hvalpene endnu er smaa, og en Moderræv havde ikke godvilligt afgivet noget ædeligt. Den Føde, der blev bragt Ungerne, var ret forskellig. Ofte havde Moderen hele Kæften fyldt med Mus, som oven i Købet ikke alle var helt døde, ikke saa sjældent var det Vandrotter, en enkelt Gang et pilraaddent Dyrelam. Døde Høns fra Hønsegaarden blev altid lagt op ved Gravene, men nogle Gange blev en Høne eller de Krager, Drengene skød, smidt 5-600 m derfra. Tæven fandt dem hurtigt. Der var ikke mange Harer i den nærmeste Omegn og det blev ikke set, at Moderen bragte Harer til Ungerne, men der laa ganske vist en Dag en forgnavet Harepote ved Graven.

Tæveræven er en omhyggelig Moder, der ved Knurren, et Bjæf

eller et grimt Hyl advarer Ungerne, hvis der er Fare paa Færde, og de smutter da øjeblikkelig ned i Graven, men det varer sjældent ret længe, før et lille spidst Hoved viser sig i Mundingen og lidt efter er Legen atter i fuld Gang. Overfor virkelig Fare forsvarer hun dem med hensynsløst Mod, og selv en skarp Gravhund bliver som Regel ikke alene smidt ud af Graven, men ogsaa fulgt et godt Stykke paa Vej. Mærker Tæven, at der er virkelig Ufred, flytter hun med Ungerne til en anden Grav, ofte til en hurtigt kastet Sommergrav i Kornet. Allerede i Juni begynder Ungerne at gaa lidt ud paa egen Haand. De følges ofte et Par Stykker sammen, men Moderen gaar ikke med dem, og de maa lære sig selv Jagtens Kunst. I Juli forlader de Barndomshjemmet og sørger derefter helt for sig selv. Det er meget morsomt at iagttage Ungernes første Forsøg som Jægere. Vildtet respekterer dem ikke meget, men synes snarere at lege lidt Kispus med dem, og Vildt faar de foreløbig ikke noget af. De maa nøjes med Skarnbasser og Græshopper og Museunger.

Den enkelte Ræv har et stort *Jagtrevir,* som den deler med sine Kammerater, og den strejfer vidt om paa det og lærer det snart meget nøje at kende. Som foran anført betragtes Ræven som uhyre *skadelig* for Vildtet, men Beretningerne om det store Antal Fasaner, Harer og Dyrelam, som der findes Rester af ved Ungegravene, maa modtages med nogen Varsomhed og Kritik. Hvor Vildtet er stærkt dyrket, døer der altid en Del, ogsaa voksent, som Mikkel nok skal finde, og naturligvis tager den ogsaa en Del levedygtigt, men en Fjer af en død Fugl bliver let til mange sunde Fasaner. At den tager en Del Fjerkræ er givet, men det er unægteligt ogsaa et taknemligt Jagtobjekt, der ikke kan flyve og undertiden er en Besvimelse nær, naar Ræven kommer efter det, saa det heller ikke kan løbe. Hvor meget Fjerkræ Rævene tager her i Landet vides ikke, men det er næppe mere end en eller to af Tusinde af Bestanden. Naturligvis kan Tabet være mærkbart for den enkelte, som hjemsøges særlig stærkt, men det maa ikke overses, at Ræven gennem sin Bælg yder en ikke ringe Erstatning for den Skade, den anretter, selv om Bælgen maaske ikke altid tilfalder den, der har lidt Skaden. Det vides ikke, hvor mange Ræve, der skydes aarligt her i Landet, men regnes der blot med en for hver 4-500 ha af Jagtarealet, bliver Bælgenes Værdi om ved 1/4 Mill. Kroner, og saa er de Kyllinger, de har taget, betalt med en god Pris. Det maa heller ikke overses, at en god Rævebælg svarer til Værdien af en Snes Agerhøns eller 8-10 Fasaner eller Harer. Gør Ræven for megen Fortræd, kan den jo ogsaa fodres i den farlige Tid, Ungetiden.

Den *Nytte,* Ræven gør, ikke alene som Museæder — en Ræv fortærer let en Snes Mus daglig, og den foretrækker Mus for noget andet — men ogsaa som Sundhedspoliti blandt Vildtet ved at tage sygt og anskudt Vildt, undervurderes. 1878 dræbtes i Norge 615 Ræve. 1879 udsattes der Skydepræmier paa den, og der blev da nedlagt 1567, men 1880 ikke mindre end 10.584 og i Aarene 1880-1900 gennemsnitlig 9.500 aarlig. I disse 20 Aar tiltog Museplagen, der blev hidtil ukendte Epidemier blandt Harerne, og Ryperne døde i Mængde i 1890erne trods gunstige Yngleforhold. Ræven fik Skylden og efterstræbtes endnu stærkere. Noget lignende kendes ogsaa herhjemme som omtalt under Haren, og ogsaa mange Steder i Udlandet er man nu opmærksom paa, at Sygdom blandt Vildtet bliver almindelig, hvor Ræven er udryddet.

Paa Klapjagter kan man undertiden faa Lejlighed til at se en Ræv færdes mellem Fasaner og Harer uden at gøre Forsøg paa at tage en, skønt der synes at være Lejlighed dertil, men kommer der en anskudt Fasan eller Hare tæt ved ham, er hans Jagtlidenskab straks vakt. Det er hans Vildt, og han tager det. Men naar han saa kommer ud til Skytterne med Fasanen i Flaben, betegnes han som en fræk Røver, der lider en velfortjent Død, skønt der burde lyde helt andre Ord over ham. Ræven maa ikke blive for talrig, men naar Antallet holdes indenfor passende Grænser, er den i det store og hele overvejende et nyttigt Dyr, ogsaa for Jægeren. I 1936 blev der af de af det offentlige ansatte Rævejægere nedlagt 87 Ræve paa Øerne, men kun 94 i Jylland, skønt Jylland huser de fleste, er dobbelt saa stor som Øerne og havde 11 Rævejægere i Gang mod 3 paa Øerne. Jyderne har altsaa holdt paa deres Ræve, hvilket ogsaa viste sig ved, at der flere Steder blev udlagt Aadsler for at holde Rævene indenfor Distriktets Grænser.

Tidligere blev mange Ræve *fanget* i Saks og endnu tages en Del paa denne ulovlige Maade, men langt de fleste *nedlægges* i vore Dage med Bøssen ved tilfældig Jagt, Klapjagt, Anstandsjagt, Støver- og Gravjagt. Trods Rævens skarpe Sanser og store Skyhed — Erfaringen har lært den at være forsigtig, hvis den vil bevare Bælgen — er det dog ingenlunde sjældent, at en Ræv tilfældigt kommer indenfor Skudvidde paa Sneppejagt, i Moser, i Roer. Forøvrigt skal en Ræv for de fleste Jagtudøvere være meget langt borte for at være udenfor Skudvidde. Mange skydes paa Klapjagt, paa Rævejagt som det kaldtes i gamle Dage. Ved de moderne Klapjagter paa Fasaner falder ikke mange af de faa Ræve, der findes paa Fasandistrikterne. Ræven gaar villigt frem for Klapperne og kommer hyppigt ud til

Skytterne før andet Vildt, men den er forsigtig. Skytterne maa staa med god Vind og de maa staa bomstille. Rævens Hørelse er meget skarp, og den har som andet Rovvildt en mærkelig Evne til at stedfæste en Lyd. Blot en Skytte rømmer sig, ved de Ræve, der er indenfor et Par Hundrede Meters Afstand, hvor han staar, bogstaveligt ved hvilket Træ han har Plads. Det er ikke Forsigtighed i Almindelighed, der faar Ræven til at søge de snævre Poster og forcere dem i stærkeste Fart som en rød Streg eller en Lakstang, heller ikke Forsigtighed, der faar den til at gaa ud netop midt imellem to Skytter, men en gennem Øre, Næse og Øje opfattet Bevidsthed om, hvor Faren er. Den lader sig ikke forvirre af Klapperne eller Skuddene, men kan blive staaende længe foran Skyttekæden for at sondere Terrænet. Staar Skytterne bomstille med god Vind, kan Mikkel komme travende ganske sorgløst til dem gennem aaben Skov eller den kan gaa i Skridt over den smalle Post. Klapjagt paa Ræv er mere Sport end anden Klapjagt, fordi der ved den stilles større Krav til baade Jagtens Leder og Skytterne end naar det gælder Harer, for ikke at tale om Fasaner. Selv helbefarne Skytter har ondt ved at lade være med at gøre en lille Bevægelse, idet de faar Øje paa Mikkel i Kanten af Tykningen, og denne lille Bevægelse har frelst mangen Rævs Liv.

Ogsaa Støverjagt paa Ræv er virkelig Sport, fordi den kræver indgaaende Kendskab til Terrænet, Rævens Vaner under forskellige Vejrforhold o. s. v. Man kommer ikke sovende til en Ræv, der drives af Støvere. — En Del Ræve *skydes fra Grav*. Det er her Gravhunden, der besørger Arbejdet, medens Jægeren egentlig kun skal vise Taalmodighed — det kan vare flere Timer, før Ræven bliver jaget ud — Haardførhed — det er Vinterjagt, ofte i bidende Kulde — og Skydefærdighed. Naturligvis kan Gravjagten ogsaa have sine spændende Momenter, og den drives vistnok i vore Dage med langt større Iver end tidligere, med størst Udbytte i Rolletiden, da der ofte er flere Hanræve sammen med Tæven i Graven. Undertiden kan selv en skarp Hund ikke drive Ræven ud, men fjerner Hund og Jægere sig, kommer den ofte ud af sig selv for at finde et fredeligere Sted, og kan da skydes af en Jæger, som er blevet tilbage. Egentlig er der noget utiltalende ved at overliste Ræven i Graven, jage den ud fra dens Hjem og skyde den. Endnu mindre tiltalende er det at grave den ud. — Før Rolletiden træffes der flere Tæver end Hanner i Grav. — Anstandsjagt kræver nøje Hensyn til Vinden og en vis Taalmodighed hos Jagtudøveren. Nu, da Natjagt er forbudt, kan Anstandsjagt kun benyttes i Rolletiden, da Rævene strejfer en Del om,

ogsaa om Dagen, men tidligere blev der skudt mange Ræve paa Anstand ved Gravene, ved Skovkanten eller paa Aadsel i Maaneskin. Endelig kan man lokke Ræven til sig ved at muse eller bruge Hareklage. — Giftlægning, der tidligere blev saa almindeligt brugt, er nu næsten ophørt. Udrygning er ikke Jagt, kun Drab, oven i Købet nærmest af dyrplagerisk Karakter.

I Tyskland er Rævebestanden i de seneste Aar sat ret betydeligt op, og der skydes nu ved Stammens aarlige Beskydning gennemsnitligt for hele Riget en Ræv for hver 200 ha af Jagtarealet eller vistnok forholdsvis 2-3 Gange saa mange som her i Landet. Bestanden er naturligvis noget forskellig i Rigets forskellige Egne, men den anførte Stamme anses for passende efter grundige og omhyggelige Undersøgelser over Rævens Nytte og Skade.

Rævens *Spor* kan kun forveksles med en mindre Hunds, men Ræven sætter For- og Bagpote i samme Trin og en travende Rævs Spor staar i en næsten snorlige Linie, medens Hundens højre Pote sættes lidt til Siden for venstre.

Ræven har det ikke godt, efterstræbt, forfulgt og hadet overalt og af alle til alle Aarstider. Bidske Gravhunde bliver sendt ned i Graven og sønderslider de forsvarsløse Unger, naar Moderen er ude efter Føde, Moderræven skydes uden Hensyn bort fra Ungerne længe før de kan skaffe sig selv Føden, overalt hvor en Ræv ses, kommer Bøssen straks frem, og fredes den enkelte Steder, d. v. s. nøjes man med at beskyde Bestanden ved Klap- eller Støverjagter, raabes der op om dens uhyre Skadelighed for andet Vildt og Fjerkræ, og den forlanges hadet som andre Steder. Næsten overalt anses det for en fortjenstfuld Gerning at dræbe en Ræv. Og saaledes har det været siden Diezel og andre tyske Altmeistre for over 100 Aar siden skabte Hadet mod Rovvildtet uden at have nogen virkelig Viden om dets Betydning i Naturen.

De skudte Ræve *strejfes*, d. v. s. Bælgen trækkes af dem uden at aabnes eller gennemskæres paa Bugsiden. Lettest er det at strejfe Ræven, mens den endnu er varm. Strejfningen paabegyndes med at Huden gennemskæres paa Løbenes bagudvendende Side fra Trædepuden, paa Bagløbene op til Anus, og løsnes omkring hele Løbet. Ved Poterne afskæres den, saa Kløerne følger med. Paa Luntens nedadvendende Side føres et Snit fra Haleroden og et lille Stykke op, Huden løsnes om Halebenet og Resten af dette kan da trækkes ud. Derpaa hases Ræven op, hænges paa en ikke for svag Gren og efter et Snit om Anus, saa Violen, en Kirtel med et stinkende Indhold, bliver siddende urørt, trækkes Bælgen ned over Kroppen. Ørerne

afskæres under Skindet og Snuden skal følge med Bælgen. Denne sættes derefter paa Blok, d. v. s. trækkes ned over et noget tilspidset Brædt med afhøvlede Kanter, ca. 1½ m langt og foroven 4-5, forneden 20-25 cm bredt. Kødsiden vendes udad, Fedt etc. fjernes med Kniven, Bælgen strammes og fæstnes med Søm til Brædtet med Skindet fra Forløb, Bagløb og Halerod udbredt med Søm eller ved paaklæbet Karduspapir. Efter nogle Dages Forløb vendes Bælgen, naar den er blevet tør paa Kødsiden. Dette kan lettest gøres ved at føre en Snor fastgjort om Snudespidsen indvendig gennem Bælgen ned til Lunten, fastgøre Snorens nederste Ende i en Krog og trække til sig, idet man med Fingrene trykker først Snudespidsen og derefter Hovedet ind i Hulheden. Er først Hovedet vendt, gaar det let at vende Resten. Bælgen renses, glattes og børstes, naar den er helt tør, saa den faar et smukt Udseende.

Den tyndhaarede Sommerpels er værdiløs. Først fra Slutningen eller Midten af Oktober er Bælgen god. Naar Vinterpelsens Haar vokser ud, er Huden udspilet af Blodkarrene, som fører Næring til de udvoksende Haar, og den tørrede Bælg er i denne Tid tyk, stiv og mørktfarvet paa Kødsiden. Først naar Haarene er vokset helt ud, bliver Bælgen tynd, sejg, smidig og lystfarvet paa den indvendige Side. i Rolletiden slides Haarene paa Tæverævens Sider ofte noget af.

Ræven er en af vore smukkeste Vildtarter og enhver Jæger vil gerne skyde den. Naturligvis maa den ikke blive for talrig, men den bør findes i ikke altfor lille Tal paa ethvert Jagtdistrikt, ikke alene som Jagtobjekt, men først og fremmest som Sundhedspoliti. Hvor mange, der uden væsentlig Skade for Vildtet kan holdes, afhænger af Forholdene. Vor Viden om dens Skadelighed er endnu langtfra udtømt, men der kan være godt med Høns og mange Harer paa et Distrikt med en stor Rævebestand. Paa et Distrikt, hvor der aarlig blev skudt 4-500 Høns, faldt der paa to Dages Klapjagt 39 Ræve og 63 Harer.

Den anden hos os repræsenterede Rovdyrfamilie er *Maarfamilien* (Mustelidæ), der her i Landet omfatter 7 Arter, af hvilke de 5 hører til den egentlige Maarslægt (Mustela), medens Grævlingen og Odderen afviger noget.

Husmaaren (Mustela foina) er *udbredt* over det meste af Europa, men har sin Nordgrænse omtrent paa vor Breddegrad og forekommer ikke i Norge og Sverige, forøvrigt heller ikke paa Bornholm. I Jægerkredse hævdes, at den indtil for faa Aar siden ikke fandtes Øst for Storebælt, men den er dog for i alt Fald 70 Aar siden og

vistnok ogsaa langt tidligere truffet baade ved København og paa Lolland.

Den er lidt mindre end Skovmaaren — Vægten er 1-1½ kg — dens Pels er lysere og Halspletten er hvid eller kun svagt gullig og altid gaffeldelt ned mod Forløbene, medens Skovmaarens er gul og uden Gaffel. Er man endnu i Tvivl om Arten, giver den tredje Kindtand i Overkæben et sikkert Skelnemærke, idet den hos Husmaaren paa Ydersiden er rund, hos Skovmaaren noget indbuet. Der er forøvrigt ogsaa andre Forskelligheder i Tandbygningen hos de to Arter.

Husmaaren er et Natdyr, der om Dagen sover sammenrullet som en Kat i sit Skjul i hule Træer, Kvasdynger, Udhuse o. s. v. Om Natten søger den sit Bytte, Mus, Fugle, baade tamme og vilde, Æg, Rønnebær, Hyldebær, Blommer, større Insekter, navnlig Skarnbasser, Fisk o. s. v. Det er et overordentlig behændigt lille Dyr med hurtige Bevægelser. Gangarten er mest Spring og den sætter Bagpoten i samme Spor som Forpoten. Fodballerne ses tydeligt i Sporet, medens de er udviskede i Skovmaarens Spor. Ogsaa i Træer bevæger den sig hurtigt og sikkert, og skønt den ikke ynder Vand, er den dog en god Svømmer.

Om *Parringstiden* vides ikke helt sikker Besked. Tidligere antog man, at den faldt i Januar-Februar, men efter nyere Undersøgelser skal den falde i Juli-August. Herimod taler dog, at de unge Maare skal forplante sig i deres første Foraar, altsaa have Unger som etaarige, skønt de ikke er fuldt udvoksede før i andet Aar. De 3-5, undertiden indtil 7 Unger, er blindfødte og kommer til Verden i April i en lille, godt skjult Rede, dannet af tørt Græs, Fjer o. lgn., ofte anbragt i et hult Træ, men hyppigst i Udhuse, paa Lofter o. lgn. Steder. De vokser snart til og er overordentlig livlige smaa Dyr, hvis behændige Leg det er en Fryd at se. Indtil de er ca. 3 Maaneder gamle eller lidt længere holder de sig ved Reden, legende og tumlende, mest om Aftenen, men hvor der er Fred ogsaa noget om Dagen. Som halvvoksne følger de Moderen paa Jagt.

Husmaarens *Sanser* er meget fine, navnlig Syns- og Lugtesansen. Dens Myrdelyst er kendt. Den kan rydde frygteligt op i et Dueslag, en Fasan- eller Hønsegaard og bider der langt mere end den kan fortære. Ofrene dræbes forbavsende hurtigt, som Regel ved et Bid i Nakken, undertiden i Halsen. Skønt den færdes meget udenfor de Udhuse etc., hvor den ofte har sin Bolig, gør den dog ikke megen Skade paa det fritlevende Vildt. Ogsaa efter tyske Iagttagelser er den skadeligere for Hønseejeren end for Jægeren.

Som Natdyr viser den sig ikke meget, saa det er kun under sær-

lige Forhold som paa Sporsne, at der bliver Lejlighed til Maarjagt med Bøssen. Undertiden kommer den for paa Klapjagt. Den fanges let i Fælder. Mærkelig er dens Irritation for visse Lyde, Klirren med Jernkæder, Hvæssen af en Le etc. Den flygter for saadanne Lyde og skal lade sig drive ud af selv stopfyldte Lader ved dem. Et Par 6-7 Maaneder gamle Maarunger reagerede dog ikke for Metalklirren.

Pelsen er værdifuld, Hunnens blødere og mere skinnende end Hannens, og alene af den Grund efterstræbes den stærkt. Den kan imidlertil holde Laden fri for Rotter og Mus, og mangen Landmand ønsker den derfor ikke skudt. Desuden har den Ord for ikke at tage Fjerkræ og Æg paa sit Hjemsted. Forøvrigt tager den en Gang imellem fejl og hjemfører et Porcellænsæg fra Hønsereder ne. — De danske Skind er ikke saa værdifulde som de mellemeuropæiske.

Der fortælles jævnligt om Bastarder mellem Maar og Kat eller mellem Husmaar og Skovmaar, men ingen af Delene er vistnok nogen Sinde virkelig paavist.

Maaren, der er let at tæmme og som tam kan være overordentlig indsmigrende, maa jages hele Aaret. Dens Losung ligner Ilderens, men er, i Modsætning til Ilderens stærkt stinkende, nærmest vellugtende med nogen Moskusduft.

I Slutningen af det 18. Aarhundrede og Begyndelsen af det 19. bredte Maarene og navnlig Husmaaren sig saa stærkt her i Landet, at Landhusholdningsselskabet udsatte Præmier til den, der dræbte dem i større Tal, og Videnskabernes Selskab udsatte en Prisopgave om Grunden til dens stærke Tiltagen og Midler imod den. I den nordvestlige Del af Sønderjylland udryddede den aldeles Husskaden, og naar der blev nogle faa Graaspurve tilbage, skyldtes det kun, at de lærte at bygge deres Reder i Brøndenes Stensætninger. Paa Taasinge, hvor den tidligere var næsten ukendt, blev den omkring 1820 en sand Plage, og paa Fyn skal den i nogle Aar omkring 1815 have taget 40.000 Høns. At den var talrig fremgaar af, at Skytten paa Wedellsborg i de 4 Aar 1824-27 skød og fangede 310. Imidlertid fik man Bugt med den, men Mindet om den har holdt sig derovre. I alt Fald er Fynboerne ivrige Maarjægere, saa snart der falder Sporsne.

Skovmaaren (Mustela martes) *gaar længere mod Nord* end Husmaaren — de største og smukkeste Bælge faaes fra Sverige, Nordrusland og Sibirien — og er udbredt over hele Mellemeuropa. Hos os findes den overalt i Landet, men er, om end ikke helt sjælden, saa dog lidet talrig. Den bliver lidt større end Husmaaren — Vægten er 1½-2 kg —, er mørkere farvet og opholder sig helst i større, sam-

lede Skovstrækninger, aldrig i Menneskeboliger, men den finder dog undertiden Vej til Hønsehuse eller Dueslag, og myrder der løs mindst lige saa stærkt som Husmaaren. Det er et livligt og meget hurtigt lille Dyr, der om Natten, undtagelsesvis ogsaa om Dagen, færdes paa sit Terræn med lige Lethed paa Jorden og i Træerne paa Jagt efter Mus, Fugle, Æg, Insekter, Bær o. s. v. Dens Hovedføde er Egern, hvor dette Dyr er nogenlunde talrigt, og dens Reder i hule Træer er ofte udforet med Egernhaler. Dagen tilbringer den i sin Rede — den har ofte flere paa forskellige Steder i Skoven — eller i gamle Rovfugle- eller Kragereder, stundom i Egernreder.

Parringstiden falder i Januar-Februar og efter 9 Ugers Forløb fødes de 2-4 Unger, der som halvvoksne følger Moderen paa dens Udflugter. I August eller saa gaar Ungerne deres egne Veje.

For Vildtet er Skovmaaren farligere end Husmaaren, men paa Grund af dens Faatallighed mærkes *Skaden* ikke meget. Det maa heller ikke glemmes, at i Skoven kan den ikke som i Dueslaget komme til at myrde i Masser.

Jagten paa den er nærmest tilfældig. Paa Grund af dens Sjældenhed er den foreløbig totalfredet her i Landet — forøvrigt ogsaa i Tyskland — men der fanges dog en Del i de for Husmaaren udsatte Fælder i Skovene og skydes vel ogsaa nogle, da det ikke er let i en Fart at afgøre, om det er en Husmaar eller Skovmaar, der kom ud af det hule Træ. Den er let at tæmme, endnu lettere end Husmaaren. Bælgen er kostbar. Den menes at blive 10-12 Aar gammel. Ogsaa Skovmaarens Losung har en behagelig Duft, nærmest af Violer.

Ilderen (Mustela putorius) forekommer her i Landet næsten kun i Jylland, men er dog af og til i de sidste 60-70 Aar truffet paa Fyn, hvor den forøvrigt menes at være blevet lidt hyppigere efter Lillebæltbroens Aabning, og i de seneste Aar nogle faa Gange paa Sjælland. Muligvis er de faa paa Sjælland skudte Eksemplarer undsluppet fra en Pelsdyrfarm. Paa de sydlige Øer og Bornholm findes den ikke. Iøvrigt er det ganske mærkeligt, at den ikke findes paa Sjælland, da den dog forekommer i den sydlige Del af Sverige.

Ilderens Legemsbygning tillader den at komme igennem enhver Aabning, som den blot kan faa Hovedet igennem. Om Sommeren lever den mest i det fri, gerne i Nærheden af Vand, i Kvasdynger, under Trærødder, Aabrinker, sjældnere i hule Træer og endnu sjældnere i Huler, som den selv graver. Om Vinteren opholder den sig i Udhuse, under Kornstakke o. lgn., hvorfra den foretager sine natlige Udflugter, der meget ofte gaar langs Grøfter og Vandløb.

Dens *Sanser* er skarpe, men dens Intelligens staar langt under Maarenes. Ogsaa Ungerne er anderledes dorske end Maarungerne, og deres Leg er langt mindre graciøs og livlig. Paa den anden Side kan deres Bevægelser være meget hurtige, naar de er rigtig vaagne. Ilderen er kun en daarlig Klatrer.

Ernæringen er især animalsk, Rotter, Mus, Frøer i stort Tal, Fisk, Muldvarpe, Insekter, navnlig Græshopper og Biller, Snegle, men desuden ogsaa de Fugle, den kan overraske, unge Harer, Ælg o. s. v. Kommer den ind i en Hønsesti eller et Dueslag, myrder den ikke løs som Maaren. Den dræber en Fugl, som den slæber til sit Bo, og vender saa tilbage, ofte adskillige Gange, for at hente en ny, saa den paa en Nat kan samle sig et Forraad til flere Dages Forbrug. Er den rigtig forædt, sover den ofte et Par Døgn uden at gaa ud om Natten. Sit Bytte dræber den umaadelig hurtigt ved et Bid i Nakken eller Hovedet. Nogle Kyllinger, som blev taget af en Ilder en Nat, naaede næppe at give et lille Angstpip fra sig, før de var døde.

Parringen falder i sidste Halvdel af Februar og efter 9 Ugers Drægtighed kaster Hunnen, der jævnligt lidt ukorrekt kaldes for Tæven, 4-7 Unger, der er blinde i ca. 12 Dage. De bliver ved Boet til de er godt halvvoksne. Derefter gaar de med Moderen ud paa Rov. Hun forsvarer baade de spæde og de større Unger med Raseri og gaar jævnligt angrebsvis til Værks overfor Skabninger, hun møder, selv om de ikke har gjort Ungerne det mindste. Ogsaa Mennesker kan hun ryge paa, blot man standser for at se paa Ungerne, idet de løber forbi. Ungerne er udvoksede og formeringsdygtige, naar de er henimod et Aar gamle. Hannen er betydeligt større end Hunnen.

Ligesom Maarene irriteres Ilderen af visse skarpe Lyde, Filing af en Sav o. lgn. Den har umaadelig let ved at blive oprørt, og saadanne Lyde kan gøre den ganske rasende, saa den farer løs paa Hunde og Mennesker, og den kan da, ligesom naar den tages af Hunde eller fanges levende, udsprøjte en stærkt stinkende Vædske.

Af Fjender har den egentlig kun Mennesket og Hunden. Ræven kan tage den, men det sker vistnok ikke tidt, og selv om man nok paa Sporsne kan se, at Mikkel er faret efter en Ilder, er det vistnok kun sjældent rigtig alvorligt ment. Forøvrigt er det ikke let, hverken for Hund eller Ræv, at klemme Livet af en Ilder. Dens Losung er stærkt stinkende, men ligner ellers Maarens, undertiden ogsaa Pindsvinets, der dog er lugtløs.

Den skydes nærmest tilfældigt, men fanges let i Sakse og Fælder, navnlig Gennemgangsfælder. Skønt Vinterpelsen er smuk, noget mørkere end den værdiløse Sommerpels, betales den dog ikke særlig

højt. De bedste Bælge faaes fra Danmark, Nordtyskland og Holland. Talrig er den vistnok ingen Steder her i Landet. — Den har ingen Fredningstid. For Vildtet menes den at være mere skadelig end Husmaaren, men noget sikkert om dens Skadelighed vides i Virkeligheden ikke.

Væslen eller Hermelinen (Mustela erminea) forekommer almindeligt baade i Jylland og paa Øerne og skal efter Jægernes Udtalelser være langt talrigere end det almindeligt antages. Om Sommeren lever den ret skjult i den høje Vegetation, saa den ses ikke meget, men om Vinteren findes dens Spor kun sjældent paa Sneen. Som bekendt bliver den hos os og i nordligere Egne hvid om Vinteren, men længere mod Syd beholder den sin brune Farve Aaret igennem i Lavlandet og bliver kun hvid i Bjergene. Halespidsen er sort baade i Sommer- og Vinterdragt. Medens vor hvide Væsels Skind kun betales med nogle faa Kroner, er de nordlige Individers, de egentlige Hermeliners tætte Vinterpels meget kostbar.

Væslens Legemsbygning gør det muligt for den at komme igennem ethvert Hul, som den blot kan faa Hovedet igennem. Hannen er betydelig større end Hunnen. Ved Anus har den et Par Kirtler, hvorfra den, naar den er i Fare eller føler sig ængstet, afgiver en stærkt stinkende Substans. Dette sker ikke alene, hvis den forfølges af en Hund eller en Kat, men ogsaa, hvis en Kyllingehøne kommer efter den.

Parringstiden falder i Februar-Marts og i April-Maj kaster den sine 3-6 Unger i en Rede, udforet med Mos, Fjer o. lgn. Reden kan findes i hule Træer, under Trærødder, i Stendiger og Stenbunker eller i Huler, som den selv graver. Ungerne er blindfødte og bliver temmelig længe hos Moderen, som forsyner dem særdeles rigeligt med Føde, oftest langt mere end de kan fortære, først og fremmest Mus, men ogsaa unge Fugle, Smaafugle, Fasankyllinger etc. I en Væselrede med 5 halvvoksne Unger laa ikke mindre end 24 nyfangede Mus, og i et Tilfælde bragte den gamle Væsel i Løbet af en Timestid en Mus til Reden hvert fjerde-femte Minut.

Væslen er et særdeles livligt, glubsk og stærkt lille Dyr, der dræber baade for at skaffe sig Føden og for at dræbe. Kræsen er den ikke. Fisk, Biller, Frøer, Rotter og navnlig Mus staar paa dens Spiseseddel, men den tager ogsaa Harer, større Fugle, efter Sigende endog Dyrelam. I Fasanerier og Hønsegaarde kan den rydde kraftigt op, ikke fordi den tager flere Kyllinger ad Gangen, men fordi den stadig

vender tilbage, ofte med faa Minutters Mellemrum. Dens Sanser er skarpe, og dens Hurtighed og Behændighed gør den til en fremragende Jæger, som hverken skyer Vand eller Træer paa sine Jagtture, der foregaar baade ved Dag og Nat. Nogen særlig dygtig Klatrer er den dog ikke. Navnlig om Vinteren, da den er saa let synlig paa ikke snedækket Jord, ses den jævnligt afsøge Marken ligesaa omhyggeligt som en Hønsehund. Ælg æder den med Begærlighed, idet den bider et lille Hul paa Skallen og suger Indholdet ud derigennem. Efter gammel Jægertro kan den lægge sin Tunge sammen som et Rør og suge Æggets Indhold ud derigennem. Sit Bytte sniger den sig ind paa, springer i Nakken paa det og bider sig saa fast, at selv større Dyr ikke kan ryste den af sig.

At Væslen er skadelig for Vildtet er utvivlsomt, men at dens *Skadelighed* overdrives er lige saa utvivlsomt. Den, der har set den Fart, hvormed en Væsel forsvandt i et Muldvarpehul, da en Agerhøne jog den bort fra Kyllingerne, eller dens hovedkulds Flugt for en tam Kyllingehøne, efterladende et Væld af Stank fra sine Anuskirtler, vil have sine Tvivl om dens eminente Skadelighed. Men i Fasanerier, hvor Moderhønen, der skulde forsvare Kyllingerne, sidder i et Bur, kan den anrette store Ødelæggelser, og Skaden bliver saa meget større, som Væslerne synes at samle sig om saadanne Steder med rigelig og let tilgængelig Føde. Dens Ry som Ødelægger af voksent Vildt er absolut overdrevet. En Væsel kan hverken slæbe en halvvoksen Hare eller en Fasan bort og endnu mindre æde den, og tog den mange, maatte de findes, men det sker sjældent. Dette upaaagtede Forhold bør der lægges Mærke til.

Navnlig i de senere Aar efterstræbes den voldsomt af jagtlige Hensyn. Nogle skydes. Den er meget nysgerrig og rejser sig ofte paa Bagløbene ligesom en Hare for at iagttage et Menneske eller en Hund, og sky er den ikke. Naar den afjager Pløjemarken om Vinteren, kan man gaa den ind paa Skudhold uden at den lader sig forstyrre i sin Jagt. De fleste fanges i Kassefælder, hvilket er lovligt, medens andre tages paa Giftæg, hvilket er ulovligt, men tolereret. Det tilraades at begynde Fældefangsten allerede i Maj. Paa den Tid er de smaa Unger ude af Stand til at skaffe sig selv Føden, og det vil næsten aldrig være Fældestilleren muligt at efterkomme Lovens Paabud om at dræbe Yngelen, naar Moderen er fanget. Ungerne kan tidligst klare sig selv hen i Juli Maaned.

Væslens værste Fjende er vel nok Jagtbetjentene, men desuden tages den af Hund, Kat, Ræv og forskellige Rovfugle.

Bruden eller Den lille Væsel (Mustela vulgaris) er hos os ikke saa almindelig som Hermelinen uden dog at være sjælden og bliver ikke hvid om Vinteren her i Landet, men derimod nok længere mod Nord. Den er *udbredt* over hele Europa, en stor Del af Asien og Nordamerika og er f. Eks. i Tyskland hyppigere end Hermelinen. Den har ikke sort Halespids, hverken i Sommer- eller Vinterdragt. Næringen er overvejende Mus, men ogsaa Æg, Fugleunger, Agerhønse- og Fasankyllinger. Den samler sig ikke som Hermelinen om Fasanerierne, og det er maaske Grunden til, at Jægerne anser den for ret uskadelig.

Bruden kan træffes med spæde Unger Aaret igennem, men ellers er den en mindre Udgave af Væslen i alle Henseender. Den er saa temperamentsfuld, at den ved Opirring kan falde død om af Arrigskab.

Fritten (Foetorius furo) er en hvidgul til hvid Albinoform af Ilderen. Den bruges til Kaninjagt, idet den slippes ind i Kaninernes Bo og jager dem ud, saa de kan skydes eller fanges. Vildtlevende er den vistnok intet Sted. Albinisme, som fra Fødslen kan findes hos flere Dyr, ogsaa hos Mennesket, skyldes Mangel paa Farvestof, Pigment, i Huden, ogsaa i Øjets Iris, saa Pupilen synes rød. Ægte Albinos skelnes fra hvide Varieteter eller Arter ved de røde Øjne.

Fritten er et dorsk lille Dyr, som tilbringer den største Del af Tiden med at sove, men hurtigt kan drive Kaninerne ud af deres Bo. Den behøver ikke at angribe dem, blot dens stærke Lugt er nok til at faa dem til at søge ud. Den fodres fra ganske ung med Mælk og Brød, absolut ikke med Kød, thi faar den Smag for Kød, søger den paa Jagten at tage en Kanin, som den straks æder sig stopmæt i, hvorpaa den lægger sig til at sove nede i Boet, saa det er vanskeligt at faa fat i den igen. Den er lyssky og meget følsom for Træk og Blæst, saa følsom, at det i Blæstvejr kan være vanskeligt at lokke den ud af Kaninboet.

Odderen eller Fiskeodderen (Lutra vulgaris) er den eneste Art af Lutraslægten i Europa. Den er *udbredt* over det meste af Europa, Asien og Nordamerika, er her i Landet om ikke just sjælden, saa dog ingenlunde hyppigt forekommende, lever skjult og især som Natdyr og synes med de lave Ben og den ringe Højde, kun 20-25 cm, at være et temmelig lille Dyr, men dens Vægt, der ligger op til 12-14 kg, er betydeligt større end Rævens. Hannen er lidt større end Hunnen og ofte noget mørkere farvet. Af og til træffes Individer med

hvide Smaapletter i Pelsen. Det antages almindeligt, at disse Pletter skyldes Anskydninger, Haglsaar, men det er ikke rigtigt. For begge Køn gælder, at Sommerdragten er noget lysere end Vinterdragten, men Bælgen er »god« hele Aaret, om end nok noget tættere om Vinteren. Hos den levende Odder er Haarlaget vandskyende, men hos den dræbte mister det næsten straks denne Egenskab.

Odderen har meget skarpe *Sanser.* Paa Land bevæger den sig noget kluntet i Hop, der minder om en Maalerlarves Bevægelser, kun meget hurtigere, men i Vandet er den umaadelig behændig og hurtig og fanger med Lethed de Fisk, der er dens Hovednæring. Trods dens noget ubehjælpsomme Færden til Fods, gaar den dog meget over Land og hjemsøger de fiskerige Vande i temmelig stor Omkreds. Dens Strejfture og Livsførelse i det hele er mærkelig regelmæssig. Den benytter saaledes gerne de samme Ræve- eller Grævlingegrave til Hvile for Dagen og kommer ofte til de foretrukne Grave med næsten bestemte Mellemrum, der dog er skiftende efter Aarstiden. En Odderfamilie, en gammel og tre Unger, kom saaledes et Efteraar og hele Vinteren igennem regelmæssigt hver tredje-fjerde Dag fra en ca. 8 km fjernet fiskerig Sø til en bestemt Grav, »overdagede« der og gik næste Nat gennem en bestemt Grøft ned til samme Tørvemose, derfra over en Mark gennem det samme Led til et Par krebserige Mergelgrave og derfra til en Aa. Hvor de saa blev af vides ikke, men Ruten gik kun en ganske sjælden Gang den modsatte Vej. De fik Lov at være i Fred. Odderen er som sagt især et Natdyr, men den kan dog ses fiske om Dagen, hvor den har Fred, og paa solklare Dage lægger den sig ofte, Sommer eller Vinter, paa en aaben Plads i Rørene, paa en Sten eller et Træstød og slikker Sol i dyb Søvn, saa fast, at Jægeren ofte kan gaa til den uden Dækning. Skræmmes den op, glider den lydløst ned i Vandet, som den kun sætter meget lidt i Bevægelse, og svømmer under Vandet til et Skjul. Den kan opholde sig temmelig længe under Vandet, og dens Vej markeres da af opstigende Luftblærer, rimeligvis Luft, den har indaandet, maaske ogsaa Gasarter fra Bunden, og den fisker baade med og mod Strømmen i Vandløbene. Mindre Fisk fortærer den i Vandet, større slæber den paa Land for at æde dem. Om Vinteren fisker den under Isen og ved altid at finde aabne Steder, hvor den kan dukke op for at aande. Den tager alle Fisk, men synes at foretrække Foreller eller andre Laksefiske og Karper. Krebs æder den med Begærlighed og i Nødsfald tager den ogsaa Vandrotter, Frøer o. lgn. Undertiden finder den paa at tage Ællinger og andre Vandfugle, men det er dog vistnok kun enkelte Individer, der driver denne Sport. Derimod findes der af og til Ægge-

skaller i dens Losung, der er let kendelig ved at indeholde Fiskeskæl, oftest aflægges paa en Sten, der siges helst paa en hvid Sten, og har en lidt trannet Lugt.

Odderen graver sig ikke egentlige Grave, men nøjes med at udbedre Aabninger, som i den bløde Bund er dannet ad naturlig Vej. Indgangen til Hulen ligger næsten altid under Vandet og det temmelig korte Rør ender i en lidt rummeligere Kedel, som er udforet med visne Vandplanter etc.

Parringstiden falder i Hovedsagen i Februar, men der kan træffes spæde Odderunger Aaret rundt. I Parringstiden høres dens pibende eller fløjtende Lyd oftere og kraftigere end til andre Tider. Efter ca. 9 Ugers Drægtighed kommer de 2-4, hyppigst 3 Unger til Verden, nogle smaa, næsten sorte, ubehjælpsomme Skabninger, som efter 9-10 Dages Forløb »faar Øjne«. Kun Hunnen tager sig af Ungerne. Fra de er et Par Maaneder gamle begynder Moderen at bringe dem Fisk, og snart færdes de husvant i Aaen eller Søen. Udvoksede er de først i det andet Aar. Moderen forsvarer Ungerne med desperat Raseri, og en Moderodder kan være farlig for Hundene. Iøvrigt er Odderen et intelligent og legesygt Dyr, der finder paa mange Adspredelser under Vandringerne og ikke tænker alene paa at fylde Vommen.

Odderen kan gøre ikke ringe Skade paa Fiskeriet, navnlig i de egentlige Fiskedamme, ogsaa fordi den tager mere end den kan æde.

De fleste Oddere *fanges i Saks,* hvilket er tilladt efter Jagtlovens § 31. Bestemmelsen er ikke klart redigeret og kan nok give Anledning til Overvejelser. Den eller de tilstødende Grundejere, hvem Retten til Fiskeri alene tilkommer, maa i Søer, Aaer, Bække og lignende Vande udsætte Oddersakse. Meningen er vel, at de maa udsætte Sakse for Oddere — i Udlandet har man en særlig Form for Sakse, som kaldes Oddersakse — og efter Ordlyden maa kun den eller de tilstødende Grundejere udsætte Oddersakse, ikke den, der har lejet Fiskeriet og endnu mindre Lejeren af Jagten. Da Odderen som sagt har regelmæssige Vaner, er det ikke vanskeligt at anbringe Saksen. Den lægges bedst paa grundt Vand, hvor Odderen plejer at gaa op, og der gives den saa lang Kæde, at Dyret kan søge ud paa dybt Vand, hvor Saksen og Kæden vil tynge det under Vand saa det drukner. Odderen er et meget kraftigt Dyr, som ofte trækker sig ud af Saksen. Derfor anvendtes tidligere Sakse med Pigge eller Tænder paa Bøjlerne, men saadanne Sakse er nu forbudt i de fleste Lande af dyrevenlige Grunde. Der bruges ikke Lokkemad, da Odderen ikke gaar paa saadan. Dens *Spor* er paa blød Grund let kendelige gennem Aftrykket af Svømmehuden.

Tidligere blev en Del Oddere skudt paa natlig Anstand. Fangst i Net er maaske ikke forbudt i Jagtloven, men bruges vistnok ikke her i Landet, lige saa lidt som Jagt med Odderfork er almindelig. Jagt med Bøssen er nærmest tilfældig. En Odder som f. Eks. paa Sne spores ned i en Rævegrav, kan jages ud med Gravhunden og skydes — er den ikke skudt død, maa Gravhunden holdes fra den, da den forsvarer sig yderst behændigt og dens Bid er meget kraftige — og andre skydes tilfældigt paa anden Jagt. Enkelte Steder bruges vel endnu Jagt med Odderpig. Odderens underjordiske Gang ligger som Regel saa højt, at Hunden kan faa Fært af Dyret gennem det tynde Jordlag. Naar Hunden markerer, at Odderen er der, driver Jægeren den ud i Vandløbet ved at støde en Jernstang, en Odderpig, ned i Boet. Odderen skydes da i Vandet, naar den kommer op for at faa Luft. Mens den svømmer under Vandet er den vanskelig at skyde, fordi Haglene hurtigt taber deres Kraft. Allerede i ca. 25 cm Dybde er de selv ved stejle Skud saa matte, at de næppe sætter sig fast i Skindet, og ved mere horisontale Skud preller de fleste af mod Vandet. Paa Grund af Lysbrydningen er en neddykket Odder eller And altid dybere nede end den giver Indtryk af, og der maa derfor sigtes under Maalet, mere eller mindre efter Dybden. — En anskudt Odder dræbes bedst ved et kraftigt Slag mellem Øjnene og Snudespidsen. Det er ikke mange af vore Jagtudøvere der kan prale af at have en Odder paa deres Skydeliste.

Odderen maa jages hele Aaret. I Tyskland, hvor der ganske vist nu ses helt anderledes paa Rovvildtet end hos os, er den totalfredet, dog kan Kredsjægermesteren tillade, at den dræbes i Damkulturer. —I Fangenskab kan den blive meget tam og kælen. I katolske Lande, hvor det er forbudt at spise Kød undtagen af Fisk i Fastetiden, spises Odderen i denne Tid. Den betragtes altsaa som en Fisk.

Grævlingen (Meles taxus) er ligesom Odderen den eneste Art af sin Slægt her i Landet. Den er vort største Rovdyr, der med sin ca. 30 cm Skulderhøjde ikke naar Rævens 35 cm, men til Gengæld har langt større Krop, der kan opnaa en Vægt paa op til 20 kg eller det dobbelte af Rævens.

Den forekommer i det meste af Europa fra Skandinavien til Middelhavet. Her i Landet er den vel almindelig, men ingen Steder talrig, skønt den ikke efterstræbes stærkt og Jagten paa den er blevet vanskeligere efter Forbudet mod Natjagt. Endnu midt i forrige Aarhundrede fandtes den ikke paa Fyn og de sydlige Øer, men den er

nu ogsaa almindeligt dér og kun til Møen synes den endnu ikke at have fundet Vej.

Fra Naturens Haand er den ikke særlig veludrustet. Dens *Syn* er svagt, dens *Lugtesans* staar meget langt tilbage for f. Eks. Rævens og kun *Hørelsen* er nogenlunde god. I Almindelighed tillægges der den en fin Næse, men det er ganske fejlagtigt. Intet andet Rovdyr gaar paa sine Udflugter Mennesket saa nær som den, og selv paa blot en halv Snes Meters Afstand kan den staa længe med Snuden højt og tage Vind uden at blive klar over, om det er et Menneske, den har for sig, eller ej, blot Manden staar roligt. Dens ringe udviklede Sanser er naturligvis afgørende for dens Levemaade.

Den bliver 12-15 Aar gammel og er Natdyr, som tilbringer den meste Tid af sit Liv i Graven, da den i ca. 4 Maaneder ligger i Vintersøvn. *Graven* graves helst i Skov eller Krat, dog ikke for langt fra Mark, men undertiden ogsaa paa Mark, jævnligt med kun 2-3 Udgangsrør, men ofte dog med mange, 12-15, der er indbyrdes forbundne og undertiden ligger etagevis over hinanden. En gennem længere Tid beboet Grævlingebanke kan være helt undermineret, men i Almindelighed boer der kun et Par Familier i et saadant Kompleks, og hver Familie lever da i sin særlige Del af Komplekset og har sine bestemte Indgangshuller, ofte kun et. Mange af Rørene benyttes altsaa ikke og bliver efterhaanden tilstoppet med Løv. Er der ogsaa Ræve i Komplekset, holder de sig adskilt fra Grævlingerne. Rørene fører ned til Kedlen, hvor Grævlingen om Dagen opholder sig paa et Leje af Løv, tørt Græs og Mos, som af og til skiftes. Naar der skal nyt Materiale til Sengen, skraber Grævlingen det sammen med Forløbene og bevæger sig baglæns med det trykket ind mellem Forløbene og Brystet hen til og ned i Graven i smaa morsomme Ryk, saa det løftes fra Jorden i hvert Sæt. Hvis Ekskrementerne lægges i Graven, sker det altid i et særligt som W. C. benyttet Rør. I det fri lægger den dem i et lille Hul, som vistnok altid graves med Bagløbene — nogle faa Bevægelser er tilstrækkeligt til Hullets Dannelse — og de tildækkes ikke.

Den kan med de kraftige Gravekløer indrette Graven baade i løs, sandet og i fast, leret Jord. Graven kendes let fra Rævegraven derved, at der fører en lille grøfteagtig Hulvej ned i Røret, medens Jorden er plan udenfor Rævegraven. Grævlingen har Ord for at være meget renlig, skønt den i alt Fald er slemt plaget af Utøj, og efter gammel Jægerovertro fordriver Ræven, som ikke har saa let ved selv at grave sig en Hule, den fra Graven ved at lægge sin stinkende Losung i Rørene, navnlig tæt ved Kedelen. Det er dog Jægerfantasi.

Næringen bestaar især af Insekter, deres Larver, Regnorme, som vistnok er Hovednæringen, Bær og Frugter af alle Slags, Mus, navnlig Museunger, Padder, Snoge og desuden af Fugle, som ruger paa Jorden, deres Æg og Unger, samt i mindre Grad af Rødder. Tidligere betragtedes Grævlingen som ret uskadelig for Jagten, medens Nutidens Jægere efter deres praktiske Erfaringer anser den for meget skadelig. Dens afstumpede Sanser, som ogsaa erkendes af nyere tyske Jagtskribenter, er en væsenlig Hindring for den som Vildtødelægger, og de mange Undersøgelser af Grævlingers Maveindhold viser i samme Retning. Efter Melchiors 100 Aar gamle Undersøgelser var Maverne til Tider fyldt med Regnorme, til andre med Oldenborrelarver, hvilket stemmer godt overens med dens kraftige Gravekløer og tryneformede Snude. En tysk, nu 60-70 Aar gammel Undersøgelse af 40-50 Grævlinger viste, at Maverne især var fyldt med store Regnorme, ikke sjældent henved 50 i en Mave, men desuden var der Biller og andre Insekter, Larver, enkelte Mus og Rester af Pærer, Æbler, Blommer og Hasselnødder m. v. Disse ældre Iagttagelser er bekræftet af nye, omfattende og mærkelig overensstemmende tyske og svenske Undersøgelser af et meget stort Antal Grævlinger, skudt til alle Aarets Tider. Uoverensstemmelserne mellem Undersøgelserne og Jægernes praktiske Erfaringer kan maaske forklares ved, at Grævlingen kun undtagelsesvis dumper over en jordrugende Fugls Rede, hvor der er en naturlig Bestand, medens den paa Terræner, hvor Vildtet er stærkt ophobet, falder over flere, ligesom den ogsaa dér kan have Held til at tage en og anden Harekilling. Kommer den ind i en Hønsegaard eller et Fasaneri, kan i alt Fald nogle Individer gøre megen Fortræd. Efter nogle engelske Undersøgelser tager den undertiden en rugende Fugl paa Reden, men den lader Fuglen ligge urørt og nøjes med at tage Æggene. Spørgsmaalet om dens større eller mindre Skadelighed for Jagten trænger stærkt til nærmere Undersøgelse.

I Foraarstiden og Forsommeren, altsaa i Vildtets Yngletid, æder den kun meget lidt og da især Skarnbasser og andre Biller, men fra hen i Juli bliver den Grovæder og fylder sig saa stærkt den kan. Vægten ligger indtil Midsommer omkring 11-12 kg, men i de følgende Maaneder stiger den til 16-17 og lige op til 20 kg, saa den er meget fed, naar den hen i November gaar i Vintersøvn, skønt den er smaattærende i de sidste Uger forinden. Fedtet, der ogsaa i Jagtsproget hedder Fedt, ikke Fejst, anvendtes tidligere i Medicinen, navnlig mod Lungelidelser, men nu bruges det egentlig kun af nogle Jægersmænd til Støvlesmørelse efter Tilsætning af Voks og Talg og,

hvis det skal blive sikkert vandtættende, lidt Fedt af Hejrer eller Blishøns, alt afsmeltet og blandet ved tiltagende — eller er det aftagende — Maane. Som Spisefedt skal det, blandet med Svinefedt, kunne anvendes, men Afsmeltningsprocessen er i alle Tilfælde ildelugtende. Der kan faaes indtil 4 kg Fedt af en Grævling.

Parringstiden falder i Juli-August, men de befrugtede Ægg begynder først at udvikle sig hen i December, og Ungerne, Grisene, fødes fra først i Februar, saa Grævlingen gaar ca. 6 Maaneder drægtig.

Som bekendt ligger den fra sidst i November til hen i Marts i en Slags *Dvale,* der dog ikke er meget fast og snarere maa kaldes Vintersøvn. Dvale, saaledes som den kendes hos Pindsvin og Flaggermus, er en dyb, uafbrudt Søvn med stærkere Bevidstløshed end ved almindelig Søvn og forbundet med stærk Nedgang i Legemstemperaturen og Stofskiftet. Grævlingens Søvn har ikke disse Dvaleegenskaber særlig udpræget. I mildt Vejr kommer i alt Fald nogle Individer jævnligt frem i Vintertiden og foretager kortere eller længere Vandringer, men de synes ikke at tage Føde til sig paa disse Ture. I det hele æder den ikke om Vinteren, men »lever af sit eget Fedt«. Mellem Haleroden og Anus har den en ca. 1 cm dyb Pung, indvendig fint behaaret og besat med stærkt udviklede Hudkirtler, der afgiver en ildelugtende Fedtsubstans, som samler sig i Pungen. Efter gammel Jægertro ernærer den sig om Vinteren af denne Fedtsubstans, idet den skal ligge med Snuden inde i Pungens Aabning og opsuge Indholdet under Søvnen. Denne Tro er vel endnu ikke helt aflivet. Afsondringen er stærkest henimod Parringstiden, og sikkert er det, at den da gnider Pungen op ad andre Individer, muligvis for at forøge Parringslysten.

Efter Parringstiden holder de to Køn sig helt adskilt, og selv i Parringstiden siges Parret ikke at holde sammen. Hannen tager sig ikke det mindste af Afkommet. De 2-3, undertiden 4-5 *Unger* er i den første Tid blinde — nogle Skribenter siger i 9 Dage, andre i 3 Uger — og saa svagt behaarede, at den røde Hud skinner igennem det hvidgraa Haarlag. Fra hen i Maj følger de Moderen paa hendes natlige Udflugter, men hvordan de inden da opfødes er endnu uopklaret. Naturligvis dier de Moderen, som har to Dievorter paa Brystet og fire paa Bugen, men hun bringer aldrig noget Bytte synligt med sig hjem, og det antages derfor, at hun sluger Føden og gylper den op til dem i Graven. Noget sikkert herom vides dog ikke, men de Rester af Fjerkræ, Harer og Dyrelam, som undertiden findes ved Græv-

lingegrave, er under alle Omstændigheder ikke bragt dertil af Grævlingen. De skyldes andre Dyr, i Reglen Ræven, der som sagt ofte har sine Unger i samme Kompleks som Grævlingen.

De unge Grævlinger vokser nok hurtigt til, men de er dog vistnok først yngledygtige i deres anden Sommer.

Skønt Grævlingen er et Natdyr, træffes den dog, hvor den har Fred, jævnligt udenfor Graven om Dagen, og ofte, navnlig lidt hen paa Sommeren, gaar den af Grav før Solnedgang, hvilket altid sker med stor Forsigtighed. Er den først kommet helt op, tilbringer den som Regel nogen Tid med at klø sig eller som det siges, rense sig for Utøj.

I Skoven kan den gøre nogen *Skade* ved at følge Rillerne i Egesaaningerne og pille næsten hvert Agern op paa sin Vej, og paa Markerne vælter den sig i Kornet og æder af den modnende Havre, hvilket kan være generende for den enkelte Korndyrker, men i Virkeligheden betyder grumme lidt i det store og hele. Om dens Betydning for Jagten staar som sagt praktiske Paastande mod videnskabelige Undersøgelser. Den langsomme og ubehændige Grævling med de afstumpede Sanser kan ikke være farlig for voksent Vildt, dens hvide Hovede gør den uegnet til Snigjagt og i Vildtets Yngletid er den meget smaattærende. Som sagt lader den Fasanen eller Agerhønen, som den har taget paa Reden, ligge urørt, men det er muligt, at den senere paa Aaret, naar dens Appetit er stærkere, ogsaa er Kødæder. Nogle Jægere hævder, at det, ligesom hos Bjørnene, kun er enkelte Individer, der tager Vildt, medens andre mener, at det kun er Hannerne.

Spørgsmaalet skadelig eller ikke skadelig for Jagten kan under alle Omstændigheder ikke afgøres gennem nogle faa Eksempler.

Her i Landet maa Grævlingen *jages* hele Aaret, medens den f. Eks. i Tyskland, hvor den har været stærkt efterstræbt, nu er fredet i 8 af Aarets Maaneder. Tidligere blev de fleste her i Landet fanget i Saks, som stilledes i Graven, men det er jo nu forbudt. Fangsten var forøvrigt ikke saa lige til. Lokkemad paa Saksen tager Grævlingen kun sjældent, den følger ikke bestemte Veksler saa nøje som andet Vildt, og den er stærk, saa den tidt havde Held til at trække Benet ud af Saksen. Kun i Gravens Indgang kommer den sikkert hver Dag. — Andre blev skudt paa Anstand ved Graven Morgen og Aften, og da den om Sommeren jævnligt gaar ud før Solnedgang, kan der endnu skydes Grævlinger ved Graven om Aftenen. Om Morgenen er den i Almindelighed tidligt paa Færde. Jagt

i Maaneskin om Efteraaret med Hunde, som stillede Grævlingen, saa Jægeren kunde komme til at dræbe den med Grævlingespydet, er nu forbudt. Kun undtagelsesvis lader den sig drive af Graven med Gravhunde, og tilbage bliver da kun at *grave den ud,* en ikke særlig tiltalende Sport, som i de senere Aar drives med Lidenskab af mange. Gravhunden slippes ned i Graven, hvor den ved sin Halsen tilkendegiver det Sted, Grævlingen sidder. Der graves da et rummeligt Hul ned til Dyrene, Grævlingen trykkes til Jorden med Grævlingegaflen, der i sin simpleste Form blot bestaar af en tveget Gren, og dræbes ved Slag i Hovedet eller et Revolverskud. Eller Grævlingetangen lægges om Halsen paa den og den trækkes ud. Tidligere søgte man at dræbe den ved at slaa den over Snuden med en Stok, hvorved den bedøvedes, men kun for en kort Tid. Nu bedøves den med nogle kraftige Slag i Hovedet og Halspulsaaren skæres over, saa den forbløder, mens den er bevidstløs. Jægeren skyder ikke Haren i Sædet, men giver den en Chance ved at lade den springe. Grævlingen dræber han derimod medens den er halvsovende, og det er det mest utiltalende ved Udgravning. Ogsaa Udrygning er anvendt en Del eller der ledes Klor, Giftgas etc. ned i Graven.

Den er skudstærk og der maa bruges store Hagl til den, navnlig om Efteraaret.

Medens alle vore andre Rovdyr strejfes som omtalt under Ræven, *flaaes* Grævlingen, d. v. s. Skindet skæres op paa Bugsiden fra Gat til Underkæbe og trækkes af til Siderne. Haarene bruges til Barberkoste og Skinkerne spises undertiden røgede. Hunde æder ikke Kødet.

Af Fjender har Grævlingen kun Mennesket, men den plages en Del af forskellige Snyltere og kan være trikinbefængt. — Sporet er let kendeligt ved Kløernes tydelige Aftryk.

Det er et tungt, langsomt og trægt Dyr, som kun viser sig meget lidt, selv hvor der er forholdsvis mange og de har Fred, saa det alene af den Grund kan være ligegyldigt, om der er mange eller faa. Iøvrigt er det paafaldende, at der ikke er flere. Nu betaler ganske vist Jagtfondet Skydepræmier for den om Vinteren, forøvrigt lige til 15. Februar, da mange allerede har Unger, men lige til de sidste Aar har de nærmest levet i Fred i den største Del af Landet, saa Formeringen langt skulde overskride Afgangen ved Jagt.

Skindet betales kun med nogle faa Kroner. Der træffes undertiden Farvevarieteter, saaledes gule Individer.

Sælerne (Pinnipedia)

er nær beslægtede med Rovdyrene og maa betragtes som en ved Tilpasning til Liv i Havet omdannet Rovdyrtype. De omfatter forskellige Familier (Hvalros, Søløve) foruden de *ægte Sæler* (Phocidæ) af hvilke der ved vore Kyster træffes tre Arter, nemlig *Spættet Sæl* (Phoca vitulina), *Ringsælen* (Ph. foetida) og *Graasælen* (Halichoerus grypus). Yngletiden er noget forskellig for de tre Arter. Spættet Sæl brunster i Eftersommeren, August-September og dens Unge kommer til Verden paa Land i Juni. Ringsælen yngler paa samme Tid, medens Graasælen i Østersøen yngler i Februar-Marts, i Nordsøen derimod i September-December.

Sælerne gaar gerne ind ved Stranden og sover paa Strandbredden eller paa en Sten, og de fleste skydes vistnok paa Land. Skydes de paa dybt Vand, er de vanskelige at faa fat i, da de synker. Stærkt efterstræbt er de ikke. Skindet har nogen Værdi og der smeltes Tran af dem, men Kødet spises ikke. Tidligere fangedes de i stærke Garn, men denne Fangstmetode er nu meget sjælden. De har ingen Fredningstid hos os.

Hvaler (Cetacea)

maa jages hele Aaret. Naar de er medtaget i Jagtloven, er det vel navnlig af Hensyn til *Marsvinet* (Phocæna communis), der forekommer i vore Farvande og fanges regelmæssigt ved Middelfart og i Issefjorden. — *Grindehvalen* (Globiocephalus melas) er ligesom flere andre Hvalarter tilfældige Omstrejfere hos os.

FUGLEVILDTET

Af Fugle (Aves) kendes omkring ved 10.000 forskellige Arter, som er delt i 8 Ordner, hver med sine fælles Ejendommeligheder. Fuglenes almindelige Forhold, Fjerklædningen, Forlemmernes Omdannelse til Flyveredskaber, Næbbet — det er Overnæbbet, der kan bevæges op og ned — Ægget, der i Modsætning til Pattedyrenes mikroskopiske er een kæmpestor Celle, og meget andet skal ikke omtales her. De rent zoologiske Forhold er godt kendt, men paa de biologiske Omraader staar vi endnu meget langt tilbage. — Af Fuglenes Sanser er Synet umaadeligt skarpt og ogsaa Hørelsen er god, medens Lugtesansen gennemgaaende kun er svagt udviklet.

Fuglenes *Nytte* i Naturen kan hverken beregnes eller vurderes. Forsvandt de, vilde det, vi kalder Ligevægten i Naturen, blive ophævet. Saa at sige hver eneste Art udfører sin Mission, har sit Arbejde, som Mennesket aldrig vil kunne overtage uden at altfor meget gaar til Spilde. Om der er lidt flere eller færre af en Art er ikke af væsenlig Betydning, men med store Indgreb fra Menneskets Side maa der vises største Forsigtighed. Naar en Art er meget talrig, skyldes det, at Levevilkaarene for den er særlig gode, og indskrænker Mennesket dens Tal, bliver Vilkaarene for dens Fødeemner bedre. Naturen har sine Metoder til at forhindre Overproduktion, og disse Metoder skal nok blive sat i Gang, hvis der er virkelig Grund til det.

Det er kun en lille Del af de mange Fuglearter, der er Genstand for egentlig Jagt, fordi Kødet eller Fjerene kan udnyttes eller fordi de anses for skadelige. Mange andre skydes for Jagtfornøjelsens Skyld. I det følgende skal omtales de fleste af de her i Landet forekommende Arter, som skydes.

adskiller sig fra andre Fugle ved at have Gangfødder, d. v. s. kraftige Fødder med de tre Tæer rettet fremad og en som oftest lille Bagtaa, der sidder lidt højere end de øvrige Tæer. Mellem Fortæerne er der en kort Bindehud. Fasanhanen har *Spore,* som iøvrigt ikke findes hos nogen anden af vore naturligt forekommende Hønsefugle. Sporen er et særligt veludviklet, stort, kegleformet Skæl, indvendig med en Forbening og vokset fast til Mellemfoden. Ogsaa Fasanhønen har Spore, men kun som et lille vorteformet Skæl, der ligner de omliggende.

A g e r h ø n e n (Perdix cinerea) hører til Agerhønseslægten (Perdicidæ) under Fasanfamilien (Phasianomorphæ). Hane og Høne ligner hinanden meget, men Kønnet kan sikkert skelnes hos baade gamle og unge Individer gennem *Skulderfjerene,* der hos Hønen har en lys Længdestribe og nogle ligesaa lyse Tværstriber, men disse Tværstriber mangler hos Hanen og er erstattet af en svagt rustfarvet Plet. Den udvoksede Hane har en hesteskoformet, kastaniebrun Plet, *Skjoldet,* paa den nederste Del af Brystet, men ogsaa Hønerne kan have Skjold. Hos de unge Fugle er *Benene,* Stængerne, *gule* til hen mod Vinteren, da de farves blygraa som hos de ældre. Hanen har ikke Spore.

Agerhønen er *udbredt* over det meste af Europa og Asien og er navnlig talrig i det sydlige Mellemeuropa. Den ynder mere et varmt end et koldt Klima. I Ungarn blev der i 1935 skudt ca. 893.000 Agerhøns, i Czekoslovakiet ca. 2.567.000. De to Landes Landbrugsareal er omtrent dobbelt saa stort som Danmarks. I Sverige forekommer den ikke naturligt, men er udsat for omtrent 500 Aar siden, og herfra bredte den sig til Norge omkring 1730 for atter at forsvinde for nogen Tid og indvandre paany.

I Danmark findes den naturligt overalt undtagen paa Bornholm, hvis kolde Foraar og Forsommer er uheldig for den, og hvor Vagtelkongen endnu kaldes Agerhøne. Imidlertid blev der udsat Høns paa Øen, første Gang vistnok i 1870'erne. De forsvandt hurtigt, men senere Udsætninger, vistnok fra 1901, lykkedes bedre, og den findes nu almindeligt paa Øen, om end i ret svingende Tal efter det enkelte Aars Vejrforhold. Talrigst er den i visse Dele af Midt- og Vestjylland, medens Bestanden paa Sjælland og de sydlige Øer i de sidste 200 Aar har været stærkt vekslende fra stor til næsten ingen.

Agerhønen er en Markfugl, der befinder sig bedst, hvor Forhol-

dene ikke er for ensartede, hvor dyrkede og udyrkede Arealer jævnligt skifter eller hvor levende Hegn og Skelgrøfter ligger nogenlunde tæt. Paa de store, ensartede Herregaardsmarker føler den sig ikke rigtig hjemme, og paa det kolde, stive Ler trives den ikke saa godt som paa lettere Jord, og navnlig formerer den sig ikke saa stærkt paa Leret, naar Forsommeren er kold. Om Aarsagen hertil er der fremsat mange Teorier, bl. a. at Leret klistrer Vingefjerene sammen, saa den ikke kan flyve, eller klæber sig til Kyllingernes Fødder, saa de ikke kan løbe, men Spørgsmaalet er ikke undersøgt. Lerjorden er vandholdig og kold i Foraars- og Forsommertiden, — varm om Efteraaret — og det er rimeligvis disse fysiske Egenskaber, der er Aarsag til dens mindre gode Trivsel paa Leret. Blandt vore Vildtarter er Agerhønen næst efter Fasanen den mest fintfølende overfor de lokale Forhold, navnlig Vejrliget.

Den *lever* især af *Vegetabilier,* men tager som andre Hønsefugle ogsaa Insekter, Orme o. lign., piller gerne Kødet af Ben, tager Kødfars — Fosformos i Kødfars, udlagt for Krager, dræbte mange Agerhøns — men dens Hovedernæring er Frø, navnlig af vildtvoksende, men ogsaa af dyrkede Planter, unge Spirer og Blade, bl. a. af Vintersæd og Kløver. Af vore Kornsorter synes Boghvede mest yndet. Kyllingerne siges næsten udelukkende at leve af Insekter i deres første Levetid.

Agerhønen er *monogam* og i fri Tilstand holder Parret sammen for Livet. I Modsætning til Fasanen og Urfuglen holder Flokken sig samlet til *Udparringen,* som foregaar hen i Februar, men saa bliver der omtrent samtidig Uro blandt alle Flokkene paa en Egn, navnlig blandt Hanerne, som slaas kraftigt under Skrig og Skraal. Selv paa bar Mark kan der ikke ses meget til Fuglene under Slagsmaalene. Stedet kan nok bestemmes efter Skrigene, men der ses kun af og til et Glimt af en Vinges lyse Underside. Opdrættede eller halvtamme Høns skjuler sig ikke saa omhyggeligt under Kampene som vilde. Nogle Søskende slutter sig vistnok sammen som Par, men mange af de unge Haner gaar paa Eventyr og opsøger Høner i andre Flokke. Egentlig er Hanernes Kampe om Hønerne ret unyttige. Det er nemlig Hønen, der vælger Magen, og den tager ikke altid Sejrherren. I Opdrætningsanstalterne satte man tidligere en tilfældig Hane og Høne sammen, men det gav i mange Tilfælde mindre gode Resultater, d.v.s. faa Æg, og man fandt saa paa at sætte Hønerne i Bure med Løbegange imellem og slippe et tilsvarende Antal Haner ud i Løbegangene. I Begyndelsen var der livligt Slagsmaal mellem Hanerne, men snart havde en Del af Hønerne valgt sig en Hane, og den sad nu

trofast ventende udenfor hendes Bur og blev ikke angrebet af andre Haner. Aabnedes Buret, løb Hanen derind og kort efter sad Parret tæt sammen, men kom en anden end den udvalgte ind, viste Hønen den afmaalt Kølighed. Efterhaanden antog de fleste Høner en Hane, men nogle afviste alt Kurmageri. Paatvang man Hønen en af de saaledes vragede Haner, lagde hun kun faa Æg, hvoraf mange ofte ikke gav Kyllinger, og i mange Tilfælde opgav hun Rugningen efter kort Tids Forløb. Blev der sat friske Haner ind til de umagede Høner, valgte de fleste sig en Mage blandt dem, men sattes de vragede Haner sammen med andre ind i Løbegange med umagede Høner, blev de fleste ogsaa her kasseret af Hønerne. Var der fra første Færd et Flertal af Haner, gik Udparringen hurtigt, Ægantallet blev normalt, undertiden stort, og alt gik som det skulde, men der blev altsaa en Del Pebersvende. Hvorfor Hønen undertiden foretrækker Cølibat fremfor at gaa sammen med en Hane, den ikke synes om, vides ikke, men det anførte tyder paa, at der ogsaa blandt de vildtlevende Høns bør være et Overtal af Haner. I Opdrætningsanstalterne kan de overtallige Haner bruges som Nurser for de under Kalkuner eller tamme Høns udrugede Agerhønsekyllinger.

Agerhønen er *Standfugl* eller undertiden Strøgfugl. Det unge Par bliver i Nærheden af Udrugningsstedet, hvis det kan finde en Rede- og Yngleplads dér, hvad der ikke altid er let for dem, bl. a. fordi vildtlevende Høns hos os kræver et ret stort Areal, 20-30 ha pr. Par. Det gamle Par, Flokkens Ophav, forlader ikke deres gamle Terræn, med mindre der sker større Forandringer med det, og de taaler ikke, at noget nyt Par slaar sig ned dér. Paa en ca. 35 ha stor Ejendom var der hvert Aar en Flok, altid med forholdsvis mange Kyllinger, som der ikke blev skudt nogen af, men gennem de 10 Aar, Iagttagelsen varede, blev der stadig kun den ene Flok paa Ejendommen trods dens næsten ideale Forhold for Høns. Opdrættede Kyllinger synes ikke at kræve slet saa stor Plads, og hvor Agerhønen er halvtam, som paa de engelske Agerhønsegodser, kan Rederne ligge tæt. Helst lægges Reden i Lyng eller nogenlunde højt og tæt vissent Ukrudt og Græs, og hvor der er saadanne yndede naturlige Betingelser for deres Anbringelse, vil der ikke findes mange i Kløveren eller Vintersæden. Under Buskvækster anbringes den ikke gerne, og i levende Hegn findes den saa at sige altid i Græs og Ukrudt ved Hegnets Fod, ikke paa Kronen under Buskene. Naar Redepladserne helst vælges paa de anførte Steder, skyldes det vel sagtens især de fysiske Forhold paa Stedet. Lyngen opvarmes som foran sagt paa Grund af dens mørke Farve stærkt om Dagen og Af-

kølingen om Natten modvirkes ved, at Fordampningen er ringe, langt ringere end fra Græs og Korn. Med tørt Ukrudt og vissent Græs forholder det sig, ogsaa med Hensyn til Skjul, omtrent som med Lyng.

Parring finder vistnok Sted fra hen i Marts, og de, der er tidligst paa Færde, begynder at *lægge Æg* i sidste Tredjedel af April. Saa vidt vides er der ikke fundet Æg hos vildtlevende Agerhøns før 20. April her i Landet. Naturligvis begynder Æglægningen, der varer godt et Par Uger, ikke paa Dato hos alle Hønsene, men Spredningen er ikke stor, og fra de sidste Dage i April eller de første i Maj er den i fuld Gang. Det menes, at de Høns, der begynder tidligst, lægger de største Kuld. I Opdrætningsanstalterne er Hønerne ofte noget senere paa Færde, navnlig hvis Hønsene er indfanget hen paa Vinteren i vild Tilstand. Antallet af Æg i hver Rede er gennemsnitlig ca. 15, og det største Antal, der kendes fra vildtlevende Høns, er 23. Efter nogle nylig publicerede danske Iagttagelser, formentlig fra Opdrætningsanstalter, skal den etaarige Høne lægge flere Æg end den ældre, og Hønen skal i ung Alder blive gold, men begge Dele staar i skarp Modstrid med alle hidtidige Erfaringer fra vilde Høns. Den vilde etaarige Høne har baade her og i Udlandet mindre Kuld end den ældre. At Forholdene i Agerhønserierne er anderledes, er vel kun rimeligt, og det er vel ogsaa rimeligt, at en Høne, som bringes op til at lægge 60-80 Æg et Aar, bliver tidligere gold end den, der kun lægger 15.

Under Æglægningsperioden færdes Hønen sammen med Hanen i Redens Nærhed, og i Almindelighed lægger den et Æg daglig. Det hævdes ofte, at hvert Æg kræver sin Parring, men det er ikke rigtigt. Hvor lang Tid der hengaar fra Parring til Æglægning, vides der ikke noget ganske bestemt om, men Ægget maa lægges, naar det er modent uden Hensyn til, om det er befrugtet eller ej, og de Klatæg, som kan findes ogsaa efter Agerhøns, er muligvis ubefrugtede.

Rugningen begynder først, naar alle Æggene er lagt, og i Æglægningsperioden dækker Hønen omhyggeligt Reden til med Straa, Lyngkviste etc., hver Gang den har lagt et Æg, men i Rugetiden dækkes den ikke for den korte Tid, Hønen forlader den for at søge Føde, og den kan da lettere findes af Rovvildtet, skønt Reden som Regel er godt gemt. Rugetiden er 25-26 Døgn, og som hos alle Hønsefugle, ogsaa de monogame, ruger kun Hønen, men Hanen opholder sig altid i Nærheden. Kyllingerne vokser meget hurtigt til og kan flyve, naar de er en halv Snes Dage gamle.

Vejrliget har ikke megen Betydning for Rugningen. Stærke Regn-

skyl, som oversvømmer Terrænet, kan naturligvis blive skæbnesvangre, og det samme gælder Sne, som dog sjældent falder i Rugetiden, og stærke Haglbyger. Nattefrost, der jo kun er kortvarig, ofte kun en Timestid eller endnu mindre ved Solopgang, generer ikke Rugningen, og selv usædvanlig stærk og langvarig Nattefrost synes at være betydningsløs.

Derimod er *Kyllingerne* i den første Ugestid af deres Liv meget modtagelige for ydre Paavirkninger, navnlig Kulde og kold Regn. I den halve Snes Aar 1918-28, da Tilgangen af Kyllinger Aar efter Aar var ringe, saa vi fik den saakaldte Agerhønsemisère, var Juni Maaneds Middeltemperatur lav, hvert Aar under det normale. Temperaturen i Maj og Juli havde ikke Indflydelse paa Tilgangen, men lav Temperatur i Perioden mellem 8.-10. og 24.-25. Juni, altsaa i den Tid, Kyllingerne var spæde, virkede meget stærkt. Ogsaa i andre Aar eller Perioder med faa Kyllinger i Flokkene har Juni stedse været kold. I 1897, da Tilgangen var stor, og i 1906, da den var god, var Juni Maaneds Middeltemperatur henholdsvis 15,9 og 15,4 Grader, altsaa betydeligt over Normalen, men i 1898 og 1907, da der kun var meget faa Kyllinger, var Middeltemperaturen kun 13,5 og 12,9 Grader. Fra sidste Uge i Juni er Hovedmængden af Kyllingerne saa udviklede, at de meteorologiske Forhold er uden væsentlig Betydning for dem. I Almindelighed siges, at ugunstigt Vejr og især kold Regn fremkalder Forkølelse — Lungebetændelse — Død. Det er dog næppe rigtigt. Vaade Kyllinger bliver forkomne, forøvrigt forbavsende hurtigt, hvis de ikke kures af de gamle, og fryser i Virkeligheden ihjel. Opvarmes en forkommen, halvdød Kylling, kan den i Løbet af en Timestid være fuldstændig kvik, og Forkølelse og Lungebetændelse kan dog ikke udvikles og atter helbredes paa saa kort Tid. — Vel er det danske Klima mildt, men Agerhønen er hos os ved sin Nordgrænse, og ligesom i de sidste 200 Aar vil ogsaa i Fremtiden gunstige og ugunstige Perioder for den veksle, oven i Købet med de ugunstige som de overvejende. Paa den anden Side har Erfaringen lært, at selv om Bestanden i ugunstige Aar kommer langt ned, vil den forbavsende hurtigt komme paa Fode igen i en paafølgende gunstig Tid. Hosstaaende Tal, der angiver, i hvor mange Procent af Landets Politikredse Tilgangen var middelstor eller større, viser det:

1927	8	1930	72	1933	95	1936	94
1928	3	1931	27	1934	97	1937	72
1929	56	1932	59	1935	82	1938	66

1927, 1928 og 1931 var ugunstige Aar med lav Junitemperatur. I 1929 var Juni lidt varmere som Gennemsnit, dog under Normalen, men Maanedens andet og lidt af dens tredje Tidøgn var varmt med over normal Temperatur, og Tabellen viser for dette Aar en stærk Stigning, som fortsattes i 1930, da Juni var varm. I 1931 var Juni kold og der blev en voldsom Nedgang, mindst i Jylland, stærkest paa Fyn og de sydlige Øer. I de følgende Aar var Juni varm og Tilgangen stor.

Hvis en Agerhønserede bliver forstyrret eller ødelagt af en eller anden Aarsag, kan Hønen lægge et nyt Kuld Æg, den »*lægger om*«, men Antallet af Æg i disse omlagte Kuld er altid betydelig mindre end i det første, i Reglen 6-10, efter en engelsk Undersøgelse dog ikke op til 10 hos stærkt »dyrkede« Høns. Efter udenlandske Undersøgelser synes Hønen kun at lægge om, naar Reden forstyrres i Æglægningsperioden eller i den første Tid af Rugningen. Det er ofte anbefalet at tage Æggene fra de Reder, der blottes under Høslæt, og lade dem udruge under tamme Høns, for Agerhønen lagde da blot et nyt Kuld, men det er altsaa kun rigtigt, naar Ødelæggelsen sker tidligt, saa der maa vises Forsigtighed med at tage Æggene. Kun naar Hønen ikke vender tilbage til Reden, kan det forsvares at indsamle dem. Det maa erindres, at Hønen som Regel fører en voksen Kylling frem af hvert Æg, medens Opdrætteren sjældent naaer mere end en af hvert andet, ofte kun af hvert tredje.

Under Rugningen holder Hanen sig i Redens umiddelbare Nærhed og *forsvarer* baade den og Hønen med stor Hensynsløshed mod alle Fredsforstyrrere. Skønt Voldtægt ikke kendes blandt vildtlevende Skabninger, antages det almindeligt, at uparrede Haner løber omkring og søger at parre sig med de æglæggende eller rugende Høner, saa Rugningen forstyrres. Hønen er imidlertid ikke forsvarsløs, og Hanen viser ikke alene fremmede Haner, men ogsaa Parhøns bort fra det Terræn, den kalder sit, og han gør det energisk og haardhændet, undertiden med Hønens Hjælp. Ogsaa andre Skabninger, som han anser for farlige, forstaar han at jage eller lokke bort. Naar Kyllingerne først er kommet til Verden, forsvarer baade Hane og Høne dem med sand Dødsforagt, men altid med Omtanke. Efter Udrugningen føres Kyllingerne, der næsten kan løbe med Skallen paa Ryggen, ind i Korn eller anden høj og tæt Vegetation, hvor deres Efterstræbere, navnlig blandt Fuglene, ikke kan tage dem, enten det er Høg, Krage eller Maage, men kommer de paa Steder, hvor de kan tages, forjager de gamle med Lethed Væslen, Ræven, Hunden og Katten, lokker dem bort ved at agere ude af Stand til

at flyve eller gaar angrebsvis til Værks, flyver i Hovedet paa dem, saa selv den stædige og dumme Ilder maa fortrække. Baade Hunde og Ræve, som en Agerhøne flyver i Hovedet paa, lusker flove bort.

Agerhønen, dens Æg og Kyllinger, *efterstræbes* af næsten alle vore Rovdyr og af mange Fugle. Reden er som Regel saa godt skjult, at selv de skarptseende Kragefugle vanskeligt finder den, men naturligvis findes og ødelægges der altid nogle. I mange Tilfælde kan det afgøres, hvilken Skabning, der har været paa Spil. Ræven finder sjældent Reden under Æglægningen eller i den første Uge af Rugetiden, men derefter har den af og til mere Held med sig. Har den fundet en Rede, faar den ofte den rugende Høne, og i saa Fald ligger der Fjer paa Stedet, men Hønen ædes sjældent lige ved Reden, som Regel dog indenfor 50 m Afstand eller saa, hvis den ikke bringes hjem til Ungerne. Æggene fortæres med Skal og det hele, og hver spildt Smule Hvide eller Blomme slikkes omhyggeligt op. Undertiden efterlades nogle Æg i Reden og denne forstyrres ikke ved Omrodning af Redematerialet. — Ogsaa Grævlingen ødelægger i Almindelighed først Rederne i Rugetiden, og ogsaa den tager undertiden Hønen, som den dog lader ligge urørt ved Reden i de fleste Tilfælde. Æggene sluges med Skal og det hele, men enkelte knækkes næsten altid i Reden, saa deres Indhold flyder ud. Redematerialet gennemrodes, saa Reden forstyrres stærkt. Det synes, at kun enkelte Individer er Redeplyndrere og at næsten kun Reder, som Mennesker jævnligt ser til, plyndres af den. — Hunden forsøger, oftest uden Held, at tage Hønen paa Reden; den faar i bedste Fald kun fat i nogle af Halefjerene, som saa ligger paa Stedet. Lykkes det den undtagelsesvis at tage Hønen, ædes den som Regel tæt ved Reden eller graves ned der. Æggene ædes ikke, men rodes rundt i Reden uden at knækkes. De fleste Hunde er ikke i Stand til at tage Fært af den rugende Høne, med mindre de kommer ganske klods paa den. Katten tager den rugende Høne og der efterlades nogle Fjer, men Vegetationen om Reden beskadiges ikke. Æggene tages ikke og den rører ikke ved Reden. Det kan være vanskeligt at afgøre, om det er Ræv eller Kat, der har taget Hønen, men Ræven æder altid nogle af Æggene. — Væslen forstyrrer efter engelske Undersøgelser sjældent Rederne, hvorimod Bruden undertiden, om end sjældent, tager en rugende Høne, som den efterlader paa Stedet uden at æde noget videre af den. Æggene føres bort fra Reden, nogle udsuges straks gennem et lille Hul i den ene Ende, andre gemmes for at tømmes senere. Selve Reden røres ikke. — Rotter tager Æg baade under Æglægningen og Udrugningen. Æggene aabnes i den ene Ende og

Skallerne ligger i Nærheden. Reden forstyrres grundigt, navnlig i Bunden. — Pindsvinet holder meget af Æg, men er ikke flink til at finde Rederne. Tager det undtagelsesvis Hønen, æder det kun Indvoldene. Æggene knækkes og ædes i Reden, og der efterlades altid en Grød af Skaller, Hvide, Blomme og Materiale fra Reden. Muldvarpen tager ikke Æg, men den kan underminere Reden, saa Æggene falder ned i dens Gang, hvor den da triller dem til Side uden at æde eller aabne dem. Her hjemme gør den vist ikke megen Skade paa Rederne, men fra Udlandet omtales dens Ødelæggelser som ret almindelige, hvor den og Rederne er talrige.

Kragen har jo Ord for at være Redeplyndrer af Rang. Den finder imidlertid sjældent Agerhønens Rede i Æglægningsperioden, lettere i Rugetiden, naar Hønen forlader de utildækkede Æg for at søge Føde. Æggene fortæres ikke paa Stedet, men hvert enkelt flyttes temmelig langt bort før det ædes. Reden tømmes derfor ikke paa en Gang, men naturligvis kommer Kragen igen, naar den har fundet en Rede, og venter taalmodigt paa ny Lejlighed til at stjæle et Æg. Ligger Æggene aabnede i Reden, er Kragen ikke Gerningsmanden. Ogsaa Skaden og Raagen tager Æg, og denne sidste er for saa vidt farligere end Kragen som der oftest færdes flere sammen, der saa i Fællesskab kan tømme Reden i en Fart. Det er kun de slet skjulte Reder, Kragefuglene finder, og desuden er Hønsene i Stand til at jage baade Krager og Skader bort, naar de opdager dem i Tide. Egentlig er Hønsene kun magtesløse overfor Rotter og Pindsvin. — Fasanen beskyldes, vistnok med Rette, for i alt Fald undtagelsesvis at tage Æg, men desuden kan den, hvor der er mange, gøre ikke saa lidt Fortræd ved at lægge sine Æg i Agerhønserederne. Fasanæggene udruges paa noget kortere Tid end Agerhønseæggene, og er der Fasanæg i Reden, forlader Hønen denne med de udrugede Fasankyllinger og lader sine egne ikke færdig rugede Æg ligge tilbage. Naar Agerhønen jævnligt aftager, hvor der er mange Fasaner, skyldes det maaske dette Forhold, og i alle Tilfælde skal der ikke blot tænkes paa Rovvildt, naar der findes en forladt Agerhønserede med ikke fuldt udrugede Æg, men ogsaa paa Fasanen. Paa de engelske Agerhønsegodser er Jagtbetjentene i Æglægningstiden travlt beskæftigede med at fjerne Fasanæg fra Agerhønserederne. Blandt »dyrkede« Høns hænder det jævnligt, at to eller flere Høner lægger deres Æg i samme Rede, saa denne snart flyder helt over med Æg, som naturligvis ikke bliver udrugede. Tilsvarende er vistnok ikke iagttaget hos virkelig vilde Høns.

Ovenstaaende er især taget fra nogle nyere engelske Under-

søgelser (A. D. Middleton: Factors controlling the Population of the Partridge (Perdix perdix) in Great Britain). Efter samme Undersøgelse skyldtes af 1232 ødelagte Agerhønsereder 33,8 pCt. Ræven, der jo er talrig paa mange engelske Godser, 30,7 pCt. Landbrugsarbejde og Husdyr — de store Faareflokke, som drives over Markerne tramper alt ned — 9,8 pCt. Kragefugle, 6,6 pCt. Katte og Hunde, 5,6 pCt. Rovvildt i snævrere Forstand (1,9 pCt. Væsel, 1,3 pCt. Pindsvin), 4,4 pCt. Rotter og 9,1 pCt. ukendt Aarsag, formentlig i Hovedsagen Sygdom hos Moderfuglen. Tallene kan ikke overføres direkte paa danske Forhold, fordi Rovvildtet er mere faatalligt, Ræven undtaget, i England og fordi Jagtbetjentene dér ved deres Opsøgen af og daglige Færden ved de fritlevende »dyrkede« Agerhøns' Reder viser navnlig Ræven Vejen, den skal gaa.

Her i Landet skyldes utvivlsomt Flertallet af ødelagte Reder Høslæt, Afhugning af Lucerne, vel ogsaa Arbejdet i Frøkulturer og andet Landbrugsarbejde. Jagtlovens Fredning af Agerhønen omfatter ogsaa dens Reder og Æg—Jagtloven af 1871 forbød kun forsætlig Ødelæggelse — men naturligvis kan Landbrugsarbejdet ikke hvile af Hensyn til Agerhønsene. Nogle Reder kan vel nok reddes ved omhyggelig Afsøgning før Kløveren eller Lucernen slaaes, men en Del vil dog altid blive ødelagt. Findes en Rede, er det bedst at lade Kløveren eller Lucernen blive staaende uslaaet paa en mindre Plet med 2-3 m Diameter omkring den eller slaa Afgrøden med Le, saa der bliver en høj Stub. Begge Dele fraraades ofte af Hensyn til Rovvildtet, som antages fortrinsvis at afsøge saadanne Pletter. Det kan naturligvis hænde, at baade Høne og Æg forsvinder, men særlig stor er Faren herfor ikke. Kun hvis Slaamaskinen dræber Hønen eller denne ikke efter nogen Tids Forløb vender tilbage til Reden, bør Æggene indsamles og overlades til en af de Opdrættere, der nu søges avtoriserede i hvert Sogn i Landet. Opdrætteren sørger for Æggenes Udrugning, som Regel under tamme Høns, og Kyllingerne skal nu udsættes som tre Uger gamle paa det Sted, hvor Æggene er taget. Jagtfondet betaler Opdrætteren 1,50 Kr. for hver tre Uger gammel Kylling, der udsættes. I 1937 blev der leveret Opdrætterne ikke mindre end 15.686 Agerhønseæg fra ødelagte Reder, og heraf fik man 9.069 fem Uger gamle Kyllinger, svarende til 57 pCt. af Ægantallet. Der søges Garantier for, at Æggene stammer fra virkelig ødelagte Reder, noget der selvfølgelig er meget vanskeligt at sikre sig.

Selv om Landbrugsarbejde og Rovvildt tager en Del Kyllinger, betyder det dog kun lidt i Sammenligning med hvad ugunstige na-

turhistoriske og navnlig meteorologiske Forhold ødelægger, især i Kyllingernes første Leveuge. Er de først et Par Uger gamle, betyder Vejrforholdene ikke meget, og de har da kun de samme Farer som de gamle Høns at vare sig for. Agerhønen har skarpe Sanser og er vagtsom, saa der tages ikke mange af Rovvildtet, naar ikke særlige Omstændigheder træder til. Blandt Rovfuglene tager vel Duehøgen, Spurvehøgen og den sjældne Vandrefalk flest. Vandrefalken kan imidlertid ikke tage den trykkende Høne, derimod nok den løbende, kun Spurvehøgens Hun magter voksne eller halvvoksne Høns, og Høgene har heller ikke let ved at tage de trykkende Fugle i Flok. Det er ikke helt sjældent at se en Duehøg flyve over en trykkende Flok uden at slaa ned. Rejser man saa Flokken, kommer den op i en tæt Klump, hvilket tyder paa, at Hønsene lægger sig saa tæt sammen, at Høgen ikke kan pille en enkelt ud. Hertil kommer, at Agerhønens Flugt udenfor Fældetiden er meget hurtig, saa hurtig, at Høgen ikke kan indhente den før den finder Dækning, med mindre Høgen er meget nær paa den. Falkejægerne kan tale med om Vanskelighederne ved at tage Høns med Høge, som kastes fra Haanden. Rovdyrene tager ikke mange Høns, og de, der tages, er især anskudte, syge, senile eller forsultne Individer, som ikke har fuld Vagtsomhed eller Flyvedygtighed.

Hvor de lokale Forhold passer Agerhønen nogenlunde, klarer den sig i Almindelighed godt i vore *Vintre,* selv om der ikke fodres, men en eksceptionel langvarig og snerig Vinter kan næsten udrydde den helt, saaledes som det fandt Sted 1729, 1740 og 1814. Efter en meget gammel Regel skal der af hver Flok efter Beskydningen lades 7 tilbage, en til Ræven, en til Høgen, en til Vinteren og fire til Formering. Man regnede altsaa med et Vintertab paa 40 pCt., og det samme Tal gælder ogsaa i vor Tid i England, hvor Tabet som Gennemsnit for 7 Aar var netop 40 pCt., varierende paa de forskellige Godser fra 12 til 71. Den stærkt dyrkede engelske Agerhøne er bedre sikret mod Rovvildt og Vinternød end vor i tidligere Tid, men den er langt mere udsat for Sygdom. Hvor Vintertabet i England er mindre, skyldes det især Sygdom, hvor det er større tillige Bortflytning til mindre stærkt besatte Terræner. Den vilde Agerhøne kræver som sagt god Plads, og ogsaa her hjemme hænder det, at en Del af Hønsene samler sig i store Flokke og forlader Egnen. Om Grunden til disse Flytninger, der i England mest foregaar i Udparringstiden, hos os vistnok især i det sene Efteraar, vides intet sikkert, men naturligvis er der gættet paa mange Aarsager, Mangel paa Føde, for stærk Efterstræbelse, utilstrækkelig Beskydning, Flugt for Rov-

vildt og meget andet, der lyder meget smukt, men ikke sandsynligt. Der vides intet om, hvor de store Flokke søger hen eller om de vender tilbage, end ikke om Flugten altid gaar mod et bestemt Verdenshjørne, f. Eks. i sydlig Retning, blot at store Flokke under et stærkt Brus er set flyve i ikke stor Højde saa længe Iagttageren kunde øjne dem. Flytningerne er ikke iagttaget særlig hyppigt, men det vilde være af Interesse at søge dem nærmere oplyst.

Paa bar Mark vil Agerhønen altid kunne finde tilstrækkelig Føde, ogsaa i den barske Vintertid, men et større Lag Sne, som bliver liggende i længere Tid, kan gøre det umuligt for den at naa ned til Føden, især hvis der er Isskorpe paa Sneen, og den maa da hjælpes, enten ved at der skaffes den Adgang til at finde det naturlige Foder, f. Eks. ved at køre med en Sneplov over Vintersæds- og Græsmarkerne, over Nykløveren, Lucernen, langs Moser og Sige o. s. v., eller ved kunstig *Fodring,* helst paa bestemte Foderpladser, til hvilke Hønsene i Begyndelsen ledes ved at udstrø Foder tyndt i Striber, som gaar stjerneformet ud fra Foderpladsen. Denne maa ligge nogenlunde frit, men dog i Læ, naturlig eller kunstigt frembragt, og helst paa sandet eller gruset Jord med mange Smaasten, som jo er nødvendige for Foderets Fordøjelse. Mangler der Smaasten, maa der strøes Grus ud, noget, der ofte forsømmes. Som Skjul for Hønsene henlægges baade paa Foderpladsen og i dens Nærhed Slaaentjørn e. lign., som Hønsene kan løbe ind i og ud fra til alle Sider, saa det ikke kommer til at virke som en Fælde. Foderet maa nærme sig det naturlige saa meget som muligt. Ofte gives der Hvede eller Byg, men langt bedre er det at bruge Affaldet fra Kornrensningen, det saakaldte Agterkorn, som indeholder meget Ukrudtsfrø, og Affald fra Høloftet, hvis man ikke vil indsamle Ukrudtsplanter med modent Frø og henlægge dem i hel Tilstand paa Foderpladsen. Boghvede, helst i Straaet, er særlig yndet. Desuden maa der gives noget Grøntfoder. Ensilage er heldigt i ikke for stor Mængde, men ogsaa Kartoffelskræller, Skiver af Roer, kogte Kartofler, Kaalblade, grønt Græs fra Væld etc. æder de gerne noget af. Foderpladsens Bund kan dækkes med et tyndt Lag kort, fint Hø, f. Eks. fra Plænegræs, i alt Fald til der dannes et Lag af Foderets Rester. Agerhønen er ikke Grovæder og det er ikke nødvendigt at bringe nyt Foder hver Dag.

Hvor de lokale Forhold tiltaler Agerhønen er Fodring kun nødvendig under ekstreme Omstændigheder. Der er ingen Tvivl om, at Fodringen overdrives i vore Dage. Passer Forholdene ikke Hønsene, kan der ikke fremkaldes en stor Bestand ad naturlig Vej, selv om der fodres nok saa stærkt.

For at brede Fuglen og forøge Bestanden er der gennem Aarhundreder — i alt Fald fra Frederik den Andens Tid — *udsat Høns,* tidligere danske, tyske og svenske (skaanske), i de sidste 4-5 Decennier navnlig de saakaldte böhmiske Høns, hvoraf mange dog stammede fra Ungarn, selv om de kom hertil fra Böhmen. Ad denne Vej er det enkelte Steder, hvor der ikke fandtes Høns, lykkedes at fremkalde en Bestand, men gennemgaaende har Resultatet været kummerligt. I gunstige Aar eller Perioder har Udsætningen nok kunnet mærkes, men det var naturligvis især i ugunstige Perioder, man udsatte, og da hjalp det ikke. Naar Hønsene efter en god Periode aftog i en ugunstig, søgte man ikke Forklaringen gennem de naturhistoriske Forhold, men opstillede taagede Teorier om Telefontraade, som de fløj sig ihjel paa, om Kunstgødningens Giftighed, om Kornbejsningsmidlerne, som dræbte Fuglen »eller virkede ødelæggende paa Livskimen i Ægget«, om manglende Beskydning, for mange Haner, Hønernes tidlige Goldhed, saa allerede den treaarige Høne ikke mere lagde Æg, men fordrev de yngre og splittede deres Æg for alle Vinde, og meget andet baade mystisk og naturstridigt. At de böhmiske Høns ikke slog an hos os kan ikke undre, naar Klimaet her og dér sammenlignes, men ikke desto mindre blev gennem mange Aar disse Høns udsat i betydeligt Tal. Da det endelig blev klart, at Udsætning af udvoksede Høns var unyttig, blev det forsøgt at indforskrive Agerhønseæg fra Ungarn og lade dem udruge af tamme danske Høns i Haab om, at Kyllingerne da straks skulde være akklimatiserede, men ogsaa det blev hurtigt opgivet. Det turde da ogsaa være indlysende, at voksne Høns, indfanget i vild Tilstand, snarere maatte give et godt Resultat end Kyllinger, der i Barndommen blev opfødt paa kunstigt Foder. Man gik saa over til at opdrætte Kyllinger, idet man søgte at faa Æg af den gamle danske Stamme, og Jagtraadet oprettede en Agerhønsefarm paa Fromsejer i Jylland.

I Udlandet og ikke mindst i England er der gennem lange Tider o*pdrættet* Høns i stort Tal i Agerhønsefarms. Der opnaaedes i Begyndelsen ganske gode Resultater og det lykkedes at faa den enkelte Høne til at lægge indtil 80 Æg aarlig, men dels døde snart Hovedmængden af de udrugede Kyllinger og dels blev der efter en Del Aars Forløb Sygdom, ogsaa blandt de voksne Fugle og Opdrættet degenererede, saa Opdrætningsmetoden blev forladt og det saa fuldstændigt, at Æg fra ødelagte Reder nu ikke mere udruges under tamme Høns, men lægges i Rederne til frit rugende Agerhøns. Dette kan gøres med Held, fordi Jagtbetjentene paa Agerhønsegodserne

opleder saa vidt muligt alle Agerhønserederne og noterer sig alt om dem, Antal Æg, Rugningens Begyndelsesdato o. s. v.

At Opdrætning maatte svække Stammen er ikke underligt og kun i Overensstemmelse med Erfaringerne fra Husdyrene. Hønen maa jo afgive alt til Ægget fra Kernen til Skallen, og det er da kun rimeligt, at den unaturlig store Ægproduktion — indtil 60-80 aarlig eller 5-6 Gange Hønens Vægt — maa svække den, og da Hønen lige saa fuldt som Hanen har arvelig Indflydelse paa Afkommets Egenskaber, kan ogsaa det blive svagt. Endvidere maa Kyllingerne opfødes paa kunstigt Foder, og en mindre heldig Ernæring i Barndommen kan som bekendt svække Individet for Livet. Derfor er Opdrætningsmetoden forladt i England og i Stedet faar nu Hønsene Lov at leve frit i Marken, dog under stadig Tilsyn og Pleje. Heller ikke dette er dog særlig godt. I A. D. Middletons foran nævnte Undersøgelse er anført nogle Gennemsnitstal for Resultaterne, som næppe vil tilfredsstille danske Jægere. 22 pCt. af de fritlevende Fugles Reder ødelægges, 7 pCt. af Æggene giver ikke Kyllinger, 52 pCt. af de udrugede Kyllinger døer inden Midten af August, de fleste i deres første Leveuge, saa at der af 100 Æg kun faaes gennemsnitlig 35 voksne Kyllinger. Selv i et saa gunstigt Aar som 1934 var der gennemsnitlig kun 6.85 Kyllinger i Flokkene. Opdræt i det fri, der forøvrigt gennem Stækning af Hønsene er forsøgt her hjemme allerede for 200 Aar siden, er naturligvis heldigere end i Farms, men en Betingelse for et vedvarende heldigt Udfald er vistnok, at Opdrætningsstedet, ikke mindst i Farms, jævnligt skiftes, helst hver tredje, fjerde Aar. Den unaturlig store Ophobning af Høns medfører, at Sygdomsvækkerne ogsaa kommer til Stede i stort Tal.

Her i Landet er de *opdrættede Kyllinger* hidtil *udsat,* naar de var fem Uger gamle. Moderhønen, en tam Gaardhøne, blev sat ud i Marken i et Bur, gennem hvis Tremmer Kyllingerne kunde løbe ud og ind. Naturligvis forsvandt mange af Kyllingerne, der jo hverken havde Forsvarer eller Advarer, men det hændte jævnligt, at et Par vilde Høns førte Kyllingerne bort med sig, og blandt saadanne adopterede Kyllinger var Tabet meget lille. Det er en gammel Erfaring, at vilde Høns er meget tilbøjelige til at antage sig fremmede Kyllinger uden større Hensyn til, om de selv har en større Flok eller er barnløse, og det er ogsaa en gammelkendt Kendsgerning, at en uparret Hane, som træffer forældreløse Kyllinger, straks antager sig dem og vogter dem med største Omhu. Derimod er den uparrede Høne ikke saa tilbøjelig til at tage sig af Kyllinger, tvertimod er den ofte hadsk imod dem. Den uparrede Hane, som holdes i Fangenskab antager sig

næsten med Lidenskab selv ganske spæde Kyllinger, og slippes han ud i Marken med dem, døer næsten ingen af dem, selv ikke i den første vanskelige Uge, saafremt da Vejrforhold etc. er nogenlunde gunstige. Opdrætteren kan være nok saa dygtig, han ved dog ikke saa god Besked som Hanen med, hvad der passer de smaa bedst.

I det sidste Aarstid er man gaaet over til i Hovedsagen at udsætte de Kyllinger, Jagtraadet lader opdrætte, naar de er tre Uger gamle, i Haab om, at de skal blive adopterede af vilde Høns. Naturligvis er det heldigst tidligst muligt at faa dem ud i det frie Liv og til den naturlige Ernæring.

I den første Tid efter en Agerhønsefarms Anlæg, kan der, naar Forholdene iøvrigt er gode, regnes med, at mellem 85 og 90 pCt. af Æggene giver Kyllinger og at kun 35-40 pCt. af Kyllingerne døer. Med andre Ord, af 100 Æg kan der regnes med 50-55 Kyllinger, stundom lidt flere. Men naar Farmen har været drevet nogle Aar, plejer Dødeligheden blandt Kyllingerne at blive betydelig større, vel sagtens fordi Sygdomsvækkernes Antal stiger, og Udbyttet falder da til 35-40 voksne Fugle pr. 100 Æg.

Stedet, hvor Kyllingerne udsættes, maa vælges med Omtanke, navnlig med Hensyn til Dækning for Kyllingerne. En Spurvehøg kan hurtigt hente alle Kyllingerne ved et Bur, naar Dækningen ikke er tilstrækkelig.

Den vilde Agerhøne behøver der ikke at gøres saa megen Stads af. Blot den faar Fred for Mennesker, Hunde og Katte, skal den nok klare Resten selv, ogsaa for Kyllingerne. Paa et jydsk Distrikt, hvor Forholdene var gode for Agerhøns bortset fra, at der var mange Ræve og Rovvildtet ikke blev systematisk efterstræbt, svarede Antallet af Æggeskaller ved Reden meget nær til Antallet af Kyllinger i Flokken, naar Jagttiden kom. Langtfra altid manglede der en Kylling i Flokken og kun rent undtagelsesvis var der to for lidt. Paa en noget afsides liggende Del af Distriktet, hvor der ynglede forholdsvis mange Krager, blev der, med Undtagelse af 1907, Aar efter Aar til 1918 skudt en Agerhøne for hver 9-10 Tdr. Land af Markarealet.

Vor *vildtlevende Agerhøne* er sund og Sygdom blandt dem hører til Sjældenhederne. Derimod optræder Hønsetuberkulose og nogle af animalske Snyltere fremkaldte Sygdomme ikke sjældent her i Landet blandt opdrættede Agerhøns, vistnok hyppigere end det i Almindelighed antages. Hvor Agerhønen dyrkes stærkt, er den som antydet ikke nogen sund Fugl, tvertimod er baade Epidemier og mere spredt Sygdom, ogsaa blandt de gamle Fugle, meget almindelig. Jo større

Bestanden er og jo længere der har været en unaturlig stor Bestand paa Stedet, desto mere Sygdom synes der at blive.

Agerhønen hører til vore *uskadelige* Vildtarter. Den er ikke fortrinsvis Kornæder, og det Korn, den fortærer i Høsten og om Efteraaret, er mest Spildkorn. Den er heller ingen Steder saa talrig, at den kan gøre Skade paa Udsædskornet, rent bortset fra, at den i Foraarstiden vistnok foretrækker de unge Spirer og Blade af Kløver og Græs. Om Efteraaret og Vinteren æder den Vintersædens Blade, hvilket dog er uden nogen som helst Betydning. Om den gør nogen Nytte er stærkt omdisputeret. Det er ofte fremhævet, at Kyllingerne især lever af Insekter, men Paastanden om, at de fuldstændig skal kunne udrydde Jordloppen hviler ikke paa virkelige Undersøgelser. Derimod er det sikkert, at de æder en Mængde Ukrudtsfrø, navnlig af bestemte Planter, men det er næppe af videre Betydning for Landbruget. Imidlertid mangler der i høj Grad nærmere Undersøgelser over disse Forhold. — Kødet er velsmagende, og Jagten paa Agerhøns begejstrer de fleste Jagtudøvere.

Naturligvis er der fremsat mange Teorier om Hønsenes rette *Beskydning*, de fleste kun som Tankeeksperimenter og kun faa efter grundige Undersøgelser. I Almindelighed anses det for rigtigst at efterlade 7 af hver Flok til Reproduktion. Det ulige Tal kan synes mærkeligt for en monogam Fugl, men det er i alt Fald forsigtigt. Efter moderne Teorier bør der især skydes bort paa Hanerne, for at sikre Rugefreden, saa der af hver Flok efterlades 3 Haner og 4 Høner. Som sagt fødes der normalt omtrent lige mange Haner og Høner, maaske nok lidt flere Haner, men det synes, at Hanerne efterhaanden bliver i Flertal, betydeligt Flertal i Opdrætningsanstalterne, og Erfaringerne herfra overføres saa uden videre paa de vilde Høns. Spørgsmaalet om overtallige Haners Skadelighed er jo iøvrigt ikke vanskelig at undersøge. Udsættes der f. Eks. 20 Haner og 20 Høner paa en ikke for lille Ø, hvor der ikke findes Høns, vil der under gunstige Forhold rimeligvis blive 14-15 Flokke og 8-10 Goldhøns, lige mange af hvert Køn. Men udsættes der 30 Haner og 20 Høner, bliver der rimeligvis 20 Flokke og 10 Goldhøns, alle Haner.

Alle Flokke bør utvivlsomt ikke beskydes lige stærkt. Det kan jo skyldes mange, ogsaa rent tilfældige Forhold foruden Omlægning, hvis der er faa Kyllinger i en Flok, men det kan ogsaa hidrøre fra bestemte, f. Eks. nedarvede Egenskaber, og det kan derfor være fornuftigst at skyde Smaaflokkene stærkt ned, f. Eks. til 4 og efterlade flere, f. Eks. 10 i nogle af de store Flokke. Snart tilraades det at skyde

den gamle Hane, der skal være tilbøjelig til at føre Flokken bort fra Egnen, snart at skyde den gamle Høne, fordi den etaarige antages at lægge flere Æg end den ældre. Den gamle Hane er imidlertid mindst lige saa stationær som Hønen, og saa længe der kun foreligger løse, mod alle Erfaringer stridende Paastande om, at den ældre vilde Høne lægger forholdsvis faa Æg og er gold som treaarig, er det ikke forsigtig Økonomi at skyde den. Ogsaa med stærk Nedskydning af Hanerne maa der vises Forsigtighed, hvorimod de smaa Flokke af gamle Haner og Goldhøns, som altid vil findes paa et velbesat Terræn, roligt kan skydes ned til sidste Fugl, i alt Fald for Hanernes Vedkommende, da de som oftest er vraget af Hønerne. Mange af Goldhønsene har et lige saa kraftigt udviklet Skjold som Hanerne, og tidligere betragtedes det som givet, at en Høne med Skjold altid var en gammel Goldhøne. Det er imidlertid ikke rigtigt. Skjoldet kommer frem hos de unge Høns i Oktober, og allerede da kan det findes hos Hønen. Det er muligt, men næppe rimeligt, at Høner med Skjold er mere eller mindre kønsligt abnorme. Det kan ogsaa være rigtigt at skyde de gamle Høns bort i ikke omlagte Smaaflokke, men i Flokke med mange og stærke Kyllinger bør de absolut spares, thi mange Kyllinger tyder paa, at Forældrene passer godt sammen og forstaar at vogte deres Afkom. Det anbefales kraftigt under alle Omstændigheder at skyde omlagte Flokke helt ned, da de sent udrugede Kyllinger vanskeligere skal kunne overvinde Vinterens Vanskeligheder, ikke egner sig rigtig til Formering og begynder Æglægningen sent. Det første er i Almindelighed ikke rigtigt. Agerhønen kan i Reglen finde rigelig Føde til langt hen paa Vinteren, saa de senere udrugede Kyllinger forlængst er fuldt udviklede, før den vanskelige Periode indtræder — de omlagte Kuld er oftest kun 3-5 Uger yngre end de normale — og om det sidste vides der kun meget lidt eller slet intet. Alt i alt er vor Viden om den rette Beskydning meget ringe, og Spørgsmaalet trænger stærkt til virkelig, grundig Undersøgelse. Her i Landet er Bestanden vel ingen Steder unaturlig stor, men skulde den blive det et eller andet Sted, bør den skydes passende ned, før Epidemier eller Sygdom besørger Reduktionen.

Agerhønen maa skydes fra 18. September til og med 1. November. Jagttiden har i de senere Tider varieret noget, men med ret smaa Svingninger for dens Begyndelse. For 250 Aar siden maatte Agerhønen jages fra 1. Juli til 1. Februar, senere fra 24. August, men 1744 blev Jagttidens Begyndelse sat til 12. September, og gennem 150 Aar gik Hønsejagten ind paa denne Dato. Jagtloven af 1894 ændrede Jagttiden til 16. September - 15. November, Loven af 1922 til 18. Septem-

ber - 14. November og den nugældende Jagtlov til 18. September - 1. November. Disse smaa Forskydninger er ikke let forstaaelige. Det kan dog ikke antages, at Kyllingerne ikke er modne til Jagt 16. September, men først to Dage senere.

Her i Landet drives Agerhønsejagten jo næsten udelukkende med Hønsehund. Der bør jages saaledes, at der skabes saa lidt Uro som muligt. Terrænet bør kun overjages nogle faa Gange i Jagttiden og helst med nogen Tids Mellemrum, og hver funden Flok bør beskydes, før en ny opsøges. Det giver vel nok ikke saa stort Udbytte, men Jægeren faar bedre Sport. Maaske kan dog Jagtlejeren, som kun har kort Tid til Raadighed, ikke benytte denne Metode. Hønsene holder godt for Hunden i Jagttidens Begyndelse, hvis da Vejret ikke er ugunstigt, men senere bliver de vilde. Jagt paa vilde Høns giver ikke en tung Taske, men ofte en glimrende Sport. Forøvrigt klages i de senere Aartier, ogsaa fra Udlandet, over, at Hønsene ikke mere holder saa godt som tidligere, og noget er der om det, navnlig hvor der ikke er god Dækning. Danske Jægere antager, at Vildheden skyldes Blanding med böhmiske Høns, medens man i Udlandet skyder Skylden paa Opdyrkningen, paa manglende Dækning. Grunden kendes ikke, men det er vist ikke urimeligt at formode, at Rovfuglenes Aftagen har noget med det at gøre. Tidligere, da Rovfuglene var talrigere, kun det være farligt for Hønsene at gaa paa Vingerne, navnlig i Fældetiden, der omtrent svarer til Jagttiden og i alt Fald varer til hen i Oktober. Under Fældningen er Flyveevnen nedsat. Er der en Høg i Nærheden, holder Hønsene fremdeles godt. Det er ogsaa muligt, at Hønsene ikke holder saa godt for Nutidens hurtigt søgende Hunde som for Fortidens, der langsomt nussede omkring.

Charmen ved Hønsejagt finder de fleste i Samarbejdet mellem Jægeren og Hunden og i Flokkens eller den enkelte spredte Hønes Opsøgning. For mange Jagtudøvere er Skydningen dog det vigtigste. De ønsker ikke at »spilde Tiden« med at finde Flokken og benytter sig derfor af den ejendommelige Maade, paa hvilken Agerhønen søger Dagsædet, forøvrigt ogsaa Nattesædet. Lidt før Solopgang rejser Flokken under Skrigen og Skraalen og flyver et kortere eller længere Stykke bort, før den kaster sig igen. Dette gentager sig et Par Gange, men paa det Sted, de sidst har kastet sig og ikke har flyttet sig fra en halv Timestid efter Solopgang, vil Flokken være at finde hele Formiddagen, og en Jagtbetjent, som har iagttaget Morgenflugten, kan nu sige Jagtudøveren, hvor han kan finde Hønsene.

I tidligere Tid blev Jagten aldrig paabegyndt før Duggen var gaaet af Græsset. Saa længe den laa, fik Datidens kort- og lavtsøgende

Hunde Vand i Næsen og gik let forbi Hønsene. Dette betyder vel ikke meget for Nutidens højtsøgende Hunde, men for Jægeren er Duggen ikke behagelig, da den slaar igennem det lette Fodtøj, han helst maa have paa.

I Modsætning til Urfuglekyllingerne rejser alle Individer i Agerhønseflokken samtidig, dog ikke i en tæt Klump. For at undgaa *Anskydninger,* skydes der kun paa Fugle i Flokkens Udkanter, men selv om dette overholdes nøje, kan Anskydning ikke helt undgaaes. Haglskuddet spreder jo noget, og selv i den fineste Bøsse kan enkelte Hagl, de saakaldte Sprænghagl, vige temmelig langt ud til Siden og ramme Fugle, som er en eller flere Meter udenfor Sigtelinien. Vingeskydes en Høne, løber den øjeblikkelig, og Hunden maa straks sendes hen til Apportering. Undertiden stiger en Høne efter Skuddet lodret op i Luften og styrter saa pludselig død til Jorden. Det antages, at en Høne, der teer sig saaledes, er ramt af et enkelt Hagl i Lungen eller saaledes, at der træder Blod ud i Luftvejene og fremkalder Kvælning. Rammes en Agerhøne i Underlivet, lader den en kort Tid Stængerne falde, men tager dem snart op igen og flyver videre paa stive Vinger. Den bliver bagefter Flokken og flyver jævnligt ud til Siden, men følger den Flokken, bliver den ofte liggende, naar de andre rejses igen. Er kun Stængerne ramt, sænkes de og tages ikke op igen og Saaret læges som Regel hurtigt. Ved Skud i Hovedet, styrter Fuglen straks til Jorden, og hvis Hovedet er gennemskudt, hopper den nogle Gange op i Luften før den forender. Er det kun Strejfskud i Hovedet, styrter den vel nok straks til Jorden, men flyver hurtigt op igen.

Hvis Hunden faar Lov at apportere i Knaldet, kan Jægeren henvende hele sin Opmærksomhed paa den bortflyvende Flok, bl. a. for at efterse, om en Høne skulde være anskudt eller for at holde Øje med, hvor Flokken kaster sig igen. Som Regel spreder Flokken sig, naar den har været oppe et Par Gange, og saa kommer den Del af Jagten, som mange Jægere finder mest spændende: Opsøgningen af de enkelte Høns. Hvor Dækningen er nogenlunde god, holder de enkelte Høns i Almindelighed godt. Tidligere brugte man at skyde ind i Flokken med store Hagl for at faa den til at sprede sig, men en saadan ujægermæssig Fremgangsmaade overlader Jægeren til Levebrødsskytten. Der kan blive Anskydninger nok endda.

Paa Hønsejagt bruges i Almindelighed Hagl Nr. 6 ($2^3/_4$ mm), som fra gammel Tid kaldes Hønsehagl.

Høns kan ogsaa skydes paa *Klapjagt,* men det giver ikke Jægeren Lejlighed til Samarbejde med Hunden og er egentlig mere Skydning end Jagt. Som oftest flyver de rejste Høns med Vinden, og svage eller

svækkede Individer er i Reglen bagest i Flokken og kan pilles ud, hvilket ikke kan lade sig gøre ved Jagt med Hund. Ligeledes kan Haner pilles ud ved Klapjagt, da Skjoldet kan ses.

Hønsejagt med Hund er ikke Selskabsjagt. To Skytter, højest tre kan gaa an, men ikke flere, i alt Fald ikke om samme Hund. Naar Hønen er skudt, glattes Fjerene ud og den hænges paa Taskens Galger. Forpjuskede Høns er ikke kønne at se paa. Undertiden udkroges Hønsene, d. v. s. Indvoldene fjernes ved, at en lille Trækrog, dannet af en tveget Gren, stikkes dybt ind gennem Anus langs Bugen, drejes om og trækkes ud igen. Indvoldene følger da med.

I tidligere Tider *fangede* Jagtbetjentene de fleste af deres Høns i Garn. Det var ikke nogen daarlig Sport, det var billigere end Skydning — deres Husbond bekostede Garnene — det skabte ikke videre Uro paa Terrænet og da Hønsene blev taget levende, kunde de sættes paa Kammer til der blev Brug for dem. Selv med omhyggelig Pasning døde dog mange af dem. I vore Dage fanges kun de Høns, der skal bruges til Udsætning.

Mest brugt var vel nok Fangst i *Tiras,* som blev trukket hen over den trykkende Flok, og i Drivgarn, der endte i en Ruse, Hønsene blev drevet ind i. Men desuden anvendtes Stikgarn, Klokkegarn, Snegarn, Snehætter og Fælder af forskellig Konstruktion, i hvilke Hønsene fodredes ind. Fældefangst var mindre velanset blandt Skytterne. Endelig blev der taget en Del Høns i Hestehaarssnarer, der opstilledes i Agerfurer eller paa de talrige Kreaturstier. Hønsene blev kun sjældent kvalt i Snarerne og Metoden blev allerede da betragtet som grusom.

Ved Hønsejagt med Hund og Bøsse brugtes tidligere det saakaldte *Hønsekald,* der i sin simpleste Form bestod af en Fingerring, som der var bundet et Stykke Svineblære stramt over. Gennem et lille Hul i Blæren var stukket et langt Hestehalehaar — en Knude foroven forhindrede det i at glide gennem Hullet — og paa dette Instrument kunde Hønsenes Kald efterlignes meget skuffende ved at bevæge den fugtede Tommel- og Pegefinger i passende Rytme ned ad Haaret. Var en Flok Høns splittet og de enkelte Høns ikke kunde findes, lod man dem have Ro en Timestid, og kaldtes der saa med Hønsekaldet, svarede de. De kunde ogsaa gennem Kaldet lokkes ud af tæt Krat, hvis de havde kastet sig der. Til at kalde Kyllingerne brugtes et tyndt Haar, til de gamle Høns og Goldhøns et noget tykkere.

Hvor mange Høns der skydes her i Landet vides ikke. Vi ved kun, at Tallet kan veksle stærkt de forskellige Aar. At angive Tal er Gætteværk. I Tyskland blev i 1936-37 skudt godt 2 Mill. Høns eller

en for hver 22 ha af Jagtarealet. Regnes der med samme Tal her i Landet, hvor Skovarealet jo er forholdsvis langt mindre, skulde her skydes omkring 180.000 aarlig. Maaske er Tallet nogenlunde rigtigt, maaske er det rivende galt. Det kan først afgøres, naar vi engang faar en Jagt- og Vildtudbyttestatistik.

Siden 1932 har *Jagtfondet* hvert Aar *udsat Agerhøns*, gennemsnitlig ca. 2000 om Aaret, og det menes, at denne Udsætning har forøget Bestanden stærkt, men hvor stærkt vides ikke. De Aar, i hvilke Udsætning har fundet Sted, har været særdeles gunstige for Formeringen. Regnes der nu med, at der af hver Flok er efterladt 7 og at 40 pCt. af saavel Reproduktionshønsene som Udsætningshønsene forsvinder, skulde der ved Udgangen af 1939 være blevet langt over 1 Million af de udsatte til Reproduktion, svarende til en Flok i 1940 for mindst hver 10 ha af Landbrugsarealet. Sammen med de naturligt forekommende maatte der være en Flok for hver 2-3 ha. Saa mange er der dog langtfra. Men hvad er der da blevet af de udsatte Høns. Er de skudt, ekspatrieret eller hvad. Ingen ved det. Det var dog nok en Undersøgelse værd.

Det vilde være taabeligt at tro, at vi her i Landet kan faa de samme Masser af Høns som i det sydlige Mellemeuropa, men naturligvis maa der arbejdes paa at vedligeholde en passende Bestand. Arbejdet herfor maa dog udføres med en vis Forsigtighed, thi i et Klima, som ikke helt tiltaler Agerhønen, kan der let faaes stærkere Tilbageslag end under Forhold, hvor den fuldt føler sig hjemme.

Til Agerhønsefamilien hører endvidere

V a g t e l e n (Coturnix communis), der kun er halvt saa stor som en Agerhøne, er en Trækfugl, der kommer her i Maj og trækker bort i September. Skønt den ogsaa yngler længere mod Nord, er den dog nærmest sjælden hos os. I Tyskland var den tidligere ret almindelig, men er nu aftaget saa stærkt, at den er totalfredet. Ogsaa i Frankrig og Belgien er den blevet sjælden, men længere mod Syd er den talrig. Egentlig er den polygam, men hos os monogam af Nødvendighed, fordi der som Regel ikke er mere end en Hun for hver Han. Ægtallet er 8-14. Hannen tager sig slet ikke af Afkommet, men opholder sig — iøvrigt ligesom Hunnen og Ungerne — i Kornet, hvor den lader sit ejendommelige Tretaktsslag høre Gang paa Gang i Forsommertiden, navnlig henad Aften. Vagtelen maa jages 18. September — 1. November, men naar Jagten begynder er de fleste trukket bort, saa der skydes kun ganske faa. Hertil bidrager maaske ogsaa, at den, naar den flyver op, ligner en halvvoksen Agerhønekylling. Den holder

stærkt for Hund eller løber for den, og kommer den paa Vingerne, flyver den ikke ret langt. Med sine douce Farver er det en overordentlig smuk lille Fugl og tilmed er Kødet særlig velsmagende.

Fasanen hører ligesom den tamme Høne (Gallus domesticus), der stammer fra Bankivahønen, til Fasanfamilien (Phasianidæ). Der findes et halvt Hundrede Fasanarter eller -racer, af hvilke navnlig *Jagtfasanen* (Phasianus colchicus), der stammer fra Sydøsteuropa og Vestasien, og *Ringfasanen* (Ph. torquatus) fra Østsibirien og Mongoliet er indført her i Landet. Desuden er den *mongolske Fasan* (Ph. mongolicus) fra Centralasien, hvis Hane ligesom Ringfasanen har en hvid Halsring, og *den grønne Fasan* (Ph. versicolor) og flere andre Arter udsat. De to første er vel nok de almindeligste, men forøvrigt er de forskellige Arter saaledes sammenblandet ved Krydsning, at der næppe kan tales om særlige Arter i vore Skove. Opretholdes den samme Stamme uden Blodsfornyelse paa et Distrikt, vil Fuglene i Udseende efterhaanden nærme sig Jagtfasanen, men beholder dog som Regel den hvide Halsring.

Fasanen hører ikke naturligt til her i Landet. Den er første Gang fundet omtalt 1562, da en Englænder fik Bevilling til at fange Falke mod at levere Kongen et Par Fasaner. Prisen var høj, saa Fasanerne maa have været vanskelige at skaffe. Faa Aar senere havde Dronning Dorothea nogle paa Koldinghus — de blev passet med uhyre Omhu — og i de følgende 300 Aar blev den holdt i Hønsegaarde af Kongen og Adelen. Der var saaledes kongelige Fasanerier i Lille Dyrehave ved Hillerød, paa Abrahamstrup (Jægerspris), i det nuværende Bernstorff, paa Frederiksberg, ved Fredensborg o. s. v. Forsøgene paa at gøre den fritlevende mislykkedes (paa Taasinge, Jægerspris o. a. St.), vistnok fordi den ikke fodredes om Vinteren. 1840 blev nogle Fasaner fra Jægerspris Fasaneri sat ud i Kongelunden paa Amager, og da der kom nogle Kyllinger efter dem, udsattes der i 1841 yderligere 80 Høner og 4 Haner, samtidig med, at der blev opført de nødvendige Bygninger og antaget en Fasanjæger, som skulde føre et meget indgaaende Tilsyn med Fuglene og bl. a. hver Maaned indsende Rapport til Hofjægermesteren om Antallet af Fasaner, af Reder og Æg, hvor mange Kyllinger der var udruget, hvor mange der var kreperet, skudt, taget af Rovvildt eller trukket bort. Fasanjægerens Tal stemmer aldeles nøjagtigt, Maaned efter Maaned — paa Papiret. Og Fasanerne formerede sig, selv om det ikke var stærkt. I Efteraaret 1841 havde de 80 udsatte Høner i Forbindelse med 14-16, som fandtes i Kongelunden fra 1840, givet en Tilgang paa ca. 90, hvilket blev anset

for særdeles tilfredsstillende, og efterhaanden kom Efteraarsbestanden op paa 6-700, et enkelt særlig gunstigt Aar endog paa 1000. Hermed var det altsaa bevist, at Fasanen kunde leve og formere sig i Frihed, naar blot den blev passet og fodret omhyggeligt, og der blev nu foretaget lignende Udsætninger paa forskellige Godser, men Resultatet var gennemgaaende ringe og Godsejerne gik da over til at anlægge Opdrætsfasanerier — det første var paa Boller, hvortil Fasanerne fra Jægerspris blev ført, da Fasaneriet her ved Grevinde Danners Død blev nedlagt — og sætte de opdrættede Kyllinger ud i Skoven til Jagterne. Skønt naturligvis langtfra alle de udsatte Fasaner blev skudt og skønt de, der blev tilbage, blev fodret omhyggeligt, bredte de sig dog ikke, og der maatte stadig opdrættes og udsættes Kyllinger, for at der kunde være en passende Bestand til Jagten. Paa et Gods, hvor der aarlig blev udsat 12-1500 Kyllinger, blev gennemgaaende en Tredjedel tilbage efter Jagterne, men skønt en overlevende Bestand paa 4-500 aarlig maatte ventes at give en god Tilgang, var denne dog saa ringe, at der ikke blev skudt flere aarlig, skønt Udsætningen ikke formindskedes. Fasanen synes ganske vist at have akklimatiseret sig noget, men endnu i Dag, 100 Aar efter det første vilde Fasaneris Oprettelse og 50 Aar efter at Udsætning af opdrættede Fugle er blevet mere almindelig, formerer de sig gennemgaaende kun svagt, og der er mange Eksempler paa, at de hurtigt forsvinder, hvor de faar Lov at leve et fuldstændig naturligt Liv uden Vinterfodring og Pasning. Et kan siges med Sikkerhed: de Millioner, der i Aarenes Løb er ofret paa Fasanen, har direkte givet negative Renter.

Siden 1932 er der af Jagtfondet udsat en stor Mængde — ca. 80.000 — Fasaner, og de har ogsaa formeret sig adskillige Steder, men ikke stærkt. Hvis hver udsat Høne i Forbindelse med den allerede tilstedeværende Bestand havde faaet blot en Kylling aarlig og der kun var skudt Haner, skulde der nu være et Kuld Fasaner paa hver Husmandslod og 2-3 paa hver Gaards Jorder. Det er der ikke.

Fasanen finder sig bedst til Rette, hvor dyrket Jord veksler med Skov og Krat eller hvor der er Moser med Buske, høje Rør og Siv. Den vil gerne være nær Vand eller fugtige Steder og synes i Modsætning til Agerhønen at trives bedre paa den stive end paa den lette Jord. *Føden* er Korn — helst Hvede —, Agern, Bog, Frø, Bær, Spirer og unge Blade, Snegle, Orme, Larver, Insekter, spæde Fugleunger, Mus, mest Unger, men ogsaa voksne, som den dog ikke er snedig til at fange. Den er ikke dygtig til at skaffe sig selv Føden, navnlig om Vinteren, skønt den saamænd strejfer vidt nok om paa Sneen efter

Føde, men den tager ikke som Agerhønen og Urfuglen til Takke med Ukrudtsplanternes eller Lyngens smaa Frø, og Vintersædens Spirer synes den ikke at kunne leve paa. End ikke i løs Sne skraber den sig ned til Olden under Sneen. Den vil i det hele have solid Mad, tillavet og anrettet, og det er derfor forstaaeligt, at det er nødvendigt at fodre den om Vinteren, ogsaa i milde Vintre uden videre Sne. Føden søger den paa Jorden, men den overnatter i Træer.

I naturlig vild Tilstand siges den at være monogam, medens vor halvtamme Fasan, der jo stammer fra Opdræt i Hønsegaarde, er polygam. I naturlig Tilstand skal der endvidere være omtrent lige mange Hane- og Hønekyllinger i Flokkene, der forøvrigt langtfra er saa talrige som paa vore velplejede Terræner, men hos den opdrættede Fasan er der flest Haner, omtrent to for hver Høne. Det antages almindeligt, at der ikke maa være for mange Haner, hvis Formeringen skal blive god, da de ved deres indbyrdes Slagsmaal skal forhindre Hønens Befrugtning og desuden forstyrre Rugningen, men forøvrigt er der meget delte Meninger om dette Spørgsmaal, og navnlig er Meningerne delte om, hvor mange der bør være paa et velplejet Terræn. Nogle holder paa en for hver 3-4 Høner, andre paa en for hver 10-12. Sikkert er det imidlertid, at der bliver en Del ubefrugtede Æg, hvis der er for faa Haner, skønt alle Æggene vistnok kan befrugtes gennem en enkelt Parring. Parringstiden begynder omkring April og Hønen lægger sine 8-15 Æg i en kunstløs Rede, der jævnligt anbringes uden megen Omtanke, saa Æggene bliver et let Bytte for Krager og Skader.

Hanen tager sig slet ikke af Afkommet og Hønen er ikke nogen særlig omhyggelig Moder. Bliver den forstyrret under Rugningen, vender den ofte ikke tilbage til Reden, og *Kyllingerne* er den ikke meget øm overfor. De maa følge med, hvor hun gaar, og opholdes en paa Turen, bliver det dens egen Sag at finde tilbage til Flokken. Kun i de allerførste Dage holder hun sammen paa dem ved sin Klukken. Den efterladte Kylling pipper kraftigt og bliver derfor let fundet af en Krage eller Væsel, men det er iøvrigt ligegyldigt, da den i de fleste Tilfælde alligevel er fortabt. Derimod forsvarer Hønen Kyllingerne tappert, hvis den opdager noget, der er efter den samlede Flok. Eller den kan i alt Fald gøre det. Alt i alt har den tyske Jagtskribent Ferdinand v. Raesfeld Ret, naar han i sin Bog »Das deutsche Weidwerk« siger, at »Fasanen er ligesaa enfoldig som den er smuk; det hjælper ikke at pynte paa det: dum er den og dum bliver den.«

Kyllingerne er endnu mere følsomme overfor uheldige Vejrforhold end Agerhønens, men medens disse sidste hurtigt bliver mere

haardføre, virker Regn og Kulde meget længere, helt op til 4-5 Ugers Alderen, paa Fasankyllingerne. Den aarlige Tilgang er som Følge af disse Forhold ikke stor, trods de forholdsvis mange Æg. Som Gennemsnit for en længere Aarrække med gunstige og ugunstige Aar kan der næppe regnes med mere end 2 Kyllinger for hver fritlevende Høne, hvor de lokale Forhold passer den nogenlunde.

Skønt den har Vandrelyst i Blodet, har den dog ikke bredt sig fra de mange Udsætningssteder paa Godserne, saaledes som en Fugl, der fandt sig godt til Rette, vilde have gjort, og det er ikke alene her i Landet, men ogsaa i hele den nordlige Del af Tyskland, at Forholdet er saaledes. De tyske Jægeres Antal er forholdsvis lille og Jagtterrænerne store, saa det kan ikke dér være Efterstræbelserne, der bevirker, at den kun findes paa Steder, hvor den passes, plejes og fredes. Der kan nok hos os et Aar eller to komme nogle Fasaner paa et Sted, hvor den ikke har været før, men selv om de bliver fredet, forsvinder de igen, hvis det da ikke kan lykkes at samle dem paa en *Foderplads*. Vinterkulden taaler de godt, det er Føden om Vinteren, det kniber med. Hvor den ikke fodres, forsvinder den snart af sig selv. Det er der mange Beviser for. Fodringen maa begynde ret tidligt paa Efteraaret og fortsættes til hen paa Foraaret. Paa nogle Distrikter fodres der hele Aaret, men ellers begynder man allerede lige efter Høst at samle Fasanerne ved at kaste Korn i Straaet stjerneformet ud fra Foderpladserne, som maa lægges paa et ensomt Sted i Skoven, med god Dækning i Nærheden. Kornet i Samlestriberne, der forøvrigt ikke ser pyntelige ud, fornyes til Fasanerne har fundet Foderpladsen. Paa denne udlægges samtidig Avner og Affald fra Kornrensningen, Korn, Majs, Agern, Rønnebær, Hyldebær, hakkede Roer, kogte Kartofler m. v. Der maa fodres rigeligt. Er der rindende Vand i Nærheden af Foderpladsen, er det en Fordel.

Fasanen er en smuk og for vore Forhold ejendommelig Fugl, der viser sig meget, saa den liver op i Landskabet. Tilmed er den ret uskadelig for Jordbrugerne uden paa den anden Side at gøre væsenlig Nytte. Det er derfor rimeligt, at de Jægere, der ønskede en stor Mængde Vildt til deres Jagter, som foretrak Skydning fremfor Jagt, valgte Fasanen.

Den har et *skarpt Syn* og en *fin Hørelse,* men den forstaar ikke rigtig at bruge sine Sanser og har derfor mange Fjender. Skal Fasanen komme frem i stort Tal, maa dens Efterstræbere holdes ret stærkt nede. Og dog har Vejrforholdene langt større Betydning for Tilgangen end Rovvildtet. Af Landets Politikredse havde følgende Procentdel en Tilgang paa middel eller derover i Aarene 1937-38.

1927	15	1930	95	1933	90	1936	92
1928	29	1931	27	1934	95	1937	59
1929	65	1932	98	1935	65	1938	45

Disse stærke *Svingninger* kan selvsagt ikke være fremkaldt af Rovvildtet, og da der ikke er paavist egentlig epidemisk Sygdom blandt Fasanerne, maa det skyldes de naturhistoriske eller ukendte Forhold, ikke for stærk Beskydning forudsat. Tallene beroer nok paa et Skøn, men da de stemmer godt overens i de forskellige Landsdele, er de rimeligvis nogenlunde rigtige.

Ræv, Høg, Væsel og Krage regnes for Fasanens stærkeste *Efterstræbere,* og det er unægteligt, at der tages mange baade Æg, Kyllinger og voksne Fugle af dem, netop fordi Fasanen ikke forstaar at udnytte sine Hjælpemidler imod dem. Men de faar rigtignok ogsaa Skyld for mere end der tilkommer dem. Findes der om Foraaret et tømt Æg, tænkes straks paa Kragen som Redeplyndrer. Fasanen er imidlertid tilbøjelig til at klatte Æggene fra sig paa det Sted, den i Øjeblikket befinder sig, og Klatæg er herreløse. Det menes, at de gennem mange Generationer opdrættede Fugle er mere tilbøjelige til at klatte Æggene end de, der gennem lang Tid har levet frit. I alt Fald de hele Æg, som findes, er ikke tabt af Rovvildt, men klattet af Fasanhønen.

Rovvildtet samles paa de fasanrige Distrikter, thi ogsaa det vil gerne komme let til Føden. Der foreligger ikke Tal for, hvor mange Procent af de udsatte Fasaner, der gaar i Rovvildtet, endnu mindre vides der noget om, hvor mange Procent af de tagne, der har været syge eller maaske endog døde. 1849 angiver Fasanjægeren i Kongelunden Antallet af Fasaner i Juni til 204, i August til 572. I de fem Maaneder Juli-November blev der taget 48 af Rovvildt, altsaa 8,5 pCt. af Bestanden. Selv om maaske f. Eks. 10 pCt. gaar i Rovvildtet, vil det ikke mærkes meget paa Jagten. Enten der kommer 400 eller 450 for paa en Jagt, vil Udbyttet blive omtrent ens. Det maa ikke overses, at Rovvildtet kan gøre og gør langt mere Fortræd i en Fasangaard end i den frie Natur.

Efter de senere Aars stærke Udsætninger er Fasanen blevet udbredt i en mere eller mindre tæt Bestand over snart sagt hele Landet, og *Jagten* paa den er dermed blevet forandret, idet de fleste vistnok nu skydes for Hund. Fasanen er meget let at skyde, naar den rejser for Hunden, i Skov langt lettere end Sneppen. De fleste Steder skydes kun Haner, der er lette at skelne fra Hønerne, naar Jagten begynder 1. Oktober. De løber for Hunden, men hvor der er god

Dækning, kan de trykke stærkt, og en Fasan, der har været rejst et Par Gange, trykker ogsaa haardt.

Klapjagt paa Fasan kræver mange Klappere. Naar Fasanerne hører Klapperne, skynder de sig til Fods bort fra Larmen, og naar de har løbet noget, kan de trykke meget stærkt og blive liggende, hvis der ikke omtrent trædes paa dem. Skytterne maa gaa stilfærdigt paa Post for ikke at skræmme Fasanerne ud af Saaten, men er de først stillet an, kan de staa ganske frit, være afstikkende klædt, ryge, skyde, tale eller raabe til hinanden. Er Fasanen først kommet paa Vingerne, følger den den Retning, den nu engang har valgt, selv om den baade ser og hører Skytterne. Staar Skytterne ikke ved en aaben Plads, men f. Eks. paa en Vej mellem to Tykninger, gaar en Del af Fasanerne over Vejen til Fods, og det anses ikke for jægermæssigt at skyde en løbende Fasan, skønt Skuddet over en smal Vej ingenlunde er let. Resultatet bliver ofte blot, at Fasanen giver et lille Hop og fortsætter sit Løb. Ved Tykninger, der er saa høje, at der ikke kan ses over dem, stilles Skytterne som sagt paa »den gale Side« af Vejen, d. v. s. paa den fra Saaten længst fjernede Side for saa tidligt som muligt at kunne se Fasanerne over Træerne. Denne Opstilling kan naturligvis være til Gene, hvis der ogsaa skydes løbende Vildt. De bedste Fasanposter er efter et gammelt Ord de samme som de bedste Ræveposter, og noget er der vel om det, selv om det langtfra altid slaar til. I Blæst flyver de helst med Vinden. Opflyvningen er buldrende og tung — Hanen galer ofte, idet den rejser — men har Fuglen først fløjet et Stykke, er Flugten meget hurtig, saa der maa holdes godt foran. Iøvrigt er Flugten jævn, og Kunsten ved at skyde Fasaner ligger egentlig kun i ikke at skyde bag ved dem. — Der anskydes meget paa Fasanjagt, saa der kræves omhyggelig Eftersøgning efter Jagten. En vingeskudt Fasan maa straks skydes ihjel, ellers løber den.

Her hjemme er Udbyttet sjældent over 4-500 paa en Dag, men i Udlandet er der naaet ganske anderledes høje Tal. Rekorden ligger vistnok ved 4274 Haner paa en Dags Jagt foruden 5-600 Harer etc. Ved en anden Jagt blev der paa en Dag skudt 6800 Haner og Høner.

Hvor der er mange Fasaner faar Skytterne paa Klapjagterne Skud paa Skud og kan skyde Bøssen saa varm, at de næppe kan holde paa den. Ingen ærgrer sig over et Fejlskud, eller han glemmer det straks, fordi der i næste Øjeblik er en anden Fugl at skyde paa. Englænderne kalder med Rette Fasanjagt for shooting, Skydning, ikke for hunting, Jagt. Jagtens Sjældenhedsværdier forsvinder med Fasanen og kan hos mange Jægere ikke erstattes med store Tal i Jagtbogen. Andre

finder, at Fasanen giver fortrinlig Sport, skønt Fasanskydning ikke stiller noget Krav til Jægerens Kunnen og Viden ud over Skydningen og i Virkeligheden ikke har noget med Jagt at gøre.

Som den stærkt dyrkede Fugl, Fasanen er, hjemsøges den af forskellige Sygdomme, navnlig blandt Kyllingerne i Fasanerierne. De angribes af forskellige animalske Snyltere og Hønsetuberkulose træffes nu ogsaa blandt vildtlevende. Det er sandsynligt, men dog ikke paavist med Tal, at Sygdom bliver mere og mere almindelig blandt de vilde Fasaner. — Der træffes jævnligt Farvevariationer, f. Eks. mere eller mindre hvidbrogede Individer eller Høner med Hanepræg i Farverne. I Almindelighed betragtes saadanne Høner som gamle Goldhøns, men rimeligvis er det Fugle med mere eller mindre forkrøblede Kønsorganer.

Fasankyllingerne *opdrættes* i Fasanerier, omhyggeligt indhegnede og undertiden overdækkede Hønsegaarde, oprindeligt virkelige Hønsegaarde, som Fasanerne aldrig kom ud af, før de i slagtet Tilstand blev bragt til Køkkenet, senere en Opdrætningsanstalt, hvorfra de halvvoksne Kyllinger sættes ud i Skoven for at skydes paa Jagtdagen eller for at være Grundstammen til en Bestand af fritlevende Fasaner. Jævnligt holdes de gamle Fasaner nu kun i Fasaneriet i Æglægningsperioden og slippes derefter ud i Skoven til næste Foraar.

Da Fasanerne er mere udsat for at blive taget af Rovvildt end nogen af vore naturligt forekommende Vildtarter, maa Fasaneriet være omhyggeligt indhegnet, og der er da som Regel anbragt Fælder i Hegnet for at fange Rovdyrene, medens der tidligere var anbragt de nu forbudte, men dog mange Steder stadig anvendte Pælesakse i alle Fasanerier.

Henad Parringstiden indfanges Fasanerne i Fælder ved Foderpladserne og sættes ind i smaa Aflukker, Volierer, som Regel en Hane og fem Høner i hver. Æggene, som Hønerne ikke lægger i Reder, men klatter rundt om i Volieren, indsamles daglig for at udruges under Kalkuner, tamme Høns eller undertiden i Rugemaskine. I vild Tilstand lægger Hønen indtil 14-15 Æg, men i Fasaneriet kan den bringes op til at lægge henved 40. Hos helt vilde Fasaner lægger de ældre Høner flest Æg, men i Fasanerierne er de unge de bedste Æglæggere, muligvis fordi den stærke Æglægning svækker Fuglen hurtigt. Naar det tilstrækkelige Antal Æg er tilvejebragt, slippes Fasanerne ud i Skoven, og i mange Tilfælde udruger de da et mindre Kuld dér. I de engelske Fasanerier lukkes Hønerne ud, naar de har lagt ca. 20 Æg, for at de ikke skal svækkes for stærkt. Der kan for

en længere Aarrække gennemsnitlig kun regnes med ca. 40 voksne Kyllinger af hver 100 Æg. I England, hvor Fasanen har været dyrket meget længere end her, regnes der kun med 30. Skal der altsaa skaffes f.Eks. 600 Fasaner til Udsætning, maa der lægges mindst 1500 Æg til Udrugning. I gunstige Aar faaes da 800 Kyllinger til Udsætning, i ugunstige maaske kun 3-400.

Æggene udrugedes tidligere mest af Kalkuner, nu mest af tamme Høns, der anbringes i en Kasse, ca. 40 cm paa hver Led. Æggene lægges paa en lidt udhulet Græstørv, som gerne maa være noget fugtig, og det maa paases, at Rugehønen er sund — Hønsetuberkulose smitter let Kyllingerne fra Hønen — og renset for Utøj, som kan dræbe Kyllingerne i stort Tal, hvis de bliver befængt dermed. Iøvrigt har Opdrætteren en Mængde Forholdsregler at iagttage overfor de rugende Høns, Fodring, der navnlig i Begyndelsen af Rugetiden skal gaa ret hurtigt for sig, Sandbade, passende Fugtighed i Redens Underlag, Omflytning af Æggene og meget andet.

Kyllingerne kommer frem efter omtrent 24 Døgns Rugning. Er Æggene behandlet rigtigt, har der ikke været for mange Høner til hver Hane og det er unge Haner, der er sat ind til dem — de unges Sporer er kortere end de ældres — kan der vistnok regnes med, at ca. 90 pCt. af Æggene giver Kyllinger. Naar Kyllingerne er blevet tørre, flyttes de med Moderen over i et lidt større Kyllingebur, der staar i en lille omhyggelig indhegnet Løbegaard. Kyllingerne er nemlig i de første Dage tilbøjelige til at løbe bort fra Buret. I det første Døgn fodres de ikke, men derefter gives der dem Myreæg eller haardkogte, hakkede Hønseæg. Efter omtrent en Uges Forløb, fjernes Hegnet om Løbegaarden, da Kyllingerne nu kan flyve eller flagre over det, og er de først kommet ud, flyver de ikke ind igen. De er nu ogsaa vænnet til Buret og søger tilbage til det, naar det kan ske til Fods.

Fodringsspørgsmaalet er meget vigtigt. Der gaar i Handelen forskellige, alle stærkt anbefalede Foderblandinger, men der mangler i høj Grad Viden om den rette Sammensætning af Foderet, saadan som den fritlevende Kylling tager det. Først fra omtrent 6 Ugers Alderen kan der fodres udelukkende med knækket Hvede og Majs.

Gennemgaaende maa der regnes med, at mindst Halvdelen af Kyllingerne døer før de er blevet 6 Uger gamle, men med den Alder er de over den største Fare. Den store Dødelighed skyldes først og fremmest uheldige Vejrforhold — blot en Tordenbyge kan virke katastrofalt — og dernæst især animalske Snyltere, navnlig Rundorme i Tarmene og Luftrørsorm, men ogsaa Coccidier o. a. Nærmere

at gaa ind paa de forskellige Sygdomme er der ikke Grund til, da der alligevel ikke haves Midler mod dem. Det maa blot erindres, at Fasanerier ikke alene er Opdrætningsanstalter for Fasaner, men ogsaa for de Skabninger, der angriber og dræber dem. Det er derfor ikke heldigt at benytte samme Plads til Udsætning af Kyllingeburene Aar efter Aar. Nogle Kyllinger tages af Rovvildt, men det er, selv paa uplejet Terræn, hvor Rovvildtet ikke har været efterstræbt, kun en lille Del af Afgangen. Langt den overvejende Del falder for Sygdom. Naturligvis samles Rovvildtet om et saadant Spisekammer, hvor det aldrig behøver at gaa forgæves og hvor de mange baade sunde og syge Kyllinger bliver et let Bytte.

Efter at de ca. 6 Uger gamle Kyllinger er sat ud, fodres de fremdeles, i alt Fald i nogen Tid.

Fasanopdræt kan ikke læres af Beskrivelser eller Bøger, de være nok saa detaillerede, men ved Siden af den praktiske Uddannelse maa Opdrætteren dog sætte sig ind i en Del Teori, hvis han vil mestre Opgaven og bringe Arbejdet fremad. I Virkeligheden opdrætter vi endnu paa næsten samme Maade som for 200 Aar siden.

Fasanen maa jages fra 1. Oktober til 31. December, men mange Steder er der særlige Fredningstider for Hønen. Den søges nu gjort til vor nationale Fugl og udsættes overalt uden Hensyn til, om Betingelserne for den er heldige eller ikke.

Til Urhønseslægten (Tetraonomorphæ) hører Urfuglen, Tjuren og Ryperne, forøvrigt ogsaa Steppehønen.

U r f u g l e n (Tetrao tetrix) er *udbredt* over den største Del af Europa til Pyrenæerne, mod Nord omtrent til Skovgrænsen og endvidere i det mellemste og nordlige Asien. Den *lever nok baade i Skov og Hede,* men i Skov kun, hvor Træbestanden er tynd og afbrudt af større Flader med Lyng, Tyttebær, Tranebær etc. Endnu bedre befinder den sig paa Mosebund med Lyng, enkeltstaaende Birk, hvis Knopper den æder, og Buske. Hos os findes den kun i visse Dele af Jylland, hvor den er de øde Strækningers, Hedernes og Klitternes, Fugl. Selv om der er Skov ved dens Hjem, træffes den saa at sige aldrig i Skoven. Dens Terræn indskrænkes stadig ved Hedeopdyrkningen, og fortsættes denne Opdyrkning som hidtil, vil der om 30-40 Aar kun være meget lidt tilbage deraf. Jægerne haaber imidlertid paa, at den vil blive en Plantagefugl, og dette Haab begrundes med, at den i vore nordlige Nabolande er Skovfugl. Den opholder sig imidlertid hverken der eller andre Steder i de tætte, mørke Naaletræsbevoksninger, men i de aabne, lyse Birke- og Fyrreskove med

Lyngsletter. Urfuglen stiller meget bestemte Krav til Opholdsstedet, og selv om der indføres og udsættes svenske Skovfugle, vil de aldrig finde sig til Rette i vore tætte og mørke Gran- og Fyrreplantager.

Den findes som sagt naturligt i visse Dele af Jylland, men ikke paa Øerne, og Udsætning paa Sjælland har ikke ført til noget Resultat. Allerede Frederik den Anden lod levende skaanske Urfugle komme til Sjælland, rimeligvis til Udsætning, og lige fra omtrent 1730 til vore Dage er den med Mellemrum udsat i Tisvilde, ofte i stort Tal, 1828-32 saaledes 78, fanget i det sydlige Jylland. De formerede sig, men kun svagt, og efter ca. 30 Aars Forløb var de forsvundet, hvilket i alt Fald ikke skyldtes for stærk Beskydning, idet der i disse Aar kun blev skudt mellem 13 og 16. 1885 blev der atter udsat nogle, 2 Haner og 6 Høner, i Tisvilde, og i de følgende for Vildtet gunstige Aar til 1898 formerede de sig saa godt, at der blev skudt ca. 60 Haner, men i den vaade og kolde Sommer 1898 gik Bestanden stærkt tilbage og kom trods Fredning ikke paa Fode igen, tværtimod fortsattes Tilbagegangen med rivende Fart og i 1905 blev de sidste set. 1922 blev der atter udsat 2 Haner og 4 Høner, men heller ikke de formerede sig. Omkring 1930 var der næppe saa mange som der var sat ud. Hvorfor Udsætningen gennem et Par Hundrede Aar har været resultatløst er ikke søgt virkelig opklaret. Naturligvis fik først Rovvildtet Skylden, men det blev i den første Tid efter 1829 efterstræbt stærkt, saa der maatte findes paa andre Grunde, Mangel paa Vand, paa Bær, for mange Haner og i den nyere Tid naturligvis Blodfornyelse, Kuren mod alt uheldigt. Rimeligere er det at antage, at Arealets Tilplantning bærer Skylden. Tisvilde Hegn blev tilplantet fra 1790, Asserbo Overdrev fra omtrent 1880, og efterhaanden som Plantningerne voksede til, ogsaa paa Asserbo Hede, blev Kaarene ugunstige for Fuglen. Inde i Skoven blev der ikke i de gode Formeringsaar omkring 1890 truffet Urfugle i de yngre Bevoksninger, kun af og til en i de lyststaaende gamle Skovfyr. Ogsaa Agerhønen forsvandt fra Asserbo, da Plantningerne voksede til.

Baade svenske og tyske Iagttagelser viser, at Urfuglen ikke er en egentlig *Skovfugl*, og Forsøgene i Tisvilde i Forbindelse med Iagttagelser i Jylland gør det sandsynligt, at Jægernes selv allervarmeste Ønsker ikke kan ændre Fuglens Natur og gøre den til det.

Da de første Udsætninger i Nordsjælland ikke gav noget heldigt Resultat, lod Kongen 1740 anlægge en *Opdrætningsanstalt*, en Birkhønsegaard, ved Nyrup i Nordsjælland, men skønt der i en halv Snes Aar blev arbejdet med største Omhu paa Opdrættet, maatte dette opgives som resultatløst. Opdræt af Urfugle er ofte forsøgt baade

her og i Udlandet, men næsten altid helt uden Held, idet det kun lykkedes at holde Liv i ganske enkelte Kyllinger, næsten altid Haner, og de blev ikke ret gamle i Opdrætningsanstalten. Naar de var omtrent et Aarstid gamle, begyndte de at hænge slemt med Vingerne. 1935 har Jagtfondet paa Agerhønsefarmen ved Fromsejer paabegyndt praktisk Opdræt af Urfugle, d. v. s. der er ikke foretaget Forstudier før Opdrættets Begyndelse, saa Opdrætteren i Virkeligheden fik overdraget en for en praktisk Jæger uløselig Opgave og maatte famle sig frem. Den første Sommer udrugedes 44 Kyllinger, hvoraf 12 — 9 Haner og 3 Høner — endnu var i Live den paafølgende Januar Maaned. Hermed betragtes Opdrætningsspørgsmaalet som løst. Imidlertid er der ikke senere offentliggjort noget om dette Opdræt, saa det første Aars gode Haab er næppe opfyldt. Det er værd at mærke, at det her, som ved de andre Eksperimenter, især var Haner, der overlevede Opdrættets Vanskeligheder.

Urfuglen *lever især af Planteføde,* Græsspirer, Lyngens unge Skud, Revlinge- og Tranebærstængler, Knopper af forskellige Træer, navnlig Birk, Korn, Græsfrø, Lyngfrø, Bær etc. Tyttebær, Blaabær, Revlinger og Tranebær ynder den meget uden dog i Bærtiden at forsage anden Kost. Troen paa, at den ikke kan leve i bærfattige Heder er meget gammel. Hvis denne Tro er rigtig, kan det dog ikke være selve Bærrene, som jo kun, Tranebær undtaget, findes nogle faa Maaneder, der er nødvendige for den, men Planternes Blade og Stængler. Lynghedens lavere Dyreliv er forholdsvis fattigt, baade paa Arter og Individer, men naturligvis tager den de Insekter og Orme, den træffer paa. Det paastaaes, at de spæde Kyllingers naturlige Føde er Insekter »bitte smaa Insekter og Kryb, saa smaa, at de næsten ikke kan ses med blotte Øje«, for at citere en Udtalelse fra Jagtfondets Opdrætningsanstalt, men Beviser for denne Antagelses Rigtighed foreligger ikke. Af saadanne »bittesmaa Insekter og Kryb« gaar der ca. 20.000 paa et Gram, saa Livet maa blive et Slid for Kyllingerne, hvis de skal ernære sig af saa smaa Skabninger, der maa tages omtrent enkeltvis, da de ikke er saa talrige, at de kan slubres ind som Grød. Og tilmed er Kyllingerne Slughalse.

Urfuglen kræver et *stort Terræn,* langt større end Agerhønen, og kan ikke som Fasanen hobes sammen paa smaa Arealer. Den er nok Standfugl, men undertiden forlader den sit Hjemsted og slaar sig ned paa et andet, ofte fjernt liggende. Hvorfor den foretager disse Flytninger vides ikke. Der er gættet paa, at det var for at finde Bær, men Flytningerne finder især eller udelukkende Sted i Efteraarstiden, naar Bærrene er borte. Den er polygam, og i Parringstiden er

det Hønerne, der opsøger Hanerne, og ikke omvendt. Engang i Marts begynder Hanerne Aften og Morgen at *skogre* paa bestemte Pladser, der dog ikke altid er de samme de forskellige Aar, og Hønerne søger da til disse Pladser, som Regel kun 4-5 til hver. Der samles ogsaa her flere Haner, som kæmper hæftigt indbyrdes. Urhanen har ikke Sporer, og Kampen, der føres med Benspark, Vingedask og Næbhug, har vistnok aldrig dødeligt Udfald. De gamle Haner er de kampivrigste, de unge de mest parringsivrige, og medens Pladshanen slaas med en Konkurrent, lister de unge lidt afsides med en Høne. I Skoggertiden er Hanens røde Plet paa Hovedet, Rosen eller Seglet, stærkt rød. Den kan hos de gamle Haner hæve sig helt op over Issen og skinner stærkt frem mod Fuglens mørke Farver. Ogsaa Hønen har de samme røde Hudvorter omkring Øjet, men Pletten er ikke saa fremtrædende som hos Hanen. Efter Skoggertiden færdes Hanerne for sig selv til Efteraaret, langt borte fra Hønerne og Kyllingerne. Jævnligt høres Hanerne skogre lidt paa solvarme Dage i Høsten, September eller endnu senere, men det har ikke noget med Parringen at gøre, lige saa lidt som Solsortens eller Droslens Efteraarskvidren.

Hønen lægger 8-12 Æg, vistnok oftest 8-9, de unge færrest, og ruger i 26 Døgn. Den forstaar langt bedre end Fasanen og Tjuren at skjule Reden og Æggene. *Kyllingerne* er ret tidligt flyvedygtige, men de gaar ikke gerne paa Vingerne, stoler hellere paa Skjulet og Benene, og rejser ikke som Agerhønens alle paa en Gang, men en eller et Par ad Gangen. Naar de har kastet sig igen, trykker de saa haardt, at de kan tages med Haanden, ja, det hænder ikke sjældent, at en Kylling, som slippes ud af Haanden, blot lader sig dumpe ned i Lyngen og trykker videre. Hunden har meget vanskeligt ved at finde de enkelte, en Gang lettede Kyllinger; det samme gælder iøvrigt ogsaa en anskudt Hane, der trykker. Herigennem har Kyllingerne et godt Værn imod Ræven. De unge Haner faar i første Halvdel af August de første sorte Fjer og de fleste kan fra Midten af August let kendes fra Hønerne og Hønekyllingerne, naar de rejser. Kuldene spreder sig tidligt paa Efteraaret, i September, men lidt senere samler Urfuglene sig, ofte i store Flokke, først vistnok Hanerne for sig, senere begge Køn sammen. — I Juli-August fælder Hanen, og det varer noget, før den atter faar de smukke lyreformede Halefjer, Lyren. Glæden ved at skyde en stumphalet Kok er noget begrænset.

Hønen har de sidste 50 Aar været fredet her i Landet, saa Jagten gælder kun Hanerne. De *skydes* især for Hønsehund. Sommeren igennem holder de ganske godt for Hund, lidt forskelligt eftersom

Vejret er, men fra henimod Midten af September er de vilde og rejser paa flere Hundrede Meters Afstand, selv om de nok paa enkelte stille og varme Solskinsdage kan holde endnu langt ind i Oktober. Hanen løber jævnligt længe for Hunden, før den bekvemmer sig til at gaa paa Vingerne. Egentlig er den let at skyde, naar den rejser, men den flyver lavt, »skummer ofte Lyngen«, saa der skydes let bagved den, og har den først fløjet et Stykke, er dens Fart mindst lige saa stor som Fasanens. I Flugten minder den om en And. Tidligere maatte Hanen skydes fra 11. August til 31. September. Imidlertid var de unge Haner da ikke udvoksede og ofte heller ikke saa stærkt udfarvede, at de med Sikkerhed kunde kendes fra Hønerne, og i den nugældende Jagtlov er Jagttiden fastsat til to Perioder, 15.-31. Juli og 18. September-31. December. Grunden til, at Hanen ønskedes frigivet i den første Periode var, at de ledende Jægere antog, at der var for mange Haner, saa Hønerne ikke kunde faa Rugefred for dem. Man oversaa ganske, at det ikke er Hanerne, der opsøger Hønerne, men tværtimod Hønerne, der opsøger dem. Han skogrer sit »Vil I mig noget, saa er jeg her«, og de kommer. Troen paa mange Haners Skadelighed er ældgammel, og Hønernes Totalfredning har bestyrket den. Hønen vedbliver at lægge Æg og faa Kyllinger til en forholdsvis høj Alder, men naar den ikke maa jages, vil der altid blive nogle Goldhøns — golde bl. a. paa Grund af Alder — og saa antages det uden noget som helst Bevis, at Goldheden skyldes brunstige Haners Forstyrrelse af Rugningen. Goldhønsene ligger forøvrigt som Regel flere sammen.

De Haner, der skydes i Juli, er de gamle, og der skydes nu kun forholdsvis faa af de unge, som er mest parringsivrige. For Bestanden er det i Virkeligheden ligegyldigt, men det er i Modstrid med Teorien om Rugefred. Maaske burde det tidlige Tidspunkt for Jagtens Begyndelse, 11. August, have været udsat noget, men gælder det om at faa Hanebestanden formindsket, er det dog soleklart, at der kan skydes flere fra Midten af August til 18. September end i to Uger i Juli, ikke alene fordi det bliver længere Jagttid, men navnlig fordi der efter Midten af August kan skydes baade gamle og unge, og efter Teorien er det jo navnlig de unge, mest parringsivrige, der især bør fjernes. Efter 18. September holder Hanen sjældent for Hund, saa der skydes kun faa om Efteraaret. Jagten i Juli foruroliger baade Hønen med Kyllinger og andet Vildt, og Hundene tager en Del ungt Vildt, thi selv hos den bedst dresserede Hund kan Naturen gaa over Dressuren, og desuden er langtfra alle Hunde, som bruges paa Urfuglejagt, veldresserede. Det er ikke vanskeligt at anføre

Eksempler paa, at der er anvendt baade Gravhunde og Foxterriers til denne Jagt. Og saa er endda hele Teorien om, at mange Haner skader Tilgangen, kun Hønsegaardsvisdom. Nogle Forsøg, ganske vist kun ufuldstændige, tydede paa, at en Hane for hver 5-6 Høner kun gav ringe Tilgang, medens omtrent lige mange af hvert Køn gav bedre Resultat.

Hvor Hanerne skal søges, er meget vanskeligt at sige. Det hedder sig nok, at de især holder til i de smaa Moser i Heden, og det kan ogsaa slaa godt til, men det kan ogsaa slaa helt fejl. Men hvor de gamle Haner, der ofte ligger nogle Stykker sammen eller i Nærheden af hinanden, har slaaet sig ned, bliver de og er at finde Gang paa Gang.

Det hænder ikke sjældent, at Urfuglen i Flok trækker over Heden i Tusmørket, og der kan da tages fejl af dem og trækkende Ænder.

I Tyskland, hvor Urfuglebestanden er i stærk Tilbagegang, er Hønen totalfredet og Hanen maa kun skydes paa Skoggerpladserne i Foraarstiden. Ogsaa her hjemme er der tidligere skudt Urfugle paa Skoggerpladserne, hvor de ogsaa blev taget i Snarer.

Der tales i Jægerkredse om Haneaar, Aar hvor der træffes flere Hane- end Hønekyllinger. Noget er der vistnok herom, og Forklaringen er rimeligvis, at Hanekyllingerne bedre kan modstaa ugunstige Vejrforhold end Hønerne. Som de stærkeste skaffer de sig den bedste Plads, naar Moderen kurer dem, og de er maaske ogsaa de første til at tage Føden. I ugunstige Aar er der omtrent lige mange af de to Køn blandt Kyllingerne. Naturligvis er der lavet fine Teorier om Haneaarenes regelmæssige Indtræden, f. Eks. hvert femte Aar, men de kan dog ikke staa for en nærmere Undersøgelse.

Som foran sagt kræver Urfuglen megen Plads. Paa et stort Terræn, hvor der kun blev skudt nogle faa Procent af den aarlige Hanetilgang, holdt Bestanden sig konstant, men vistnok hvert Efteraar forlod en betydelig Mængde Fugle Terrænet. Hvor de blev af — ja det vides ikke. Men det udstrakte Areal havde rimeligvis Overproduktion.

Af Fjender har Urfuglen ikke mange. Ræven kan nok overliste en og anden, skønt Urfuglen ikke er let at overliste, og Høgen kan vel ogsaa være heldig, men det er vist sjældent. Værst siges Vandrefalken at være, saa usandsynligt det lyder, da den ikke kan tage den trykkende Fugl og vistnok heller ikke en Urfugl, der løber ad en lyngdækket Veksel. Tidligere var Jægerne ikke særlig slemme ved Urfuglene, men efter at der maa drives Urfuglejagt i Juli, jages den

mere. Julijagten skal jo forøge Bestanden, men der er dog næppe blevet flere efter at den er indført. Vor Urfuglebestand tiltager ikke. Maaske skyldes det de naturhistoriske Forhold, maaske dens Krav til et stort Terræn. Vi mangler endnu meget i vor Viden om Urfuglen.

Nu da der ikke maa skydes Høner, maa de jo engang dø af Alder, og selv om man ikke finder Hønen, maa dens Fjer dog være efterladt, men de ses kun meget sjældent. Det er ogsaa kun rent undtagelsesvis, at der findes Urfuglefjer ved Rævens Ungegrave, selv i velbesatte Terræner.

Der vides intet om, hvor stor den danske Urfuglebestand er eller hvor mange der skydes aarlig.

Tjuren (Tetrao urogallus) har levet her i Landet i Oldtiden, i Fyrreperioden, men er for lange Tider siden forsvundet, og de Forsøg, der i de sidste 70 Aar flere Steder er gjort med at udsætte den, har absolut ikke været kronet med Held. Bedst Resultat er vel opnaaet paa Bornholm, men ogsaa der har Formeringen kun været ringe og hvis den endnu er paa Øen, er det kun i faa Eksemplarer. Udsætningsforsøg paa Gotland og forskellige Steder i Tyskland har ogsaa givet negative Resultater, og kun nogle Steder i Skotland er det lykkedes at faa den til at trives, endog særdeles tilfredsstillende efter Jagtresultaterne at dømme. — Iøvrigt er den *udbredt* over hele Mellemeuropa, de fleste Steder dog i stærkt aftagende Tal, trods Fredning og omhyggelig, maaske for omhyggelig, Pleje, men i Skandinavien, det nordlige Rusland og Sibirien er den endnu talrig. Overalt er den Skovfugl, som kun trives i Naaleskov og ikke i den tætte, sluttede Højskov. Det er de aabne lyse Fyrreskove, der er dens Hjem.

Der er i de senere Aar *udsat* en Del Tjurer i de jydske Hedeplantager. Det er imidlertid ikke saadanne Skove den ynder, og da den tilmed kræver øde Arealer med Fred for Mennesker, er Udsigterne til at faa den udbredt i Jylland vistnok meget smaa. Desuden er den ikke nogen kløgtig Fugl. Dens Redeplads er ofte daarligt valgt, helst i Nærheden af Veje eller Stier, undertiden ovenpaa et gammelt Træstød, saa Æggene findes let af Rovvildt, og Hønen er nok en opofrende Moder, men den forstaar ikke rigtig at værne hverken Æg eller Kyllinger. Kun paa et Omraade er Tjuren meget snedig, den kan vistnok bedre end nogen anden Fugl dække sig, naar den flyver op. Helt *uskadelig* er den ikke i Skoven. Hanen lever næsten udelukkende af Naaletræernes Knopper og Frø, og kan der-

ved gøre nogen Skade. Hønen skal fortrinsvis tage Insekter, Larver og Bær og kun om Vinteren slaa sig paa Naaletræfrø. Om den gør nogen Nytte ved at tage Insekter vides ikke.

Tjuren er polygam og Hanen tager sig ikke af Ungerne. Skoggertiden falder i Marts-April. Hanen *spiller* da især om Morgenen, men ogsaa om Aftenen, i maaneklare Nætter undertiden hele Natten, og Hønerne lokkes til af Spillet. Hanerne kæmper indbyrdes. I Tyskland er Hønen fredet, medens Hanerne kun maa skydes paa Spil. Nogle Jægere holder paa, at den stærkeste Hane, Pladshanen, ikke maa skydes, medens andre skyder den først, fordi de mener, det er en gammel, delvis udlevet Fyr, som skal give Plads for de yngre. I Tyskland anses en Hane for hver 10-12 Høner for passende, men rigtignok gaar den tyske Tjurbestand stærkt tilbage, medens den holder sig godt, naar Bestanden ikke er plejet ved Haneskydning paa Spil som i Sverige, hvor Tjuren er fredet om Foraaret.

Æggenes Antal varierer fra 5-6 hos unge Høner til 15-16 hos ældre. Ungerne eller *Kyllingerne* er først flyvedygtige, naar de er et Par Maaneder gamle, og skønt de er forplantningsdygtige det første Foraar, er de dog først udvoksede i det andet Leveaar. Opdræt i Fangenskab er forsøgt, og det er ogsaa af og til, om end sjældent, lykkedes at faa Kyllinger. Kødet smager nogenlunde godt uden dog at være en Delikatesse. Smagen er forøvrigt meget forskellig og afhængig af den Næring, Fuglen har taget. Tjurens Størrelse er ogsaa meget forskellig. I det sydlige Sverige skal Hanens Vægt kunne naa op paa 8 kg, i Lapland ikke over 5 kg. Hønen vejer kun 3-4.

Tjurens noget flossede Spor i Sneen kan vistnok kun kendes fra Urhanens paa Størrelsen, men nok fra Fasanens, der ligesom Agerhønens er mere rene i Kanterne.

Tjuren skydes som sagt i Tyskland kun paa Spil, i Sverige, hvor ogsaa Hønen maa skydes, for Hund. Efter vor Jagtlov er Hønen totalfredet, medens Hanen maa skydes 18. September-31. December. Den er dog ved særlig Bestemmelse totalfredet til Udgangen af 1941.

Det er foran omtalt, at fritlevende Urhaner jævnligt parrer sig med Tjurhøner og at Resultatet heraf bliver Rakelhanen. Da der nu er udsat Tjurer i Jylland, er der Mulighed for, at Rakelhanen ogsaa kan fremkomme her i Landet, og den skal derfor omtales kort.

R a k e l h a n e n (Tetrao urogallides) er Bastard mellem Urhane og Tjurhøne. Det menes ogsaa, at Bastarder mellem fritlevende Tjurhane og Urhøne kan findes. Rakelhanens Han er lidt større end Urhanen, mindre end Tjurhanen, Hoved, Hals og Bryst er brunsort,

Halen sort, medens Tjurhanen er skifersort paa Hoved og Hals og har sort Ryg med fine graa Prikker og Urhanen paa de samme Legemsdele er sorteblaa, metalglinsende. Rakelhanens Hun ligner Urfuglens, men skelnes fra den ved at Halens Underfjer, der hos Urhønen naar ned over Halens Kløft, er kortere og kun naar ned til ⅔ af Halens Længde. Hos Tjurhønen, hvis Hale i Modsætning til Rakelhønens er kraftigt afrundet til Siderne, dækker Halens Underfjer kun ca. Halvdelen af Halens Længde. Rakelhanens Skoggerlyd er en Mellemting mellem Urhanens og Tjurens.

Grousen eller den skotske Rype (Lagopus scoticus) er den af alle europæiske Fugle, der har *den mindste naturlige Udbredelseskreds,* idet den kun findes naturligt i Irland, den nordlige Halvdel af England, i Skotland, paa Hebriderne og Orknøerne, men ikke paa Shetlandsøerne eller Færøerne. Den er mindre end Urfuglen og større end Agerhønen, brun eller rødbrun af Farve, bliver ikke som dens nære Slægtninge, Dalrypen og Fjeldrypen, hvid om Vinteren, opholder sig i fugtige Heder, navnlig i Hedemoser, hvor Klokkelyngen er fremherskende, og lever af Lyngens unge Skud, Halvgræsser og Bær. I Modsætning til Ryperne, der ikke tager animalsk Føde, siges Grousen i Æglægnings- og Rugeperioden især at leve af Regnorme, som den henter paa de tilstødende dyrkede Arealer.

Grousen er *monogam* og Parret holder sammen hele Aaret. Den er ikke meget yngelsom, idet Ægantallet oftest er 4-5, sjældnere 7-8 og kun rent undtagelsesvis flere. Hvor den plejes omhyggeligt og Lokaliteterne passer den med afvekslende vaad eller fugtig Hede og dyrket Jord, kan den optræde i meget stor Mængde i gunstige Aar, saa mange, at Udbyttet af en enkelt Dags Jagt har været over 3.000 og en enkelt Jæger har skudt over 1.000 paa en Dag. Da det ikke er sportsmæssigt at skyde mere end en Fugl i hvert Skud, navnlig naar det gælder om at sætte en Rekord, og der dog nok har været nogle Fejlskud, har Skytten altsaa, hvis den effektive Jagttid sættes til 8 Timer, Spisetider og Flytning fra Saat til Saat fraregnet, skudt en Grouse hvert halve Minut Dagen igennem. Der betales meget høje Lejesummer for gode Grouseterræner, ofte 1 £ pr. acre (55 Kr. pr. ha), i et bestemt Tilfælde 10.000 £ (220.000 Kr.) aarlig for et bestemt Terræn.

I 1894 forsøgte Dansk Jagtforening at *udsætte Grouse* paa den jydske Hede, nærmere bestemt paa Palsgaard Skovdistrikts Hedearealer, i Haab om, at den vilde blive lige saa talrig her som i de

skotske »grousemoors« og saaledes ikke alene give Anledning til den Masseskydning, som var ved at blive moderne, men ogsaa give Hedens nøjsomme Beboere en haardt tiltrængt Indtægt gennem Udlejning af Jagtudøvelsesretten. Udsætningerne skete uden nærmere Forundersøgelser og uden Hensyn til, at Hede og Hede er forskellige Ting eller til, at Grousen i sin Hjemstavn ikke lever paa de store sammenhængende, tørre Hedeflader.

Andre Steder var det tidligere forsøgt at udsætte Grouse, saaledes i 1861 i Jönserudtrakten et Par Mil Øst for Göteborg, hvor der blev udsat 9 Par. 1863 blev der set et Kuld med 5 Unger, og i de følgende Aar ynglede de ogsaa, om end sparsomt. Hermed mentes det bevist, at Grousen kunde trives i Sverige, og i 1867 udsattes da samme Sted et noget større Antal, vistnok ca. 50. Det var i Hovedsagen opdrættede Fugle, saa særlig heldige som Grundlag for en Stamme var de ikke — kun 18 pCt. af de til Rugning henlagte Æg havde givet voksne Fugle — men de ynglede uden dog at tiltage videre og uden at brede sig; ingen Fugl blev i de følgende Aar set mere end to Mil fra Udsætningsstedet. I de for Grousen saa gunstige Aar 1871 og 72, da den ogsaa var usædvanlig talrig i Skotland, blev der optalt 22 og 20 Kuld med godt 100 Fugle, men derefter gik det tilbage. 1877 var der dog 10 Kuld, men med faa Unger i hvert. Senere blev der kun med Aars Mellemrum iagttaget spredte Kuld og enkelte Fugle, den sidste i 1903. Der var ikke Sygdom imellem dem og Grunden til deres Forsvinden kendes ikke, skønt der naturligvis er angivet en hel Mængde mere eller mindre intetsigende Aarsager, hvilende paa Spekulationer og ikke paa nærmere Undersøgelser. — Et andet Udsætningseksperiment paa Gotland forløb endnu uheldigere.

Siden 1894 er der gentagne Gange udsat Grouse i de jydske Heder, men de har kun formeret sig sparsomt uden dog at være forsvundet helt endnu, maaske især fordi der med Mellemrum er foretaget nye Udsætninger, stadig uden nærmere Forundersøgelser. Det er ikke at vente, at en Fugl, der er saa lidt udbredt og som i sin Hjemstavn stiller saa stærke Krav til Opholdsstedet, skulde kunne trives paa vore tørre Heder. Hvis det er rigtigt, hvad de skotske Jagtbetjente hævder, at Regnorme er nødvendige for den i Æglægnings- og Rugetiden, er Forholdene i vore Heder, hvor Regnorme er sjældne, endnu mere uheldige for den. Det er muligt, at Grousen kan trives bedre i vore store Hedemoser, Vildmoserne, skønt Forholdene der jo ogsaa afviger stærkt fra de lokale Forhold i dens Hjem, men skal der fortsættes med Udsætning og skal det ikke være rene Eksperimenter,

maa der foretages en grundig Sammenligning mellem Forholdene i dens Hjem og her. Man kan ikke nøjes med at oplyse, at Aarets Middeltemperatur dér »kun« er et Par Grader højere end her.

Grousen er mærkeligt nok ikke totalfredet her. Den maa *jages* 18. September - 1. November. De faa, der skydes, nedlægges tilfældigt, da den er for faatallig til, at der kan drives Grousejagt, og desuden holder den ikke for Hund efter 18. September. I dens Hjem begynder Jagten tidligere, og i Begyndelsen af Jagttiden skydes nogle for Hund, men for Sportsjægeren er Klapjagt den eneste rette Jagtform, fordi den giver Anledning til den af Englænderne saa højt skattede Masseskydning og til Rekordsætning. Sporten betragtes da heller ikke som Jagt, men som Skydning, og den er saa almindelig omtalt, at Verbet to grouse — skyde Grouse — eller Ordet grousing — Grousejagt — er optaget i vore almindelige engelske Skoleleksika.

Grousen dyrkes stærkt i sit Hjem, dog ikke meget gennem Opdræt i Opdrætningsanstalter, men Bestanden svinger temmelig stærkt de forskellige Aar, ikke alene efter Vejrliget, men ogsaa fordi der jævnligt opstaar voldsomme Epidemier, hvor den er stærkt ophobet.

Svømmefugle (Natatores)

omfatter hos os 4 Grupper med et stort Antal Arter, af hvilke mange dog ikke er danske Ynglefugle.

Andefuglene (Lamellirostres) har som Regel stort, bredt, fladt Næb, for største Delen beklædt med en blød Hud og i Spidsen forsynet med en haard Hornplade, Neglen. De omfatter hos os tre Slægter, Ænderne, Gæssene og Svanerne.

Andeslægten (Anatinæ) deles i tre Grupper, Gravænder, Kærænder og Dykænder. De to første dykker ikke for at søge Føde og ligger temmelig højt paa Vandet, medens Dykænderne finder Føden under Vandet ved Dykning, ofte paa meget dybt Vand, og ligger dybere nede i Vandet, naar de svømmer. De har i Modsætning til Svømmeænderne en lille Hudlap paa Bagtaaen. Alle tre Grupper yngler ved Ferskvand, enkelte Arter dog ogsaa ved Havet.

Karakteristisk for alle Andearter er Vingespejlet, den ejendommeligt farvede, oftest metalglinsende Yderfane paa Armsvingfjerene. Farven er forskellig hos de forskellige Arter, blaa, grøn, hvid, mørkegraa, askegraa, men altid ens hos de forskellige Individer af samme Art.

Gravanden (Tadorna cornuta), den største af vore Svømmeænder, danner Overgangen til Gæssene. Det er en særdeles smuk, stærkt farvet Fugl med omtrent ens Fjerdragt for Han og Hun. Den yngler i Jordhuler, som den selv graver, eller i Ræve- eller Grævlingegrave, hvor den mærkeligt nok faar være i Ro, uden at Grunden til, at Ræv og Grævling ikke tager den, kendes. Naar de 8-14 Æg er udrugede, føres Ællingerne til Havet og opholder sig der til de sidst i August og først i September trækker mod Syd. Gravanden er totalfredet og er tiltaget stærkt i de senere Aar, skønt den som sagt er Trækfugl. I jagtlig Henseende er den uden Interesse. Kødet er trannet og uspiseligt og selv Æggene smager ikke godt.

Kærænder (Anas) opholder sig især i fersk Vand med rig Vegetation af Rør og Siv, i Moser o. lgn. St., men træffes dog udenfor Ynglетiden almindeligt ved Fjorde og Havkysterne. Da de ikke dykker, maa de søge deres Føde paa grundt Vand eller paa Land. I Sommerdragten ligner And og Andrik hinanden meget, men Andrikkens Vinter- og Vaardragt er ganske anderledes farveprægtig end Andens.

Graaanden eller Stokanden (Anas boschas), Stamfaderen til den tamme And, er udbredt over det meste af Europa fra Middelhavslandene til højt op i Skandinavien og videre under de samme Breddegrader i Asien. Den yngler overalt her i Landet og er den af vore Ænder, der har størst jagtlig Betydning. Indtil for 50 Aar siden havde den ingen Fredningstid, men 1888 blev alle Ænder fredet 1. Marts - 30. Juni. Imidlertid blev der navnlig fra Fiskernes Side gjort kraftige Indvendinger mod denne Fredningstid, og ved Jagtloven af 1894 blev da Dykænderne fredet 1. April - 30. Juni, Kærænderne og altsaa ogsaa Graaanden 1. Februar - 15. Juli. Graaanden, der den Gang var sat ret stærkt ned i Tal, tiltog herefter noget, men først i Jagtloven af 1922 fandt man den rigtige Fredningstid, 1. Januar - 31. Juli, og siden er den tiltaget stærkt, skønt den ikke hører til de Vildtarter, der som Haren, Fasanen eller Agerhønen bliver jaget skaansomt. Efter den nugældende Jagtlov maa Kærænderne jages 1. August - 31. December, Dykænderne 1. September - 28. Februar, Taffelanden, der ogsaa er en Dykand, men opholder sig mest ved Ferskvand, dog 1. August - 31. Januar og Skalleslugerne 18. September - 31. Januar. Vi har altsaa 4 forskellige Fredningstider for vore Ænder efter Arten.

Graaanden er især Vegetarianer og æder Blade af Vandplanter, Korn, Frø, bl. a. ogsaa Olden, men tager ogsaa Orme, Snegle, Insekter, Frøer, Smaafisk, hvis den kan faa fat i dem, Brød, Flæskestumper, Bær o. s. v. Den er monogam, maaske dog ikke særlig trofast, og un-

der *Udparringen,* som begynder i Februar, følges Anden ofte af flere Andrikker, der hyppigt kommer i Klammeri, men Anden vælger en af dem, og de andre trækker sig da hurtigt tilbage til de forsmaaedes Skare. Reden lægges i Almindelighed paa Jorden, ofte langt fra Vand, men af og til ogsaa i gamle Krage- eller Rovfuglereder, i hule Træer, Toppen af stynede Pile o. lgn. Steder; hvor Ænderne er halvtamme, jævnligt paa straatækte Huses Tagrygning. Ægantallet er som Regel 8-12, undtagelsesvis 14, færrest hos den unge And, og Rugetiden er ca. 26 Døgn. Under Rugningen lægges en Kant af Dun og Smaafjer omkring Reden. *Ællingerne,* som under gunstige Forhold kan komme til Verden inden Midten af April, men i Almindelighed dog først noget ind i Maj, føres snart, dog ikke lige straks efter Udrugningen, bort fra Reden. Det er et allerkæreste Syn at se den dunforede Rede stopfuld af de nydelige smaa Unger. Er Reden ikke paa Jorden, styrter Ællingerne sig ud fra den og kommmer næsten altid godt fra det, selv om Faldet er dybt. Moderen fører dem straks til nærmeste Vand, ofte paa en kilometerlang Spadseretur. Ællingerne svømmer straks omkring og søger med livlige og hurtige Bevægelser deres Føde. Det hævdes fra gammel Tid, at de som spæde næsten udelukkende ernærer sig af Insekter, men det er næppe rigtigt. De er fra ganske smaa saa at sige altædende Grovædere, der hugger alt, hvad der er spiseligt og som de kan sluge, i sig, og de synes at udvikle sig omtrent lige kraftigt, enten de faar deres naturlige Føde eller fodres med Franskbrød og andet kunstigt Foder.

Hvis Æggene ødelægges inden Midten af Maj eller saa — Sne kan vistnok blive skæbnesvanger for de tidlige Læg — *lægger Anden om,* men kun med faa, ofte kun 4-5 Æg i det nye Kuld. I Almindelighed udruges kun et Kuld aarlig, men Ænder, der har ført deres første Kuld tidligt frem, kan udruge et andet. De smaa Ællinger, der træffes ved Andejagtens Begyndelse, er utvivlsomt fra andet Kuld, ikke fra Omlægning, der omkring 1. August vil give mindst halvvoksne Ællinger.

Andrikken bliver sammen med Anden under Æglægningen, men den deltager ikke i Rugningen og interesserer sig ikke for Familien, men slaar sig sammen med andre Andrikker og strejfer om med dem, til den omkring Midten eller Slutningen af Juni søger til stærkt siv- og rørbevoksede Søer og Moser, hvor den lever et meget skjult Liv i Fældningsperioden. Under *Fældningen* taber den Svingfjerene omtrent samtidig og er da i 2-3 Uger ude af Stand til at flyve, den er afslaaet eller i Ro. Tidligere blev der skudt en Del Roandrikker paa Andejagterne i Søerne, men nu er Andrikken gaaet af Ro, naar Jag-

ten begynder, og kan atter flyve. Anden gaar senere i Ro end Andrikken, og de »Roandrikker«, der hvert Aar skydes paa Jagterne, er ikke Andrikker, men Ænder.

Naar Ællingerne paa et Par Maaneder er udvoksede, flokkes Ænderne og tilbringer Dagen i Moser, Søer, Mergelgrave eller i godt Vejr ved Saltvandskysterne. Om Aftenen trækker de ud for at søge Føde, i Høstens Tid til Kornmarkerne, helst Hvede- og Bygmarker, hvor de i Løbet af en halv Snes Minutter fylder Kroen med Korn, for saa at søge til et eller andet Vandhul for Natten. Aften efter Aften kommer de til det samme Vand, saa længe der er Korn at finde paa Stubben og de ikke forstyrres for meget. Efter Høst trækker de til Moser og Vandløb, oversvømmede Arealer og overnatter der. Undertiden trækker de op i Heden, ogsaa om Dagen, for at søge Bær. Det er ikke sjældent at skyde Ænder, som er helt blaa i Svælget af at æde Blaabær. Om Morgenen flyver de tilbage til Dagens Opholdssted, hvor de kan samles i mægtige Flokke.

Den udvoksede Graaand leger og pladsker nok lidt i Vandet, foretager Øvelser i Dykning og saadan noget, men i den Tid, der er rigelig Føde, er den nærmest en doven Fugl, der sover og daser i de fleste af Døgnets Timer, maaske nok mest om Dagen.

Aftentrækket begynder en god Halvtimestid efter Solnedgang, noget senere i den Tid, Tusmørket endnu er langvarigt, og varer omtrent lige saa længe. Naar Ænderne er samlet i store Flokke paa Søerne, forlader de om Aftenen Dagsopholdsstedet i smaa Selskaber, ikke i en samlet Flok, og der er ofte en halv Time imellem, at de første og de sidste gaar paa Vingerne. Paa Aften- og Morgentrækket flyver de ikke i bestemte Formationer, men naar de trækker i større Flokke om Dagen, ordner de sig ofte i de kendte Baand, dog vistnok kun, naar Rejsens Maal er fjernt.

Graaanden stiller ikke særlig store Krav til Opholdsstedet og kan bringes til at ruge ved snart sagt ethvert større Vandhul, blot der er Fred, Føde og lidt Siv. For ca. 50 Aar siden begyndte man forskellige Steder at indrette *Anderier,* det første vistnok i Pøt Mølle ved Frijsenborg. Graaanden bliver hurtigt halvtam, og ved Fodring og Fred bringes den let til at yngle i Anderier. Ællingerne kræver langtfra den Pasning og Omhu som Fasan- eller Agerhønsekyllinger, og der døer forholdsvis faa af dem, hvis Forholdene er nogenlunde gode. Ællingerne betragter Anderiet som deres Hjem. De trækker nok som udvoksede bort derfra om Aftenen, men kommer igen om Morgenen og har da ofte vilde Kammerater med sig, de overvintrer og vælger om Foraaret deres Redeplads i Anderiet eller dets Nær-

hed. Deres Reder sikrer man ved at sætte smaa Huse, hævet lidt over Vandfladen, ud til dem. De benytter gerne disse Huse, hvor Rotterne ikke kan komme til at tage Æggene. Andeopdræt nærmer sig langt mere de naturlige Forhold end Fasanopdræt, og det synes ikke at virke degenererende paa Ænderne ud over, at de vænnes til ikke at frygte Mennesket, saa de bliver et let Bytte for Jægeren. Maaske er dog de halvtamme Ænder mindre omhyggelige med at vælge Redestedet end de vilde, saa Æggene er mere udsat for at blive taget eller ødelagt af Sne og koldt Smeltevand. Det synes ogsaa, at Andrikkerne efterhaanden bliver i Flertal i Anderierne, hvilket muligvis er et Degenerationstegn, og endelig forekommer der ikke sjældent hvide Individer blandt de halvtamme Ænder. Mange Steder fredes der om disse hvide Ænder, skønt de jo mere hører hjemme i zoologiske Haver end i Naturen. De faar som oftest normalt farvede Ællinger. — Blandt den vilde Ands Ællinger er de to Køn omtrent lige stærkt repræsenterede, men skønt der skydes flest af de stærkt farvede Andrikker, synes de dog at være i ringe Flertal i Foraarstiden.

Graaanden er egentlig en Trækfugl, men mange, navnlig Andrikker, overvintrer, og det synes at blive flere og flere, vel sagtens fordi de fodres saa almindeligt i Slotsgrave, Byernes Parker o. lgn. Steder. Naar der blot kan skaffes dem aabent Vand og Føde, generer Sne og Kulde dem ikke. Mange nordiske Ænder overvintrer utvivlsomt her i Landet.

Anden er nok en omhyggelig, men ikke særlig veludrustet *Moder*. Den virkelig vilde And skjuler ofte sin Rede fortrinligt, men kan ogsaa lægge den ganske aabenlyst paa en Tue, saa Æggene bliver et let Bytte for Krager og andre Ægrøvere, og den har ikke Vaaben, saa den kan forsvare Ællingerne. Den kan nappe med Næbbet og baske med Vingerne, men som Regel maa den nøjes med at lokke en Angriber bort fra dem ved at agere ude af Stand til at flyve, hvis den ikke kan forskrække dem ved at fare hvæsende imod dem med aabent, næsten unaturlig stort Gab. Anden er meget vagtsom, og paa dens lave Advarselsskrig forsvinder Ællingerne forbavsende hurtigt i Skjul under Tuer og Aakandeblade. I Parker og Slotsgrave gaar mange Ællinger i Rotterne, og Kragerne tager vel ogsaa nogle, naar de kommer paa Land — i Vandet dykker de lynsnart for dem — men mange gaar utvivlsomt i de store Gedder, naar de vover sig ud paa dybere Vand. Medens Rotter og Krager maa nøjes med de smaa Ællinger, kan Gedderne tage dem i alt Fald til de er halvvoksne. Og overfor Gedderne nytter Moderens skarpe Sanser intet. Anden har en fin Hørelse og et stærkt Syn. I Almindelighed tillægges der ogsaa

Ænderne en fin Lugtesans, men det er ikke rigtigt. Lugtesansen synes tvertimod svag. — De udvoksede Ænders værste Fjender er Rovfuglene, Hønsehøgen og Vandrefalken, men Ænderne er imidlertid meget hurtige og ogsaa behændige Flyvere, saa det lykkes dem ofte at slippe fra en Rovfugl. Kan de naa Vand, er de sikrede. De dykker i Rovfuglens Nedslag, og er der flere i Flok, forvirrer de den ved med Vingerne at slaa i Vandet, saa det staar op om dem i hele Kaskader. Det er meget morsomt at se den unge Hønsehøgs forgæves Forsøg paa at tage Ænder paa Vandet. Naturligvis lader Ræven ikke en And gaa, hvis han kan faa fat i den.

Værre end Rovvildtet er dog strenge *Isvintre* for den. I almindelige Vintre kan den finde tilstrækkelig Føde. Tillægges Søer og Damme, søger den til rindende Vand — det er jo forøvrigt varmere end Isen — men fryser ogsaa Aaer og Bække til, bliver der en alvorlig Nødstilstand for Ænderne, og saa maa de fodres, hvis ikke en stor Del af dem skal sulte ihjel. Som Regel er de nu fredet før Isen kan genere dem, men tidligere blev der skudt mange i Aaer og Bække, naar de større Vande var tillagt. Som Foder bruges vel mest Korn og Majs, men Graaanden er som sagt næsten altædende, og den finder let til Foderet, naar det blot udlægges, før den er udsultet. *Den vilde Ris,* som nu anbefales som et naturligt Foder, er uden Betydning i en Nødstilstandsperiode, naar Vandet er tillagt, da Frøene saa er utilgængelige under Isen. Da Boganis for 50 Aar siden anbefalede at indføre vild Ris, var der gode Grunde herfor, thi Graaanden var da lidet talrig, saa det vilde være heldigt i Jagttiden at trække den hen til Steder, hvor den kunde faa Fred, ved at saa Ris, men den Grund gælder ikke mere.

Graaanden hører til de for Jordbrugene neutrale Vildtarter, selv om den nok et og andet Sted kan falde stærkt paa det modnende Korn. Dens Nytte maa søges i Kødværdien, dog menes den i Tyskland, hvor den forøvrigt er aftaget stærkt, at gøre nogen Nytte ved i stor Mængde at fortære en Ferskvandssnegl, der er Vært for Kvægets og Faarets Leverikte.

I tidligere Tider fangedes Ænderne i stort Tal i Andeherder og Andekøjer, i Garn og Net eller paa Krog, men Fangst i Køjer og Garn er nu efter Jagtloven forbudt her i Landet. Ved Fangst paa Krog blev Kroglinen fæstet til en Pæl i Søen og en Sten blev fastgjort til Linen og lagt paa Toppen af Pælen. Naar Anden slugte Maddingen, trak den Stenen ned fra Pælen og blev holdt under Vandet saa den druknede.

Andeherden kunde være en temmelig simpel Indretning, blot et

Slaggarn paa Land eller grundt Vand, under hvilket man ved Foder eller tamme Lokkeænder fik de vilde Ænder til at gaa ind. Naar Flokken var kommet under Garnet, lod Fangstmanden det falde. Men den kunde ogsaa være mere kompliceret og kræve flere Aars Forarbejde. Der blev gravet en ca. 3 m bred bueformet Kanal ud fra en Dam eller Sø, saa den ved hver Ende stod i Forbindelse med Søen. Langs Kanalens Sider plantedes Pil ganske tæt, og naar de var vokset tilstrækkeligt til, flettedes Toppene sammen, saa der dannedes en tæt Buegang over Kanalen. Mellemrummene mellem Pilestammerne blev omhyggeligt tætnet et Stykke op over Jorden, saa Ænderne ikke kunde trænge sig igennem, og der indrettedes Falddøre ved hver Ende af Kanalen. Ved Hjælp af tæmmede Ænder og Foder lokkedes Vildænderne ind i Kanalen, Falddørene lukkedes til, der anbragtes Net ved dem, de fangede Ænder blev drevet ind i Nettene og Halsen drejet om paa dem. Andeherden blev kun brugt, hvor der kom mange Ænder. En Forbedring var *Andekøjen,* der bestaar af en lille naturlig eller kunstig udgravet Dam, mindst ½ ha stor, fra hvilken der er gravet 4-5 kloformede, med Net overdækkede og efterhaanden afsmalnende Kanaler ind i Land, hvor de ender i en Ruse. Det hele er omgivet af en tæt Plantning, saa Fangstmanden kan færdes paa Land uden at blive set af Ænderne. Ved Hjælp af dels stækkede, dels frit flyvende, tæmmede Ænder og Foder lokkes de vilde Ænder til Dammen og ind i Kanalerne, hvor Fangeren saa driver dem ind i Rusen. Paa Grund af Kanalernes Form kan han ikke ses af Ænderne i Dammen, som altsaa ikke skræmmes, naar de i Rusen tages. Det er mest Krikænder, men ogsaa Graaænder, Spidsænder o. a., der fanges. — Tidligere var der tre Andekøjer paa Fanø, men de er nu nedlagt og Fangst i Køjer forbudt ved Jagtloven af 1931. I en af disse Køjer fangedes i Aarene 1900-1927 gennemsnitlig aarlig 44 Graaænder, 493 Spidsænder, 281 Pibeænder og 2357 Krikænder, altsaa godt 3100 aarlig. — Ned langs Tysklands, Hollands og Belgiens Vestkyst er der fremdeles mange Andekøjer, i hvilke der fanges Ænder i Titusindevis, saaledes aarlig ca. 40.000 i Køjerne paa Føhr. I Tyskland er Køjefangst under en vis Kontrol, men ikke forbudt paa Grund af dens økonomiske Betydning.

Nu om Dage drives *Andejagt* kun med Bøsse og især paa tre Maader, ved Drivjagt med Hund i Søernes Rør- og Sivbræmmer, ved at staa paa Træk Morgen og Aften eller ved Snigjagt.

Drivjagt med Hund er Selskabsjagt. Før Jagten skal holdes, hugges der fra Land og ud til det aabne Vand et Par Meter brede Gange, de saakaldte Glimer, i Rørene. Ænderne vil altid betragte en pludse-

lig Aabning i Sivene med Mistro og i Begyndelsen passere den under Vandet. Glimerne maa derfor hugges 2-3 Uger før Jagten, saa Ænderne kan vænne sig til dem. Under Jagten posteres der Skytter ved dem for at skyde de Ænder, der svømmer over eller gaar paa Vingerne fra dem, medens andre Skytter i Baade følger Kanten af Sivene, som Hundene gennemsøger. I tidligere Tider gik disse Jagter især ud paa at skyde Ællingerne umiddelbart før de kunde flyve, d. v. s. naar de havde sat »andet Spejl«, den nederste hvide Rand om det egentlige blaa Spejl. I vore Dage er det langt overvejende Antal af Ællingerne fuldt flyvedygtige ved Jagttidens Begyndelse.

Der maa vises den største Forsigtighed med Skydningen ved disse Drivjagter. Rørene skjuler Skytterne, mange af Ænderne flyver lavt, og Hagl, som rammer Vandfladen, kan slaa af i alle Retninger. Da der i større Søer altid vil være nogle Roænder (ikke Roandrikker) ved Jagttidens Begyndelse, undgaaes Skud paa Vandet ikke.

I Søer med tæt Bevoksning kan der ogsaa skydes en Del Ænder med mindre Apparat. En enkelt Jæger kan stage Baaden frem udenfor Sivene og lade Hunden drive Ænderne op eller han kan i Sejlbaad gaa saa nær som muligt til Sivene og skyde de Ænder, der rejser for Baaden.

Naar Jagten gaar ind 1. August, har Flertallet af Ællingerne forladt Mosen eller Vandhullet, de er vokset op i, og er søgt til større Søer eller Fjordene. De vender imidlertid tilbage til disse Steder for at overnatte og skydes da paa Træk om Aftenen, medens de ved større Søer etc. skydes paa Morgentrækket. Trækkende Svømmefugle maa skydes indtil 1½ Time efter Solnedgang og fra 1½ Time før Solopgang. I ledende Jægerkredse hævdes, at Jagtlovens Udtryk »paa Træk« skal tages bogstaveligt, saa det ikke er tilladt at skyde Ænder, som jages op efter Solnedgang, da de ikke er paa Træk. Omvendt maa der da heller ikke skydes paa Ænder, der i Træktiden kaster sig paa Vandet, da de jo har afsluttet Trækket. Naturligvis tages der mere praktisk paa Tingene.

Jagt paa *Træk,* som nu drives med stor Iver, giver maaske nok størst Udbytte i daarligt Vejr, naar Ænderne søger Læ i de mindre Vande, men hvor de, efter at have været paa Stubben, søger et Vandhul, kan der skydes mange uden Hensyn til Vejret. Ogsaa paa Stubben kan de skydes, men det er altid mere usikkert, hvor paa Marken de slaar ned. Jagten paa Træk maa ikke benyttes for ofte, højest en Aften om Ugen og hellere noget sjældnere, hvis den skal give noget Udbytte. Ænderne skræmmes ellers bort fra Vandhullet, eller hvis det er en større Mose, flyver de højt og er meget sky.

Anstand paa Træk kan være betagende stemningsfuld, navnlig i stille Vejr. Jægeren mærker om Aftenen Freden lægge sig over Landskabet, om Morgenen Dagens Liv begynde. De Vandhuller, Ænderne søger til, er let kendelige paa de mange Dun og Smaafjer, de efterlader under Fældningen i August og September. Det er nødvendigt at have en flink Apportør med paa Andetræk, og Hundeloven tillader da ogsaa, at en saadan medtages.

Endelig skydes en Del Ænder ved Snigjagt, hvortil ogsaa Jagt fra Skydepram ved Kysterne maa regnes. Tidligere var Pramjagt anset som ujægermæssig, navnlig fordi der blev skudt med storkalibrede Bøsser ind i Flokkene for at faa saa mange som muligt i et Skud, men nu, da det er forbudt at benytte større Kalibre end 12, er Opfattelsen ved at ændre sig noget, skønt Flertallet af Pramjægere vel nok fremdeles helst skyder flere Ænder i et Skud, saa der fremdeles anskydes meget. Ogsaa fra Motorbaad blev der tidligere skudt en Del Graaænder, men Jagtloven forbyder nu Anvendelse af Motorbaad eller andet maskindrevet Fartøj til Jagt i Tiden 31. Maj til 1. Oktober og hele Aaret i Øresund. Forbudet gælder dog ikke Jagt i Søer og andre ferske Vande. — Ogsaa ved Mergelgrave og andre Vandhuller, hvor Jægeren kan snige sig til Ænderne, skydes der en Del. De store og tunge Graaænder er lette at skyde, naar de rejser fra et saadant Vandhul, men findes Skydning med Hagl for let, kan der bruges en 6 mm Salonriffel, som det ved lidt Øvelse ikke er vanskeligt at ramme Graaænderne med under Opflyvningen. Er de først kommet til Vejrs, flyver de meget hurtigt.

Alle Ænder er skudstærke, saa der maa bruges ret store Hagl og ikke skydes paa for langt Hold. Fra gammel Tid kaldes Hagl Nr. 4 ($3^1/_4$ mm) for Andehagl.

Er en And *ikke skudt død,* dykker den, saa snart den naaer Vandet og svømmer bort under Vandet, og det kan da være vanskeligt at finde den. Ser man, at en And kun er vingeskudt, maa den saa vidt muligt skydes ihjel med det andet Løb, mens den endnu er i Luften. En anskudt Graaand gaar altid paa Land, selv om det ofte sker langt fra Anskudsstedet, og kan næsten altid findes af en god Hund ved omhyggelig Afsøgning af Søkanten. Efter gammel, endnu ikke udryddet Jægertro skal anskudte, dykkende Ænder bide sig fast i Vandplanter o. lgn. under Vandet og altsaa begaa Selvmord for at undgaa Hunden. Naar en And dykkede og Jægeren ikke saa den komme op igen, maatte den jo være blevet dernede. Anden forstaar imidlertid særdeles godt at skjule sig, ogsaa i blankt Vand, stikker f. Eks. kun lidt af Næbbet op over Vandspejlet for at faa Luft og svømmer

saa videre under Vandet, og er der Vegetation, kan den sidde skjult under et selv temmelig lille Blad med kun lidt af Hovedet oppe. Det hænder vel en sjælden Gang, at en And i Dødskampen indvikler sig i Vandplanter eller griber fat med Næbbet i en Stængel, men noget almindeligt Karaktertræk er det ikke for nogen Andeart.

Andejagten drives herhjemme ganske hensynsløst, og det skyldes kun den nugældende fornuftige Fredningstid, at Bestanden vedligeholdes. Af Agerhønseflokken lades 7 tilbage, men Andekuldet i Mosen skydes ned til sidste Fugl, og kun hvor man er meget omhyggelig med Jagten, skaanes saa vidt muligt Moderanden i Haab om, at den skal møde op med et Kuld næste Aar paa samme Sted. Der er paa dette Omraade et Arbejde at udføre for Udbrederne af Jagtkultur.

Graaandens Kød er i Almindelighed velsmagende, men Smagen kan dog variere noget efter den Føde, Individet især har taget, og ikke sjældent er den noget trannet. Bedst er Kødet i den Tid, Ænderne gaar paa Stub, og Feinschmeckere mener, at halvtamme Ænder, som er fodret med Majs, er de allerfineste.

K r i k a n d e n (Anas crecca), den mindste af vore Andearter, er Trækfugl, som kommer hertil i Marts-April og bliver her til Frosten tvinger den bort. Den yngler langtfra saa talrigt hos os som Graaanden, men hen paa Efterhøsten, naar Trækket fra Nord er kommet, er den meget talrig. — Ægantallet er 8-12, undertiden flere. Rugetiden falder omtrent samtidig med Graaandens, men er kun 21 Døgn. Iøvrigt er dens Levemaade omtrent som Graaandens, og den jages paa samme Maade. Den siges at være dum, og særlig Omtanke viser den i alt Fald ikke. Den forlader nødigt det større Vand, Flokken ligger i, og kan, naar den jages op og der skydes, blive ved at trække rundt langs Sivene, saa der kan blive Anledning til mange Skud. Forlader de endelig Søen, kaster de sig ofte spredt i vaade Grøfter og smaa Vandhuller i Nærheden, saa der kan holdes en lille Efterjagt. Ligger Krikænderne i en Mergelgrav med god Dækning, f. Eks. overhængende Pil, rejser de ikke alle paa en Gang, saa der kan blive Lejlighed til Omladning baade to og tre Gange. Dens Flugt er meget hurtig, navnlig paa Træk.

A t l i n g a n d e n (Anas querquedula), den hurtigste Flyver blandt alle vore Ænder, forveksles ofte med Krikanden, men kendes paa, at den smalle Stribe over Øjet og op over Nakken er hvid med mørk Begrænsning, medens den hos Krikanden er bredere, grøn og med hvid Indfatning. Desuden har den ved Næbbet en hvid Plet, som Krikanden mangler. Krikanden har 16 Styrefjer, Atlingen 14. Den

yngler ret faatalligt — i Modsætning til Krikanden hyppigere i Jylland end paa Øerne — og er talrig i Træktiden.

Spidsanden (Anas acuta) er lidt mindre end Graaanden og let kendelig paa de ca. 8 cm lange Mellemhalefjer. Ogsaa den yngler her i Landet, men ikke hyppigt, hvorimod her er en Del i Træktiden.

Skeanden (Anas clypeata) med det ejendommeligt formede Næb hører ogsaa til vore Ynglefugle og synes at tiltage i Tal. Ægantallet er sædvanlig 8-14, men kan naa 20. Den siges næsten udelukkende at leve af animalsk Føde.

Pibeanden (Anas penelope), ogsaa kaldet Brunnakken, er sjælden som ynglende, hvis den i det hele yngler hos os, men hyppig i Træktiden. Næbbet blaat med sort Spids, temmelig kort.

Knaranden (Anas strepera) er ikke hyppig hos os, uden dog at kunne regnes til vore sjældne Fugle. Yngler her sparsomt. Næbbet sort, temmelig langt med nedhængende Lameller.

Kødet af vore 7 Arter Kærænder er velsmagende. Højest i Velsmag staar ubetinget Krikandens, lavest Pibeandens.

Af de 8 Arter Dykænder, som forekommer almindeligt hos os, yngler *Troldanden* (Nyroca fuligula) sparsomt, *Taffelanden* eller Brunnakken (Nyroca ferina) noget hyppigere og vistnok i stigende Tal og *Ederfuglen* (Somateria mollissima) nogenlunde hyppigt her i Landet. De øvrige Arter, *Bjerganden* (Nyroca marila), *Hvinanden* (Nyroca clangula), *Havlitten* (Nyroca hiemalis), *Sortanden* (Oidemia nigra) og *Fløjelsanden* (Oidemia fusca) er ikke danske Ynglefugle — Bjerganden er dog truffet ynglende —, men forekommer i Mængder, der sikkert maa tælles i Millioner, i vore Farvande Efteraar og Vinter. Talrigst er vel nok Ederfuglen, navnlig sidst paa Efteraaret og først paa Vinteren, de to store Arter, Sortanden og Fløjelsanden, samt den lille Havlit, der alle holder til i Saltvand, hvor de kan dykke ned til Bunden paa selv meget store Dybder, 80-90 m. Hvinanden er mere Fersk- eller Brakvandsfugl, medens Troldanden og Taffelanden er Ferskvandsfugle og Bjerganden træffes baade i fersk Vand og paa Havet, dog mest i fersk Vand. De fire sidstnævnte Arter søger deres Føde paa grundt Vand.

Dykænderne er selskabelige og ofte samlede i store, jævnlig vældige Flokke, som Regel hver Art for sig. Tidligere fangedes en Mængde Dykænder i Net og Garn, men det er nu forbudt, saa Jagten paa dem udøves nu alene med Bøssen og for Saltvandsændernes Vedkommende fra Baad. Af de Arter, der lever i Ferskvand, skydes en Del fra Land, idet Jægeren løber frem paa Skudhold, mens de er

dykket ned. Det er kun en lille Del af Dykændernes Hærskarer, der bliver skudt, maaske ikke engang et Par Procent af dem, der overvintrer her. Jagten drives gennemgaaende hensynsløst, navnlig ved Skydning ind i Flokkene, saa der anskydes mange. Hvert Aar driver en Mængde døde Dykænder i Land, og det betragtes som givet, at det er anskudte Fugle, men det er dog ikke rigtigt. Hvis der overvintrer f. Eks. 3 Millioner Dykænder, for at nævne et Tal, i vore Farvande og Levealderen gennemsnitlig er f. Eks. 10 Aar, da maa hvert Aar 300.000 dø en naturlig Alderdomsdød, som rimeligvis for en stor Del indtræffer om Vinteren. Svage, men ogsaa anskudte Fugle søger mod Land, og naar de er døde, skylles de op paa Stranden, simpelthen fordi Havets Sundhedspoliti er faatalligt. — En vistnok ikke helt ubetydelig Mængde Dykænder omkommer hvert Aar, hvor oliefyrede Skibe tømmer den kasserede Olie ud i Havet.

Dykænderne ernærer sig især af Fisk og lavere staaende Havdyr, og Kødet er derfor gennemgaaende mindre velsmagende til næsten uspiseligt. En Undtagelse danner Taffelanden, der især ernærer sig af Vegetabilier.

Skalleslugerne (Merginæ) staar Dykænderne nær, men afviger fra dem ved at Næbbet er smalt og langs Randen bærer tandagtige Fremstaaenheder. Det er i Hovedsagen nordiske Fugle, der især findes ved vore Kyster, men ogsaa i vore Søer om Vinteren, meget graadige. Ernæringen er navnlig Fisk.

Stor Skallesluger (Mergus merganser) yngler i ringe Tal hos os, *Toppet Skallesluger* (Mergus serrator) yngler noget almindeligere her, medens *Hvid Skallesluger* (Mergus albellus) kun er her om Vinteren og i ringe Mængde.

Skalleslugernes Kød er uspiseligt, men Dunene fortrinlige. Toppet Skallesluger færdes ofte sammen med Hvinanden (Nyroca clangula), og der træffes Bastarder mellem de to Arter. Skalleslugernes Unger udvikles temmelig sent og som Følge heraf falder Jagttiden sent, fra 18. September til 31. Januar.

Gæssene (Anserinæ) deles i to Underslægter, de ægte Gæs (Anseres) og Rajgæssene (Bernicla). De hos os forekommende Gæs er monogame og Trækfugle. Af ægte Gæs har vi tre Arter.

Graagaasen (Anser cinereus) er den største af vore Arter og kommer hertil i temmelig stort Tal i Marts. De fleste fortsætter Trækket til nordligere Ynglesteder efter indtil 5-6 Ugers Ophold her

og vender tilbage paa Trækket mod Syd i Oktober, men nogle bliver her dog som Ynglefugle. Graagaasen antages at være Stamformen for den tamme Gaas, der ogsaa trods de stærke Farveafvigelser ligner den meget. Ogsaa blandt Vildgæssene kan der forøvrigt være Farvevariationer, mest hvidplettede eller hvide. Graagaasen er langt hurtigere og behændigere til Fods end dens vraltende tamme Slægtning. I Fjerdragten er der ingen Forskel paa de to Køn, men Gasen er lidt større end Gaasen.

Tidligere *ynglede* Graagaasen ret almindeligt i vore Søer og Vandløb, men nu er den ret sjælden som Ynglefugl. Reden lægges paa tørre Steder ved Vandet og udpolstres noget med Fjer og Dun, og ogsaa Æggene, 5-12, dækker Gaasen til med Dun, naar den i Rugetiden forlader Reden. Kun Gaasen ruger, men Gasen holder sig stadig i Redens Nærhed og viger ikke fra Familien før Gæslingerne kan klare sig selv. Rugetiden er 27-28 Døgn, og Gæslingerne føres allerede et Døgn efter Udrugningen i Vandet for at søge Føde. I de første Par Uger søger de tilbage til Reden om Natten, men derefter overnatter de i Rørene eller paa en eller anden Tue, omhyggeligt bevogtede af Gasen. De er flyvedygtige, naar de er ca. 2 Maaneder gamle, hos os som Regel først i Juli. Svingfjerene vokser meget hurtigt ud paa dem, og faa Dage efter at de er begyndt at slaa med Vingerne og gøre smaa Flyveforsøg, er de fuldt flyvedygtige og forlader Fødestedet i samlet Flok, hvis de foruroliges, saa Ansættelse af Gæslingejagt, som tidligere kunde drives, maatte passes meget omhyggeligt. Gæslingerne skulde kunne flyve, men ikke være fuldt flyvedygtige, thi saa stak de alle af efter det første Skud. Heller ikke, hvor de har Fred, bliver de længe paa Udrugningsstedet, men flyver til Kysterne eller større Søer.

Udenfor Yngletiden færdes Gæssene paa Land Dagen igennem for at søge *Næring,* der navnlig bestaar af Græs og forskellige Urter, Frø — de sætter megen Pris paa Ærter — og om Foraaret eller sent paa Efteraaret falder de stærkt paa Vintersæden, men ynder iøvrigt mere Græsset fra permanente Græsgange end fra Markerne. Natten tilbringer de paa Vandet, i større Søer eller paa Havet, men de søger som Regel ind paa Strandbredden eller paa lavt Vand det meste af Natten, altid i Søens Læside. Paa Trækket flyver som bekendt større Flokke i Kileform med stadig skiftende Fører, medens de paa det daglige Træk ikke holder nogen bestemt Orden. De kaster sig paa Vandet under Skrig og Skraal og vældigt Vingebrus, ofte med mange kunstfærdige Flyvebevægelser, som dog ikke begynder før de er ude over Vandet. Det daglige Træk er meget regelmæssigt. Morgen og

Aften kommer de omtrent paa samme Sted og til samme Tid, men er der først skudt paa dem nogle Gange, flyver de højt. Før de om Aftenen flyver til Havet, søger de fersk Vand for at drikke, og kaster sig da paa Vandet for ganske kort Tid. Baade paa Drikkestederne og paa Morgen- og Aftentrækket færdes de ofte i mindre Flokke, og Flok efter Flok kan komme til samme Drikkested i Løbet af en halv Timestid. Om Morgenen kommer som Regel nogle faa Stykker flyvende hen over det Sted, hvor de vil slaa sig ned for Dagen, og først naar de har fundet alt i Orden, følger de øvrige efter, stundom i en eller et Par store Flokke, stundom i mange smaa med nogle Minutters Mellemrum, men alle følger næsten den selvsamme Vej som de første, der i Reglen er gamle Fugle, som kun egner sig for Suppegryden.

Under Fældningen, der finder Sted i Juni, mister de gamle Gæs ligesom Ænderne Svingfjerene omtrent samtidig, saa de er ude af Stand til at flyve i omtrent tre Uger. Tidligere opsamledes Svingfjerene, hvor Gæssene fandtes i større Tal, til Pennefjer.

Jagt paa Gæslinger i Søer etc. ordnedes ganske som Andejagt med Glimer o. s. v., men den maatte foregaa tidligere. Da Graagaasen nu er fredet til 1. August og Gæslingerne da har forladt Udrugningsstedet, kan denne Jagt ikke mere drives. Jagttiden er fra 1. August til 31. December.

S æ d g a a s e n (Anser segetum) er lidt mindre end Graagaasen, men kun saa lidt, at det ikke kan ses i Flugten. Først naar man har den i Haanden, kan den let skelnes fra Graagaasen. Denne har orangefarvet Næb med hvid eller lys Negl og rosafarvede Ben, medens Sædgaasen har sort Næb med et rødgult Baand paa Midten og sort Negl. Benene er orangefarvede.

Sædgaasen yngler i det høje Nord og kommer kun her paa Trækket For- og Efteraar, vistnok i betydeligt større Tal end Graagaasen. Næringen er som Graagaasens, Flugten lidt hurtigere og den er ikke mindre sky og forsigtig.

Den kantnæbbede Gaas (Anser arvensis) opstilles nu jævnligt som en særlig Art. Den er lidt større end den almindelige Sædgaas, har lidt kortere Vinger og er talrig hos os, navnlig om Efteraaret.

Blisgaasen (Anser albifrons), der yngler i Polaregnene, kommer her paa Trækket og skydes jævnligt. Navnet har den af en stor sortindfattet, hvid Pandeplet, som dog mangler hos de unge Fugle.

Gæssene bliver forholdsvis gamle, 40 Aar og derover.

Vildgæssene maa med Undtagelse af Graagaasen *skydes* hele Aaret. Paa intet andet Vildt spildes der saa meget Krudt som paa dem. Det er store Fugle, der synes nærmere end de er, de er sky og

forsigtige med fin Hørelse og skarpt Syn, og de er meget skudstærke, idet deres tætte Fjerklædning virker som et Panser mod Haglene. Sideskud eller Bagskud er derfor altid at foretrække. I Almindelighed bruges der store Hagl til Gæs, men skydes der kun paa rimeligt Hold, ikke over 45 m, kan der opnaaes ligesaa godt Resultat med smaa Hagl, idet der skydes efter Hoved og Hals. Der undgaaes herved mange Anskydninger og Sporten bliver bedre.

Da Gæslingejagt som sagt er umuliggjort nu, kan Gæssene kun skydes ved Snigjagt eller paa Anstand. Undertiden kan man liste sig til græssende Gæs bag et Hegn, en Forhøjning i Terrænet eller gennem en Grøft, men Gæssene er forsigtige, og har de først været eftersträbt nogle Gange, kommer de ikke nær til Hegn o. lgn., men holder sig udenfor Skudvidde, saa Riflen maa i Brug. Om de udstiller egentlige Vagtposter er vel nok usikkert, men de, der ikke er optaget af Græsset, passer altid nøje paa Omgivelserne og advarer de andre. Det har altid været tilladeligt, men rigtignok meget ujægermæssigt, at faa hele Flokken til at »gøre lange Halse« ved et lille Fløjt og saa skyde det første Skud hen over de strakte Halse og det andet ind i den opflyvende Floks tætteste Del. Tidligere kunde man snige sig til Gæssene bag en Hest eller blot ved at gaa ligesom forbi dem bag et Lærredsskilt med en paamalet Ko, men det lykkes nu sjældent, fordi Gæssene er altfor forjagede. Derimod kan det endnu lykkes at køre dem ind paa Skudhold med en Arbejdsvogn, naar de har haft Fred paa Stedet og jævnligt har set Arbejdsvogne. Det lykkes dog kun en Gang eller to, for Gæssene er saa kloge, at »de kan se Forskel paa et Bøsseløb og Skaftet af en Møggreb«, hævdede en jydsk Jæger, medens en anden antog, at de kunde lugte Krudtet. Paa en stor Eng, hvor Gæssene havde holdt til gennem mange Aar og hvor de ikke var til at komme nær, lagde en Forvalter nogle Rottesakse ud for dem. Han fangede ogsaa en Gaas, men i alt Fald i de nærmeste 4 Aar derefter kom der ikke Gæs paa Engen.

Anstandsjagten drives med stor Iver. Faar Forløberne paa Morgentrækket Øje paa Skytten, kan han roligt skyde paa dem, som man ellers helst lader gaa, fordi de er baade sejge og tørre. Har de nemlig opdaget noget mistænkeligt, kommer der ikke Gæs paa det Sted de nærmeste Timer. Skytten maa være godt skjult og have flere Skjulesteder med passende Afstand, thi Gæssene kommer ikke hver Dag paa selvsamme Sted, men Flokken følger som sagt næsten nøjagtigt samme Vej som Forløberne har taget, og Skytten kan ofte faa Tid til at flytte hen i et Skjul under Forløbernes Vej, før Flokken kommer. Navnlig først paa Efteraaret har Gæssene ikke samlet sig i store

Flokke, men kommer i mange smaa, som kan give Anledning til forholdsvis mange Skud. Senere samler de sig i store Flokke, men efter Hovedflokken kommer ofte nogle Efternølere, saa Morgentrækket kan særdeles godt vare en Timestid eller halvanden.

Aftentrækket er jævnligt noget mere kortvarigt og giver ikke saa stort Udbytte som Morgentrækket. Gæssene er mere forsigtige paa Aftentrækket end om Morgenen. Sikrest er Anstand ved de Vandhuller, hvor de søger hen for at drikke før de om Aftenen gaar til Havet. Hvis der ikke skydes for tidt ved et saadant Vandhul, højest en Gang om Ugen, kan Udbyttet blive stort. I taaget Vejr trækker Gæssene ofte lavt og i Storm kan de komme bogstavelig langs Jorden, men i Storm er Aftentrækket ofte meget uregelmæssigt og kan udeblive helt.

Kødet af de unge Gæs er velsmagende, men de gamles bereder ingen Nydelse. Derimod er Dunene af baade gamle og unge værdifulde.

R a j g æ s s e n e (Bernicla) har sort Næb og sorte Ben.

K n o r t e g a a s e n (Bernicla brenta), der kun er lidt større end en tam And, yngler i det nordligste Europa, Asien og Amerika, men er navnlig i Træktiden meget talrig ved vore Kyster. Mange overvintrer ogsaa her. Den ankommer i April og forlader først vore Farvande langt hen i Maj for at vende tilbage sidst i September, først i Oktober. Flertallet drager videre mod Syd. Den lever især af Tang og de Smaadyr, som opholder sig i Tangen, men gaar dog ogsaa op paa Land for at æde Græs, hvor Tangen mangler. Egentlig er den en Hav- eller Kystfugl, som kun Tangpesten driver op paa Land.

Der drives meget ivrig Jagt paa Knortegaasen, dels fra Fartøj og dels gennem Udlægning af Lokkefugle. Tidligere var den ikke meget sky, men den er nu forjaget. Kødet er velsmagende.

Bramgaasen (Bernicla leucopsis) er ogsaa en højnordisk Ynglefugl, hvis Træk over Danmark falder samtidig med Knortegaasens. Den er langtfra saa talrig som Knortegaasen, fra hvilket den kendes ved at Panden, Tindingerne og Struben er hvide, medens Knortegaasens Hoved og Hals er sorte, Halsen med en hvid Ring hos de ældre. Bramgaasen færdes mere paa Land end Knortegaasen og er meget sky, naar den er i Flok, meget let at komme paa Skud, hvor den færdes enkeltvis.

Rajgæssene maa jages hele Aaret.

Svaner (Cygnus). Af de tre Arter, der træffes her i Landet og alle er totalfredede, yngler den store *Sangsvane* (Cygnus musicus) og den betydeligt mindre *Pibesvane* (C. Bewickii) højt mod Nord og findes hos os kun paa Trækket og om Vinteren, medens *Knopsvanen* (C. olor), der er lidt mindre end Sangsvanen, yngler vildt her i Landet, om end kun i mindre Tal, og desuden holdes tæmmet. Tidligere var den mere talrig — gamle Dages kongelige Svanejagter gjaldt Knopsvaner — men senere blev den omtrent udryddet som Ynglefugl. Efter at den nu i en halv Snes Aar har været totalfredet, er den taget noget til. Ungernes Antal er 5-8. De er graa og bliver først fuldt udfarvede i det tredje Leveaar. Knopsvanen er monogam, yngler ved Ferskvand, og Hannen, der ikke deltager i Rugningen, forsvarer baade Reden og Ungerne med stort Mod. Det er en i Mellemeuropa talrig, sydligere Form, der ikke gaar længere mod Nord end til det mellemste Sverige.

Sangsvanen, der om Vinteren er langt talrigere end Knopsvanen i vore Farvande, er lettere at tæmme end denne og er ogsaa mindre stridbar, men har ikke Knopsvanens majestætiske Holdning. Dens Skrig er ganske kønt og efter gammel Tro skreg den særlig smukt, idet den blev skudt eller dræbt. Nutidens Sangsvaner synger ikke deres Svanesang i Dødsøjeblikket.

Svanerne, der navnlig ernærer sig af Vandplanter, er store smukke Fugle af ringe Handelsværdi, selv om Kødet ikke er uspiseligt, og Dunene anvendes til Skindbesætninger etc., saa Totalfredningen kan kun vinde Tilslutning. Jægerne klager dog over, at Knopsvanerne fordriver andre Svømmefugle fra Yngleterrænerne, og den bliver let mere end halvtam som frit levende, hvilket tager noget af Charmen fra den. Det majestætiske skrumper noget ind hos en vild Fugl, der tigger Brød af de Mennesker, der kommer i dens Nærhed. — Da Svanerne maatte skydes, blev de især jaget fra Skydepram og paa Træk.

Maageslægten (Longipennes) omfatter hos os Maagerne (Larus) og Ternerne (Sterna), hvilke sidste er uden jagtlig Interesse.

Maagerne (Larus) deles i Ferskvandsmaager og Havmaager. Der findes her i Landet 4 ynglende Arter, medens nogle andre er højnordiske Fugle, der kun forekommer i vore Farvande om Vinteren. De mindre Arter er først udfarvede og yngledygtige i deres tredje, de store i det fjerde Aar. Næringen er ret alsidig, Fisk, levende og døde, Insekter, Larver, Orme, Fugleæg og -yngel, Bær, Affald fra Lossepladser, Brød og meget andet. Intet blot nogenlunde fordøjeligt

lader de gaa fra sig. De kan kun tage Fisk, som gaar i Overfladen eller paa lavt Vand, da de ikke er egentlige Styrtdykkere.

Af Ferskvandsmaager har vi den lille *Dværgmaage* (Larus minutus), en østligere Art, som af og til besøger os, men ikke yngler her. *Hættemaagen* (L. ridibundus) er noget større, ca. 40 cm, meget talrig og yngler i store Kolonier. Af Havmaager forekommer *Stormmaagen* (L. canus), ca. 45 cm, der yngler her i stort Tal, *Graa Havmaage* eller *Sølvmaage* (L. argentatus), ca. 60 cm, der yngler flere Steder og synes i Tiltagende, *Svartbagmaagen* (L. marinus), ca. 70 cm, yngler faatalligt her, medens *Tretaaet Maage* (L. tridactylus), ca. 40 cm, *Graamaage* (L. glaucus), ca. 75 cm og *Sildemaagen* (L. fuscus), ca. 55 cm, er her i Vintertiden. Vi har altsaa 8 mere almindeligt forekommende Arter, hvoraf de 4 som Ynglefugle.

Maagerne er Grovædere, indbyrdes kivagtige og misundelige, nærmest fejge Fugle, som trods deres kraftige Næb lader sig jage bort af langt svagere Fugle. For Fiskeriet anses de som skadelige, og de kan ogsaa rydde godt op i en kunstig Fiskedam, men efter indgaaende Maveundersøgelser synes det iøvrigt at være mest værdiløse Fisk, de tager. Undersøgelserne har ikke kunnet paavise, hvor mange af Fiskene, der er taget som døde i Strandkanten. Hvor Fiskestimerne er saa store, at mange Fisk maa gaa helt oppe i Vandskorpen, samles Maagerne og tager mange, men det bliver dog kun en Brøkdel af saadanne Stimers Individer, der gaar i Maagerne, skønt »deres Skarer bedækker Kysterne fra Pol til Pol«.

Hætte- og Stormmaagen opholder sig meget paa Markerne, mest paa Græs- og Pløjemarker, hvor de ikke alene *tager* Insekter, men ogsaa de jordrugende Fugles Æg og Unger. I Jægerkredse hævdes, at de gør megen *Skade* paa Agerhønseyngelen uden at det dog er virkelig paavist. Stormmaagen, der ruger temmelig sent, er i alt Fald for Størstepartens Vedkommende paa Ynglepladserne ved Havet i Foraars- og Forsommertiden, naar Agerhønen yngler, saa Anklagen kan kun falde paa Hættemaagen. Træffer den en Agerhønerede, tager den vel Æggene og naturligvis lader den heller ikke en Kylling gaa, hvis den kan faa fat i den, men Maagerne er ret ubehjælpsomme i Lyng eller nogenlunde høj og tæt Vegetation, og det er netop saadanne Steder, Agerhønen især færdes med sine Kyllinger, og endelig har de gamle Høns ikke vanskeligt ved at fordrive de fejge Maager, med mindre de optræder i Flok. Saa længe der ikke foreligger virkelige Undersøgelser, maa Paastanden om Maagernes Skadelighed overfor Agerhøns og Fasaner betragtes med nogen Skepsis. Paa Strandfuglenes og nogle Svømmefugles Yngel kan de, og navnlig de større

Arter, gøre virkelig Skade, men forøvrigt er der ved Maveundersøgelser baade her i Landet og i Udlandet kun fundet faa Levninger af Fugle, og der kan i alle Tilfælde ikke fra nogle enkelte Iagttagelser afgøres noget i al Almindelighed om deres Skadelighed. Fasankyllinger, hvis Mødre sidder i Bur, kan de naturligvis let tage, og gør det ogsaa, navnlig i Nærheden af Havet eller Kolonierne. En anden Sag er, at Maagernes Antal er saa umaadelig stort, at Jægernes Ønsker om dets Indskrænkning uden Skade kan imødekommes, blot Forfølgelsen ikke bliver gjort fanatisk. Maagerne er ikke meget yngelsomme, Ægantallet i hver Rede er som Regel 2-3, sjældnere 4, og de begynder først at yngle som tre-fireaarige. Paa den anden Side har de ikke mange Fjender og der skydes ikke mange. De unge Hætte- og Sølvmaager kan spises, de gamle er sejge og trannede og smagsmæssigt bliver de unge tidligt gamle. De andre Arter er nærmest uspiselige, trannede og tørre. Derimod er Æggene, navnlig Hættemaagens, ret velsmagende og indsamles ogsaa i stort Tal, jævnligt saa stort, at Afsætningen er vanskelig, men Indsamlingen, der ikke maa finde Sted efter 25. Maj, har ikke sat Maagernes Tal ned, da de lægger nye Kuld efter Indsamlingstidens Udløb. Som Middel til at indskrænke Antallet er det anbefalet at stikke et fint Hul i Æggene. Man mente, at Maagerne vilde fortsætte Rugningen af de prikkede Æg, som der ikke kan komme Unger af, og ikke lægge nyt Kuld, naar Rugningen viste sig forgæves. De opgav imidlertid Rugningen og lagde nye Æg. Nu fjerner man Æggene paa nær et, som udruges. Fremgangsmaaden kan ikke give noget hurtigt Resultat, da Maagerne bliver temmelig gamle og først begynder at formere sig sent. Skal Antallet indskrænkes, maa det ske med Bøssen. Er der f. Eks. 30 Maager (15 Par), som gennemsnitlig bliver 30 Aar gamle, da kreperer der med gunstig Aldersfordeling kun en aarlig, men der tillægges en Unge af hvert Par, altsaa 15. De er lette at skyde, og da kun Fjerene har nogen Værdi, virker de ikke fristende, hverken paa Sportsskyderen eller Erhvervsjægeren. Der arbejdes nu paa at faa dem gjort til almindelig Folkespise, men Sandsynligheden for, at Arbejdet skal følges af Held ud over en kort Tid, er ikke stor. Dertil er de ældre Maager for trannede, selv om man ved at puste Skindet løst gennem en Pennefjer paa den nyskudte Maage faar Fedtet fjernet, og for sejge.

Maagerne maa jages 1. August - 31. Januar, Havmaagen (antagelig Sølvmaagen) dog 1. August - 30. April.

Pelikanslægten eller de *Aarefodede* (Steganopodes) har den store fremadrettede Bagtaa ved Svømmehud forenet med de øvrige Tæer. Hertil

Skarven eller *Aalekragen* (Graculus carbo). Denne anselige Fugl yngler nu vistnok ikke mere hos os. I ældre Tid synes den her i Landet kun at have ynglet paa Bornholm, men i 1810 byggede et Par Rede ved Østersøkysten i Holsten og udrugede to Kuld Unger, og i Løbet af forbavsende kort Tid var der dannet en Koloni, som i 1816 blev anslaaet til 20.000 Individer, der godt alle kan stamme fra det ene Par i 1810. Det lykkedes at fordrive dem. Ogsaa omkring 1810 kom de første til Lolland, hvor der blev mægtige Kolonier paa Christianssæde, Pederstrup, Hardenberg og Juellinge (nu Halsted Kloster). Sidstnævnte Sted ansloges Kolonien til 20-30.000. Ogsaa fra Lolland lykkedes det med meget Besvær at fordrive dem. 1823 kom en Koloni til Vorsø i Horsens Fjord. Kolonien blev ikke stor i den lille Skov — der var ogsaa en Hejrekoloni — men der blev dog 1827-1845 skudt op imod 11.000. I et enkelt Asketræ var der 45 Reder. Ogsaa adskillige andre Steder i Landet blev der større eller mindre Kolonier. Naar man ønskede den fordrevet, var det fordi den gjorde megen Skade baade paa Fiskeriet og Skoven, hvor dens skarpe Skarn dræbte Træerne og hvor den afbrød temmelig store Kviste til Rederne, som især bygges af friske Grene. I de store Kolonier drejede Redematerialet sig om Læs i Hundredevis. Endnu ses den jævnligt ved vore Kyster og enkelte Par har maaske ogsaa forsøgt at yngle, men i Kolonier har vi den ikke mere. Derimod yngler den fremdeles talrigt længere mod Nord.

Dens Opholdssted er Havet, men i Yngletiden slaar den sig ogsaa paa Fiskene i større Søer. De er Svømmedykkere og lever udelukkende af Fisk. Æggenes Antal er 3-4. — Den skydes nu kun tilfældigt og vel kun fordi den er en stor og sjælden Fugl. Kødet er ikke velsmagende. Den maa jages 1. August - 30. April.

Sulen (Sula bassana) forvilder sig af og til om Vinteren fra sit nordiske Hjem til vore Kyster. Er den kommet saa langt ind over Land, at den ikke kan se Havet, kan denne store og elegante Flyver blive saa forvirret, at den lader sig tage med Hænderne. Uden jagtlig Interesse.

Gumpegængerne (Pygopodes) omfatter Lom- og Alkeslægten.

Lommerne (Colymbus) er store nordiske Fugle. Kun *Nordisk Lom* (Colymbus septentrionalis) er hyppig ved vore Kyster om Vinteren,

medens den store smukke *Islom* (C. glacialis) og *Polarlommen* (C. arcticus) kun træffes af og til. Som Jagtfugle er de ikke meget værd, da Kødet er sejgt og trannet, men Fjerene har nogen Værdi.

Lappedykkerne (Podiceps) adskiller sig fra Lommerne ved ikke at have sammenhængende Svømmehud mellem Tæerne, men kun en Hudbræmme paa begge Sider af hver Taa. Foden kaldes en Lappefod. Her i Landet yngler

Toppet Lappedykker (Podiceps cristatus), vor største Art, *Rødhalset Lappedykker* (P. grisegena), der er den hyppigst forekommende og *Lille Lappedykker* (P. minor), som kun yngler her i ringe Tal, men er nogenlunde almindelig i Træktiden. *Hornet Lappedykker* (P. cornutus) er en nordligere Art, som kommer her i Træktiden.

Lappedykkerne, der opholder sig i Ferskvand og især lever af Fisk, Insekter og Vandplanter, er uden jagtlig Interesse, da Kødet er uspiseligt, og den gamle Tro paa, at de forjager Ænderne, har vist sig ikke at være rigtig. Fjerene har Værdi og den smukke Brysthud med den tætte og smukke Fjerklædning benyttes til Muffer og Kantninger. De er dygtige Dykkere, der kan komme under Vandet i en saadan Fart, at Jægerne i gamle Dage fandt det umuligt at skyde dem. Naar de saa Røgen fra Skuddet var de under Vandet før Haglene kunde naa dem. Der var maaske noget om det i Flintelaasbøssernes Tid. Ungerne, som Regel to, er sent udviklede og Jagttiden er derfor 18. September - 31. Januar.

Alkefamilien (Alca) er nordiske Havfugle, der træffes mere eller mindre hyppigt som Vintergæster ved vore Kyster. Hos os yngler *Almindelig Tejste* (Uria grylle) ret sparsomt, men dog talrigere end *Lomvien* (Uria troile). Ogsaa *Alken* (Alca torda) er Ynglefugl hos os i ringe Tal, men meget almindelig om Vinteren. *Lille Krabbedykker* (Arctica alle), der ikke er meget mere end halv saa stor som en Krikand, er ogsaa en hyppig Vintergæst ved vore Kyster.

Til Alkefamilien hører ogsaa den store, nu udryddede *Gejrfugl* (Alca impennis), hvis Vinger var saa smaa, at den ikke kunde flyve. Den var tidligere ret almindelig i det nordlige Norge, paa Færøerne og Island, men blev udryddet for omtrent Hundrede Aar siden.

Foruden de her anførte Arter af Svømmefugle forekommer flere andre af og til, men de er ligesom de her kun kort omtalte mere af ornitologisk end af jagtlig Interesse.

Vadefuglene (Grallatores)

er karakteriseret ved at have Vadeben, d. v. s. den nederste Del af Underlaaret er nøgent, skælklædt, og Mellemfoden lang. Kun undtagelsesvis er der Svømmehud mellem Tæerne.

De deles i Stornæbbede, Kortnæbbede og Tyndnæbbede Vadefugle.

S t o r n æ b b e d e V a d e f u g l e (Altinares) er storvingede Fugle af anselig Størrelse med stort, kraftigt Næb, der er betydelig længere end den øvrige Del af Hovedet. Rederne bygges i Træer og de mader Ungerne. En enkelt Art bygger dog paa Jorden.

H e j r e r n e (Herodii) omfatter flere Arter, af hvilke kun to er danske Ynglefugle.

F i s k e h e j r e n eller *Hejren* (Ardea cinerea) har en anselig Størrelse, idet dens Længde er ca. 1.3 m og Vingefanget ca. 2.0 m, men Kroppen er i Forhold hertil kun lille, ikke større end en Graaands. Den forekommer overalt i Landet og kan ikke siges at være sjælden, selv om den heller ikke er hyppig. Flugten er temmelig tung og langsom, men angribes den af en Rovfugl, viser den forbavsende hurtige og behændige Manøvrer for at undgaa Stødene. Under Flugten holder den Halsen paa en ejendommelig Maade, bøjet S-formet hen over Ryggen. Som Trækfugl kommer den her i Marts-April og bliver til September-Oktober. Trækket foregaar om Natten. Ret jævnligt overvintrer enkelte Individer. Næringen er især mindre Fisk, men ogsaa Mus, Frøer o. lgn. Som Regel yngler den kolonivis i høje Træer, helst nogenlunde nær ved Vand, Havet, Fjorde eller større Søer, og lægger 3-4 Æg. Ungerne, der først opnaar de voksnes fulde Dragt som treaarige, spredes i Juli-August.

Hejren kan gøre nogen Skade paa Fiskeriet og i Skoven, hvor den afbrækker Grene til Rede og dræber Vegetationen ved sit skarpe Skarn. Skaden er dog begge Steder ret uvæsenlig.

Nogen egentlig Jagt paa Hejren drives ikke. Ved Fiskedamme efterstræbes den og der skydes nogle Unger i Kolonierne. Kolonien siges at føle sig som en Familie. Skydes de gamle bort fra et Kuld Unger, fodres Ungerne af de øvrige gamle Hejrer. De unge Fugles Kød skal være ret velsmagende. Naturligvis skydes en saa stor og køn Fugl af de fleste Jagtudøvere, naar der er en Lejlighed. En anskudt Hejre skal behandles med nogen Forsigtighed, da den kan

hugge slemt med Næbbet og siges navnlig at rette Huggene mod Angribernes Øjne.

Den maa jages fra 1. Juli til 31. December.

Hejren er anset for at være en af de bedste Sportsfugle ved Falkejagten, og nu, da denne Jagtform er genoptaget i Udlandet, vil den maaske komme til at spille en Rolle igen. Falkejagt paa Hejrer blev i Almindelighed holdt i Juni Maaned, altsaa mens Ungerne endnu var i Reden, men Ungerne menes som sagt ikke at lide Nød, fordi Forældrene tages.

Rørdrummen (Ardea stellaris) var tidligere ret almindelig her i Landet og er, efter at være næsten helt forsvundet, i de senere Aar tiltaget en Del, selv om den nok endnu maa regnes til vore sjældne Fugle. Den opholder sig i Moser og ved Søbredder med kraftig Sivvækst og lever af Fisk, Padder, Insekter. Dens Fjerklædning er løs, saa den ser ud til at være langt større end den i Virkeligheden er. Kroppen er ikke meget større end en Krages. Om Natten er den paa Færde, men om Dagen holder den sig i Ro, ofte siddende i en ejendommelig Stilling med Hals og Næb lodret op i Luften, saa den ligner en Pæl. Dens kraftige Lokketone minder lidt om Ravnens Skrig og høres ligesom Hannens Parringsskrig, der nærmest er Brøl af en efter Fuglens Størrelse forbavsende Styrke, kun om Natten. I Modsætning til de fleste andre Stornæbbede Vadefugle lægger den sin Rede paa Jorden mellem Rør og Siv. Ægantallet er som Regel 3-5. For Jagten er den uskadelig, og den er da ogsaa fredet hele Aaret. En anskudt Rørdrum har Ord for at værge sig voldsomt og skal kunne blive farlig for Hunden.

Et Par andre Hejrearter fra det sydøstlige Europa er enkelte Gange truffet her i Landet, men ikke som Ynglefugle. *Skehejren* (Platalea leucorodia) hører trods Navnet ikke til Hejre- men til Storkefamilien.

Storkene (Pelargi) er monogame Trækfugle med meget ringe Forskel i Udseendet efter Kønnet.

Hvid Stork (Ciconia alba) er jo her i Landet en halvtam, hellig Fugl, der især lever af Frøer, Snoge, Hugorme, Fisk, Rotter, Mus, Ælg, Fugle, Harekillinger, kort sagt alt animalsk, som den kan sluge. Allerede for mere end Hundrede Aar siden hævdede tyske Jægere, at den var meget skadelig for Vildtet og skød væk paa den. Deres Eftersnakkere herhjemme udbredte Troen. Det er utvivlsomt, at den tager nogen Vildtyngel, men hvor meget det betyder vides ikke. Sikkert er det, at den kun sjældent forgriber sig paa tamme Ællinger og

Kyllinger, selv om den gaar midt imellem dem, men om der deraf kan sluttes noget om dens Skadelighed overfor Vildtet vides ikke. Enkelte Individer kan dog tage Smaakræ.

Sort Stork (C. nigra) har aldrig været talrig hos os, men er nu ved at blive sjælden. Tidligere fandtes den ogsaa ynglende i Sverige, hvor den nu vistnok er helt forsvundet. Den lever saa at sige udelukkende af værdiløse Smaafisk, Hundestejler etc. og er aldeles uskadelig for Jagten. Hvis Æggene tages nogenlunde tidligt fra Reden, lægger den et nyt Kuld i en anden Rede, men Ungerne fra dette andet Kuld naaer sjældent at blive flyvedygtige. En Dag hen i August plejer de at ligge døde under Reden. Den er meget let paavirkelig af Forandringer i Skoven i Redens Nærhed, f. Eks. Udhugning. Da en Rede, som havde været benyttet gennem Aartier, blæste ned i en voldsom Storm, kom Storkene nok om Foraaret, men de byggede ikke en ny Rede og forlod kort efter Distriktet for stedse. Storkene er totalfredede.

Kortnæbbede Vadefugle (Brevirostres) har kort, sædvanlig tykt Næb, lægger Æg paa Jorden og mader ikke Ungerne, som løber omkring straks efter Udrugningen.

Brokfuglene (Charadriidæ) er mindre Fugle med lille eller ingen Bagtaa.

Almindelig Brokfugl (Charadrius pluvialis) mangler Bagtaa. Den ynglede tidligere mange Steder i Landet, navnlig i Jylland, men er nu sjælden som Ynglefugl. Endnu træffes den i Eftersommeren og Efteraaret paa vore Marker i temmelig store Flokke, som dog langtfra kan sammenlignes med de Sværme, som fandtes for et halvt Hundrede Aar siden. Den anses som nyttig for Landbruget ved at fortære Insekter og navnlig Snegle paa Vintersæden, og nogen Skade gør den ikke. Jægeren kunde ofte ved lidt Forsigtighed, d. v. s. ved at lade som om Fuglene ikke havde den mindste Interesse for ham, gaa dem ind paa Skudhold paa Marken og ved flere Gange at gaa i Kreds uden om dem faa dem jaget saa tæt sammen, at der kunde skydes flere, ofte mange i et Skud. Naar Flokken saa rejste ved Skuddene, kom den som Regel tilbage, tidt i rasende Fart, over det Sted, de skudte Fugle laa, undertiden flere Gange, navnlig hvis nogle løb vingeskudt om, saa der kunde skydes ind i den igen. Selv brave Jægere ansaa det for fuldt tilladeligt at skyde ind i Flokken — og gør det vel endnu. Naturligvis blev mange anskudt, og det var under-

tiden en ikke helt daarlig Forretning for Hyrdedrengene at følge den Vej, Flokken havde taget, og opsamle anskudte Fugle, der efterhaanden dryssede ned. I vore Dage trykker Brokfuglene ikke saa sjældent, naar de ser Jægeren nærme sig, og skønt man nok med nogen Taalmodighed kan faa dem til at løbe omkring igen, vanskeliggør det dog de store Skud paa Jorden. Kødet er velsmagende.

Pomeransfuglen (Ch. morinellus) er noget mindre end Brokfuglen og yngler ikke hos os, men kommer her i ikke helt ringe Tal paa Foraarstrækket i Maj, navnlig i det vestlige Jylland. Paa Øerne træffes den kun undtagelsesvis, og paa Efteraarstrækket er den langtfra saa talrig som om Foraaret. Den er nu fredet om Foraaret, men tidligere blev der skudt en Del af disse smaa, særlig velsmagende Fugle. Jagten blev drevet som Brokfuglejagt.

Endnu mindre end Pomeransfuglen er de tre Arter *Præstekraver* (Ægialitis hiaticula, Æ. cantianus og Æ. minor), som er totalfredede.

Strandbrokfuglen (Squatarola helvetica) og *Viben* (Vanellus cristatus) har begge en lille Bagtaa. Strandbrokfuglen lever ved Strandbredder og kommer her kun i Træktiden. Tilbagetrækket mod Syd begynder allerede sidst i Juli.

Viben antages at være den talrigste af vore større Fugle, talrigere end Maagerne. Den er en meget behændig Flyver, som selv den hurtige Vandrefalk ikke har let ved at tage. Nogen Betydning som Jagtobjekt har den ikke og den skydes kun tilfældigt. Naar den hen paa Høsten er gaaet i Flok, er den ikke let at komme paa Skud. De unges Kød er velsmagende og Æggene anses for en Delikatesse. De indsamledes tidligere, men nu er Indsamling forbudt.

Strandskaden (Hæmatopus ostralegus) yngler almindeligt ved vore Kyster og er en smuk og livlig Fugl, der kommer her sidst i Marts og trækker bort i September. Den er ikke Genstand for megen Jagt, da Kødet ikke er velsmagende, selv om de unge nok kan spises.

De ikke totalfredede Arter af Brokfuglene maa skydes 1. August - 31. December.

Trapperne (Otididæ) er store hønseagtige Vadefugle, som opholder sig paa Marker og Stepper længere mod Syd. Kun to Arter har en sjælden Gang fundet Vej her til Landet, nemlig den anselige *Stor Trappe* (Otis tarda), der forøvrigt tidligere har ynglet i Skaane, men forlængst er udryddet, og den langt mindre *Dværgtrappe* (O. tetrix).

Vandhønsene (Rallidæ) har lange Tæer og temmelig lang Bagtaa.

Vandrixen (Rallus aquaticus) yngler ret almindeligt her i Landet, paa moseagtigt Terræn med rig Vegetation af højt Græs, Siv, Buske o. lgn. Ligesom de to følgende Arter er den talrigst i Træktiden. Næbbet er længere end Hovedet.

Vagtelkongen (Crex pratensis). Næbbet kortere end Hovedet. Ogsaa den lever paa fugtigt Terræn, men mere paa Enge end i Moser.

Plettet Sumphøne (Ortygometra porzana) opholder sig ogsaa i højt Græs etc. ved Bredden af Damme, Tørvegrave o. lgn.

Fælles for disse tre Arter er, at de er Trækfugle, lever meget skjult, løber stærkt og med stor Hurtighed for Hunden og meget nødig gaar paa Vingerne. Kødet er velsmagende.

Grønbenet Rørhøne (Gallinula chloropus) yngler almindeligt her i Landet og er tiltaget stærkt i de senere Aartier. Den er egentlig Trækfugl, som kommer temmelig sent hertil, April-Maj, og forlader os tidligt, September, men efterhaanden overvintrer her flere og flere. Som Regel udruger den to Kuld Unger aarlig, og de ældre Unger tager sig da moderligt af de yngre. — Den er uden jagtlig Betydning, da den Smule Kød, der er paa den, er slattent og ikke særlig velsmagende. Forøvrigt er det en køn og ganske uskadelig lille Fugl, hvis morsomme Bevægelser, navnlig med den stadig vippende Halestump, nok er værd at se paa.

Blishønen (Fulica atra) er den største af vore Vandhøns. Den yngler almindeligt i vore Søer og Damme og opholder sig mest i Ferskvand, men i Træktiden træffes den dog ogsaa i Saltvand. Under Fældningen kan den ikke flyve.

Den har Ord for at være meget kivagtig og siges at fordrive andre Fugle, navnlig Ænder, fra det Terræn, den kalder sit. Om det virkelig er rigtigt, er der meget delte Meninger om — der dannes jo tidt Teorier paa Enkeltiagttagelser — og nogen større Betydning i denne Henseende har den i alt Fald næppe.

Skønt den er Trækfugl overvintrer den nu i stort Tal og fører da et kummerligt Liv, hvis der indtræffer en Frostperiode, saa Vandet dækkes af Is. — Kødet er trannet, men de unge kan dog spises.

Tranerne (Gruidæ) er store højbenede Vadefugle, beslægtede med Hejrerne.

Tranen (Grus cinerea) ynglede tidligere flere Steder faatalligt her i Landet, men nu kun undtagelsesvis. Dens Yngleplads er længere mod Nord i Norge og Sverige. Paa Efteraarstrækket ses den hos os

hyppigere end om Foraaret. Den trækker i kileformede Formationer, mest om Natten, hyppigt meget højt, og dens kraftige trompetagtige Skrig har forskrækket mangen ikke naturvant Nattevandrer ved sin Kraft. Kødet er ikke særlig delikat om end spiseligt. Hos os er den totalfredet.

Tyndnæbbede Vadefugle eller *Snepper* (Debilirostres), Næbbet er smalt, blødt og bøjeligt, som Regel længere end Hovedet og hos mange Arter beklædt med en blød, følsom Hud.

Skovsneppen eller *Sneppen* (Scolopax rusticula) er af Jægerne anset som Perlen ikke alene blandt Vaderne, men blandt alle Fugle. Rusticula betyder en lille Bondepige og har ikke, som det ofte antages, noget med Fuglens rustbrune Farve at gøre. Dens svenske Navn er Morkulla, Mosepige.

Sneppen *yngler* i temmelig stort Tal i Mellemeuropa, Bayern, Württemberg, Mellem- og Nordtyskland, Belgien, men talrigst paa den skandinaviske Halvø lige til Trægrænsen, flest maaske nok i Mellemsverige, endvidere i det nordlige Rusland og Asien. Skønt den altsaa er almindelig som Ynglefugl baade Nord og Syd for Danmark, udruges der dog kun ganske faa Kuld hos os paa enkelte Steder, saaledes i Rold Skov, hvor der har ruget nogle Snepper hvert Aar, i alt Fald siden 1870 og rimeligvis ogsaa før. Den har her Fred, men forøvrigt viser det sig, at den ogsaa kan ruge paa Distrikter, hvor der drives ivrig Foraarsjagt paa den. Hvorfor den ikke ruger almindeligt hos os og ikke har gjort det i de sidste 300 Aar og maaske meget længere tilbage, vides ikke. Det vilde være af Interesse at undersøge Forholdene grundigt paa Steder (Rold Skov, Bornholm), hvor den yngler Aar efter Aar, og sammenligne dem med Lokaliteterne paa dens egentlige Ynglesteder. Der skydes næppe mange af det danske Tillæg her i Landet, fordi baade de gamle og Ungerne synes at være borte før Jagten gaar ind, enten de nu blot spredes eller trækker mod Syd forinden, og dog synes Tallet paa rugende Snepper i Rold Skov at have været nogenlunde konstant i de sidste 70 Aar.

Saa at sige alle de Snepper, der skydes hos os, er Fugle paa *Træk* til og fra Ynglestederne, der ligger længere mod Nord. Hvornaar Sneppen kommer om Foraaret, afhænger naturligvis af Vejret, men i Almindelighed begynder Foraarstrækket lige efter første Tredjedel af Marts. Er Vejrforholdene uheldige, navnlig med længe varende Vinter, kan Trækket skydes ud til eller endog efter første Uge af

April, samme Tid som det i andre Aar er helt forbi. Om Vinteren opholder Sneppen sig i Sydeuropa, Lilleasien o. s. v., ofte i Bjergegnene, hvor den ligger højere eller lavere eftersom Vejrforholdene er, men naar Temperaturen stiger til 12-15 Grader paa Vinteropholdsstedet og Vinterforholdene er gode, d. v. s. jævn Vind fra Syd eller Sydvest, bryder alle Snepperne op omtrent samtidig i samme Egn. I Gaar mange, i Dag ingen eller kun ganske faa. Trækket kan gaa meget hurtigt. Under gunstige Vejrforhold kan Fuglene fuldende Trækket paa faa Døgn, men er de ugunstige, kan det vare lige saa mange Uger. Ogsaa under gunstige Forhold er det usikkert om Snepperne falder her. Har de f. Eks. holdt Rast nær vor Sydgrænse, kan de tage Trækket til Sverige paa en Nat, altsaa flyve over Danmark. Møder de paa Trækket Taage, Regn eller Sne, navnlig Sne, kaster de sig for at afvente bedre Forhold, og de virkelig store Fald hos os indtræffer rimeligvis, naar Snepperne paa Grund af uheldige Vejrforhold har hobet sig sammen i passende Afstand fra vort Land. Vore Sneppers Vinteropholdssteder i Sydvesteuropa er meget udstrakte, og det forklarer, at Trækket kan vare fra et Par til 4-5 Uger. Forøvrigt maa det ikke glemmes, at det jo kun er en lille Del af Snepperne Millionhære, der trækker over Danmark. Norges og Nordsveriges trækker til Storbritannien, Ruslands og Asiens kommer i alt Fald ikke her, og de Snepper, som om Vinteren findes i Sydøsteuropa og Lilleasien, er ikke »danske«. »Vore« Sneppers Ynglepladser ligger i det mellemste og sydligere Sverige.

Snepperne trækker ikke i Flok, men der er grumme mange paa Vingerne samtidig. Trækket menes kun at foregaa om Natten, men paa Helgoland, hvor der kan falde mange Snepper, indtræffer de ogsaa om Dagen. Her i Landet falder Foraarstrækket især ved baade Jyllands og Øernes Østkyster, i Jylland navnlig paa Djursland og i Vendsyssel, paa Sjælland delvis i Præstø og især i Frederiksborg Amt. Paa Bornholm er Foraarstrækket svagt, skønt der hvert Aar ruger nogle Snepper paa Øen. Efteraarstrækket er mere spredt over hele Landet og falder ikke rigeligst paa de samme Steder som Foraarstrækket. Som Følge heraf hævdes ofte fejlagtigt, at der er mange flere Snepper paa Foraars- end paa Efteraarstrækket. Dette sidste, der begynder omkring Oktober, sjældent de sidste Dage i September, kan strække sig over flere Maaneder, endog til efter Jul eller helt ind i Februar, naar der er mildt Vejr paa Sommeropholdsstedet. Om Foraaret kommer Sneppen her især med sydvestlig Vind, om Efteraaret med nordlig eller nordøstlig, men iøvrigt kan der ikke gives almengyldige Regler for Trækket. Det kan blot siges, at Sneppen kan

være her hver Dag i Træktiden uden Hensyn til Vejrforholdene her, men den er her kun, naar den er her.

Skønt Snepperne er Jægernes og Gourmandernes Yndlingsfugl. ved vi dog kun forbavsende lidt om dens Biologi. Den *opholder* sig, ogsaa i Træktiden, i *Skov og Krat,* hvor saadant findes, men er der ikke Skov, slaar den sig ned i Lyng og Marehalm etc. Hvor i Skoven, den skal søges, kan heller ikke siges. Efter et gammel Ord søger den om Foraaret fugtigere Steder end om Efteraaret, og noget er der vel nok herom, men den kan et Foraar især kaste sig i de unge Graner paa knastør Bund, et andet i Ællemosernes halvvaade Sump, et tredje maaske under Birkeskovens Enebær, hvor der er Muld, medens Jorden er mosklædt og moragtig under Birkene. Maaske vælger den sit Opholdssted efter det lavere Dyrelivs Udvikling de forskellige Aar — vi ved det ikke. Ses den siddende, ikke egentlig trykkende, paa Jorden i sin sædvanlige Stilling med hængende Vinger, gør den Indtryk af at være en indolent Fugl, men dette Indtryk forandres unægteligt kraftigt, naar den kommer paa Vingerne. Med stor Fart og største Behændighed skruer den sig op mellem Grene og Kviste eller ind mellem Træerne, og saa forstaar den bedre end nogen anden dansk Fugl at dække sig bag Stammer og Buske. Endvidere har den Ord for at bevæge sig langsomt til Fods, men det er ingenlunde Tilfældet. Dens Løb eller Gang minder om Vibens, en halv Snes raske Skridt og saa et lille Ophold, gentaget Gang paa Gang. Har den fundet et godt Fodersted, hvor den med sit lange Næb kan bore efter Insekter, Larver og vel ogsaa Orme, er Bevægelserne langsomme, men er Stedet tømt, piler den med stadige Afbrydelser omkring efter en anden god Plads, dog indenfor en ret snæver Omkreds. Ogsaa om Dagen søger den Føde, men det er sjældent at se en ikke opjaget Sneppe flyvende om Dagen. Rimeligvis kan den fra Luften paa Morgen- og vel ogsaa paa Aftentrækket finde de Steder, hvor der er mest Føde. I en lille Stump Krat af Asp, Enebær etc. ude i en Hede, men kun et Par Hundrede Meter fra en større Skov, var der et Foraar hver Dag Snepper, flere Gange 5-6, skønt hele Krattet ikke var en halv Hektar, men i de følgende Aar blev der ikke set en Sneppe her. Saa kom der atter et Aar, hvor der stadig var Snepper i Krattet. Og saaledes blev det ved i 20 Aar.

Om *Aftenen trækker* Sneppen, i Foraarstiden paa Parringstræk, om Efteraaret rimeligvis for at søge Føde. Parringstrækket begynder kort efter Solnedgang, undertiden før Solen er nede, og varer lige til Mørket, altsaa en god Halvtimestid. Snepperne flyver da omkring langs Tykningerne, ikke inde i Skoven mellem Stammerne, men over

aabne Pladser, og de kommer jævnligt tilbage til samme Sted. Under Trækket høres Fuglenes bekendte Lyd, især den saakaldte Knorten, men ogsaa dens Pisten, navnlig naar der er to eller tre i Følge. Det antages, at det er Hannen, der knorter eller murker, som det ogsaa kaldes, og Hunnen der pister, en skarp, metalklingende Lyd. Gennem lange Tider har Jægerne hævdet, at Knortelyden fremkom gennem Indsugning og Udstødning af Luft gennem Endetarmen, men det er ikke rigtigt. At det ikke er Hunnen alene, der pister, er vistnok ogsaa sikkert. To Kuld halvvoksne Sneppeunger, der med et Par Aars Mellemrum blev iagttaget under gammel Bøgeskov, trykkede saa stærkt, at de lod sig tage med Haanden en for en. Alle Ungerne pistede, da de blev taget op, og de har vel næppe alle 4 + 3 været Hunner, skønt det naturligvis ikke vides. Ogsaa Moderfuglen trykkede i begge Tilfælde meget stærkt uden dog at lade sig tage. Paa Parringstrækket om Foraaret flyver Sneppen snart saa langsomt og tungt, at selv en øvet Iagttager undertiden forveksler den med en Ugle, snart med voldsom Fart, navnlig naar der er to sammen. Paa Efteraarets Aftentræk, der som Regel er ganske kortvarigt og ikke som Foraarets gaar rundt omkring, er Fuglen stum og Farten næsten altid stærk. Undertiden kan Sneppen, naar den rejser for Hunden, udstøde en klukkende Lyd, der minder om Urhønens Klukken, blot svagere, og en nedskudt Sneppe kan klage omtrent som en Hare, idet den tages med Haanden. — Morgentrækket er baade For- og Efteraar omtrent som Aftentrækket, dog ganske kortvarigt, om Foraaret kun 5-10 Minutter.

Sneppen er utvivlsomt polygam og kun Hunnen ruger. Fuld Sikkerhed for, at den ikke er monogam, haves maaske ikke, men der ses altid kun een gammel Fugl med *Ungerne,* og de gamle Fugle, der er skudt fra Ungerne, har altid været Hunner. Reden findes altid paa Jorden, og Rugetiden for de 4 Æg er 17-18 Døgn. Det første Kuld er som Regel hos os udruget sidst i April, først i Maj, og Ungerne vokser meget hurtigt til. Paa en halv Snes Dage var de nyfødte Ungers Vægt efter en svensk Undersøgelse steget fra ca. 20 til ca. 100 Gram — den udvoksede Fugl vejer ca. 300 Gram — og Ungerne kunde da flyve et godt Stykke. Da de var en Maaned gamle, kunde de ved Opflyvningen ikke skelnes fra de gamle. Normalt udruges hos os to Kuld om Aaret.

Jægerne skelner mellem den mere rødlige og mindre Tornsneppe og de større, lysere farvede Uglehoveder eller Afrikanere, som kommer sidst om Foraaret. Det er dog samme Art, og der vides ikke noget

nærmere om Grunden til Forskellighederne. Vore Snepper overvintrer iøvrigt ikke i Afrika.

Sneppejagten og navnlig Foraarsjagten er meget yndet. Det er en virkelig vild Fugl, der jages, ikke en opdrættet, og den er saa lunefuld, i Dag her, i Morgen maaske langt udenfor Landets Grænser, i hele sidste Uge ikke en Fugl, i Dag Skoven fuld af Snepper, et Udtryk, der dog ikke skal tages altfor bogstaveligt. Kan der paa et jævnt godt Terræn ses en halv eller hel Snes Snepper paa en Dag, er Skoven fyldt. Jægeren sætter Pris paa denne Lunefuldhed, som jo kan bringe mange Overraskelser, og hertil kommer, at Fuglen med de douce Farver er meget smuk, meget snedig og vanskelig at skyde. Det er for de fleste en Nydelse at færdes i Skoven i Foraarstiden med det vekslende Vejrlig og de daglige Smaaforandringer i Vegetationen og Dyrelivet. Og saa smager de Snepper, man køber, ganske vist godt, men de, der er ude fra ens egen Skov bedre, og de, man selv har skudt, allerbedst.

De fleste Snepper skydes for Hund. Skuddet er ofte vanskeligt, fordi Sneppen forstaar at benytte sig af enhver Dækning og komme frem paa det for Jægeren mest uheldige Sted. Sneppejagten stiller i det hele store Krav til Udøverens Udholdenhed, Taalmodighed, Skydefærdighed og ogsaa til Viden om Fuglens Vaner, Terrænet, o. s. v. Sneppen flyver ikke langt efter at være jaget op, men den kan blive meget forsigtig, lette lydløst og kaste sig igen paa uanede Steder. Færten er kraftig. Bedst er det at være to Jægere, men flere er af det onde ved Søgejagt. Der maa vises den største Forsigtighed med Skydningen. Sneppen flyver lavt, den opholder sig i Opvækst og Krat, som kan skjule Jagtkammeraten, og den kommer jævnligt ud paa Steder, hvor den ikke er ventet. Der maa derfor stadig være Forbindelse mellem Jægerne. Hunden, som jo heller ikke kan ses i Tykningerne, faar en lille Klokke i Halsbaandet, saa man altid kan høre, hvor den er og vide, hvor man skal søge hen, naar Klokken bliver stille, fordi der er Stand. Det anbefales stærkt at bruge smaa Hagl til Snepper, Nr. 8-10 ($2^1/_4$-$1^3/_4$ mm), fordi Skuddene i Reglen ikke er lange og Fuglen ofte er skjult af Kviste og Grene, idet de afgives. Netop dette opfordrer til at bruge større Hagl, da de slaar bedre gennem Forhindringerne og endda har Kraft nok til at trænge ind i Fuglen. Hagl Nr. 6 ($2^3/_4$ mm) vil gennemgaaende give flere Snepper paa Tasken end smaa.

Sneppejagt giver Anledning til mange usikre Skud, men Anskydning er dog ikke særlig hyppig, da Sneppen er meget lidt skudstærk.

Den kan schweisse meget stærkt fra et enkelt Hagl, saa stærkt, at dens Vej gennem Luften undertiden paa Sne kan følges gennem Schweissdraaberne. En anskudt Sneppe afmagres forbavsende hurtigt til det bare ingenting.

Paa Steder, hvor der falder mange Snepper, holdes der undertiden Klapjagt paa dem om Foraaret, — der tages smaa Saater og maa helst være Skytter mellem Klapperne — og ved Efteraarsjagterne skydes en Del. Tidligere blev der skudt Snepper paa Træk om Foraaret, men den nugældende Jagtlov har forbudt denne prægtige, stemningsfulde Anstandsjagt, som jo først kan finde Sted ved og efter Solnedgang. Der blev ofte Lejlighed til at gøre Iagttagelser over Dyrelivet i Almindelighed og Sneppens Vaner i Særdeleshed i disse Skumringstimer. Ogsaa om dens Snedighed blev Jægeren overbevist. Enhver, der har staaet nogenlunde ofte paa Sneppetræk, har sikkert set Sneppen komme murkende hen langs de unge Graner, klart synlig mod den lyse Vesthimmel, og saa i det Øjeblik, den fik Øje paa Jægeren, i en lynsnar Hvirvel kaste sig ned mod Jorden, saa den ikke kunde ses mod Granernes mørke Baggrund. Som Grund for Forbudet er anført, at Sneppen jo trækker ved Skov og Krat, saa Anstandsjægeren fristes til at skyde paa andet Vildt efter Solnedgang, og den Forklaring har Jægerne ladet sig nøje med. Andet Vildt er jo paa faa Undtagelser nær fredet om Foraaret, ingen staar paa Sneppetræk om Efteraaret, fordi der da ikke er noget egentligt Træk, og f. Eks. Gæs, der maa skydes efter Solnedgang, trækker jo ogsaa over Skovene. Fristelsen til at skyde andet Vildt er vel lige stor enten man staar paa Gaase- eller Sneppetræk. Mangen Jæger har skudt Gæs paa Sneppetræk om Foraaret.

Sneppen maa nu jages 24. September - 7. April. Hvorfor Jagten gaar ind 24. September og ikke sammen med Hønsejagten 18. September eller sammen med Jagten paa andet Skovvildt 1. Oktober, er ikke let forstaaeligt. Vore faa ynglende Snepper og deres Unger har forladt Udrugningsstedet før 18. September og Trækket fra Nord begynder kun ganske undtagelsesvis i de sidste Dage af September. — Tidligere, da Sneppen først var fredet fra 15. April, blev omtrent $^3/_5$ af de Snepper, der nedlægges her i Landet, skudt om Foraaret. Det hænder som sagt undertiden, at Trækket ikke begynder før ind i April, stundom endog først efter 7. April. Mange Jægere, paa hvis Terræn der ikke falder Snepper om Foraaret, ønsker Foraarsjagten helt forbudt, og egentlig er Tanken jo tiltalende, men Foraarsjagten er endnu mere tiltalende, og Sneppen aftager absolut ikke i Tal hos os, tværtimod. Man har ment, den vilde blive almindelig Ynglefugl

her i Landet, hvis den ikke blev jaget om Foraaret, idet de hos os udrugede Fugle skulde vende tilbage til Barndomshjemmet og yngle der. Denne Teori er imidlertid ikke blevet bekræftet i Praksis. Sneppen jages i en stor Del af vore Skove ikke om Foraaret og er ikke blevet det gennem mange Aar, saa den har haft Plads nok til at yngle. De faa Kuld, der hvert Aar udruges i Rold Skov, er ikke blevet forøget gennem 60 Aar, skønt der ikke jages om Foraaret. Og forbydes Foraarsjagten, vil Efteraarsjagten maaske blive drevet med større Iver, og de, der skydes om Efteraaret faar jo heller ikke Unger. Og endelig betyder de faa Tusinde Snepper, der skydes hos os, kun meget lidt mod de Titusinder, der skydes i andre Lande og paa Vinteropholdsstederne. I Tyskland drives Foraarsjagten med stor Iver og dog yngler Sneppen langt talrigere der end hos os.

For Hund skydes omtrent *lige mange Hanner og Hunner.* En tysk Undersøgelse af 354 Snepper, skudt for Hund, viste 52,5 pCt. Hanner og 47,5 pCt. Hunner. En anden Undersøgelse af 137 Snepper, skudt paa Aftentræk, gav 83 pCt. Hanner. Da Sneppen utvivlsomt er polygam, maa de, der troer paa det gavnlige i Formindskelse af Hannernes Tal, holde paa, at Skydning paa Træk er af det gode.

Hvor mange Snepper, der skydes aarligt her i Landet, vides ikke. Omkring 1880 var Tallet ca. 3.000 og fra nyere Tid er gættet paa 4.000, 8.000 og op til 10.000 uden at Grundlaget herfor er anført. Rimeligvis ligger det rigtige Tal, der iøvrigt svinger stærkt fra Aar til Aar, midt imellem, altsaa ved 5-6.000, vel nok snarere under end over.

Danmark er vist det Land i Europa, hvor der skydes flest Snepper i Forhold til Skovarealet, nemlig — før 1931 — en for omtrent hver 0,8 km^2 Skov. Vort Skovareal er jo lille i Forhold til andre Landes, og Snepperne samles i det. I Bulgarien skydes en for hver 1,3, i det tidligere Czekoslovaki en for hver 3 og i Tyskland en for hver 4 km^2 Skov.

Sneppen anses for vor mest velsmagende Fugl, skønt Krikanden og Enkeltbekkasinen maaske nok kan maale sig med den. Dens Tilberedning med Sneppebrød etc. hører ind under Husholdningskunsten. — Tidligere brugtes den lille stive Fjer, Penselfjeren, som Sneppen og forøvrigt ogsaa andre Vadefugle har siddende over første Svingfjer, af Kunstmalerne til særlig fine Streger. I vore Dage er Penselfjeren kun Jagttrofæ for Jægeren.

Bekkasinerne (Gallinago) opholder sig paa sumpet eller vaadt Terræn og er Trækfugle. Der forekommer hos os tre Arter.

Tredækkeren (Gallinago major) har tidligere ynglet almindeligt her i Landet, men er nu næsten forsvundet som Ynglefugl, hvis den i det hele yngler her mere. Et Minde om dens Ynglen har vi fremdeles i Jagtlovens § 39, som fastsætter større Straf for ulovlig Nedlæggelse af Bekkasiner paa Skoggerpladser. Iøvrigt havde Tredækkerens »Skogren« næppe noget med Formeringen at gøre. Det var vistnok kun selskabelig Underholdning, som fortsattes længe efter Parringstiden. Tredækkeren er i det hele selskabeligt anlagt og træffes som oftest flere sammen.

Dens *Ynglesteder* ligger nu især længere mod Nord, Skandinavien, Rusland, men den yngler dog ogsaa i Holland, Polen o. a. St., medens den ligesom hos os omtrent er forsvundet fra det nordlige Tyskland udenfor Træktiderne.

Den kommer hos os paa *Foraarstrækket* sidst i April, først i Maj. Foraarstrækket er kortvarigt. Hen imod Midten af August vender den tilbage paa Efteraarstrækket, og den har da ikke saa stort Hastværk, men i Almindelighed varer Trækket dog ikke stort over en Maanedstid og knap nok det. For blot 50 Aar siden kom den i stort Tal, og endnu tidligere var den saa talrig, at »Kærene var brolagt med Tredækkere«. Da to jydske Herremænd for 70-80 Aar siden kom op at toppes om, hvis Skytte der var den dygtigste, anstillede de en Dag en Kapskydning paa Tredækkere mellem dem. Den tabende skød sit første Fejlskud, da han havde godt 50 Fugle paa Tasken, medens den anden naaede en halv Snes Stykker flere, før han skød fejl. Den har kun ynglet sjældent paa Øerne og ogsaa i Træktiden har den altid været langt mindre talrig her end i Jylland. Nu skydes der ikke mange, selv om den nok stadig træffes i Træktiden i de jydske Kær. Grunden til dens Aftagen menes at være Opdyrkningen af Kærstrækningerne og antagelig de dermed følgende Forandringer i det lavere Dyreliv. — De 4 Æg udruges i Løbet af 17-18 Døgn og der lægges kun et Kuld aarlig.

Dobbeltbekkasinen (G. media) er lidt mindre end Tredækkeren. En stor Dobbelt kan forveksles med en lille Tredækker, skønt Farven navnlig paa Brystet er noget forskellig, men de kan let skelnes, idet Tredækkeren har 16, den dobbelte 14 Styrefjer i Halen. Desuden er Tredækkerens Næb lidt kortere end Dobbeltbekkasinens, men der kan være betydelig Forskel paa Næblængden hos de forskellige Individer. Den dobbelte har en meget stor Udbredelse, og

den *yngler* endnu ret almindeligt hos os, dog langtfra saa talrigt som tidligere, men i Træktiden kan der endnu paa Steder, som tiltaler den, være mange. Den foretrækker mere vaade Arealer end Tredækkeren, Moser, gamle Tørvegrave, Enge og Kær med Sjapvand. Foraarstrækket kommer først i April, og snart efter høres Hannens Parringslyd, der minder noget om en Geds Brægen — Fuglen kaldes da ogsaa Himmelged — og fremkaldes ved at den i ret stor Højde styrter sig skraat nedad med udspærrede Halefjer, som sættes i vibrerende Bevægelse ved Lufttrykket. Lyden skal være gengivet paa udstoppede Fugle, som ved mekanisk Kraft bragtes til at styrte i de rette Buer, men naturligvis har mangen Jægersmand hævdet, at han ogsaa har hørt Lyden fra siddende Bekkasiner. Jægerne hører saa meget. Ogsaa den lægger 4 Æg og skal kunne have to Kuld aarlig, skønt det vist ikke er almindeligt.

Den enkelte Bekkasin (G. gallinula), ogsaa kaldet Bukken eller den stumme Bekkasin, er ikke støre i Krop end en Lærke og kan ikke forveksles med nogen af de to andre Arter. Den yngler ikke hos os, men talrigt længere mod Nord og navnlig mod Nordøst. Paa Trækket, der om Efteraaret begynder senere end for de to andre Arter, midt i September eller saa, kan der være mange. Den bliver her, ligesom den dobbelte, til Frosten begynder.

Jagten paa Bekkasiner er lidt forskellig efter Arten. Tredækkeren og Enkeltbekkasinen trykker stærkt og kan ikke jages uden Hund, medens den dobbelte er mere let. Tredækkeren flyver langsommere end den dobbelte, som Regel lavt og lige ud uden Snirkler og Sving, rejser næsten altid uden Lyd, undertiden dog med en temmelig lav gnaven Kvækken, der minder svagt om Krikandens Rabben, og kaster sig snart igen, oftest indenfor et Par Hundrede Meter, jævnligt længe før. Som oftest ligger der flere sammen, og de rejser ikke for Skuddene. I det hele er Tredækkeren ikke let at faa paa Vingerne, idet den bliver ved at løbe rundt for Hunden paa en mindre Plads. Den er om Efteraaret meget fed, saa fed, at Huden paa Brystet jævnligt sprænges ved at den falder mod Jorden. Kødet er velsmagende, men særlig fede Individer kan smage trannet.

Den dobbelte Bekkasin holder ofte ikke for Hunden — de unge Fugle først paa Sæsonen undtaget — og man faar flest Skud ved at lade Hunden gaa hinter og selv rejse Fuglene. Idet den flyver op, udstøder den et kraftigt Skrig, der lyder noget i Retning af Ætsch-Ætsch, og i meget hurtig Flugt og med Volter og Sving fjerner den sig, saa Jægeren skal skynde sig, hvis han vil have Bud med. Og

han maa ikke glemme at holde godt foran eller, ved Bagskud, over Fuglen. Under den første Flugt, der altid er lav, kaster Fuglen sig især ud og ind, ikke op og ned, men naar den er uden for Skudvidde, hæver den sig temmelig højt og efter nogle Minutters Flyvning lader den sig helt oppe fra Skyerne dumpe ned som en Sten paa et passende Sted. Gaar man til den igen straks, plejer den ikke at holde. Jagten paa den dobbelte Bekkasin er virkelig Skydesport og der skydes meget fejl til den. Fuglen er ganske vist ikke stor, men den er meget velsmagende.

Den lille Enkeltbekkasin holder meget stærkt for Hund, har en regelmæssig, dog lidt vaklende, Flugt, og kaster sig meget hurtigt igen, stundom endnu indenfor Skudvidde, hvis der er skudt fejl til den. Egentlig er den let at skyde og dog skydes der meget fejl til den, navnlig hvis der skydes baade til dobbelte og enkelte, fordi Jægeren da ikke giver sig Tid til at lade den trække ud. Den opholder sig meget i tilgroede Tørvegrave etc., saa Jagten kan være lidt besværlig, da Bunden, der kan bære Bekkasinen, ikke er lige saa sikker for Jæger og Hund.

Bekkasinerne skydes med smaa Hagl, ofte med Dunst. I det lange Løb vil dog Hagl Nr. 8 (2 mm) vistnok give det største Udbytte.

R y l e r n e (Tringa) er smaa, meget selskabelige Sneppefugle, de største omtrent paa Størrelse med en Solsort, de mindste med en Spurv, alle Arter Trækfugle.

Almindelig Ryle (Tringa cinclus) yngler almindeligt paa vore Strandenge, men den har dog især sine Redesteder længere mod Nord. Den er paa Størrelse med en Lærke. Navnlig paa Efteraarstrækket samles den i store Flokke, der kan tælle Tusinder af Individer, ved vore Kyster.

Krumnæbbet Ryle (T. subarquata), der ogsaa er af Lærkens Størrelse, og *Sortegraa Ryle* (T. maritima), der er lidt større, yngler højt mod Nord og har ligesom de to foregaaende lidt krumt Næb. *Islandsk Ryle* (T. canutus) er den største af vore Ryler, lidt større end en Solsort, og har ligesom den lille *Dværgryle* (T. minuta) lige Næb. Begge yngler i det nordligste Europa og Asien.

Foraarstrækket falder i April-Maj, og i August-September er Rylerne meget talrige ved vore Kyster. Nogen egentlig Jagt paa den drives vel ikke, men en Del skydes dog, naar der er Lejlighed til et »godt Skud« ind i en tæt sammenpakket Flok. Da der skydes paa dem med smaa Hagl, gaar mange naturligvis anskudt bort. Skal der skydes ind i en Flok, bør der bruges store Hagl, saa Flertallet af de ramte falder. Maaske betyder Anskydning dog ikke saa meget som

det almindeligt antages, da de større Maager hurtigt opdager de anskudte og sluger dem levende.

De er alle velsmagende.

K l i r e r n e (Totanus) omfatter en Del forskellige Arter, der alle lever ved Ferskvands- eller Strandbredder og er Trækfugle, som kommer her sidst i April eller først i Maj og atter gaar mod Syd i August-September.

Muddersneppen (Totanus hypoleucus), der er paa Størrelse med en Lærke, yngler i ringe Tal ved vore Ferskvandsbredder, men iøvrigt baade hos vore sydlige og nordlige Naboer. Allerede hen i Juli træffes den i Smaaflokke ved vore Søbredder. — *Rødben* (T. calidris) er noget større end Dobbeltbekkasinen og yngler mange Steder i Landet, mest paa Strandenge, men Tallet stiger stærkt under Efteraarstrækket. Den er meget ængstelig for Rede og Yngel og omkredser skrigende Fredsforstyrrerne, medens den udenfor Yngletiden er ret sky. — *Svalesneppen* eller *Graabenet Klire* (T. ochropus), paa Størrelse med en Drossel og let kendelig paa den snehvide Hale, er mindre almindelig som Ynglefugl, men ses jævnligt i Træktiden, navnlig ved mudrede Steder, Tørvegrave o. lign. — *Tinksmeden* (T. glareola), ogsaa en mindre Art, yngler noget talrigere end foregaaende, navnlig i Jylland. — *Grønbenet Klire* eller *Grønben* (T. glottis), den største af vore Arter, har Næbbet lidt opadbøjet fra Midten, yngler sjældent hos os og er ligesom *Sortegraa Klire* (T. fuscus), der ikke yngler her, en mere nordisk Art.

Alle Klirerne er talrigst paa Efteraarstrækket, der begynder tidligt, for nogle Arter allerede sidst i Juli. Større jagtlig Interesse har de ikke, mest vel nok Rødbenet Klire. De smaa Arter er for smaa til at ofre et Skud paa, og af de store er den velsmagende Sortegraa Klire ikke særlig talrig, medens Grønbenen ikke smager godt og nærmest er uspiselig. De skydes paa Trækket Morgen og Aften, ved Snigjagt, ved at kalde dem nær gennem Efterligning af deres Fløjt eller ved Hjælp af Lokkefugle.

Et Par smaa nordiske Vadere, som træffes hos os i Træktiden, nemlig *Brednæbbet Kærløber* (Limicola pygmæa), der er paa Størrelse med en Spurv og *Sandløberen* (Calidris arenaria), der er lidt større, er alene paa Grund af deres ringe Størrelse uden jagtlig Interesse.

B r u s h a n e n (Machetes pugnax) er kendt ved de Kamplege, de opfører i Parringstiden. Hannen er betydeligt større end Hunnen. I Parringstiden fremkommer der hos Hannen smaa røde Vorter paa Forhovedet og paa hver Side af Baghovedet vokser der nogle lange

Fjer frem, som efterhaanden omgiver Hoved og Hals med en Fjerkrave, der er forskelligt farvet hos snart sagt hvert Individ. De samles paa bestemte Pladser og her udfægter Hannerne drabelige Kampe ved at støde Næbbet ind i Modstanderens Krave. Nogen Fortræd gør de ikke hinanden. Hunnen er paa Størrelse med en Drossel, Hannen med en Misteldrossel. Det er en Trækfugl. Hannen kommer i første Del af April, Hunnen et Par Uger senere. Den yngler adskillige Steder hos os. Kødet er velsmagende. Ved Midsommertid fældes Kraven.

Kobbersnepper (Limosa) lever om Sommeren i Moser og Kær, helst i Havets Nærhed, i Træktiden ved Kysterne. I Parringsdragten er det rustrøde især fremherskende i Farven, medens de i Vinterdragt er mere eller mindre graa, dog i begge Dragter med hvid eller delvis hvid Hale. Nogen iøjnefaldende Farveforskel paa Han og Hun er der ikke, men Hunnen er noget større end Hannen.

Sorthalet Kobbersneppe (Limosa ægocephala), der er paa Størrelse med den lille Regnspove, yngler ret sparsomt hos os, navnlig i Jylland, og er heller ikke talrig paa Nedtrækket fra de nordligere Ynglesteder. Halens yderste Halvdel er sort. Den ynglede tidligere paa Øland og Gotland, men er nu udryddet der.

Rødbrun Kobbersneppe (L. Lapponica) er en mere nordisk Art, noget mindre end foregaaende. Den kan paa sine Steder være meget talrig i Træktiden, men yngler ikke her. Efteraarstrækket begynder tidligt, sidst i Juli, for begge Arter, men flest er her i August-September, navnlig i Jylland. De jages paa det daglige Træk, ved Snigjagt og med Lokkefugle.

Klyden (Recurvirostra avocetta) er en temmelig stor, smuk Fugl, rent hvid med Undtagelse af Hætten, en Del af Halsryggen og Vingerne, der er sorte. Den har temmelig langt, kraftigt opadbøjet Næb. Tidligere ynglede den adskillige Steder her i Landet, men gennem Efterstræbelserne var den efterhaanden blevet temmelig sjælden. Efter at den i 1922 blev totalfredet er den tiltaget noget, men endnu findes dog næppe saa store Ynglekolonier som for blot 60-70 Aar siden, da der flere Steder kunde tælles op til et halvt Hundrede ynglende Par i en Koloni. Totalfredet.

Regnspoverne (Numenius) har langt, nedad buet Næb og hører til vore største Sneppefugle.

Stor Regnspove (Numenius arquata), den største af vore Sneppefugle, yngler her i Landet i meget ringe Tal og vistnok kun i Jylland, men er ret talrig ved vore Kyster, paa Marker, Enge og.

Heder i Træktiderne. Ynglestederne er længere mod Nord, Sverige, Norge, Finland, Rusland. Foraarstrækket falder i April, og allerede sidst i Juni er de første tilbage igen paa Træk mod Syd. Det menes at være Hunnerne, som efter at have lagt og udruget Æggene overlader Ungerne til Hannernes Omsorg og drager til sydligere Egne. Muligvis er det dog unge, endnu uparrede Fugle. Tilbagetrækket foregaar meget langsomt og Spoverne bliver her til ind i Oktober. I August og September følger først Hannerne og saa Ungerne efter Hunnerne. Dagen tilbringer de mere eller mindre langt inde i Landet, Natten mest ved Strand- eller Søbredder. — I de senere Aar drives ivrig *Jagt* paa Spoverne. I visse Henseender er det en sky og forsigtig Fugl, men baade gamle og unge kan ofte lokkes indenfor Skudvidde ved at efterligne deres smukke, lidt melankolske Fløjten, man kan gaa til dem bag en udgaaet, helt gennemsigtig Busk og i Tusmørke er de heller ikke vanskelige at komme nær. De færdes mest i ikke særlig store Flokke, og skydes eller navnlig vingeskydes en Fugl, kommer Flokken tilbage over den og vedbliver undertiden med at komme, navnlig hvis deres Fløjten efterlignes, saa den kan skydes ned til sidste Fugl. Ogsaa naar Hunden sendes ud for at apportere, kommer Flokken tidt tilbage. Paa aabent Terræn er den derimod sky. De fleste skydes vistnok for Lokkefugle ved Strandbredder, Bærsteder i Heden eller andre Steder, som de trækker til. Endelig kan de skydes paa Trækket til Overnatningspladserne, men Spoven er ingen Svømmefugl og maa altsaa ikke skydes efter Solnedgang. De er skudstærke og kræver temmelig store Hagl, Nr. 4 eller 5 ($3^1/_4$, 3 mm).

Den lille Regnspove (N. phæopus) yngler længere mod Nord og kommer her kun paa Trækket i Maj og August-September. Den opholder sig mere end Storspoven ved Kysterne.

Spoverne maa efter Jagtloven jages 1. Juli - 31. December, men er indtil 1940 fredet i Juli Maaned, navnlig fordi man frygter, at Jagten i Juli skal forstyrre andre Fugles Yngel. Da der ikke bruges Hund til Spovejagt, er denne Frygt dog ikke stærkt begrundet, selv om Skuddene nok kan skræmme noget.

Et Par smaa Svømmesnepper fra det høje Nord, *Odinshanen* (Phalaropus hyperboreus), paa Størrelse med en Lærke, og *Thorshanen* (Ph. fulicarius), saa stor som en Stær, træffes af og til her i Landet om Vinteren. De opholder sig mest i eller ved Saltvand og svømmer fortrinligt, da de har Lappefødder.

Til de totalfredede Vadefugle hører ogsaa *Stenvenderen* (Strep-

silas interpres), der er paa Størrelse med en Solsort eller lidt større. De, der ikke har særlige Jagttider, maa skydes 1. August - 31. December.

Skrigefugle (Clamatores)

omfatter Mursvalerne, med hvilke Natravnen er beslægtet, Kolibrierne, Isfuglene og Duerne. De adskiller sig fra Sangfuglene ved at Bagtaaen, der er temmelig lille, ikke kan bevæges og ved at mangle Sangmuskler.

D u e r n e (Columbidæ) har temmelig kort Næb, som er blødt og kun i Spidsen har fast Hornbeklædning.

R i n g d u e n (Columba palumbus) almindeligt men urigtigt kaldet Skovduen, er den største af vore to eller maaske tre Arter. Den gaar temmelig højt mod Nord, til Midtsverige, er Trækfugl i Nord- og Mellemeuropa, Standfugl i Sydfrankrig, kommer hertil i Marts og bliver til langt hen i Oktober, men overvintrer i Aar med rigelig Olden, ofte samlet i store Flokke. Han og Hun er omtrent ens, Hunnen dog lidt mindre og med mindre stærke Farver og mindre Halsplet end Hannen. De unge Fugle mangler Halspletten, Ringen, der dog ikke er en Ring, men en halvmaaneformet hvid Plet paa begge Sider af Halsen, og de har ikke den grønne Glans paa Baghalsen. Farverne er i det hele blegere.

Ringduen foretrækker Naaleskov, men har dog ogsaa sin skrøbelige Rede med de to Æg i Løvskov. Som Regel udruger den to Kuld aarlig, ofte tre, undertiden vistnok fire og kan træffes med næsten flyvedygtige Unger fra først i April til langt hen i September. Den tager især Planteføde, Korn, Frø af alle Slags, Agern, Bog, Spirer, fine Blade, men ogsaa Insekter o. s. v. og findes nu overalt i vore Skove og de Plantager, hvor Træerne har naaet nogenlunde Højde, men Føden søger den især paa Marken undtagen i Vintertiden, da den lever af Olden. Den er tiltaget meget stærkt i de sidste 30-40 Aar og Grunden hertil antages at være Rovfuglenes aftagende Tal. I Frankrig blev den ved Aarhundredets Begyndelse saa talrig, at den blev gjort fredløs. Den har meget regelmæssige Vaner, søger Føde paa bestemte Tider af Dagen, drikker, naar den har ædt sig mæt, og hviler derpaa til den atter, næsten paa Klokkeslet, føler sig sulten.

Uskadelig er den ikke. Den falder paa den modne Sæd, navnlig Ærter, Boghvede og Hvede, men ogsaa paa Byg og Rug, og i Skoven kan dens store Flokke opsamle næsten al den nedfaldne Bog, ogsaa paa de Arealer, der er bestemt til Selvforyngelser. Udenfor disse er det jo ligegyldigt om den tager Bogene eller ej. I Kroen paa en skudt Due er fundet 89 spiredygtige Bog, hos en anden 1702 spiredygtige Granfrø. Paa den anden Side kan den ogsaa gøre nogen Nytte ved at fortære Insekter. I Kroen af en Due er fundet mellem 700 og 800 Pupper af en talrigt forekommende for Skovtræerne skadelig Vikler. Naar Duerne i gode Oldenaar overvintrer i større Tal og der indtræffer en Sneperiode, kan de falde slemt paa Havernes Kaal, navnlig Grønkaal — Kødet faar da en ubehagelig Kaalsmag — paa Frøkulturer o. lign., og derved gøre en Del Skade.

Det er en sky og forsigtig Fugl, der dog i de senere Aar optræder som halvtam i Byerne, hvor den har slaaet sig ned, ikke alene i Parkerne og de store Haver, men ogsaa i enkeltstaaende større Træer. Ogsaa de virkelig vilde Duer kan blive meget fortrolige, naar de mærker, de har Fred. Forsøg paa at tæmme den og holde den i Dueslag er ikke lykkedes, men ved at give den Fred, kan den let bringes til at søge Føde paa de tamme Duers Foderpladser, i alt Fald paa en Tid af Aaret.

Jagten paa den er især Snigjagt og Anstandsjagt ved de Steder, hvor den trækker hen for at æde eller drikke. Den sætter megen Pris paa Salt og paa visse Urters aromatiske Frø, f. Eks. Anis (Pimpinella) eller Fenikel og kan lokkes til Steder, hvor der udlægges Ler, blandet med Salt og Frø af saadanne Planter. Snigjagten kan være god Sport, fordi det ikke er let at komme den paa Skudhold og fordi Skuddet ofte er vanskeligt, naar den svinger ud fra et Træ i meget hurtig Flugt. Undertiden kan der skydes en Del, naar de piller endnu ikke nedfaldne Agern af Træerne. Jagten drives med ret stor Iver, vel sagtens ogsaa fordi det er en vild, ikke opdrættet Fugl.

Af Fjender har den blandt Pattedyrene egentlig kun Maaren, der dog ikke tager mange voksne Individer, men kan plyndre Rederne, og Egernet, der faar Skyld for at tage Æggene. Dens stærkeste Efterstræber er dog Hønsehøgen, som paa Steder for en stor Del lever af Duer. Undertiden angribes de af Vortesyge. — De maa jages fra 1. August, da mange iøvrigt endnu har smaa Unger, til 31. December og desuden, hvor de gør Skade i Frøkulturer.

H u l d u e n (C. oenas), der har sit Navn af, at den yngler i hule Træer, er noget mindre end Ringduen og mangler dennes hvide Plet paa Vingerne og Halsen. Det er egentlig den, der hedder Skovduen.

Den yngler kun faatalligt hos os, men er paa Steder ret talrig i Træktiden. I Modsætning til Ringduen yngler den i Fangenskab og parrer sig med de tamme Duer. Som Trækfugl kommer den lidt senere og forlader os lidt tidligere end Ringduen og overvintrer ikke. Den har tidligere været noget mere almindelig end nu, da de hule Træer, som den kræver til Redested, forsvinder mere og mere i Skovene, saa den mangler Boliger, men forøvrigt bygger den villigt i Redekasser. Den jages som Ringduen og maa skydes paa samme Tid som denne.

Turteldue n (Turtur auritus), der ikke er meget større end en Solsort, hører hjemme længere mod Syd og træffes sjældent hos os. Det er paastaaet, at den yngler i Sønderjylland, men Beviserne herfor er usikre. Totalfredet.

Den tamme Turteldue stammer fra en asiatisk Art, Turtur risoria, medens Stamformen til den tamme Due er *Klippeduen* (Columba livia), der lever ved Færøernes, Englands, Middelhavets Kyster og yngler i Klippehuler.

Sangfuglene (Oscines)

adskiller sig fra alle andre Fugle ved at Bagtaaen kan bevæges særskilt og ikke alene, som hos andre Fugle, samtidig med Fortæerne. Endvidere er Bagtaaen forsynet med en større Klo end de andre Tæer og ved den nederste Ende af Luftrøret findes som Regel nogle særlige Muskler, de saakaldte Sangmuskler, som mangler hos andre Fugle.

Det er en meget talrig Orden, som er delt i 6 Familier, Drosselfuglene, de keglenæbbede Sangfugle, Svalerne, Træløberne, Lærkerne og Kragefuglene.

Drosselfuglene (Turdiformis) deles i Sangerne, Tornskaderne, Mejserne, Fluesnappere og Sidesvansen eller Silkehalen.

Sangerne (Sylviadæ) omfatter en Mængde forskellige Arter, deriblandt vore to mindste Fugle, Fuglekongen og Gærdesmutten, af hvilke den første er den mindste, men har lidt større Vingefang end den sidste. Jagtlig Betydning har — eller har haft — kun Kramsfuglene og Tornskaderne.

Droslerne (Turdus) eller Kramsfuglene er for flere Arters Vedkommende fremragende Sangere. Det er Trækfugle, af hvilke dog nogle overvintrer i større eller mindre Tal. Her i Landet yngler

Misteldroslen (Turdus viscivorus), den største af vore Arter, noget mindre end en Skovskade. Den kommer hertil tidligt om Foraaret, omtrent samtidig med eller stundom før Sangdroslen og har en meget kraftig Sang, som kun bestaar af 5-6 Strofer, sammensat af fyldige, bløde Fløjtetoner. Den yngler forskellige Steder i Landet, men ikke talrigt.

Sangdroslen (T. musicus), der er udbredt over hele Europa, det høje Nord undtaget, er vor talrigeste Drosselart, som findes overalt, hvor der er Skov eller Krat og overalt lader sin høje, livlige og smukke Sang klinge i Foraarstiden, jævnligt lige til henimod Høst, undertiden ogsaa om Efteraaret, men da ganske dæmpet og svag.

Solsorten (T. merula), der baade er Stand- og Trækfugl, har bredt sig stærkt i de senere Aartier og er vel nu mindst lige saa almindelig i Byernes Haver og Anlæg som i Skoven. For blot 40 Aar siden var den en ikke særlig talrig, sky Skovfugl, nu er den mange Steder en halvtam Franskbrødsæder i Villahaverne. Sangen er dels nogle melankolske høje Fløjtetoner, dels en mere stilfærdig Kvidren med enkelte lave, lidet kønne Skrig ind imellem. Iøvrigt er dens Sang temmelig forskellig i Landets forskellige Egne og som hos de andre Drosler synger de forskellige Individer ikke lige smukt.

Ringdroslen (T. torquatus) yngler paa Jorden i Nordskandinavien, men har dog ogsaa af og til Rede her i Landet. Navnet har den af den hvide halvmaaneformede, i Form og Størrelse ret varierende, Plet, som de gamle Fugle har paa Forbrystet. Trækket om Foraaret begynder i Marts og bliver ved til hen i Maj. Sangen minder noget om Solsortens. Den er almindeligere paa Trækket i Jylland end paa Øerne.

Sjæggeren (T. pilaris) er den næststørste af vore Arter og har Navnet efter sit Skrig. Den yngler længere mod Nord i store Kolonier, træffes her i Landet baade Foraar og Efteraar i ofte store Flokke og overvintrer jævnligt hos os. Dens Sang er ikke særlig tiltalende.

Vindroslen (T. iliacus) er ikke meget større end en Lærke. Den er meget talrig paa Trækket, der om Foraaret falder lidt sent, i sidste Halvdel af April, og færdes i mindre Flokke. Heller ikke dens Sang er meget bevendt.

Kramsfuglenes Kød er velsmagende og tidligere fangedes de i stort Tal i Doner med Rønnebær som Lokkemad. Efter at Donefangst i 1894 blev forbudt, efterstræbes de ikke meget, navnlig ikke de mindre Arter. De maa jages 18. September - 31. Januar. — Navnlig Solsorten gør som Bæræder en Del Skade i Haver, og det er derfor

tilladt at skyde den, men ikke nogen af de andre Drosselarter, i Fredningstiden, naar den gør Skade paa Frugten.

Tornskaderne (Lanius) har paa Overnæbbet, hvis Spids er bøjet nedad, en Tand eller lille Tak paa hver Side. I Forhold til deres Størrelse er det overordentlig stærke og kraftige Fugle, som vel nok især ernærer sig af Insekter, men ogsaa tager Smaafugle, Fugleunger, Mus o. lign. Byttet tager de baade med Næbbet og Kløerne. De er altid ude paa Rov, minder i flere Henseender om Rovfuglene og har den ejendommelige Sædvane at spidde deres Bytte paa Torne for at æde det, naar de bliver sultne.

Rødrygget Tornskade (Lanius collurio) er vor almindeligste dog ikke særlig talrige Art, som navnlig opholder sig i Tjørne- og Slaaenbuske paa Markdiger, langs Veje o. s. v. Den tager ikke alene Fugleunger, men ogsaa voksne Smaafugle og Mus, skønt den ikke er saa stor som en Kornverling, og den er mistænkt for ogsaa at forgribe sig paa spæde Agerhønse- og Fasankyllinger. Dens Sang er en svag Kvidren.

Stor Tornskade (L. excubitor) er betydelig større end foregaaende. Den yngler meget sjældent hos os og er ogsaa paa Trækket og om Vinteren nærmest en sjælden Fugl. Nogle overvintrer her og lever da navnlig af Markmus, som de udspejder ved at staa stille i Luften med blafrende Vinger omtrent som Taarnfalken. Da den er meget faatallig i Vildtets Yngletid, er den uden jagtlig Betydning. Dens Sang er blot en Kvidren, som skal være ganske tiltalende.

Tornskaderne er fredet hele Aaret.

L æ r k e r n e (Alaudidæ) har velsmagende Kød og var derfor tidligere Genstand for Jagt. Der findes her i Landet tre ynglende Arter, *Sanglærken,* (Alauda arvensis),der er Landets talrigeste Fugl og lever af Korn og Frø, *Toplærken* (A. cristata), der kun yngler her faatalligt, og *Hedelærken* (A. arborea), hvis Sang er særlig smuk, men som ikke er meget almindelig. En nordlig Art, *Bjerglærken* (Otocoris alpestris) kommer her kun om Vinteren.

Kun Sanglærken var Genstand for Jagt. »De skydes bedst paa varme Foraarsdage; de er lette at skyde, naar de hænger syngende i Luften« siges i en gammel tysk Jagthaandbog. De fleste blev dog taget i Garn, enten i Natgarnet, der var 20-25 m langt, 8-10 m bredt og blev slæbt hen over Jorden i mørke Nætter og fangede de opflyvende Lærker, eller i Daggarnet, som krævede lidt større og vidtløftigere Forarbejder. Ogsaa i Tiras og Ketscher blev de taget, idet man lod en tæmmet Lærke- eller Taarnfalk svæve over dem. Forøvrigt naaedes omtrent lige saa godt Resultat ved at bruge en ud-

stoppet Falk paa en Stang eller endog blot en i Træ udskaaret. Ogsaa paa Limpinde fangedes der Lærker, bl. a. ved at stække en, hæfte en Limpind til dens Hale og jage en anden hen over den. Den satte sig som Regel hos sin Kammerat og blev før eller senere klæbet til Limpinden. Den mærkeligste Fangstmaade var dog med Lærkespejlet, et ca. 25 cm langt, prismatisk tilhøvlet Stykke Træ, paa hvilket der var fastlimet smaa Stykker Spejlglas. I klart Solskin anbragtes Spejlet horisontalt mellem to Slaggarn, Fangstmanden skjulte sig nær ved og bevægede Spejlet ved Hjælp af et Snoretræk, saa snart han saa en Lærke i Luften. De omflyvende Lærker kastede sig ved Spejlet mellem Garnene, som Fangeren lod falde, naar der havde samlet sig tilstrækkelig mange. Ogsaa her i Landet er der fanget mange Lærker — der var gennem flere Hundrede Aar ansat en særlig Lærkefanger ved den kongelige Jagtetat — men navnlig i Syd- og Mellemeuropa er der taget Lærker i Millionvis. Nu er de ligesom hos os totalfredet i de fleste Lande.

Ravnefuglene (Corviformes), hvortil ogsaa *Stæren* (Sturnus vulgaris) hører, er med en enkelt Undtagelse selskabelige Fugle. Naar de henføres til Sangfuglene, er det ikke paa Grund af deres Stemmes Velklang, men fordi de har en udpræget Siddefod og Sangmuskler ved Luftrørets nederste Del. De har en meget stor Udbredelse i mange Arter — over 300 — og regnes for at være de højest udviklede af alle Fugle, hvad Intelligens angaar. Ravnen var jo Symbolet paa Odins Alvidenhed. De Arter, der har Interesse for Jagten, hører alle til Ravnene (Corvidæ).

Ravnen (Corvus corax) er den største af vore Arter. For blot 150 Aar siden var den meget almindelig her i Landet, men efterhaanden er den aftaget, saa der nu kun findes faa ynglende Par, nogle i Nordjylland, flere i Sønderjylland, hvor den forøvrigt stadig falder paa den udsatte Kragegift. Det er ikke alene hos os, den er blevet sjælden. I Tyskland er den totalfredet, og det saa kraftigt, at Kredsjægermestrene kan forbyde Udlægning af Kragegift paa Steder, hvor der er Mulighed for, at Giftæggene kan blive taget af Ravne.

Den har meget fine *Sanser* og navnlig et overordentlig skarpt Syn. Aadsler menes den at kunne finde gennem Lugtesansen, men det er utvivlsomt især ved Øjets Hjælp, den finder dem, og ogsaa dens øvrige Næring, som især stammer fra Dyreriget, opdager den gennem Synet, unge Harer, ikke flyvedygtige Fugle, Rotter, Mus, Æg, døde Fisk, Insekter, døde Dyr, egentlige Aadsler og meget andet. Dens Graadighed er optaget i Mundheldet: saa sulten som en Ravn.

Den er Standfugl. Allerede sidst i Februar eller først i Marts be-

gynder den at bygge eller udbedre sin Rede, der findes i høje Træer med saa lang grenefri Stamme som muligt og benyttes Aar efter Aar. Æggenes Antal er 4-5 og Rugetiden kun ca. 21 Døgn. *Ungerne* er som spæde usædvanlig stygge, næsten nøgne og med en umaadelig stor Bug. De er flyvefærdige sidst i Maj eller lidt senere, men bliver sammen med Forældrene til hen paa Eftersommeren og er først yngledygtige som 3-4 aarige. Parret holder sammen for Livet — Hannen er lidt større end Hunnen — og opholder sig Aaret igennem paa deres eget store Terræn, hvor de ikke taaler andre Ravnepar. Nat efter Nat sover de paa samme Sted, oftest tæt ved Reden. De unge uparrede Fugle færdes mere i Flok og overnatter ofte mange sammen. Ved en saadan Soveplads i Nordjylland samledes en Vinter igennem 30-40 unge Fugle. De 4, der blev skudt til Undersøgelse, viste sig at være nordiske uparrede Ravne. De kom ikke i Flok til Sovestedet, men enkeltvis eller nogle faa i Følge.

Der findes forskellige Racer. De nordlige er større end de sydlige.

Ravnen er i Almindelighed en sky og forsigtig Fugl, fordi den gennem lange Tider har været efterstræbt hos os. Hvor den har Fred, kan den blive meget fortrolig. De mange mere eller mindre karakteristiske Mundheld om den viser, at Almuen tidligere har haft den paa nært Hold. Udtrykket Ravnemoder som Betegnelse for en ond Moder, er ikke karakteristisk. Ravnene er meget omhyggelige Forældre, indtil Ungerne er kommet til Skels Aar og Alder hen ad Efteraaret, men saa kostes de rigtignok ogsaa noget haardhændet ud fra Hjemmet. De gamle vil beholde deres Terræn for sig selv. Det kan nok tillades andre Ravne at flyve hen over det, men slaar en fremmed Ravn sig ned, er de retmæssige Besiddere straks over den, om Foraaret jævnligt saa brutalt, at den fremmede dræbes. Derimod synes de gamle Ravne ikke at have noget imod, at de unge Vinterravne vælger sig Soveplads i Nærheden af Reden.

Ravnen er meget graadig og den er unægtelig skadelig for Vildtet, selv om dette kun udgør en beskeden Del af dens Føde, men den er altfor sjælden til, at Skaden kan blive af Betydning. Det er betegnende, at Harebestanden i gamle Dage kunde holdes oppe paa Amager trods de mange Ravne, der kom til Øen. — Ravnen er nu fredet hele Aaret, men der falder stadig en Del paa Kragegift.

K r a g e n (C. cornix) var indtil for faa Aar siden meget talrig som Ynglefugl og fandtes overalt i Landet, hvor der var Træer, Reden kunde anbringes i, men de senere Aars voldsomme Efterstræbelser har i mange Egne af Landet gjort den sjælden eller rettere sjælden som Ynglefugl. Skønt den ogsaa forgives i stort Tal hos vore nordlige

Naboer, kommer der dog i Vintertiden en Del nordiske Fugle hertil, om end i stærkt aftagende Tal, men de forlader os saa at sige alle igen i det tidlige Foraar.

Kragen betegnes som den højest udviklede af alle Fugle og sikkert er det, at dens *Sanser* og *Intelligens* er i Orden, saa den forstaar at handle meget forskelligt efter Omstændighederne. Dens Intelligens viser sig bl. a. ved at den kan lege, more sig med at drille sine Medskabninger og finde paa Gavtyvestreger — en tam Krage fandt det umaadeligt grinagtigt at trække Hundene i Halen, naar de sov udstrakt, nydende Solvarmen — men mest viser dens Klogskab sig gennem dens Evne til at skaffe sig Føden, der er meget alsidig og baade af animalsk og vegetabilsk Oprindelse. Den er næsten altædende, og det er derfor ikke vanskeligt for den at finde nok til Livets Ophold. Blandt Jægerne har den et meget daarligt Ry, og det er ikke helt uden Grund. Den er *Æggerøver* og tager, hvad den kan faa fat paa af *Vildtyngel,* men det er dog værd at se lidt nærmere paa, hvad det er den tager. Naar den i lav Flugt grundigt og langsomt afsøger Lyngkanten, bør man se efter, hvor den slaar ned. Ofte findes ingen Ting, fordi det har været et Insekt eller en Larve, den har faaet Øje paa og slugt med det samme, jævnligt er det en Muserede, der er plyndret, men det kan ogsaa være en Smaafuglerede, hvis Unger er slugt straks, og kun yderst sjældent er det en Agerhønserede. Selv den stornæbbede Krage gaar til Side for Agerhønens Ilterhed ved Reden. Noget heldigere kan den være med at finde Fasanreder, der jo meget ofte kun er slet skjult. Finder den en Agerhønserede i det for den heldige Øjeblik, da Hønen er ude at søge Føde, tager den i Hast et Æg og flyver, som omtalt under Agerhønen, nogle Hundrede Meter bort med det for at fortære det. Dette er iagttaget mangfoldige Gange fra forskellige Fugles Reder, medens der vel nok foreligger Paastande om, men ikke virkelige Iagttagelser for, at den fortærer Æg efter Æg ved Reden. I Agerhønens Æglægningsperiode finder den kun undtagelsesvis de godt dækkede Æg. — Viben forstaar særdeles godt at vise Kragen bort og Maager er den bange for. Overfor Agerhønens Kyllinger er den ret ufarlig, fordi de jo næsten altid færdes i Dækning og Forældrene forsvarer dem med Heltemod. Ogsaa den fritlevende Fasanhøne forsvarer sit Afkom, om end med mindre Omtanke end Agerhønen, men Fasankyllingerne færdes ikke saa skjult som Agerhønens. Ved Fasanerier og Hønsegaarde, hvor Moderhønen staar i Bur, kan Kragen tage mange spæde Kyllinger, fordi de jo maa passe sig selv. Herfra maa imidlertid ikke sluttes til fritlevende Fugle. Harekillinger tager den, hvis den kan

finde dem, men Sætteren forstaar langt bedre end det almindeligt antages at skjule Killingerne, saa de findes ikke let. Voksne Harer kan Kragen kun tage, hvis de er syge eller anskudt, og der skal endda som Regel være flere Krager om en Hare.

Saa længe der ikke foreligger virkelig indgaaende Undersøgelser, maa vi nøjes med at sige, at skønt Kragen er udrustet med fine Sanser og navnlig har et meget skarpt Syn, udgør det jagtbare Vildt kun en megen beskeden Del af dens Føde. Der kan findes endog mange Krager paa Steder, hvor der næsten intet Vildt er, saa Vildt er ikke nødvendigt for den. Vi har tidligere haft en saa stor Kragebestand, at den nok kunde sættes noget ned, men vi ved kun meget lidt om Kragens Betydning i Naturen, saa der bør vises Forsigtighed overfor den. Den Fanatisme, hvormed den nu *forfølges* og navnlig Anvendelse af *Gift* er meget utiltalende, især da den særdeles godt kan holdes nede med Bøssen paa et passende Tal. Den er let at skyde fra Reden, og Jagten paa den snedige og forsigtige Fugl giver som foran sagt den begyndende Jæger en fortrinlig Uddannelse. Kragen skal vel nok holdes nede paa et ikke altfor stort Tal, men det maa ske paa en Maade, som Jægeren, den brave Jæger, kan være bekendt, og den maa ikke gøres sjælden som Ynglefugl. Al Fanatisme ved dens Forfølgelse maa være bandlyst.

Nogen *Nytte* gør den ved at tage Oldenborrer, vel navnlig dens Larver, og Mus, vistnok især Markmus, der som Regel har Reden ovenpaa Jorden, saa Ungerne let bliver Kragens Bytte. Naturligvis kan den ikke standse en Oldenborreplage, men den kan bidrage til, at Oldenborrekalamiteten ikke indtræffer. Kragerne efter Ploven fortærer mange Oldenborrelarver. Endvidere fortærer den i stort Tal døde Dyr og bidrager derved muligvis til at forhindre Smittespredning. Teorien om, at den skal sprede Mund- og Klovesygesmitten, turde være noget dristig, og et er i alt Fald sikkert, nemlig at Mund- og Klovesygen grasserer ligesaa stærkt nu, da der kun er faa Krager, som tidligere, da der var mange.

Kragen er monogam og Parret holder sammen for Livet. Reden bygges i April og de 4-5 *Unger* er flyvedygtige lidt ind i Juni. Der udruges kun et Kuld aarlig og kun Hunnen ruger. Reden anbringes mest i Smaaskove eller Udkanten af større, jævnligt ogsaa i Haver eller i enligt staaende Træer. Ved Lossepladser, Steder hvor der udlægges Slagteriaffald eller hvor der i det hele er rigelig Føde til dem, kan Kragerne om Vinteren samles i store, tidligere mægtige Flokke, men saadanne Flokke er saa rigeligt forsynede med Æde, at

de ikke gør Skade paa Vildtet. Efter tæmmede Eksemplarer at dømme er Kragen ikke Kostforagter, d. v. s. har ikke megen Smag. Det gælder mere om at faa Kroen fyldt end at faa noget lækkert, men de tamme Krager foretrak dog Smør fremfor noget andet, maaske med Undtagelse af endnu nøgne Museunger. Derefter kom Indvolde af baade Fugle og Dyr, men blev de stillet overfor baade Indvolde og Regnorme, huggede de afvekslende i sig af begge Dele, først lidt Indvolde og saa et Par Regnorme og saa lidt Indvolde igen. De forgreb sig hverken paa Due- eller Hønseæg og tog heller ikke Kyllinger.

Her hjemme tages de fleste Krager utvivlsomt paa Gift. I Tyskland, hvor der aarlig nedlægges omkring $^3/_4$ Mill. Krager og Skader, falder omtrent 70 pCt. for Bøssen og kun ca. 30 pCt. paa Gift.

Sortkragen (C. corone) er en sydligere Art som kun sjældent træffes hos os. I store Træk kan det siges, at Sortkragen forekommer vest for, Graakragen øst for Elben. Dens Levemaade er ganske som Graakragens, som den ogsaa parrer sig med.

Raagen (C. frugilegus) er en ret almindelig udbredt Trækfugl, der kommer hertil i Februar-Marts og straks søger til Redepladserne, i hvis Nærhed den i det hele opholder sig saa længe den er her. Den er meget selskabelig anlagt, yngler i ofte meget store Kolonier og færdes ogsaa udenfor Yngletiden i store Flokke. En Koloni kan grundlægges af et enkelt Par, men som oftest er der dog flere om det. Nogen egentlig Samfundsordning er der ikke i Kolonien bortset fra, at Naboerne tager sig af forældreløse Unger. Stjæler en Raage en Pind fra en andens Rede, maa Sagen afgøres af de to i Sagen indblandede, hvilket ikke gaar stilfærdigt for sig.

Raagen ernærer sig mest af Orme og Insekter, navnlig Larver — Ungerne opfødes næsten udelukkende med Larver — men den tager ogsaa Korn, især Havre og Hvede. I Sædtiden kan den gøre en Del Skade ved at tage det udsaaede Korn, men dækkes Udsæden hurtigt efter Saaningen, er Skaden betydningsløs. Ikke desto mindre er der ved Raageloven givet Bestemmelser om dens Bekæmpelse af Hensyn til Landbruget. I Nærheden af de store Raagekolonier er det sjældent at se en Oldenborre. Skønt Raagen tager Æg og hurtigt tømmer en Fasanrede, fordi der altid er flere sammen — den enkelte flyver ligesom Kragen lidt bort med Ægget — anses den for ufarlig for Jagten.

Det er ikke enhver lille Skov med høje Træer, der passer Raagerne til Redeplads. En nyanlagt Koloni kan de fordrives fra ved at

holde dem fra Rederne en Nat igennem paa den Tid, da Æggene er lige ved at være udruget, men fra Kolonier, der har været benyttet en Del Aar, er det meget vanskeligt at fordrive dem.

Flertallet af Raager skydes, naar Ungerne i Maj begynder at flagre ud paa Grenene før de endnu er helt flyvefærdige. Skønt saadan Raageskydning jo ikke har noget med egentlig Jagt at gøre, betales der dog betydelige Beløb for Retten til at skyde Ungerne i større Kolonier. Ungerne spises.

Alliken (C. monedula) har bredt sig meget efter at den ved Jagtloven af 1922 blev totalfredet, mærkeligt nok forøvrigt, da den aldrig har været Genstand for Jagt, højest for Skydeøvelser. Den lever især af Insekter, Orme, Mus etc., men tager ogsaa Æg og mindre Fugles spæde Unger. Kirketaarne, gamle Ruiner etc. benytter den baade til Nattesæde og Yngleplads, men den lægger ogsaa gerne sin Rede i hule Træer og har paa Steder forjaget andre Fugle, som ogsaa yngler i hule Træer. I Gartnerier kan den gøre nogen Fortræd — den holder meget af Jordbær — og den kan volde nogen Ærgrelse ved at anbringe Reden i lidet benyttede Skorstene og derved tilstoppe dem, men hverken som Skadedyr eller paa anden Maade har den jagtlig Interesse. Den maa nu jages 18. September-31. Januar.

Husskaden (Pica caudata) har her i Landet en ganske mærkværdig *Udbredelse,* idet den i visse Egne er meget almindelig, medens den i andre er meget sjælden eller slet ikke findes. Dette gælder saaledes nogle Egne paa Fyn, Egnen sydøst for Horsens, ved Randers, Viborg o. a. St. Grunden til, at den ikke findes paa disse Lokaliteter, der dog synes at egne sig godt for den, kendes ikke. Ogsaa indenfor Egne, hvor den ellers er almindelig, kan der findes Pletter, den ikke kommer paa.

Allerede i Februar begynder den Redebygningen, skønt Æggene først lægges i April. De tidligt paabegyndte Reder er dog i Almindelighed kun Øvelsesarbejde og ofte fjerner den Pindene fra en saadan Rede for at bruge dem til den egentlige Ynglerede. Reden er ejendommelig med et Tag af Pinde over. Der udruges kun *et Kuld Unger aarlig,* sædvanlig 6-8. Parret følges Aaret igennem og holder sig indenfor en ret snæver Lokalitet, medens de unge Fugle strejfer noget omkring i Vintertiden. Ernæringen er i Hovedsagen Insekter, Larver, Orme, Mus, om Vinteren Aadsler og al Slags Affald, men desuden *plyndrer den Fuglereder for Æg og Unger* og tager Kyllinger og unge Fugle, som endnu ikke er sikre Flyvere. Overfor Fasankyllinger kan den være slem, hvorimod den næppe tager saa mange Agerhønsekyllinger og -æg, som den faar Skyld for. Sikkert er det,

at der kan være en god Agerhønsebestand med fuldtallige Flokke og faa Goldhøns, hvor Skaden er talrig. Den er i de senere Aar efterstræbt hensynsløst, og den bør ogsaa holdes nede paa et ikke for stort Tal, men det er en køn og morsom Fugl, og den kan særdeles godt holdes passende nede med Bøssen, selv om den nok bliver forsigtig og sky, hvor den efterstræbes. Den ulovlige Giftlægning for den bør ikke finde Sted. Den er fredløs.

S k o v s k a d e n (Garrulus glandarius) er en udpræget Skovfugl, som tidligere var almindelig i næsten alle vore Skove, men som nu ved Efterstræbelse af jagtlige Grunde er sat stærkt ned i Tal. Det er en livlig og smuk Fugl, som altid er paa Færde, saa snart der hænder noget i Skoven af Interesse for den, og ved sine skrattende Skrig henleder andre Skabningers Opmærksomhed paa det, den har opdaget. Dens Skrig er forskelligt og har forskellig Betydning. Foruden dens egen Lyd gengiver den mange andre Lyde, mesterlige Efterligninger af alt muligt, Uglens Tuden, Musvaagens Miaven, Kragens Skrig, et usmurt Trillebørhjuls Piben, en Drengs Skriden paa Is med Træskotramp og saa den lange Gliden o. s. v. I Foraarstiden kan den smaakvidre, ganske sagte, men virkelig kønt.

Dens *Næring* er især Agern og andre Skovfrugter og -frø, som den om Efteraaret er i stærk Aktivitet med at samle og gemme, enkeltvis eller faa sammen, ved Trærødder, i Stendiger, hvor Musene som Regel tager dem, og andre Steder. Fræk og snedig som den er forsyner den sig undertiden fra Egernets Forraad. Iøvrigt æder den Insekter, Orme, Mus etc. og i Foraarstiden gennemsøger den paa det omhyggeligste sit Terræn og tømmer de mindre Fugles Reder for Æg og Unger. Selv en saa stor Fugl som Misteldroslen staar værgeløs overfor den. Større Fugles Æg stjæler den i ubevogtede Øjeblikke. Reden bygger den sidst i April af fine tørre Kviste og de 6-7 Æg udruges paa 15-16 Døgn. Særlig sky er den ikke og den kan let kaldes paa Skudhold ved Efterligning af dens Skrig. Den maa kun skydes fra 1. August til 31. December. De unge Fugles Kød er velsmagende.

Kragefuglene skydes fra Reden, og det er ikke nogen daarlig Sport. Endvidere ved Snigjagt, ved Hjælp af Lokkeinstrumenter eller ved Kragehytten. Men langt de fleste Krager og Skader tages i vore Dage paa Gift. I de senere Aar er de dræbt paa denne Maade i Hundredtusindvis. Om Betydningen af deres Nedsættelse i Tal ved vi intet.

Kragehytten kaldes den med Ris og Græstørv overdækkede Jordhule, i hvilken Jægeren sidder, naar han vil skyde Krager og Rov-

fugle for Ugle. Det kan ogsaa være en lille Løvhytte, blot den falder godt sammen med Omgivelserne. Helst anbringes den paa et højtliggende afsides Sted i Terrænet, saa Kragerne let kan faa Øje paa den og ikke er ængstelige for at komme til den. Kragen og de fleste Rovfugle slaar ivrigt paa Uglen, naar de ser den. Bedst er det at bruge den Store Hornugle, helst levende, men en udstoppet kan ogsaa særdeles godt anvendes, navnlig hvis Vingerne gennem et Snoretræk kan bevæges af Skytten. Ogsaa andre Ugler slaar Kragerne paa, og i Mangel af Ugle kan anvendes en simpelt udstoppet Kat, som anbringes liggende paa en Gren oppe i et Træ i Skovkanten, eller endnu bedre en udstoppet Maar. Kragerne skal nok faa Øje paa den. Uglen anbringes paa en Stang med en Tværpind 15-20 m fra Hytten, i hvis mod Uglen vendende Side der er anbragt et Skydehul, som maa være lidt tildækket. Hverken Rovfugle eller navnlig Krager glemmer deres Forsigtighed for at drille Uglen, og opdager de det mindste mistænkelige, slaar de ikke paa den. Undtagelser kan dog forekomme og f. Eks. Kærhøge, som der er skudt fejl til, fortsætter jævnligt deres Flugt om Uglen. Unge Fugle slaar hidsigst, men nogle Individer af alle Arter bryder sig slet ikke om Uglen og Ravnens Interesse for den er ogsaa ringe. — Der er delte Meninger om paa hvilken Tid af Dagen Jagten lykkes bedst. Nogle foretrækker Morgentimerne, andre Tiden hen mod Aften. En mæt Rovfugl er døsig og vil fordøje i Ro, og da de som Regel jager om Morgenen og hen paa Eftermiddagen, er det rimeligt, at disse Tider er de bedste, hvis man vil skyde Rovfugle for Uglen. Kragerne, der jo især skydes paa Foraars- og Efteraarstrækket, trækker ofte mindre livligt i Middagstimerne. I stille Vejr flyver de ofte saa højt, at de ikke gider ulejlige sig ned efter Uglen. Tidligere, da Trækket fra Nord om Efteraaret var saa rigt, at den ene Flok Krager næppe var ude af Sigte før den næste kunde ses, var Udbyttet ofte 100 eller flere paa en Dag, men nu, da Kragerne ogsaa er forgivet hos vore nordlige Naboer, skal man være glad ved et meget ringere Resultat. Foraarstrækket giver ikke saa mange Krager som Efteraarets. Støt og roligt kommer Flok efter Flok uden en Lyd og med en Fart paa omtrent 60 km i Timen dragende, men naar de opdager Uglen, begynder de at snakke sammen og under Skrig og Skraal kredser de om den, medens en og anden med et forbitret Skræp støder paa den. Naar der saa skydes, forsvinder de bort i stor Hast, ivrigt diskuterende deres lille Rejseeventyr nogle Øjeblikke. — Ogsaa til at formindske Antallet af Ynglekrager er Hyttejagt et godt Middel, og det er i alle Tilfælde mere menneskeligt end Gift.

Der kan faaes mange morsomme Skud ved Kragehytten, men egentlig Jagt er det naturligvis ikke. Saa længe vore sydlige Naboer efterstræbte Rovfugle og Krager ganske fanatisk, drev de Jagt ved Kragehytten Aaret igennem, og i den ældre tyske Jagtlitteratur anbefales det at sætte en Kakkelovn i Hytten for at gøre det bekvemt.

Rovfugle (Accipitres)

Rovfuglene har samme Betydning i Naturhusholdningen som Rovdyrene, en Betydning, som Jægerne indtil de senere Aar ikke har villet anerkende og som danske Jægere endnu ikke rigtig har forstaaet. De tidligere overfor Rovvildtet saa fanatiske tyske Jægere kaldte det spiselige Vildt for det ædle Vildt, medens Rovvildtet betegnedes med Skældsord som Raubzeug, Ord som danske Eftersnakkere uden Betænkning har optaget og oversat til Rovtøj. Som Lopper og Lus og andet Utøj burde det ødelægges paa alle Maader. At en Kanin eller Hare skulde være et ædlere Dyr end en Ræv eller en Maar er lidt vanskeligt at opfatte. I Tyskland er man nu slaaet helt om. Ogsaa Rovvildtet betegnes nu som ædelt og kun jagende Køtere etc. er Raubzeug.

Rovfuglene lever jo især eller i alt Fald for en Del af andre varmblodige Dyr, og som Følge heraf er Antallet af Arter lille i Forhold til Antallet af de Arter, de lever af. Ogsaa Antallet af Individer er forholdsvis lille, mindst for de store, særlig glubende Arter, og Formeringen er gennemgaaende ikke stærk, navnlig set i Forhold til Formeringen hos de Arter, der skal være deres Bytte. Vi har omkring ved en Snes mere almindeligt ynglende Rovfuglearter, men ca. 150 andre ynglende Fuglearter foruden vore mange ikke ynglende Trækfugle.

Da den rationelle Vildtpleje for et halvt Hundrede Aar siden blev indført her i Landet, blev Rovfuglene voldsomt efterstræbt, saa Bestanden gik kraftigt tilbage og nogle Arter blev udryddet som Ynglefugle, saaledes Ørnene og Glenten. Skønt Rovfuglene fik Lov at leve saa nogenlunde i Fred paa store Arealer, navnlig i Jylland, skyldes Tilbagegangen i Hovedsagen Jægerne, dog ikke de danske alene. En ikke helt ringe Mængde af vore Rovfugle er utvivlsomt skudt paa Trækket. Men til Efterstræbelserne kom den stærkere Behandling af vore Skove og navnlig den stærke Udhugning, som bevirkede, at det Læ og den Lunhed, Rovfuglene sætter saa megen Pris paa eller vel endog kræver, svandt bort i Skovene. Nutidens Falkejægere ved

særdeles god Besked med, hvor meget det har at sige, at Falkene og Høgene sidder lunt og uden Træk i den Tid, de hviler, og ogsaa de vilde hviler en stor Del af Dagen.

Rovfuglene bidrager i høj Grad til at vedligeholde Sundhed og Styrke hos de Arter, de ernærer sig af, fordi de tager Svæklingene. Naar Duehøgen er ude efter Duerne, holder disse sig i Flok, fordi Høgen ikke er i Stand til at tage en enkelt ud af Flokken, men efter at Duerne i nogen Tid har fløjet rundt, skiller en enkelt sig ud fra Flokken, og den er Høgens sikre Bytte. Det er rimeligt at antage, at denne Due er en Svækling, som ikke har Kræfter til at følge de andre i deres rasende Fart. Ogsaa blandt Vildtet er det især, men naturligvis ikke udelukkende Svæklingene, Rovfuglene tager, og herved gør de en virkelig, ofte benægtet Nytte.

Adskillige af vore Rovfugle *efterstræbes* blot paa Mistanke. Jægerne ved ikke noget sikkert om deres Skadelighed, men gaar ud fra Enkeltiagttagelser. Da en Skytte en Dag jog en Hvepsevaage op og fandt nogle Fasanfjer tæt ved det Sted, den var fløjet op, mente han at have Bevis for, at Hvepsevaagen var en grum Fasanrøver og forlangte at faa den med ind paa Skydepengelisten.

Rovfuglene har kort, tykt og stærkt Næb, som i Spidsen er bøjet krogformet ned over Undernæbbet og ved Grunden er beklædt med en blød, hos Uglerne noget utydelig Hud, Vokshuden. Fødderne er kraftige og bærer de stærke, lange, spidse, krummede Kløer, der er gode Griberedskaber. Bagtaaen er kraftig med stærkt udviklet Klo.

Vore Arter deles i Dagrovfuglene — hos os tre Familier — og Uglerne, der atter deles i Dag- og Natugler.

D a g r o v f u g l e n e (Hemeroharpages) har tydelig Vokshud. Ydertaaen er ikke en Vendetaa og Øjnene er rettet til Siderne.

Ø r n e n e (Aquilidæ) er vore største Rovfugle, kraftige og stærke, men meget tunge.

K o n g e ø r n e n (Aquila chrysaëtus) findes i hele Europa, det mellemste og nordlige Asien og Amerika, men overalt i temmelig ringe Tal. Den skal tidligere have ynglet et Par Steder her i Landet, men ses nu kun en sjælden Gang paa Trækket, navnlig om Efteraaret, og er hos os en altfor sjælden Fugl til at kunne anrette nogen Skade paa Vildtet. Undertiden opholder en enkelt sig i længere Tid her om Vinteren. — I Asien afrettes den til Fangst af Gazeller o. lign.

H a v ø r n e n (Haliaëtus albicilla), den største af vore Ørnearter, kendes fra Kongeørnen paa, at Benet ikke er fjerklædt til Fodroden.

Den har tidligere ynglet adskillige Steder her i Landet, dog kun i ringe Tal, men er nu udryddet som Ynglefugl og er ogsaa sjælden paa Trækket. Den lever især af Fisk og Svømmefugle, men tager ogsaa Raadyr og Harer etc., navnlig om Vinteren, ja selv Ræve og mindre Hunde er ikke sikre for de to store Ørnearter. Som Regel tager den ikke straks Haren eller Raalammet med Kløerne, men slaar dem bedøvede med et Vingeslag. Den er graadig, men for faatallig til at kunne gøre Skade af Betydning.

Fiskeørnen eller Flodørnen (Pandion haliaëtus) er den mindste af vore Ørnearter, ikke meget større end Musvaagen. Den lever næsten udelukkende af Fisk, som den slaar ned paa, ofte fra betydelig Højde og med saa stor Kraft, at den kommer helt under Vandet. Fisken, som den har slaaet, bærer den under Flugten parallelt med Kroppen og med Fiskens Hovede vendende fremefter. Tidligere ynglede den mange Steder her i Landet i Nærheden af Havet eller større Søer, ofte i stort Tal — 1852 ynglede 12 Par i en Skov ved Nysted — men nu er den udryddet som Ynglefugl og ses kun af og til paa Trækket. Skønt Ægantallet næsten altid er tre, faar den kun to Unger. I Fiskedamme kan den gøre Fortræd, men for Vildtet er den aldeles uskadelig.

Ørnene er nu, efter at de er udryddede som Ynglefugle, totalfredede her i Landet. Der findes vel nok endnu ganske enkelte Eksemplarer af Havørnen hos os hele Aaret, men de yngler ikke. I Foraarstiden holder de sig ved det gamle Redested, men endnu har ingen af dem — det drejer sig kun om et Par Stykker — bragt en Mage med til Reden, som kan sidde i mange Aar uden at falde ned, og de finder sig roligt i, at andre Fugle benytter den. I den ældgamle Ørnerede i Lille Vildmose ynglede Ravnen. Ørnen — en Han — kom hvert Foraar til Reden og holdt sig svævende over den i Timer. Den var ikke sky og kunde mange Gange let have været skudt. Endnu i 1908 var der tre beboede Reder i Havnø Skov ved Mariager Fjord, men skønt Skovens Ejer fredede Ørnene med stor Omhu, blev de dog skudt bort af Fiskerne.

Glenten (Milvus regalis) staar Ørnene nær, men afviger navnlig fra dem ved det betydeligt svagere Næb. Den ynglede tidligere, blot for 50 Aar siden, i næsten hver eneste af vore større Skove og var en velkommen Foraarsbebuder, men nu er den fuldstændig udryddet som Ynglefugl her. Aarsagen hertil menes at være de ganske urimelige Efterstræbelser baade her og vel navnlig i Udlandet. Det er i vore Dage en Sjældenhed at se en Glente.

Glenten, der kommer eller rettere kom her i Slutningen af Marts

og er let kendelig paa den rustrøde Farve og den stærkt kløftede Hale, lever især af Mus, Frøer etc., men kan dog i Yngletiden tage unge Fugle paa Jorden — aldrig i Flugten. Den hører til de for Jagten næsten helt uskadelige Rovfugle og er nu, efter at den er udryddet, totalfredet.

Den sorte Glente (M. niger) er en sydligere Art, som yngler i Tyskland, men vistnok ikke er truffet her i Landet. Halen er mindre stærkt kløftet end den almindelige Glentes.

Høgene (Asturidæ) har i Modsætning til Falkene gule Øjne og mangler Tand i Overnæbbet.

Duehøgen (Astur palumbarius) har stor Udbredelse og gaar mod Nord endog op over Polarcirklen. Hos os forekommer den overalt i Landet, men temmelig faatallig. Efter 40 Aars kraftig Aftagende er den dog vist atter lidt i Tiltagende, væsenligst fordi nogle Jagtejere frygtede, at ogsaa den skulde blive udryddet og derfor fredede om den. Da Dansk Jagtforening for ca. 50 Aar siden begyndte at udsætte Præmier for Nedlæggelse af Duehøge, hvilket fortsattes gennem noget over 20 Aar, blev der gennemsnitlig aarlig leveret ca. 80 fra hele Landet. En Del af disse Høge var skudt paa Gennemtrækket og en anden Del formentes ikke at være Duehøge, men andre Rovfugle. Særlig talrig har den altsaa ikke været, og tidligere har Tallet heller ikke været stort. Kjærbølling siger saaledes, at »den yngler i flere danske Skove«.

Duehøgen er en overordentlig kraftig og hurtig Rovfugl, der tager sit Bytte baade i Luften og i Sædet. Den lever næsten udelukkende af Fugle, især Skovduer, Krager o. lign., men ingen Fugl er den for lille og næsten ingen for stor, naar den jager. Den ene Dag tager den en tam Hane, den næste en Gulspurv, og den kan med en Behændighed, som vel kun kan sammenlignes med Spurvehøgens, forfølge en Solsort mellem tætte Grene og Stammer. Hyppigst tager den sit Bytte ved at støde skraat nedefter, men den kan ogsaa tage det skraat bagfra eller fra neden, idet den i det afgørende Øjeblik vender sig paa Ryggen i Flugten og hugger Kløerne i Fuglen. Det er dog ikke alt, den kan tage. Fugle i Flok tager den ikke og Ænder paa Vandet dykker eller basker Vand op, saa Høgen forvirres.

Den store Rede bygges allerede i Marts i Træer og bruges flere Aar i Træk. Jævnligt har et Par to Reder i hinandens Nærhed uden at der dog skiftes regelmæssigt mellem dem. Æggenes Antal er 2-5, færrest hos de unge Hunner, der jævnligt kun har et. Rugetiden er

ca. 3 Uger. Ungerne er flyvedygtige først i Juni. Forstyrres Høgene ved Reden, lader de deres kønne, fløjtende Skrig høre.

Duehøgen har et meget *skarpt Syn* og *fin Hørelse*. Sit Bytte overrasker den som Regel og adskillige Fugle kan den ikke indhente, hvis de har et ikke for lille Forspring, skønt den for et kortere Stykke kan flyve med umaadelig Fart. Den trættes forbavsende hurtigt af stærk Flugt. Alle Fugle er bange for den og søger straks Skjul, naar den er paa Jagt. De synes at kunne mærke, om den er ude efter Bytte eller ej, og jævnligt ses Fugle fortsætte deres Flugt, selv om Retningen fører tæt forbi Høgen. En mæt Høg jager ikke. Som den kraftige, hurtige og graadige Rovfugl, den er, gør den unægtelig Skade paa Vildtet og Fjerkræet, mindre paa Agerhøns og Ænder end paa Fasaner og Skovduer. Tidligere, da der var mange Krager, levede i alt Fald nogle Individer næsten udelukkende af dem. Efter tyske Iagttagelser tiltog baade Krager og Skader stærkt, hvor Høgene blev skudt bort. Ved et Høgebo i Nordjylland fandtes et Foraar Fjerene af over 20 Krager i Boets Nærhed. Under Rugningen bringer Hannen Føde til Hunnen, i dette Tilfælde altsaa især Krager. Nogle Individer, dog vistnok kun de større Hunner, tager ogsaa Harer. Høgene dræber deres Bytte med Kløerne, ikke med Næbbet.

I Rugetiden kan Høgen let *skydes* fra Reden, men ellers er Jagten paa den mest tilfældig. Selv ved Kragehytten kommer den kun sjældent. Den er sky og forsigtig, men har den ædt sig helt mæt — den kan fortære to Krager om Dagen — bliver den dorsk for nogle Timer. Tidligere blev den fanget i Sakse og Garn. Efter Jagtlovens § 16 er den fredet i Maanederne April-Juli, men efter Lovens § 6 er det tilladt enhver, ogsaa den ikke jagtberettigede, personlig at skyde eller paa anden Maade dræbe den paa sin Grund eller sit Brug i Tiden 1. Marts-17. September, saa i Virkeligheden er den, vor største og kraftigste ynglende Rovfugl, fredløs. At det er tilladt at skyde den ved Fasanerier og Hønsegaarde turde være en noget overflødig Bestemmelse, da saadanne jo ogsaa maa have en Ejer eller Bruger.

Duehøgen afrettedes tidligere og igen i den nyere Tid til Falkejagt.

S p u r v e h ø g e n (Astur nisus) er vel nu vor talrigeste Dagrovfugl og findes overalt i Landet, talrigst om Efteraaret paa Trækket mod Syd. Navnet Spurvehøg henleder Tanken paa Graaspurven, som dog kun er en ringe Del af dens Næring. Hannen, der er betydeligt mindre end Hunnen, tager ganske vist i Hovedsagen Smaafugle op til Solsorter og Drosler, medens Hunnen kan tage Fugle op til Duens Størrelse.

Den er lige saa dristig og graadig som Duehøgen og tager ligesom denne sit Bytte i Luften, paa Jorden eller paa Grenen, men den er mere Snigjæger og benytter sig af al Dækning, Hegn, Jordvolde, Foldninger i Terrænet, for pludseligt at dukke op blandt en Flok Fugle, som saa i Overraskelsen spreder sig til alle Sider, saa den let kan tage en enkelt.

Den forholdsvis store Rede anbringes hyppigst i Naaletræer paa de tørre Grene under Kronen. Æglægningen begynder temmelig sent, midt eller sidst i Maj, saa der er rigeligt med Smaafugle, naar de 4-7 Unger er udruget. Hunnen ruger alene og ogsaa den faar Føden bragt af Hannen. Naar Hannen er der med en Fugl, kalder den ret sagte paa Hunnen, lægger Fuglen lidt borte fra Reden og fjerner sig igen før hun flyver ned.

Megen *Skade* paa det spiselige naturligt forekommende Vildt gør den ikke. Hunnen kan tage unge Agerhøns og tamme Duer. Men er en Spurvehøg faldet paa Fasankyllingerne i et Fasaneri, kan den hente adskillige hver Dag, og ogsaa mod de ved Bur udsatte Agerhønsekyllinger kan den være slem.

Jagten er som paa Hønsehøgen ved Reden eller tilfældigt og den er ogsaa, trods Fredningen efter Jagtlovens § 16, fredløs.

Musvaagerne (Buteo) staar Høgene nær og adskiller sig navnlig fra dem ved de længere Vinger, idet de sammenlagte Vinger naaer omtrent til Halespidsen, medens de hos Høgene kun naaer til Halens Midte. Fra Falkene kendes Musvaagerne bl. a. ved at Svingfjer Nr. 4 er længst, medens det hos Falkene er Nr. 2, der har størst Længde. Her i Landet findes kun en ynglende Art, nemlig

Musvaagen (Buteo vulgaris), som er *udbredt* over hele det nordlige, vestlige og mellemste Europa, men ikke gaar langt mod Øst. Indtil for faa Decennier siden var den vor almindeligste Rovfugl, ynglende i næsten enhver Skov, men den er aftaget meget stærkt i Tal paa Grund af Efterstræbelse. Som Trækfugl kommer den her i Begyndelsen af Marts og bliver til September-Oktober. Reden anbringes i Træer, og den er i det hele Skovfugl, selv om den søger en stor Del af Føden paa Marken. Parringen foregaar som Regel paa Reden og en halv Snes Dage senere lægger Hunnen sine 3, sjældnere 2 eller 4 Æg, som udruges paa ca. 4 Uger. Parret holder sammen for Livet. Hunnen er som hos alle Rovfugle lidt større end Hannen, men ellers er der ingen Forskel mellem Kønnene i Udseendet. Der kan forekomme mange Farvevariationer hos Musvaagen, fra meget mørke til stærkt hvidplettede, næsten helt hvide. Næringen er i Hovedsagen

Mus, som den sluger hele, Frøer, Firben etc., men den tager ogsaa større Insekter, Harekillinger og Fugleunger. Fugle i Flugten kan den ikke tage. Dens skarpe Syn gør det muligt for den at skelne Mus paa i alt Fald 100 m Afstand. Iøvrigt er den en noget tung og træg Fugl. Naar den jager paa Markerne staar den ofte ligesom Taarnfalken og den følgende Art med blafrende Vinger stille i Luften og udspejder Byttet.

For Jagten er den *ikke aldeles uskadelig,* men heller ikke særlig slem, maaske undtagen overfor Fasankyllinger i Opdræt, men de er jo ogsaa fristende lette at faa fat paa. Mærkeligt nok kan den tage Byttet fra større Falke. Imidlertid anses den for mere skadelig end den i Virkeligheden er, og den er derfor forfulgt stærkt, navnlig skudt fra Reden, skønt den fra 1861 har været fredet i Yngletiden. I Tyskland blev den tidligere forfulgt mindst ligesaa stærkt som hos os, men er nu fredet 1. April-31. August. Hos os er den fredet 1. Februar - 17. September. De fleste skydes tilfældigt eller ved Kragehytten. De, der fremdeles skydes fra Reden, tales der ikke om.

Laadenbenet Musvaage (B. lagopus) er en nordisk Art, der ikke eller kun undtagelsesvis yngler her, men kommer her i Træktiden i ikke særlig stort Tal og jævnligt overvintrer hos os. Den er lidt større end den almindelige Musvaage og kendes let fra den ved at Benet er fjerklædt til Fodroden og Halen hvid med et eller med Alderen flere mørke Baand ned mod Spidsen. Ogsaa den er især Museæder, men anses almindeligt for mere skadelig for Jagten end den almindelige Musvaage. Syge eller svækkede Fugle tager den. En stor Herregaardsmark, paa hvilken der opholdt sig to Flokke Høns med ialt 15 Stykker, blev en Vinter regelmæssigt to Gange daglig i et Par Uger afsøgt af en Laadenbenet Musvaage før Skytten fik den undlivet. Alle 15 Høns var da i Behold. Dette kun som et Eksempel, der naturligvis intet beviser om dens Uskadelighed. — Da Jagtlovens § 16 kun angiver en Jagttid for Musvaage, ikke for Musvaager, hører den muligvis til de »ikke særlig nævnte Fugle«, som er totalfredede.

Hvepsevaage (Pernis apivorus) yngler navnlig længere mod Nord, men kommer her i ikke ringe Tal paa Trækket og yngler ogsaa faatalligt hos os. I Flugten minder den meget om Musvaagen, men skelnes dog let fra denne ved den længere Hale, der holdes mindre spredt end Musvaagens. Reden, der anbringes i Træer, er kranset af grønne Løvtrægrene. Det siges, at ogsaa Musvaagen skal kunne pynte sin Rede med grønne Grene, men hvis den gør det, er det meget sjældent. Hvepsevaagen lever især af Insekter, men tager ogsaa Mus,

Frøer, Firben etc. og har Ord for at være Redeplyndrer. Skønt den maa betragtes som uskadelig for Vildtet, maa den dog jages 18. September - 31. December.

K æ r h ø g e n e (Circi) afviger fra de øvrige Dagrovfugle ved at bygge Rede paa Jorden. De har lav, tung, noget vaklende Flugt, og kun i Parringstiden hæver de og navnlig Hannerne sig højt til Vejrs. Naar de slaar ned eller sætter sig, holder de Vingerne næsten lodret op i Luften. Som Trækfugle kommer de her i April og drager atter bort i September-Oktober. Det er ikke særlig kraftige Rovfugle og de lever da ogsaa i Hovedsagen af Mus og Fugleunger. Hannerne, der er de behændigste Flyvere, fodrer Hunnerne i Rugetiden og bringer ogsaa i Hovedsagen Føden til Ungerne. Naar de kommer med Bytte, kalder de paa Hunnen, og naar den er kommet hen til ham, slipper han Byttet, som hun griber i Luften og bringer til Ungerne eller æder selv. De kendes let fra andre Rovfugle paa den Krans af Fjer, de ligesom Uglerne, har om Øjet, det saakaldte Slør.

R ø r h ø g e n (Circus aeroginosus), den største af vore Arter, var tidligere ret almindelig, paa Steder talrig her i Landet, men er aftaget stærkt, ikke af Mangel paa Ynglepladser, men fordi den er efterstræbt kraftigt baade her og i Udlandet som skadelig for det spiselige Vildt. Andejagten begyndte tidligere 16. Juli, netop paa et Tidspunkt, hvor Rørhøgens Unger var i Stand til at flyve, men stadig opholdt sig i Rørene og først rejste, naar Hundene jog dem op. Og saa blev de naturligvis skudt. Nu, da Andejagten gaar ind 1. August, er Ungerne mere flyvedygtige og knap saa udsat. — Reden anbringes altid i tætte Rør i Søer og Moser. Ogsaa Hannen bygger sig en Rede til eget Brug og bruger den til Hvile-, Æde- og Soveplads saa længe Vandstanden i Foraarstiden er høj. Naar der bliver tørre Pletter, benyttes den ikke mere og dækkes snart af Rør, som vokser op igennem den.

Rørhøgen tager lige saa lidt som de andre Arter Fugle i Flugten. I Foraarstiden *ernærer* den sig især af Mus, men efterhaanden som de andre Fugles Afkom ser Lyset, gaar det især ud over Fugleungerne. Hvor der er rigeligt med Blishøns tager den næsten ikke andet end dennes Unger, indtil de naar en vis Størrelse. Ogsaa smaa Ællinger tager den, men Anden forstaar bedre end Blishønen at værne sit Kuld og ligger heller ikke saa meget paa aabent Vand med det. Ogsaa smaa Harekillinger bliver undertiden dens Bytte. Naar Vandfuglenes Unger er vokset noget til, falder Rørhøgen igen tilbage til at blive Musefanger.

Hedehøgen (C. cineraceus) er noget mindre end Rørhøgen og var indtil for faa Aar siden en sjælden Ynglefugl hos os, men efterhaanden har den bredt sig og er nu i Jylland langt talrigere end Rørhøgen. Det er en Hedefugl, som kommer hertil i April eller Begyndelsen af Maj og som lever mere selskabeligt end Rørhøgen. Ofte har 6-7 Par deres Reder liggende samlet som en lille Koloni, mest i unge Plantager, men ogsaa paa sumpet Terræn, som der ikke staar Vand over, i højt Græs eller i ren Lyng. Dens Jagtterræn er langt større end Rørhøgens og gaar ofte flere Mil fra Reden. Den lever mest af Mus og Smaafugle. Trækket mod Syd begynder tidligt og i Begyndelsen af September er de fleste borte.

Blaa Kærhøg (C. cyaneus), der omtrent er paa Størrelse med Hedehøgen eller med Spurvehøgens Hun, har tidligere ynglet sparsomt hos os, men gør det vistnok ikke mere og ses nu kun paa Trækket, endda ikke hyppigt. Den er hos os næsten kun Museæder og bliver her til langt hen paa Efteraaret, før den gaar videre mod Syd.

Steppehøgen (C. macrurus) har enkelte Gange forvildet sig her til Landet.

Kærhøgene er vel ikke helt uskadelige for Vildtets Yngel og Æg, men til de farlige Rovfugle hører de ikke. De maa skydes 1. August til 31. Marts. Der er ikke Grund til at skyde dem.

Falkene (Falconidæ) kendes fra Høgene ved at have sorte Øjne — Høgenes er gule — og en Tand ved Spidsen af det kraftige Overnæb med en tilsvarende Fordybning i Undernæbbet.

Falkene deles i to Slægter, Ædelfalkene (Falco) og Rødfalkene (Tinnunculus). De første tager især flyvende Bytte, idet de stiger op over det og ovenfra slaar ned paa det med voldsom Kraft, og de kan ogsaa tage Harer eller løbende Fugle, men ikke Fugle, der trykker. Nedslaget er saa voldsomt, at de vilde slaa sig ihjel mod Jorden, hvis de stødte paa en trykkende Fugl. Rødfalkene tager deres Bytte paa Jorden og kun ganske undtagelsesvis en flyvende Fugl. Falkenes Bytte dræbes ved at Halshvirvlen overbides, medens Høgene dræber deres ved Gang paa Gang at bore Kløerne ind i det til det ikke mere rører sig. Falkene, som kun kan jage paa frit Terræn, ikke i Skov eller Krat, er særdeles kraftige, behændige og overordentlig hurtige Flyvere med skarpe Sanser, navnlig et meget skarpt Syn. Som bekendt blev de i Middelalderen og langt ind i den historiske Tid benyttet til den foran omtalte, stærkt yndede Falkejagt, der nu er ved at blive taget op igen.

Jagtfalken (Falco gyrfalco), den største europæiske Art, lever

i tre forskellige Racer i det arktiske Bælte Jorden rundt, den hvide grønlandske, den halvhvide islandske og den graa, noget mindre, nordiske Race. Den kommer undtagelsesvis her til Landet. De gamle er Standfugle, medens de unge trækker temmelig langt omkring. De her i Landet skudte Jagtfalke er vistnok alle unge Fugle. Jagtfalken synes ikke rigtig at kunne taale Sommerklimaet udenfor dens Hjemstavn og bliver sjældent ret gammel i Falkonerierne.

Vandrefalken (F. peregrinus), ogsaa kaldet Pilgrimsfalken, forekommer i hele Europa, det nordlige Asien, Afrika og Amerika og yngler endnu her i Landet, men i meget ringe Tal, kun nogle faa Par. Almindelig som Ynglefugl har den vel aldrig været hos os, men dog langt hyppigere end nu. Forøvrigt er den taget stærkt af over det meste af Europa. Reden lægger den helst paa Klipper, men i Mangel deraf i høje Træer. Paa de russiske Stepper ruger den paa Jorden, som Regel paa Tuer i Moserne. De 3-5 Æg lægges sidst i April, først i Maj.

Vandrefalken tager alle Fugle fra Lærkens til Vildgaasens Størrelse. Overfor Agerhønen er den ret uskadelig, da de trykker haardt for den, men for Fasanen er den farligere, da denne ofte, ikke altid, naar den ser Falken, bener af mod nærmeste Hegn, Mergelgrav eller Remise, saa den kan tages paa Løbeturen. Hvilke Fugle Vandrefalken især lever af er det vanskeligt at sige, men den tager i alt Fald mange Skovduer og jævnligt ogsaa Krager. For Brevduerne siges den at være farlig.

Lærkefalken (Falco subbuteo) er en lille Falk paa Størrelse med Spurvehøgens Han og med omtrent samme Udbredelse som Vandrefalken. Hos os er den Trækfugl som kommer sidst i April og trækker bort i September-Oktober. Den er den hurtigste af alle vore Fugle saa hurtig og behændig, at selv Svalen ikke kan klare sig for den. Dens Hovednæring er Lærker, som frygter den i den Grad, at de undertiden hellere lader sig tage med Haanden fremfor at flyve op, naar Lærkefalken svæver over dem. I en enkelt Rede med Unger er fundet op imod 50 Lærker, smukt pillede og lagt til Rette for Ungerne. Mange af dem var raadne. Desuden tager den Insekter, som den fanger med Kløerne og æder i Flugten. — Reden anbringes i høje Træer og de 3-4, sjældnere 5 Æg, udruges paa 28-30 Døgn. For det spiselige Vildt er den uden Betydning.

Dværgfalken (F. aesalon), den mindste af de her i Landet forekommende Falkearter, yngler længere mod Nord, men er ingenlunde sjælden her i Træktiderne. Dens Næring er Smaafugle indtil

en Drossels Størrelse. For Jagten er den ganske uskadelig. Den slaar nok i Overmod paa selv saa store Fugle som Gæs, som den naturligvis ikke kan tage, og ogsaa paa Brevduerne støder den uden dog nogensinde at tage en.

Til Rødfalkene hører to Arter, som skiller sig fra Ædelfalkene ved deres kraftige Farver.

Taarnfalken (Falco tinnunculus) er udbredt over hele Europa og er den her i Landet hyppigst forekommende Falk. Den ruger ofte i Kirketaarne o. lign. Steder, men ogsaa i gamle Kragereder i Skoven. Som Trækfugl kommer den her i April eller Marts og forlader os igen i Oktober-November. Næringen bestaar især af Mus, navnlig Markmus, og Insekter, Græshopper etc., men den tager ogsaa Fugleunger. Den er ikke i Stand til at tage sunde Fugle i Flugten, men syge Individer tager den undertiden, naar de trykker paa Jorden. Ganske vist faar den Skyld for at tage Fasankyllinger, og det sker ogsaa, men med sine svage Kløer er den kun i Stand til at tage spæde Kyllinger. Selv de nøjeregnende gamle tyske Jægere erklærer den for uskadelig for Jagten.

Aftenfalken eller Rødfodfalken (Falco vespertinus) er en lille sydeuropæisk Art, som af og til, om end sjældent, træffes her i Landet om Sommeren. Den skelnes fra Taarnfalken bl. a. ved de røde Fangere og de gulhvide Kløer. Taarnfalken har gule Fangere og sorte Kløer. Den lever næsten udelukkende af Insekter og har sit Navn af, at den til langt hen paa Aftenen flyver rundt og fanger Insekter. For Jagten er den aldeles uskadelig.

Vandrefalken maa trods sin Sjældenhed som Ynglefugl jages fra 1. August til 31. Marts. De andre Arter er fredet hele Aaret. Vandrefalken skydes kun tilfældigt. Den slaar nok paa Uglen ved Kragehytten, men ikke vedvarende, ofte kun et enkelt Stød. Store Rovfugle som Musvaager slaar den ofte paa under høje Skrig og kan vedblive dermed mange Gange. Det synes dog kun at være Drilleri.

Uglerne (Nyctharpages) deles i *Dagugler* og *Natugler*. Paa Grund af Hovedets runde Form vender Øjnene fremad, og de har ligesom Kærhøgene en Krans af Fjer, et Slør, omkring Øjnene. Daguglernes Øreaabning er simpel, uden Hudlap, Sløret ufuldstændigt og de jager baade om Dagen og om Natten. Natuglernes Øreaabning er meget stor, dækket af en Hudlap, Sløret fuldstændigt og de jager kun om Natten. Hos alle Ugler er Fjerklædningen løs, hvilket i Forbindelse med de store Hoveder faar dem til at se større ud end de

virkelig er. Syn og Hørelse er meget stærkt udviklet hos alle Arter. Ydertaaen er en Vendetaa, som kan drejes bagtil. Bagtaaen sidder lidt højere end de øvrige.

Til *Daguglerne* (Striges diurnæ) hører hos os 5 Arter.

Den store Hornugle eller Hornuglen (Bubo maximus), den største af vore Arter, har sit Navn af de to Fjertoppe paa Hovedet og er udbredt baade Nord og Syd for os. Indtil for faa Aartier siden fandtes den ogsaa som sjældent forekommende Ynglefugl her i Landet, men nu er den udryddet og kommer her heller ikke paa Træk, saa den kan egentlig ikke mere regnes med til vore Arter. Den sidste blev vistnok set i Eftersommeren 1904. Det var en ung Fugl.

Hornuglens Jagtomraade er stort, og den skaaner hverken Harer eller Dyrelam, Fasaner eller andet, men tager ogsaa og vistnok især Mus, Rotter, Egern o. lign. Ungerne opfødes næsten udelukkende med Mus. Skønt den hører til Daguglerne, jager den dog mest i Skumringen og om Natten. Dens sædvanlige Skrig er nærmest kønt, et dybt Hu, som passer godt ind i dens Hjems Øde, men dens Parringsskrig og navnlig Hunnens lyder meget uhyggeligt. Det er rimeligvis dette Skrig, der er Grundlaget for Sagnet om den vilde Jæger. — Hornuglen anvendes som Lokkefugl ved Kragehytten. Den kan blive meget gammel i Fangenskab, over 100 Aar, men den formerer sig ret sjældent som tæmmet, selv om Hunnen jævnligt lægger Æg, og Hyttejægerne maa derfor især skaffe sig Unger fra de fritlevende. Ungernes Vinger bindes sammen, saa de ikke kan flyve, og man lader da de gamle opføde dem til de er fuldt flyvedygtige eller endog nogen Tid derudover. — For Vildtet er den utvivlsomt meget skadelig.

Minervas Ugle (Athene noctua) eller *Kirkeuglen* er en lille Dagugle, hvis Krop ikke er større end en Stærs og hvis Skrig minder meget om Vibens. Den lever næsten udelukkende af Mus, selv om der ogsaa gaar nogle Smaafugle med, og yngler ret almindeligt her i Landet, dog ikke overalt. Selv om den er mæt, tager den Mus og lader dem ligge ufortæret.

Sneugle (Nyctea nivea) er en højnordisk Art paa Størrelse med Hornuglen og hvid. Den viser sig af og til her i Landet om Vinteren, men sjældent.

Spurveuglen (Glaucidium passerinum) er ikke større end en Spurv. Ligsom foregaaende er det en nordisk Art, der dog ogsaa yngler i ringe Tal i Mellemeuropa, men ikke her, hvor den kun sjældent træffes. Den lever mest af Mus, men følger dog ogsaa Kramsfugletrækket.

Høgeuglen (Surnia nisoria) ligner i Flugten mere en Spurvehøg

end en Ugle. Ogsaa det er en nordisk her i Landet sjælden Art, som især lever af Mus, Insekter og Smaafugle.

Af Natugler træffes ogsaa 5 Arter hos os.

Uglen, Katuglen, Natuglen (Syrnium aluco) er *udbredt* over hele Europa og findes her i Landet saa at sige overalt, hvor der er Træer. Træløse Terræner som udstrakte Heder etc. undgaar den, men den kan godt nøjes med Træerne i Haver og Parker og kræver ikke egentlig Skov. Den jager kun om Natten, men kan dog undtagelsesvis ogsaa tage en Mus om Dagen. Troen paa, at den er blind ved Dagslys er ikke rigtig. Dens *Næring* er især Mus og Rotter, som den æder i stort Tal. Som oftest sluger den sit Bytte helt uden at sønderdele det, og den tager derfor helst ikke for store Skabninger, dog kan omtrent udvoksede Rotter ogsaa glide hele ned. Ved daglig at undersøge Gylpene fra en bestemt Ugle gennem længere Tid, viste det sig, at den gennemsnitlig fortærede 7 Mus daglig, altsaa ca. 2500 aarlig. Da der for et Par Aar siden paa et stort Skovdistrikt blev fanget ca. 40 000 Mus, fremhævedes det stærkt i Jægerkredse, at der maatte en Mængde Rovvildt til for at fortære saadan en Masse. Og saa er det endda kun hvad to Par Ugler med deres Afkom tager i Løbet af et Aar. Ogsaa en Del Fugle tager den, mest Spurve og Finker. — Af Hensyn til Fasanerne er Uglen mange Steder blevet *efterstræbt* voldsomt. Det er dog kun en kort Tid, den kan tage Kyllingerne. Saa længe de er smaa, sidder de om Natten under Moderen, og naar de først gaar til Nattesæde i Træerne, er de Uglen for store. — Natuglen har meget bestemte Vaner, boer Aar efter Aar i samme hule Træ og flyver sine bestemte Ture hver Nat.

Den lille Hornugle eller Skovhornuglen (Otus vulgaris) har i Forhold til sin Størrelse meget store Horn, der bestaar af 6 Fjer paa hver Side. Den er udbredt over hele Europa, det nordlige og mellemste Asien og nordlige Afrika yngler ogsaa nogenlunde almindeligt i vore Skove, ofte i gamle Kragereder, som den pynter med grønne Grankviste paa Kanterne. Den er Skovfugl i højere Grad end Natuglen. I Foraarstiden høres dens monotone Hu kilometervidt, gentaget stilfærdigt og hyggeligt i det uendelige med nogle Sekunders Mellemrum. I Parringstiden klapper den i Flugten Vingernes Bagside sammen med høje Smæld. Mange Individer fra nordlige Egne overvintrer hos os og træffes da jævnligt om Dagen i Selskaber paa op imod en Snes Stykker siddende sovende tæt ved Siden af hverandre. Ogsaa den er udpræget Museæder, uden at den dog forsmaar Smaafugle.

Sumphornuglen (Otus brachyotus) har smaa Horn, med kun

2-4 Fjer, der ikke ses tydeligt paa den døde Fugl. Den findes over hele Jordkloden undtagen i Australien og opholder sig mest i Heder og Moser, hvor ogsaa Reden lægges paa Jorden. Den yngler flere Steder hos os, mest i Jylland, men er talrigst i Træktiden, da den kan træffes i hele Flokke. Flugten er vaklende og Stillingen, naar den sidder, næsten vandret. Den er umaadelig graadig og sluger en Masse Mus, sjældent en Fugl.

Sløruglen (Strix flammea) er udbredt over den største Del af den gamle Verden undtagen det høje Nord og yngler ogsaa her i Landet, om end ikke talrigt. Naar den har Fred, bliver den næsten til Husdyr, som holder til i Lo og Lade eller i Dueslagene, hvor den ikke rører Duerne, deres Unger eller Æg. Den tager en Masse Mus, og i Reder med Unger er der fundet Mus oplagrede i Hundreder, langt flere end Ungerne kunde fortære i mange Dage. Det er vistnok sjældent, den forgriber sig paa en Fugl. Derimod er den en af de faa Skabninger der æder Spidsmus, som andet Rovvildt nok dræber, men ikke æder, antagelig paa Grund af de Kirtler, de har paa Siden, som afsondrer en stærkt lugtende Substans. Naar der blev lagt Mus nok ind til en tam Sløruge, rørte den ikke de lækreste Spurveunger. — Mange finder dens ejendommelige Skrig, der minder om et Menneskes Snorken, uhyggeligt, men det er en baade køn og morsom Fugl, der ved at rejse Fjerene i Sløret kan skære de pudsigste Grimasser, føre Ansigtets sædvanlige Alvor over i et bredt Grin.

Tengmalms Ugle (Nyctale funerea) forveksles let med Minervas Ugle. Som de andre Ugler har den stor Udbredelse og lever især af Mus. Her i Landet er den sjælden.

Alle Uglerne er fredet hele Aaret. De er anerkendt som Musefangere og i visse Egne af Jylland, navnlig i Sønderjylland, har man de saakaldte Uglehuller i Gavlen paa Laderne, saa Uglerne kan komme derind og tage Ophold der. Saa længe Fasanen ikke var indført, havde Uglerne Fred, men paa Fasangodserne blev de efterstræbt meget stærkt baade med Bøsse og Sakse, og endnu ses der anbragt Uglesakse i Skovene, hvor Fasankyllingerne er sluppet ud.

Uglerne forsvarer deres Afkom kraftigt og viger ikke tilbage for at angribe Mennesket, som kommer for nær til Reden, baade med Næb og Kløer.

Tilføjelse til Side 24.

Efter at dette var skrevet og trykt, er Lov Nr. 88 af 15. Marts 1939 om Ændringer i Borgerlig Straffelov m. fl. Love, vedtaget og traadt i Kraft, og ved denne Lovs § 30 er § 14 b i Jagtloven ændret saaledes:

Den som 2 Gange i Løbet af 5 Aar er straffet for forsætlig begaaet ulovlig Jagt eller Dyrplageri, forbryder sit Jagttegn og kan ikke faa et nyt udstedt i de følgende 5 Aar.

Det samme gælder Personer, som idømmes Straf af Fængsel, Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring for Overtrædelse af Borgerlig Straffelov §§ 244, 245 eller 246 eller Straf af Fængsel i 4 Maaneder eller derover, Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring for nogen anden forsætlig Lovovertrædelse. Fristen regnes fra Straffens Udstaaelse, Forældelse eller Eftergivelse, eller fra den endelige Løsladelse fra Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring.

Den som straffes for under Jagten ved forsætligt eller uagtsomt Forhold at have forvoldt Skade paa andre Menneskers Person kan tillige dømmes til at have sit Jagttegn forbrudt enten for en bestemt fastsat Tid eller for bestandig.«

§§ 244, 245 og 246 handler om Vold mod eller Skade paa en andens Legeme.

STIKORD

(Se ogsaa Indholdsfortegnelsen)

aabne 90
Abnormiteter 159, 173
affange 70
affjere 71
Aftentræk 264
Aftræk 37
Alder 138, 160, 166, 170, 190, 216, 274
Andeherd 266
Andekøje 267
Anderi 264
Anskudssted 67
anskyde 65, 69, 240, 269
Anstandsjagt 80
Armbrøst 34
Automatbøsse 38
Bache 153
Bagladegevær 35
Ballistik 46
Bast 157
Bastard 133
Befrugtning 135
Bezoar 163
bide 136, 160, 166, 177, 186
bide fast 269
Bisonoksen 150
Bjørnen 151
blade 171
Bladskud 67
Blodfornyelse 132
Borgerlige Rettigheder 327
Brennekekugle 49
Brunst 155
Brunstplads 155
Brunststang 89
Brunsttid 155, 164, 171
Buen 32
Büchsflint 49
Bælg 204, 207
Bæveren 150
Bøsselaasen 37
Bøsseløbet 36
Bøsseskæftet 36
C. I. C. 94
Conseil international de la chasse 94
Culot 40
cylinderboret 36
Dansk Jagtforening 94
Dansk Jagttidende 99
Deutsche Jägerschaft 94
Doner 53
Drilling 49
Drivjagt 85
dublere 64
Dugdannelse 112
Dyregeografi 127
Dyrehaver 147, 164, 167
Efterbrunst 156
Eftersøgning 68
Ejektor 37
Ekspansionskugle 45
Ekspresriflen 44
eksercere Falke 74
Elsdyret 150
Ender 158
Ernæringsforhold 120, 121
Enkelt Aftræk (single trigger) 37
Erhvervsjagt 29
Fald (Fuglenes Ekskrementer) 120
Fald (af Snepper) 288
Falkejagt 73
fange af 70
Fangst (i Sakse m. v.) 88

Fangstkniv 49
Fangstskud 70
Farve (Rovdyrenes Blod) 67
Farveforandring 144
Fejning 136, 157, 160, 166, 177
Fjer 143
fjere af 71
flaa 220
Flinteiaasbøsse 34
Flugtskydning 62
Foder 167
forlægge Vildtet 92
Forplantning 134
Fosformos 54, 55
Fredning 148
Fugelim 53
Furer 157
fælde 143, 144, 263, 274
Fælder 51
Fænghætter 34, 39
Gaffelbuk 173
Gaffelhjort 158
Gammeldaa 166
Gammelraa 175
Garn 51, 241
Gennemtrængningsevne 43
Gevir 90, 156, 165
Geværlaas 37
Gift 53
Giftbrokker 54
Giftige Planter 122
Golddyr 161
Grav 198, 214, 216
Grise 218
Grævlingespyd 55
Grævlingetang 55
Gylp 120
Haarene 143
Hagl 40
Haglskuddets Rækkevidde 44
Hammerless 37
Hanebøsse 37
Haregaard 191
Hareklage 56
Hedearealer 117
Hedebrand 118
Helskuffel 165
Hidsning 85
Hirschfænger 49
Hjørnetand (Hjortens) 163
Horn 159
Hovedskud 67
Hubertus 31
Huggert 153
Hugtænder 153
Hulskud 68
Hunden 57
Hundeloven 59
Hundepisk 56
Hvalpe (Ræveunger) 199
Hønsejagt 239
Hønsekald 56, 241
Ildvaaben 34
Indavl 133
Insekter 115, 122
Indskydning 42
indstillet Jagt 87
Issprosse 158
Jagt 11
Jagtadministration 30
Jagtansvarsforsikring 98
Jagtarealet 109
jagtbar 149
Jagtbetjente 25
Jagtdistrikt 146
Jagtdragt 57
Jagtens Økonomi 141
Jagtfeber 63
Jagtfilm 105
Jagtfondet 104
Jagthorn 57
Jagtlitteratur 26
Jagtlove 14
Jagtmytologi 31
»Jagt og Fiskeri« 102
Jagtprøve 24, 25
Jagtredskaber 32
Jagtredskabernes Renholdelse 60
Jagtretsforholdet 12
Jagtsignaler 124
Jagtskaal 84
Jagtsprog 29
Jagtstatistik 140
Jagttaske 55
Jagttegn 18
Jagttidende, Dansk 99
»Jagtvennen« 104
Jordbunden 116
Jordtemperatur 114
Jægeren 21

jægermæssig 26
Jægerorganisationer 94
Jægerovertro 30
Jægerret 90
Kald 56, 241
Kaliber 38
Kassefælder 51
kaste 157, 165, 172
Kasteskud 64
Kastemaskine 62
Kastrater 134
Kedelen 198, 216
Kegle 187
Keiler 153
Kikkertsigte 47
Killinger 183
Klapjagt 80
Klappere 84
Klikpatron 62
Klima 110
Klovfedt 61
Knippelfælder 51
Koncentrators 40
Korn paa Riflen 47
Korsbuk 173
Korsræv 196
Kragehytte 311
Krudtet 40
Kugle 45
Kuglebane 46
Kuglens Rækkevidde 49
Kugleslag 66
Kyllinger 227, 245, 254, 258
Kæmpehjort 150
Kærv 47
Kønsforhold 133, 176, 185, 293
Laas 37
laasede Takker 155
Lam 175
Landsjagtforeningen 101
Lapper 55
Lerduer 62
Leverikte 178, 266
Leverskud 67
Levetid 138, 160, 166, 170, 216
Limpind 53, 304
Lokale Jagtforeninger 102
Lokkemad 50
Lokkefugle 56
Lokkejagt 80
Lossen 151
Lukkeapparat 39
Lungeskud 67
Lunte 204
Luntebøsse 34
Lygten 52, 196
Lyng 117
Lyre 254
Lærkespejl 305
Løvfoder 169
Magasinbøsse 38
Mand (Hare) 187
Marksaat 83
Maveskud 67
Mellemtak 158
Meteorologiske Undersøgelser 114
Mineralstoffer 120
Mistelten 53
Moserne 117
Moseræv 196
Munk 159
Myndejagt 87
Nationalparker 107
Nattefrost 113
Naturvidenskabelige Reservater 106
Nedbør 111
Olden 168
Omlægning 228
opbrække 89
Opdræt 191, 234, 249, 252
Opsats 90, 172
Parade 83
Parforcejagt 77
Parolen 83
Parring 135
Parringstid 206, 208, 209, 210, 214, 218
Parykopsats 173
Patroner 39
Patrontaske 56
Patronudtrækker 56
Penselfjer 293
Penslen 164, 175
Perkussionsbøssen 34
Perler 157
Pinfirebøsse 35
Pistol 49
Pistolskæfte 37
Piston 34
Pladshane 254
Pladshjort 155

Plantelivet 115
Posterne 81
Pürschjagt 77, 175
Ramler 181
Ramletid 182
Regnorme 116
Rekylbøsse 38
Remiseplantning 107
Rensdyr 150
Rensning (Geværets) 60
Repeterbøsse 38
Reservater 106
Reservatlov 106
Returbuk 173
Riffelgange 45
Riffelkrudt 45
Riffelpatron 45
Riffelprojektil 45, 49
Riflen 44
Rikochet 22, 44
Rille 157
Ringmærkning 145
Roandrik 263
Rolletiden 199
Rosen 254
Rosenkrans 157
Rosenstok 156
Rovjæger 29
Rovtøj 313
Rudel 155
Rugning 226
Rulle 155
Rundkugle 46
Ruse 52, 267
Rævekage 54
Ræveunger 199
Saat 81
Sakse 50, 202, 214, 219
Salg af Vildt 91
Salonbøsse 20
Sats 20
Schweiss (Madvildtets Blod) 67
Schweisshund 68
Segl 254
Sideskud 63
Sigte 63
Sigtefejl 64
Sigtelinien 47
Sigtekikkert 47
Sigtemidler 47
Sikringen 37
Sjælen 46
Skadelighed 135, 160, 166, 177, 179, 186, 201, 206, 208, 209, 211, 217, 219, 237, 278, 301, 307
Skilt (Agerhøne) 223
Skilt (Garn) 52
Skinne 36
Skjold 223, 238
Skoggerplads, skogre 254, 294
Skoven 119
Skrælning 136, 160, 166
Skudhold 43, 65
skudstærk 66
Skudtegn 65, 66, 69
Skulderfjer (Agerhøns) 223
Skuffel 165
Skuffelhjort 165
Skydefeber 63
Skydepenge 71, 129
Skydepræmie 72
Skæftet 36
Skærm 83
Skørt 175
Slæb 50
Smaldyr 156, 166, 175
smæle 175
Snarer 53
Snelle 48
Sneppetræk 289
Snigjagt 79
Snithaar 67
Sollyset 114
Sommergrav 198
Spejl 261
Spids (Takkernes) 158
Spidsskud 64
Spor 161, 175, 187, 192
Spore 223
sprede (Hønsene) 240
Spredning (Haglenes) 42
Spring (skyde paa) 187
Sprænghagl 44
Sprængkugle 46
Sprængning (Løbets) 43
Standvildt 145
Standvisir 47
Stanghjort 165
Steppehønen 132
Stiftbøsse 35

Storjagt 73
Strandjagt 87
strejfe (Rovvildt) 91, 204
strejfende Hunde 58
Strejfskud 67
Stryknin 54
Stænger (Hjortenes) 156
Stænger (Fuglenes Ben) 223
Støverjagt 86
Svanehals 50
Svaneknopper 42
Svensk Hare 132
Svingfjer 144
Svingninger i Vildtmængden 127, 227, 247
Svælgbremse 178
Sygdom 163, 178, 189
Sæde (Harens) 182
Sætter 181
Søgejagt 85
søle 160, 164
Søndagsjæger 29
Takker 159, 165
Tallerkensakse 50
tegne 66
Temperatur 112
Trampejagt 187
trangboret 36
Trækfugle 145
Udgravning 88
udkroge 91, 241
Udlændinges Jagtret 16
Udparring 224, 263
Udrygning 88
Udsætning af Vildt 130, 234, 242, 244, 257
udtage (Harer) 91
udvejde 89
Uroksen 150
Vedelen 164
Vegetationen 120
weidwund 67
Venstresigte 37
Vildkatten 101, 151
Vildt 106
Vildtets Haar og Fjer 143
Vildtets Opbevaring 91
Vildtets Sanser 146, 161, 166, 175, 181, 191, 197, 206, 209, 213, 216, 246, 317
Vildtets Smag 92
Vildthandel 91
Vildtlokkere 56
Vildtmængden 127, 139
Vildtparade 83
Vildtpleje 161, 162
Vildtreservater 106
Vildtskade 135
Vildtstatistik 140
Vinden 81, 110
Vingespejl 261
Vinterfodring 138, 168, 178, 233
Vintersøvn 218
Violen 204
Virginsk Vagtel 131
Visir 47
Vitring 50
Vokshud 314
Zoologien 127
Ødelagte Reder 229
Øjensprosse 158